

GÜNAHŞÜNASLIQ

MÜƏLLİF: MÖHSİN QƏRƏTİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نام کتاب:.....گناھشناسی
مولف:.....محسن قرانتی
مترجم:.....مایل یقوب اف
ناشر:.....فانز
تاریخ چاپ:.....1385
نوبت چاپ:.....اول
تیراژ:.....2000

Kitabın adı:.....Günahşünaslıq
Müəllif:.....Möhsin Qəraəti
Tərcümə edən:.....Mail Yəqublu
Tiraj:.....2000
Naşir:.....Faiz
Çap tarixi:.....2007
Çap növbəsi:.....Birinci

964-8934-27-4

BİRİNCİ FƏSİL

GÜNAHIN MƏ'NASI VƏ ONUN NÖVLƏRİ

Günah müxalifət mə'nasıdır. İslam dinində Allah-təalanın əmrinə zidd olan əməllərə günah deyilir. Günah kiçik də olsa belə, Allahın fərmanı ilə zidd olduğu üçün böyük sayılır. İslam Peyğəmbəri Həzrət Məhəmməd (səlləllahu ələyhi və alihi və səlləm) Əbuzərə buyurur:

لَا تَنْظُرْ إِلَى صَغَرِ الْخَطِيئَةِ وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى مَنْ عَصَيْتَهُ

«Etdiyin günahın kiçik olmasına baxma; əksinə, kimin fərmanından boyun qaçırdığına bax.»

Qur'anda, eləcə də Peyğəmbərimiz (s) və İmamlarımızın kəlamlarında müxtəlif ibarələrlə günaha işarə olunub ki, onlardan hər biri günahın ziyanlarının müəyyən bir cəhətini açıqlayır, onun neçə növ olmasını bildirir. Qur'anda günah mə'nasında işlənən kəlmələr aşağıdakılardır:

«Zənb» - lüğətdə «ardıcılıq» mə'nasıdır.

Dünya və axirət əzabları insanın günaha mürəkib olmasından sonra həmin günahların ardınca göndərildiyinə görə günaha «zənb» deyilir. Bu kəlmə Qur'anda **35** dəfə təkrar olunub.

2. «Mə'siyət» - Allahın əmrindən boyun qaçıрмаq, üsyankarlıq etmək mə'nasıdır. Günah insanın Allah-təalanın müəyyən etdiyi bəndəçilik həddindən çıxdığını bildirir. Bu ifadə Qur'anda **33** dəfə gəlmişdir.

3. «İsm» - süstlük etmək, geridə qalmaq və məhrum olmaq mə'nasında işlənir. Bu kəlmənin günah mə'nasında işlənməsi onu göstərir ki, günahkar heç vaxt özünü bacarıqlı hesab etməsin, əksinə o, geridə qalan bir şəxsdir. «İsm» kəlməsi də Qur'anda **48** dəfə təkrar olunub.

4. «Səyyiə» - Bu söz insana qəm-qüssə gətirən pis əməllərə deyilir. Ərəb dilində «səyyiə» sözü xoşbəxtlik mə'nasını verən «həsənə» sözünün antonimidir. Bu ifadə də Qur'anda **165** dəfə təkrar olunub. Qeyd etmək

lazımdır ki, səyyiə kökündən olub, pis mə'nasını daşıyan «su'u» sözü də Qur'anda **44** dəfə gəlmişdir.

5. «Cürm» - əslində meyvənin ağacdan ayrılmasına deyilir. Habelə, alçaq mə'nasını da daşıyır. Cərimə və cəraim sözləri də bu kökdən ayrılmışdır. İnsanı öz hədəfindən, həqiqətdən, səadətdən və bir sözlə təkamüldən saxlayan əməllərə «cürm» deyilir.

6. «Haram» - Qadağan olunmaq mə'nasını verir. Məsələn: Haram sözündən alınmış və hacılara məxsus geyim növü olan «ehram» paltarı (insanın həcc və ümrə əməllərini yerinə yetirən zaman geydiyi «ehram» paltarı) ona bir sıra işləri qadağan edir. Eləcə də İslamda müharibənin

qadağan olunduğu aylara haram aylar deyilir. (Məsələn: Məhərrəm ayında müharibə etmək, dinimizdə haram və qadağan işlərdən biridir. Allahın evinin özünəməxsus ehtiramı olduğu üçün ona Məscidül-haram adı verilmişdir. Elə buna görə də kafirlərin onun içinə daxil olması qadağandır. Bu ifadə Qur'anda **75** dəfə təkrar olunub.

7. «Xətiə» - Adətən, insanın ixtiyarsız halda mürtəki b olduğu günahlara deyilir. Lakin bə'zi vaxtlar, o cümlədən «Bəqərə» surəsinin 81-ci və «Əlhaqqə» surəsinin 137-ci ayəsində olduğu kimi, bu kəlmə böyük günahlar mə'nasında işlənmişdir. Əslində isə "xətiə" sözü günah nəticəsində insanın ruhunda yaranan elə vəziyyətdir ki, bu vəziyyət onu nıcat yolundan saxlayır, hidayət nurunu onun qəlbindən silir. Bu kəlməyə də Qur'anda 22 dəfə rast gəlirik.

8. «Fısq» - əslində xurma dənəsinin qabıqdan çıxmasına deyilir. Bu kəlmənin günah mə'nasında işlənməsi insanın günah edərək Allahı bəndəçilik və itaətdən xaric olmasına işarədir. Günahkar insan öz əməli ilə Allahın əmrini pozur və Onun hörmətinə xələl gətirir. Bu kəlmə ilə Qur'anda 53 dəfə günaha işarə olunmuşdur.

9. «Fəsad»- İnsanın həyatda normal vəziyyətdən çıxmasına deyilir ki, insanın fitri ıste'dadlarının hədəre getməsi və məhv olması ilə nəticələnir. Fəsad sözü Qur'anda 50 dəfə gəlmişdir.

10. «Fücur»- İnsanın abır, həya və mə'nəviyyat pərdələrinin parçalanmasına deyilir ki, bunun da nəticəsi rüsvayçılıqdan başqa bir şey deyildir. Bu söz Qur'anda 6 dəfə təkrar olunub.

11. «Münkər» - İnkār sözündən olub uyğunlaşmayan mə'nasını verir. İnsanda olan sağlam ağıl və fitrətin pis işlərlə uyğun gəlməməsinə görə günaha münkər deyilir. Adətən, bu söz «nəhy əz münkər» (başqalarını pis işlərdən çəkındirmək) ünvanında işlənir. Qur'anda bu kəlmə ilə 16 dəfə rastlaşmaq olar.

12. «Fahişə» - Pisliyində heç kəs şübhə etməyən nalayiq sözlərə və pis əmələrə deyilir. Bə'zi vaxtlarda isə həddindən artıq pis və nıfrət yaradan əməllər haqqında da işlənir. Bu söz Qur'anda 24 dəfə təkrar olunub.

13. «Şərr»- Adətən, insanların nıfrət etdiyi və xoşlamadığı işlərə şərr deyilir. Bunun əksi müqabilində xeyir sözüdür ki, bu da camaatın əksəriyyətinin bəyənib əməl etdiyi işlərə deyilir. Həmçinin, insanların daxili hissləri və fitri duyğuları ilə zidd olan günaha şərr deyilir. Bu kəlmə çox vaxt insanın başına gələn bəlalar haqqında da işlənir. Lakin bə'zi yerlərdə günaha şərr deyilir. O cümlədən Qur'ani-kərimin «Zilzal» surəsinin 8-ci ayəsində «şərrən» ifadəsi günah məqsədini bildirmək üçün işlədilmişdir.

14. «Ləməm» - Günaha yaxınlaşmaq mə'nasıdır. Eləcə də «az» mə'nasını da daşıyır. Bu səbəbdən də kiçik günahlara «ləməmə» deyilir. Bu kəlmə Qur'anda təkcə bir yerdə («Nəcm» surəsinin 32-ci ayəsində) gəlmişdir.

15. «Vizr»- Ağırliq mə'nasıdır. Vəzir hökumətin ağır işlərini öhdəsinə götürən şəxsə deyilir. Günahkar insan öz günahları ilə, ağır bir yükü öz üzərinə götürür. (Mə'lumdur ki, bə'zi insanlar bunu öz təcrübələrində müşahidə ediblər.) Lakin o, bu həqiqətdən qafildir! «Vizr» sözü Qur'anda **26** dəfə gəlmişdir. Qur'anın bə'zi ayələrində yenə də ağırliq mə'nasını verən «siql» sözü də günah mə'nasında işlənilib. «Ənkəbut» surəsinin 13-cü ayəsi bu nümunədən biridir.

16. «Hins» - əslində batil və qəbahətli sayılan işlərə meyilli olmaq mə'nasını verir. Lakin söz verdikdən sonra əməl etməməyə də «hins» deyilir. İnsanın dinə, öz sözünə əməl etməməsi, əhdinə vəfasız çıxması böyük günahlardan sayılır. Bu kəlmə Qur'anda iki dəfə gəlmişdir.

Sayıdığımız bu **16** ifadənin hər biri günahın zərərli tə'sirlərindən yalnız müəyyən bir hissəsini açıqlayır və insanları bu işlərdən uzaqlaşmağa çağırır.

GÜNAHIN NÖVLƏRİ

İslam alimləri, günahları iki növə bölmüşlər:

- 1.** Böyük günahlar (kəbirə);
- 2.** Kiçik günahlar (səğirə).

Bu bölgüdə alimlərimiz, Qur'andan və mə'sum imamlarımızın kəlamlarından bəhrələnmişlər. «Nisa» surəsinin **31**-ci ayəsində Allah-təala buyurur:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلَكُمْ مُدْخَلَ كَرِيمٍ

«Əgər sizə qadağan olunmuş böyük günahlardan çəkinsəniz, Biz də sizin qəbahətlərinizin (kiçik günahlarınızın) üstünü örtər və sizi şərəfli bir mənzilə çatdırırıq.»

«Kəhf» surəsinin **49**-cu ayəsində oxuyuruq:

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهَذَا

الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا

«(Qiyamət günü hər kəsin) əməl dəftəri qarşısına qoyulacaq. (Ya Məhəmməd! O zaman) günahkarların orada yazılmış öz pis əməllərindən (onlara görə veriləcək cəzadan) qorxduqlarını görəcəksən. Onlar belə deyəcəklər: «Vay halımıza! Bu əməl dəftəri niyə heç bir kiçik və böyük günahımızı nəzərdən qaçırmadan hamısını sayıb qeydə almışdır!»

Onlar (dünyada) etdikləri bütün əməllərin (öz qarşısında) hazır durduğunu görəcəklər. Rəbbin heç kəsə haqsızlıq etməz!»

Yenə də Allah-təala «Nəcm» surəsinin 32-ci ayəsində buyurur:

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ

«O yaxşılıq edənlər ki, kiçik günahlar (xətalar) istisna olmaqla, böyük günahlardan, çirkin əməllərdən çəkinərlər. Həqiqətən, sən Rəbbin çox bağışlayandır. Sizi torpaqdan yaradanda da, siz analarınızın bətnində rüşeym halında olanda da sizi ən gözəl tanıyan Odur. Özünüzü təmizə çıxartmayın. O, Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinənin kim olduğunu ən gözəl biləndir!»

«Şura» surəsinin 37-ci ayəsində də oxuyuruq:

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ

«O kəslər üçün ki, böyük günahlardan və rəzil işlərdən çəkinər, (birinə) qəzəbləndikləri zaman (onu) bağışlayarlar.»

Nəhayət «Nisa» surəsinin 48-ci ayəsində buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

«Həqiqətən Allah, Ona şəriq qoşmağı bağışlamaz, amma istədiyi şəxsin bundan başqa olan günahlarını bağışlayar. Allaha şəriq qoşan şəxs, əlbəttə, böyük bir günah etmiş olur».

HƏDİSLƏRDƏ DEYİLƏN GÜNAHIN NÖVLƏRİNİ NƏZƏRDƏN KEÇİRƏK

Mə'sum imamlarımızdan nəql olunan bir çox hədislər də böyük və kiçik günahları izah edir.

«Üsuli-kafi» kitabının «Babul-kəbair» hissəsində 24 hədis ancaq bu mövzudan bəhs edir. Bu bölmənin birinci və ikinci hədislərində böyük sayılan (kəbirə) günahlar haqqında qeyd edilib: Böyük günahlar Allahın onlara cəhənnəm atəşini vacib etdiyi günahlara deyilir. «Babul-kəbair» bölməsinin 3-cü və 7-ci hədislərində yeddi günah böyük günahlar hesab edilmişdir. Lakin 24-cü hədisdə 19 günah böyük günah sayılır. Bu hədislərin hamısına bir yerdə nəzər salsaq, günahın böyük və kiçik olaraq iki yerə bölünməsinə anlayırıq. Baxmayaraq ki, hər bir günah

Allahın əmri ilə ziddiyyətdə olduğu üçün böyük sayılmalıdır. Lakin bu məsələ kiçik günahların da olmasını e'tiraf etmir. Çünki günahları, onların zərər və ziyanlarına görə ölçürlər. Yə'ni böyük günahlar kiçik günahlarla müqayisədə daha zərərverici tə'sirlərə malikdir.

BÖYÜK GÜNAHLAR

İMAM SADIQIN (Ə) HƏDİSİNDƏN

İmam Kazim (əleyhissalam) buyurur: Əmr ibni Übeyd İmam Sadiq (əleyhissalamın) hüzuruna gəlib salam verdi və bu ayəni oxudu:

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ

«Yaxşı insanlar böyük günahlardan və çirkin əməllərdən qorunmalıdırlar». Sonra sükut edib ayənin davamını oxumadı. İmam ona buyurdu: Nə üçün sükut etdin?

O dedi: Qur'anda bu günahların sayını bilmək istəyirəm.

İmam buyurdu: Bəli, ey Əmr (eşit):

1. Ən böyük günah Allaha şərik qoşmaqdır. Ona görə Allah-təala

buyurmuşdur:

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ

«Hər kəs Allaha şərik qoşsa Allah behiştə ona haram edər.»¹

2. Ondan sonra Allahın rəhmətindən ümitsiz olmaq ən böyük günahlardan sayılır:

Necə ki, Allah-təala buyurmuşdur:

إِنَّهُ لَا يَنْفَعُ مِنَ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

«Kafirlərdən başqa heç bir kəs Allahın rəhmətindən ümitsiz olmaz.»²

3. Allahın rəhmətindən ümitsizlikdən sonra ən böyük günah insanın həmişə Allahın əzabından amanda olacağını güman etməsidir. (İnsan həm Allahın rəhmətinə ümidli olmalı, həm də Allahın əzabından qafil olmamalıdır). Allah-təala Qur'anda buyurur:

فَلَا يَأْمَنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

«Yalnız ziyanə uğrayanlar, Allahın məkrindən amanda qalacaqlarına inanarlar».³

4. Böyük günahlardan biri də ata və ananın üzünə ağ olmaqdır: Elə bu səbəbdən Allah-təala ata-anasına əziyyət verən şəxsi güclü, lakin bədbəxt bir insan kimi tanıtdırır.⁴

5. Adam öldürmək; (İstisna olunmuş hallardan başqa). Allah-təala buyurur:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

«Hər kəs bir mö'mini qəsdən öldürsə, cəzası cəhənnəm olacaq və orada əbədi qalacaq. Allah ona qəzəb edəcək, lə'nətləyəcək və onun üçün ağır əzab hazırlayacaqdır.»⁵

6. İffətli bir qadını zinakar kimi qələmə vermək. Allah-təala buyurur:

¹ "Nisa", 72.

² "Yusif", 78

³ "Ə'raf", 99.

⁴ (Allah mənaə əmr edib ki,) Anama da yaxşı olum. Bədbəxt bir yekəpər yaratmış məni.

⁵ "Nisa", 93.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ

«Zinanı ağıla belə gətirməyən ismətli qadınları zinada ittiham edən kimsələr, dünyada və axirətdə lə'nətə gəlmişlər».⁶

7. Yetimlərin malını yemək: Qur'anda belə şəxslərin haqqında oxuyuruq:

إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

«Yetimlərin malını haqsızlıqla yeyənlər yalnız qarınlarına od doldurar və tezliklə cəhənnəm atəşində yanacaqlar».⁷

8. Cihad (din yolunda müharibə) cəbhəsindən qaçmaq. Belə ki, Allah-təala buyurur:

وَمَنْ يُؤَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ بَاءَ بَغَضٍ مِنَ اللَّهِ
وَمَا أُوَاهُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

«Bir tərəfə çəkilib təkrar döyüşmək, yaxud (başqa bir) dəstəyə qoşulmaq məqsədilə yox, sadəcə qorxudan geriye çəkilənlər (cəbhədən qaçanlar) Allahın qəzəbinə tutularlar. Cəhənnəmdir onların yerləri və ora necə də pis yerdir!»⁸

9. Faiz yemək. (sələmçi olmaq) Bu barədə Allah-təala buyurur:

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومَ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ

«Faiz yeyənlər (sələmçilər) məhşər ayağında şeytanın toxunub yerə yıxdığı adamın qalxdığı kimi ayağa qalxarlar».⁹

10. Sehr və cadu etmək. Qur'anda sehr haqqında belə oxuyuruq:

وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ

«Onlar bilirdilər ki, onu (cadunu) alan şəxsə Qiyamət günü heç bir mənfəət çatmayacaq.»¹⁰

⁶ "Nur", 23.

⁷ "Nisa", 10.

⁸ "Ənfal", 16.

⁹ "Bəqərə", 277.

¹⁰ "Bəqərə", 102.

11. Zina. Belə ki, Allah-təala buyurmuşdur:

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا

«Hər kəs bunu (zinanı) etsə, o, günaha batmış olur. Qiyamət günü bu cür şəxsin əzabı qat-qat artar və cəhənnəm içində alçalaraq əbədi olaraq qalar».¹¹

12. Günah üçün yalandan and içmək. Rəbbimiz buyurur:

الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أَلَيْكَ لَا خَلَقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ

«Allah ilə olan əhdlərini və andlarını ucuz bir qiymətə satan şəxslərə axirət ne'mətlərindən heç bir pay yoxdur. Allah qiyamət günündə onları dindirməz, onlara nəzər salmaz və onları (günahlarından) pak etməz (təmizə çıxarmaz). Onları şiddətli bir əzab gözləyir!»¹²

13. Müharibə zamanı müsəlmanların ələ keçirdiyi qənimətə xəyanət etmək. (Ona görə ki, bu qənimət orada iştirak edən müsəlmanların arasında bölüşdürülməlidir.) «Ali-imran» surəsinin **161**-ci ayəsində oxuyuruq:

وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

«Heç bir peyğəmbərə əmanətə xəyanət etmək yaraşmaz. Əmanətə xəyanət edən şəxs, qiyamət günü xəyanət etdiyi şeylə (boynuna yüklənmiş halda) gələr. Sonra isə hər kəsə gördüyü işlərin əvəzi verilər və onlara haqsızlıq edilməz!»

14. Vacib olan zəkati verməkdən boyun qaçırmaq. Allah-təala buyurur:

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ

«Cəhənnəm odunda qızaran bu qızıl-gümüş ilə onların alını, böyrü, beli dağlanan gün onlara deyəcəklər: «Özünüə yığdığınızdan dadın!»¹³

15. Yalandan şəhadət vermək və habelə özünün şahid olmasını inkar etmək (yə'ni əgər bir şəxs müəyyən bir hadisənin şahidi olubsa, məhkəmə zamanı özünün şahid olmasını inkar etmək). Bu barədə Qur'anda oxuyuruq:

¹¹ "Furqan", 68-69.

¹² Ali-imran, 77.

¹³ "Tövbə", 35.

وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ

«Hər kəs gördüyünü (məhkəmə zamanı) gizlətsə onun qəlbi günahkardır».¹⁴

16. «Ey iman gətirənlər! Şərab (içki), qumar, bütlər, fal oxları da şeytan əməlindən olan murdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə, nicat tapasınız!» («Maidə» surəsinin **90-ci** ayəsində bu mətləbə işarə olunmuşdur.)

17. Bilərəkdən Allahın insanlara vacib etdiyi əməlləri, o cümlədən namazı tərk etmək. Çünki İslam Peyğəmbəri Həzrət Məhəmməd (səlləllahu ələyhi və alihi və səlləm) buyurur:

مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَدِّدًا فَقَدْ بَرِئَ مِنْ ذِمَّةِ اللَّهِ وَذِمَّةِ رَسُولِ اللَّهِ:

«Hər kəs bilərəkdən namazı tərk etsə, Allahın və Onun Peyğəmbərinin (s) əhd-peymanından bizar olmuşdur.»

18-19. Əhdə vəfa qılmamaq və yaxın qohum-əqrəbə ilə rabitəni kəsmək. Allah-təala «Furqan» surəsinin **25-ci** ayəsində bu məsələlər haqqında buyurur:

أُولَئِكَ لَهُمُ الْغَنَاءُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

«Onlar (əhdə vəfa qılmayanlar və qohumluq rabitəsini pozanlar) üçün lə'nət olsun və onların axirətdə yeri çox pisdir».

Bu hədisi rəvayət edən şəxs deyir: İmam Sadiq (ə) bura çatanda Əmr ibn Übeyd imamın sözlərinin tə'sirindən ağlayıb nalə çəkən halda oranı tərk etdi. Lakin gedərkən dilində bu cümləni təkrar edirdi:

هَلَاكَ مَنْ قَالَ بِرَأْيِهِ وَنَارَعَكُمْ فِي الْفَضْلِ وَالْعِلْمِ

«Həlak olsun o şəxs ki elmi olmadan nəzər verə; və həlak olsun o şəxslər ki, siz imamlarla elm və fəzilətdə üzbəüz dura» (yə'ni həlak olsun sizin düşmənləriniz).

BÖYÜK VƏ KİÇİK GÜNAHLARIN ƏLAMƏTLƏRİ

Din alimləri arasında böyük və kiçik günahların əlamətləri haqqında müxtəlif nəzəriyyələr mövcuddur. Onlardan bə'ziləri aşağıda qeyd edilən beş me'yarı günahların böyük olmasının tə'yin edilməsində əsas bilirlər:

1. Hər bir günah ki, Qur'anda onun üçün əzab və'dəsi verilmişdir.

¹⁴ “Bəqərə”, 283.

2. Hər bir günah ki, müqəddəs İslam dinində onun barəsində ciddi xəbərdarlıq edilib və cəza tədbirləri (hədd) tə'yin olunmuşdur. Məsələn şərab içməyin cəzası şallaqdır.

3. İslam dininə e'tinasızlıq məqsədilə edilən günahlar.

4. Qəti dəlillərlə böyük günah olması sübuta yetən günahlar.

5. Hər bir günah ki, Qur'anda və yaxud **14** mə'sumun hədislərində onu edən şəxs şiddətli əzabla təhdid olunub.

Böyük günahların sayına gəldikdə isə alimlərdən bə'zisi onları **7** ədəd, bə'zisi **10** ədəd, başqaları **20** ədəd, daha bir dəstə **34** ədəd və nəhayət bə'zi alimlər onların sayını **40** ədəd hesab etmişlər. Alimlərimizin arasında olan bu müxtəlif nəzəriyyələr Qur'an və hədislərdən götürülmüşdür. Çünki böyük günahların hamısı da dərəcə cəhətindən eyni deyillər.

İMAM RAHİLİN BÖYÜK GÜNAHLAR HAQQINDA NƏZƏRİYYƏSİ

Mərhum İmam Rahil özünün «Təhrirül-vəsilə» kitabında yazır:

Böyük günahlar bunlardır:

1. Qur'anda və yaxud hədislərdə onun haqqında cəhənnəm odu və'dəsi verilsin.

2. Müqəddəs İslam şəriəti tərəfindən şiddətli surətdə qadağan olunsun.

3. Bir günahın başqa günahlardan böyük olmasına dəlilimiz olsun.

4. İnsanda olan sağlam ağıl, bir günahın böyük günah olmasını təsdiqləsin.

5. İlahi qayda və qanunlara əməl edən müsəlmanların zehmində belə fikir olsa ki, filan günah böyük günahdır.

6. Peyğəmbərimiz və yaxud İmamlarımız tərəfindən çatan hədislərdə bir günah böyük günah sayılsın.

Müəllif sözünün davamında belə yazır: Böyük günahlar çoxdur. Onlardan bə'zisi isə bunlardır:

1. Allahın rəhmətindən məyus olmaq;

2. Allahın əzabından həmişəlik özünü amanda güman etmək;

3. Allahın, Onun Peyğəmbərinin (s) və yaxud İmamlarımızın adından yalan demək;

4. Nahaqdan bir adamı öldürmək;

5. Ata və ananın üzünə ağ olmaq;

6. Zülm etməklə bir yetimin malını mənimsəmək;

7. İsmətli bir qadına zina ittihamını vurmaq;

8. Düşmənlə mübarizə (cihad) meydanından qaçmaq;

9. Yaxın qohum-əqrəbalarla rəbitəni kəsmək;

10. Sehr və cadu etmək;

11. Zina; (qadınla kəbinsiz cinsi əlaqədə olmaq);
 12. Həmcinsbazlıq (kişinin kişi, qadının qadın ilə əlaqədə olması);
 13. Oğurluq;
 14. Yalandan and içmək;
 15. Şəhadət verməyin vacib olduğu yerlərdə, boyun qaçırmaq;
 16. Yalandan məhkəmədə şəhadət vermək;
 17. Əhdə vəfa qılmamaq;
 18. Ölünün vəsiyyətinə əməl etməmək;
 19. Şərab içmək;
 20. Faiz yemək (sələmçilik);
 21. Haram mal yemək;
 22. Qumarbazlıq;
 23. Qan və yaxud meytə (özü ölən heyvan) ətinə yemək;
 24. Donuz əti yemək;
 25. Şəriət qayda və qanunları ilə kəsilməmiş heyvan ətinə yemək;
- (Lakin çarəsizlik üzündən yemək istisna olunur).
26. Az satmaq (Müştərini tərəzidə aldatmaq);
 27. Dinini qorumaqda təhlükə ilə üzləşəcəyi bir yerə köçmək;
 28. Zalıma kömək etmək;
 29. Zalım bir şəxsə arxalanmaq;
 30. Başqalarının haqqını bilərəkdən və üzrlü səbəb olmadan özündə saxlamaq;
 31. Yalan danışmaq;
 32. Özünü başqalarından böyük saymaq;
 33. İsraf etmək;
 34. Xəyanət etmək;
 35. Başqalarının qeybətini etmək;
 36. Söz gəzdirmək (ara vurmaq məqsədilə);
 37. Faydasız işlərlə məşğul olmaq;
 38. «Həcc» fərizəsini yüngül saymaq;
 39. Namazı tərk etmək;
 40. Zəkat verməmək;
 41. Kiçik günahı təkrarlamaq.

Böyük günahların arasında Allaha şəriq qoşmaq, Allah-təalanın buyurduğu qayda və qanunları inkar etmək və Peyğəmbərimiz (s) və İmamlarımızla düşmənçilik ən böyük günahlar sayılırlar.¹⁵

Sadaladığımız günahlar böyük günahların bir qismi idi. Həmçinin Qur'ana, Peyğəmbərə (s), İmamlarımıza və müqəddəs Kə'bə evinə

¹⁵ Təhrirül-vəsilə, 1-ci cild, səh.274-275.

nalayiq sözlər demək də böyük günahlardan sayılır.

GÜNAHLARIN DAHA BİR QİSMİ

İmam Əli (ələyhissəlam) buyurur:

إِنَّ الذُّنُوبَ ثَلَاثَةٌ... فَذَنْبٌ مَغْفُورٌ وَذَنْبٌ غَيْرُ مَغْفُورٍ وَذَنْبٌ نَرْجُو لِصَاحِبِهِ
وَنَخَافُ عَلَيْهِ

Günahlar üç qrupdur:

1. Bağışlanan günahlar.
2. Bağışlanmayan günahlar.

3. Elə günahlar da vardır ki, onların bağışlanıb-bağışlanmayacağı mə'lum deyil. (O həzrət sonra sözünün davamında buyurur): Bağışlanan günahlar elə günahlardır ki, Allah tərəfindən bu dünyada onlar üçün cəza tədbirləri müəyyən olunub. Daha belə olan surətdə bədənin ikinci dəfə qiyamətdə də cəzalandırılması, Allahın həkimlik məqamından uzaqdır.

Bağışlanmayan günahlar isə insanların bir-birlərinə qarşı etdiyi günahlardır. (Misal üçün, əgər insan mö'min bir şəxsin malını onun icazəsi olmadan mənimsəyibsə, bu halda ancaq və ancaq gərək malın sahibindən halallıq alsın).

Üçüncü növ günahlar isə insanların gizləndə etdiyi günahlardır ki, bir özü, bir də Allahı bilir. Bu halda Allah-təala insan üçün tövbə qapısını açıq qoyub. Hər bir zaman tövbə edib Allahın dərgahına üz gətirə bilər. Tövbə etdikdən sonra belə bir şəxs bir tərəfdən Allahın rəhmətinə ümidli, digər tərəfdən isə etdiyi günahların nəticəsindən nigarandır. Biz də belə bir bəndə haqqında həm ümidvar, həm də nigaraniq.¹⁶

¹⁶ Birahül-ənvar, 6-cı cild, səh. 30.

KİÇİK GÜNAHLARIN BÖYÜK GÜNAHLARA ÇEVİLMƏSİ

Kiçik günahların bə'zi hallarda böyük günaha çevrilməsinin Qur'an ayələri və hədislərdən izahı:

1. Kiçik bir günahı dəfələrlə təkrarlamaq.

Kiçik bir günahı bir neçə dəfə təkrar etmək həmin günahın böyük bir günaha çevrilməsinə səbəb olur. Hətta bir kiçik günahdan sonra tövbə etməmək və yaxud tövbə etmək fikrində olmamaq da bu günahın böyük günaha çevrilməsinə səbəb olur. Elə həyatda da bu cürdür: Nazik saplar cəm olduqda qalın bir ip düzəlir və daha bundan sonra ona sap yox, ip deyirlər.

Allah-təala «Ali-imran» surəsinin **135**-ci ayəsində buyurur:

«(Pərhizkar insanlar) tutduqları pis əməllərə bilə-bilə israr etməzlər».

İmam Baqir (ələyhissəlam) bu ayənin açıqlamasında belə buyurur: Günaha israr etməyin mə'nası budur ki, insan günah etdikdən sonra tövbə etməsin və yaxud tövbə etməyin fikrində olmasın. İmam Əli (ələyhissəlam) bu barədə buyurur:

إِيَّاكَ وَالْأَصْرَارَ فَإِنَّهُ مِنْ أَكْبَرِ الْكِبَائِرِ وَأَعْظَمِ الْجَرَائِمِ

«Günaha israr etməkdən çəkin. Çünki bu ən böyük günahlardan hesab olunur».

İNSAN GƏRƏK KİÇİK GÜNAHLARDAN QAFİL OLMASIN

İmam Sadiq (ələyhissəlam) öz hədislərinin birində buyurur:

İslam Peyğəmbəri (s) öz səhabələri ilə birlikdə səfərə çıxmışdı. Səfər zamanı onlar susuz və quru səhraya çatdılar. Peyğəmbər (s) öz səhabələrindən çör-çöp yığmaqlarını istədi.

«Bura boş bir səhradır və yığılmağa heç bir şey gözə dəymir»-deyə səhabələr Peyğəmbərə (s) xitab etdilər. Peyğəmbər (s) buyurdu: Gedin və bacardığınız qədər yığın.

Onlardan hər birisi bir az quru çöp tapıb Peyğəmbərin (s) hüzuruna gətirdilər. Peyğəmbər (s) bu səhnəni gördükdə buyurdu:

هَكَذَا تَجْتَمِعُ الذُّنُوبُ

«Günahlar da bu cür bir-birinin üstünə cəmləşir».

Sonra o həzrət buyurdu:

إِيَّاكُمْ وَالْمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ

«Kiçik günahlardan qorunun. Çünki onların hamısı (Allah mələkləri tərəfindən) yazılıb saxlanılır».

Başqa bir hədisdə İmam Sadiq (ələyhissəlam) buyurur: Hər bir kiçik günaha israr etsən, onu böyük günah etmişən.

2. Günahı yüngül saymaq.

Hər bir kiçik günahı yüngül saymaq o günahı böyük günaha çevirir. Mətləbin daha aydınlaşması üçün aşağıdakı misala diqqət yetirin: Böyük bir daş parçasını başqasının başına vuran şəxs etdiyi işdən peşman olduğu halda, vurulan adamdan üzr istəsə, onun bağışlanması mümkündür. Əksinə əgər bir şəxs kiçik bir qum dənəsini başqasının başına vurduqdan sonra öz işindən peşman olmasa və nəticədə vurulan adamdan üzr istəməsə, onun bu əməlinə e'tiraz etdikdə isə bu işin çox kiçik olmasını dəlil gətirsə, daha vurulan şəxs onu heç vaxt bağışlamaz. Çünki onun bu sözü onda olan eqaistlik əhval-ruhiyyəsindən xəbər verir. Yə'ni vuran şəxs həddindən artıq özündən razıdır. Buna görə də günah işlədir. Bu barədə İmamlarımızdan nəql olunan bir neçə hədisə diqqət yetirək:

1. İmam Həsən Əskəri (ələyhissəlam) buyurur:

مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي لَا يَغْفَرُ: لَيْتَنِي لَا أَخَذُ بِهَذَا

Bağışlanmayan günahlardan biri də budur ki, insan (günah edən zaman) belə deyər: Kaş ki, Allahım bu günahdan başqasını görə məni cəzalandırmasın¹⁷.

Bu söz onun etdiyi günahı yüngül saymasını göstərir.

2. İmam Əli (ələyhissəlam) buyurur:

أَشَدُّ الذُّنُوبِ مَا اسْتَهَانَ بِهِ صَاحِبُهُ

«Ən böyük günahlardan biri də odur ki, günah edən şəxs onu yüngül saysın.»

3. Zeyd Şəhham deyir: İmam Sadiqin (ə) hüzurunda ikən o həzrət belə buyurdu:

اتَّقُوا الُمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ فَإِنَّهَا لَا تُغْفَرُ

«Kiçik günahlardan qorun (onları yüngül sayma)! Çünki onlara bulaşanlar bağışlanmazlar». Ərz etdim:

Kiçik günah hansı günaha deyilir?

İmam buyurdu:

¹⁷ Töhfəül-üqul, səh. 579.

الرَّجُلُ يَذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَقُولُ طُوبَى لِي لَوْ لَضُمَّ يَكُنْ لِي غَيْرُ ذَلِكَ

«Bir şəxs günah etdikdən sonra belə deyər: Əgər bu günahdan başqa bir günahım olmasa, onda xoş mənim halıma».

4. Dördüncü hədisi dördüncü imam həzrəti Səccaddan (əleyhissəlam) nəql edirik. O Həzrət dua edərkən öz Allahına belə ərz edir:

اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ ... الْأَصْرَارِ عَلَى الْمَأْثِمِ وَإِسْتِصْغَارِ الْمَعْصِيَةِ

«Ey mənim Rəbbim! Günahlara israr etməkdən və günahları yüngül saymaqdan Sənə pənah gətirirəm (özün mənə bu iki şeydən çəkinməkdə kömək ol).»

3. Günah edən zaman şad olmaq.

Kiçik bir günahdan ləzzət almaq və günah edən zaman şadlanmaq, o günahın böyük günah kimi hesablanmasına gətirib çıxarır. Nəticədə günahın axirət əzabı da artır.

Bu haqda da Mə'sum Peyğəmbərimiz (s) və İmamlarımızın müqəddəs kəlamlarından bir neçəsini araşdırırıq. Həzrət Əli (əleyhissəlam) buyurur:

شَرُّ الْأَشْرَارِ مَنْ تَبَهَّجَ بِالشَّرِّ

«Pis iş etdikdə şadlanan kəs ən pis insandır».¹⁸

Yenə o həzrət buyurur:

مَنْ تَلَذَّذَ بِمَعَاصِي اللَّهِ ذُلٌّ

«Allaha qarşı günah etməkdən ləzzət alan insan xar və zəlil olar».¹⁹

Ayrı bir hədisdə İmam Səccad (əleyhissəlam) belə buyurur:

إِيَّاكَ وَابْتِهَاجَ الذَّنْبِ فَإِنَّهُ أَكْثَرُ مِنْ رُكُوبِهِ

«Günah edən zaman şadlanmağın (mənfə) tə'siri günahın özündən çoxdur».²⁰

Başqa bir hədisdə o həzrət buyurur:

«Günahın çətin axirət əzabı onun şirinliyini məhv edir».²¹

Sonra o həzrət buyurur:

¹⁸ Qürərül-hikəm, 1-ci cild, 446-cı səh.

¹⁹ Fehrest-i-qürər, səh. 130.

²⁰ Biharül-ənvār, 78-ci cild, 159-cu səh.

²¹ Biharül-ənvār, 78-cild, 23-cü səh.

لَا خَيْرَ فِي لَذَّةٍ مِنَ بَعْدِهَا النَّارُ

«Ardınca cəhənnəm atəşi gələn ləzzətdə heç bir fayda yoxdur.»
Axıncı hədis Həzrət Peyğəmbərdəndir (s). O həzrət buyurur:

مَنْ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَهُوَ ضَاغِكُ دَخَلَ النَّارَ وَهُوَ بَاكٌ

«Gülə-gülə günah edən şəxs, ağlayan halda da cəhənnəmə daxil olar.»

4. Azğınlıq səbəbindən günah etmək.

Günahın azğınlıqla edilməsi onun böyük günaha çevrilməsinə səbəb olur.

Bu haqda «Naziət» surəsinin 37-38-ci ayələrində oxuyuruq:

وَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

«Azğınlıq (tüğyan) edən və dünya həyatını axirətdən üstün tutan şəxsin yeri şübhəsiz ki, cəhənnəmdir».

5. Allahın insana verdiyi möhlətdən qürurlanmaq.

Bə'zi vaxtlar günahkar insan Allahın ona verdiyi möhləti və onun cəzasını tə'xirə salmasını, Allahın ondan razı qalması kimi başa düşür. Kiçik günahların böyük olmasının səbəblərindən biri də elə budur. «Mücədilə» surəsinin 8-ci ayəsində Allah-təala buyurur:

وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ

«Kafirlər öz-özlərinə deyirlər: «Dediklərimizə görə Allah bizi nə üçün əzaba uğratmadı? Cəhənnəmə vasil olacaqları onlara bəs eləyər. Onların gedəcəkləri o yer necə də pis yerdir!».

Bu ayədə Allah möhlətinə məğrur olanlara cəhənnəm və'dəsi verilmişdir.

6. Günahı aşkarda etmək.

Kiçik günahı aşkarda etmək həmin günahın böyük günaha çevrilməsinə gətirib çıxarır. Ona görə ki, bu iş həm günahkar şəxsin Allah qarşısında qorxmazlığından xəbər verir, həm də cəmiyyətdə günahın əxlaqi dəyərləri məhv etməsinə səbəb olur. Bunun nəticəsində isə günah etmək adi bir işə çevrilir. Həzrət Əli (əleyhissəlam) bu barədə buyurur:

إِيَّاكَ وَالْمَجَاهِرَةَ بِالْفُجُورِ فَإِنَّهُ مِنْ أَشَدِّ الْمَأْتِمِ إِيَّاكَ وَالْمَجَاهِرَةَ بِالْفُجُورِ فَإِنَّهُ مِنْ

«Aşkarda günah etməkdən çəkin. Çünki bu iş ən böyük günahlardan biridir.»²²

Bu haqda başqa bir hədisdə imam Riza (əleyhissəlam) buyurur:

الْمُسْتَتِرُ بِالْحَسَنَةِ يَغْدِلُ سَبْعِينَ حَسَنَةً، وَالْمُذِيعُ بِالسَّيِّئَةِ مَخْذُولٌ

«Yaxşı işini camaatdan gizlədən şəxsin savabı 70 bərabərdir. Aşkarda günah edən şəxs isə xalq arasında xar olacaqdır».

7. Böyük şəxsiyyətlərin günahı.

Cəmiyyətdə nüfuzlu şəxsiyyətlərin günahları adi adamların etdikləri günahlardan fərqlidir. Ona görə ki, adlı-sanlı adamların şəxsiyyəti iki cəhətdən formalaşır:

1. Fərdi cəhət.
2. İctimai cəhət.

İctimai nüfuza malik olduqları üçün onların günah etməsi cəmiyyətdə mənfi əhval-ruhiyyə yaradıb, ətrafdakıları pis yola çəkə bilər. Adi bir nümunəyə diqqət edək: Əgər bir adam başqasının əlindən çirkli bir suyu alıb içər və xəstələnərsə, burada suyu verən şəxsi yox, onu içən təqsirləndirilir. Amma əgər bir şəxs çox gözəl xarici görünüşü olan bir dondurmanı alıb yesə və zəhərlənsə, burada dondurmanı istehsal edən zavod günahlandırılır. Çünki bu zavoddan dondurmanın aşağı keyfiyyətdə istehsalı gözlənilmir. Böyük şəxsiyyətlər də belədir. Camaat onlardan günah hərəkət gözləmirlər. Elə buna görə də onların günahı adi camaatın günahları ilə fərqlidir və bağışlanılmazdır.

QUR'ANDA BÖYÜK ŞƏXSİYYƏTLƏRİN GÜNAHLARININ TƏSVİRİ

«Haqqə» surəsinin 44-48-ci ayələrində Allah-təala buyurur:

²² Qürənl-hikəm, 1-ci cild, 151-ci səh.

وَلَوْ، تَقُولَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ . لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ . ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ

الْوَتِينَ . فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ حَاجِزِينَ

“Əgər peyğəmbər demədiyimiz bə’zi sözləri Bizim adımıza yalandan çıxarsaydı, əvvəlcə onun gücünü alıb, sonra şah damarını kəsərdik. Və heç biriniz onu qoruya bilməzdiniz».

Allahın dinini təhrif edən və din hökmlərini dəyişdirən şəxslər tarixdə çoxdur. Lakin Allah-təala onların heç birinə “Əgər bu işlərdən görsən, boyun damarını vurarıq» deyə xitab etməyib. Amma Peyğəmbərə (s) bu cür xitab edir, çünki o, çox böyük bir şəxsiyyətdir. Əgər o, günah edərsə, onun günahı da böyük sayılar. Deməli, insanın elmi və dini şəxsiyyəti nə qədər yüksəkdirsə, o qədər də məs’ulyyəti ağırdır.

QUR’ANDA FASIQ ALİMLƏRİN AQİBƏTİ

Qur’anda öz elminə əməl etməyən alimlər ulağa və itə oxşadılıb. “Ə’raf» surəsinin 176-cı ayəsində Allah-təala günahkar alimin (Bəl’əmi-baurə) haqqında belə oxuyuruq:

فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرَكْهُ يَلْهَثْ

«Bu adamın itə oxşarı var: Onu qovsan da, sakit buraxsan da dilini çıxardıb elə hey ləhləyir».

«Cümə» surəsinin 5-ci ayəsində də oxuyuruq:

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا

«Tövrətin hökmlərinə mükəlləf olub ona əməl etməyən şəxslər belində kitablar daşıyan ulağa bənzəyirlər».

“Əhzab» surəsinin 30-cu ayəsində isə Peyğəmbərin (s) zövcələrinin günah etmələri haqqında belə buyrulur:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ

«Ey Peyğəmbərin zövcələri, sizlərdən hər biriniz aşkarda günah etsə, onun əzabı iki qat olacaqdır». Peyğəmbərin (s) arvadları cəmiyyətdə adlı-sanlı şəxslər olduqları üçün onların etdikləri günahın əzabı da artıqdır. Ayədə günahın aşkar edilməsinin vurğu ilə qeyd olunması aşkarda edilən günahın cəmiyyətə mənfi tə’siri ilə bağlıdır.

Rəvayət olunub ki, bir kəs imam Səccadın (ə) yanına gəlib ərz etdi:

إِنَّكُمْ أَهْلُ بَيْتٍ مَغْفُورٍ لَهُ

«Siz Əhli-beyt Allahın bağışladığı şəxslərdənsiniz».

Həzrət bu sözdən narahat olub o şəxsin cavabında dedi:

«Sənin dediyin kimi deyil. Bizlərdən hər birimiz yaxşı iş görsə, ikiqat savabı var. Günah işə mürtəki b də olsa, onun iki qat əzabı var!»

Sonra O həzrət “Əhzab» surəsinin **30** və **31**-ci ayələrini oxudu.

HƏDİSLƏRDƏ BÖYÜK ŞƏXSİYYƏTLƏRİN GÜNAH ETMƏSİ BARƏDƏ

1. İmam Sadiq (ələyhissəlam) söhbətlərinin birində buyurur:

يُغْفَرُ لِلْجَاهِلِ سَبْعُونَ ذَنْبًا قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لِلْعَالِمِ ذَنْبٌ وَاحِدٌ

«Qiyamət günü alimin bir günahı bağışlanana qədər cahil şəxsin **70** günahı bağışlanır».

2. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur: Din alimləri və rəhbər şəxslər pis yola çəkildikdə, camaat da pis yola çəkilər.» O həzrət başqa bir hədisdə belə buyurdu: «Ümmətimin içərisindəki seçilən xüsusi adamlar düz yola gəlməsələr, camaat da düz yola gəlməyəcək.» Sual etdilər:

«Sənin ümmətinin xüsusi adamları kimlərdir?»

Həzrət cavabında buyurdu:

خَوَاصُّ أُمَّتِي أَرْبَعَةٌ: الْمُلُوكُ وَالْعُلَمَاءُ وَالْعِبَادُ وَالتَّجَارُ

Ümmətimin xüsusi adamları dördüdür:

- 1.** Padşahlar.
- 2.** Alimlər.
- 3.** Abidlər.
- 4.** Tacirlər.

Bu kəlamın daha çox izah edilməsini xahiş etdikdə Peyğəmbər (s) buyurdu:

«Padşahlar xalqın çobanlarıdır. Çoban özü canavar olsa qoyunlar nə cür ot yeyə bilərlər? Habelə alimlər camaatın təbibləridir. Onlar özləri sağlam olmasalar, xalqı necə sağalda bilərlər? Allahın abid bəndələri xalqa düzgün yol göstərən şəxslər hesab olunurlar. Yol göstərəninin özü yoldan azdığı halda, yol gedənlərə düz yol göstərə bilməz. Və nəhayət, tacirlər xalqın əmin şəxsləridirlər. Əmin şəxs xəyanət edərsə, kimə ümid bəsləmək olar!»

3. İslam Peyğəmbəri (s) başqa bir hədisdə buyurur:

«Allah-təala qiyamət günü üç şəxsə söhbət etməz, onlara nəzər salmaz, onların günahından keçməz və onları çətin əzaba düşər edər:

Zinakar qoca, zalım padşah və özünü hamıdan üstün bilən yoxsul şəxs.»

4. İmam Sadiq (ələyhissəlam) Şəqrani adlı bir səhabəsinə belə buyurdu:

«Ey Şəqrani! Hər bir şəxsin yaxşılıq etməsi yaxşıdır, lakin sənin yaxşılıq etməyin daha yaxşıdır, çünki sən bizdənsən (yə'ni bizim səhabələrimizdənsən) və adi insanların pislik etməsi pisdır. Səndən isə görünən pislik daha pisdır, çünki sən bizdənsən.»

5. İmam Əli (ələyhissəlam) buyurur:

زَلَّةُ الْعَالِمِ تُفْسِدُ الْعَوَالِمَ

«Alimin düz yoldan çıxması bütün aləmi korlayar».

O həzrət başqa bir hədisində belə buyurur:

زَلَّةُ الْعَالِمِ كَأَنَّكَ سَارْتَ السَّفِينَةَ تَتَفَرَّقُ وَتُفَرِّقُ مَعَهَا غَيْرَهَا

«Alimin düz yoldan sapması gəminin dənizdə sınması kimidir. Bu halda gəminin həm özü batır, həm də daşdığı sərnəşinləri batırar».

Deməli, camaata rəhbərlik edənlərin, nüfuzlu şəxsiyyətlərin, alimlərin, yazıçıların, böyük təşkilatların, qocaların və seyyidlərin Allah-təala qarşısında məs'uliyyətləri daha ağırdır.

ƏSAS GÜNAHLAR

Qocalıq və zəiflik müxtəlif xəstəliklərə şərait yaratdığı kimi, bə'zi günahlar da başqa günahların yaranmasına səbəb olur. Məsələn:

1. Həsəd aparmaq.

Həsəd insanı xəyanət, böhtan, yalan, qətl və bu kimi başqa günahlara vadar edir. İmam Sadiq (ələyhissəlam) bu haqda buyurur:

إِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْإِيمَانَ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

«Odun çör-çöpü yandırdığı kimi, həsəd də insanın imanını məhv edir».

Həqiqətən də belədir. Həsəd edən insan öz rəqibinin əleyhinə bir iş görmək üçün bütün işlərə əl atır.

2. Paxıllıq və hərislik.

İnsanda paxıllıq öz malının xumsunu və zəkatını verməməyə, yoxsullara

kömək etməməyə və başqa günahlara səbəb olur. Camaat da belə şəxslərin paxıllıq və hərisliyindən narahat olur, onların haqqında bədgüman olur və pis fikirlərə düşürlər. Bu isə yeni bir günahın yaranmasına gətirib çıxarır.

İmam Əli (ələyhissəlam) buyurur:

الْبُخْلُ جَامِعٌ لِمَسَاوِي الْغُيُوبِ وَهُوَ زِمَامٌ يُقَادُّ بِهِ إِلَى كُلِّ سُوءٍ

«Paxıllıq bütün pislikləri özündə cəmləşdirib. O elə bir vəsilədir ki, bütün çirkin işləri özünə cəzb edir. Hərislik də paxıllıq kimi bir neçə günahın bünövrəsini təşkil edir. Məsələn: Çəkiddə az satmaq, möhtəkirlik, baha satmaq, rüşvətxorluq, yaltaqlıq və bu kimi çirkin əməllər hərisliyin (dünya malına hədsiz məhəbbət bəsləməyin) nəticələridir.

3. Yalan.

İnsan yalan danışmaqla özünün bütün günahlarını təsdiq edir. Deməli, yalan elə bir günahdır ki, onun vasitəsilə insanlar yüzlərlə günah edirlər. İmam Həsən Əskəri (ələyhissəlam) buyurur:

جُعِلَتِ الْخَبَائِثُ كُلُّهَا فِي بَيْتٍ وَجُعِلَ مِفْتَاحُهَا الْكَذِبُ

«Bütün günahların bir otağa yığılmağını fərz etsək, yalan o otağın açarıdır.»

4. Qəzəbli və əxlaqsız olmaq.

İnsanda olan qəzəb söyüş söymək, qeybət etmək, düşmənçilik yaratmaq və bu kimi günahlara səbəb olur. İmam Həsən Əskəri (ələyhissəlam) buyurur:

الْغَضَبُ مِفْتَاحُ كُلِّ شَرِّكَ

(Həddini aşan) qəzəb hər bir pisləyin açarıdır.

Bədgümanlıq, haram mal yemək, şərab içmək, çaxnaşma yaratmaq, qorxaqlıq, təkəbbür və bu kimi günahlar da başqa günahlara bünövrə sayılırlar. Kitabın həcmiminin kiçikliyini nəzərə alaraq onlara şərh vermirik.

GÜNAHLARI TANIMAĞIN DAHA BİR YOLU

Qur'anda **18** qrup şəxslərə, etdiyi günahlardan ötrü lə'nət göndərilib.

«Lə'n» sözü əslində rəhmətdən uzaqlaşdırmaq mə'nasını verir, lakin qəzəblə birlikdə olsa.

Allahın rəhməti bütün şeylərə şamil olur. Belə ki, “Ə'raf» surəsinin 152-ci ayəsində buyurur:

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

«Və Mənim rəhmətim bütün şeyləri əhatə edib».

Lakin buna baxmayaraq, bə'zi insanlar özlərinin pis və yaramaz əməllərinin nəticəsində elə bir məqama çatırlar ki, (okeanın ortasında qalan, lakin içinə bir damla su da keçməyən top kimi) Allahın rəhmət dəryasında onlara rəhmət nəsib olmur.

Qur'anda lə'nətlənmiş şəxslər bunlardır:

Kafirlər və müşriklər, inadkar yəhudilər (haqqı inkar edib büt-pərəstlərlə saziş etdiklərinə görə), mürtədlər, hiyləgər qanun pozanlar, əhd-peyman pozanlar, haqqı gizlədənlər, kafir şahlar (yer üzündə fəsad törətdiklərinə görə), iki üzlü münafıqlar, qatillər, iblisə, itaət edənlər ismətli qadınlara böhtan atanlar, düzgün yol tutan dövlət rəhbərləri ilə müxalifət edənlər, yalan şayiə yayanlar, qəlbləri, niyyətləri pak olmayan şəxslər və yalan danışanlar.

Peyğəmbərimizin (s) və İmamlarımızın hədislərində də bə'zi şəxslərə lə'nət göndərilib. Məsələn: Səməvi kitabları təhrif edib dəyişdirən və ona başqa şeylər artıranlara;

Allahın qəza və qədrini qəbul etməyənlərə;

Peyğəmbərimizin (s) Əhli-beytinə hörmətsizlik edənlərə;

Ön cəbhədə vuruşan əsgərlərə göndərilən yardımı mənimləməyənlərə;

Camaatı yaxşı işlərə, hidayət yoluna də'vət edib özü bu işləri etməyən, yaxud camaatı pis işlərdən çəkendirib, özü isə pis işlə məşğul olan adamlara.

ƏQL VƏ NADANLIQ QOŞUNU

Bir məşhur hədisdə əql və nadanlıq qoşununa ünvanlanmış günahlardan bəhs olunur. Bu hədisin əvvəlində belə oxuyuruq: Səmət ibni Mehran deyir: Səhabələrdən bir neçəsi İmam Sadiqin (əleyhissəlam) hüzurunda idilər. Əql və nadanlıqdan söz düşdü. İmam Sadiq (əleyhissəlam) buyurdu: Əql və onun qoşununu, eləcə də nadanlığı və onun qoşununu tanıyın, düz yola hidayət olun.

Səmət deyir: İmam Sadiq (ə) əvvəlcə əql və nadanlıq məfhumunu izah etdi. Sonra isə onların hər birinə aid 75 xüsusiyyətdən bəhs etdi. Axırda belə buyurdu: Peyğəmbərlər, onların canişinləri və bütün həqiqi mö'minlər əql qoşununa malikdirlər.

XƏBƏRDARLIQ

İslam dinində müxtəlif ibarələrlə insanlar günahdan çəkendiriliblər. Qur'anda bə'zi günahlar haqqında «onu etməyin» cümləsi ilə rastlaşırıq, məsələn. «Nisa» surəsinin 6-cı ayəsində buyurulur:

وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا

«İsrafkarlıqla onların (yetimlərin) malını yeyib dağıtmayın!»

Günahlardan bə'zisinin haqqında isə «ondan uzaqlaşın» əmri gəlmişdir. Allah-təala «Nəhl» surəsinin 36-cı ayəsində buyurur:

وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

«Şeytandan (tağutdan) uzaq olun!»

Günahların bə'zisdən isə «ona yaxınlaşmayın» cümləsi ilə çəkindirilmişdir. “Ə’nam» surəsinin 151-ci ayəsində belə oxuyuruq:

وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطْنٌ

«Pis işlərə yaxın durmayın, istər gizli olsun, istərsə aşkarda».

«Onu etməyin» cümləsi ilə «ona yaxın durmayın» cümləsi günah haqqında iki cür xəbərdarlıqdır. Məsələn, neft haqqında deyirik: «Ona kibrit vurmayın», amma benzinin haqqında «kibriti ona yaxınlaşdırmayın» ifadəsini işlədirik. Çünki benzinin xəteri neftin xətərindən qat-qat çoxdur və kibritin benzinə yaxınlaşması da təhlükə yarada bilər.

Zina etmək, yetimin malını yemək, kafirlərin (müsəlmanların səngəri olan) Məscidül-hərəma daxil olmaları kimi günahlar benzinlə kibritin yaxınlaşması kimidir. Bu günahları etmək haqqında fikirləşmək belə təhlükəlidir. Qur’anda bu günahlar haqqında «ona yaxınlaşmayın» ifadəsi işlədilmişdir.

Kafirlərin Məscidül-hərəma daxil olmaları haqqında belə buyurulur:

فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

«Kafirlər Məscidül-hərəma yaxınlaşmamalıdırlar!»

İKİNCİ FƏSİL

GÜNAH ETMƏYƏ MARAQ

İnsanda günah etməyə olan maraqları tanımaq üçün bə'zi mətləbləri aydınlaşdırırıq.

İNSANIN GÜNAHLA BAĞLI TƏ'RİFİ

1. İnsanda bə'zi xislətlər vardır ki, onları tanıyıb onlardan düzgün şəkildə istifadə etmək lazımdır. İmam Əli (ə) buyurur:

«Allah-təala mələklərə ancaq əql verdi (onlar həmişə Allaha ibadətə məşğuldurlar), heyvanlara isə ancaq qəzəb və şəhvət verdi.

وَشَرَّفَ الْإِنْسَانَ بِإِعْطَاءِ الْجَمِيعِ

Amma insana onların hamısını (əql, şəhvət, qəzəb) bağışlayıb, onu şərəfli bir məxluq etdi.»

Əgər insan öz əqlinin istəklərini yerinə yetirsə, onun Allah yanında mə'nəvi məqamı mələklərdən də üstün olacaqdır, çünki insanda qəzəb və şəhvət olduğu halda, əqlinin dediklərini yerinə yetirib; yox əgər qəzəb və şəhvətinin istəklərinə tabe olsa, onda heyvanlardan da aşağı səviyyədə olar, çünki o, ağılı olan halda qəzəb və şəhvətin istəklərini yerinə yetirib. Qur'anda öz əqlini bir yana qoyub ancaq heyvani qərizələrdən bəhrələnən insanlar haqqında belə oxuyuruq:

أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا

«Heyvan kimi şeydir onlar, yox heyvandan da betərdilər, doğru yoldan daha uzaq düşüblər».²³

2. Din alimlərinin dediklərinə əsasən, insanda üç qüvvə vardır ki, günaha zəmin yaradır.

²³ "Ə'raf", 179.

a) Şəhvət qüvvəsi. Bu qüvvədən düzgün şəkildə istifadə olunmazsa, insanı fəسادa və çirkab bataqlığına tərəf yönəldib onu batırır.

b) Qəzəb qüvvəsi. Bu qüvvə insanın qəzəblənməsinə səbəbdır. Qarşısı alınmazsa, insanı başqalarına zülm, təcavüz və əziyyət etməyə vadar edər.

v) Vəhşyyət qüvvəsi. Bu qüvvə insanı özünü uca tutmaq, bütün şeyləri özü üçün istəmək, başqalarının hüququna təcavüz etmək və bu kimi günahlara yönəldir. Günahların mahiyyəti, yaranma səbəbləri haqqında bir az fikirləşsək, onda görürük ki, onların (hamısı da olmasa) çox hissəsi bu üç qüvvədən bəhrələnilir. Bu üç qüvvə insanın vücudunda zəruridir. Lakin əgər onlardan düzgün istifadə olunmasa, istənilən qədər günahların meydana gəlməsinə zəmin yaradacaqlar. Mətləbin daha da aydınlaşması üçün bu misala diqqət yetirin:

Çayın suyu bağlar və əkin sahələri üçün həyat rəmzidir. Əgər çayın qarşısında bir bənd düzəldilsə və çayın suyu o bəndə yığılsa, bu halda suyun heç bir zərəri yoxdur. Əksinə suya ehtiyac olan zaman ondan istifadə edəcəyik. Amma əgər çayın qarşısında bənd düzəldilməsə, şübhəsiz, sel gələndə bütün evlərə, bağlara və əkin sahələrinə ziyan vuracaqdır. İnsan da belədir. Qəzəb qüvvəsi onun üçün lazımdır ki, özünü qoruya bilsin. Eləcə də şəhvət qüvvəsi təbii istəklərə cavab vermək və nəsil artırmaq üçün lazımdır. Lakin bu iki lazımlı qüvvə öz hədlərini aşsa və onlardan düzgün istifadə olunmasa, cəmiyyətdə çoxlu cinayətlər və cinsi əxlaqsızlıqlara səbəb olacaqlar.

Nəticə:

Yaşadığımız cəmiyyəti və yaxud özümüzü günahdan təmizləmək istəsək, gərək nəfsin istəklərindən və heyvani xislətlərdən düzgün yolda istifadə edək. Qeyd etmək lazımdır ki, bu kimi qərizələri normal hala salıb adıləşdirməyin əhəmiyyətini digər iş və xarakterlərin formalaşmasında da görürük.

QƏLBİ SAĞLAM SAXLAMAQ

Qur'anda və çoxlu hədislərdə insanın qəlbindən danışılmışdır. Qəlb dərkedici hisslərin, idrak qüvvəsinin mərkəzidir. Yaxşı işlər sağlam qəlbədən, pis işlər isə qəlbənin çirkinliyindən xəbər verir. Biz insanlar Allaha ibadət etmək və günahlardan qorunmaqla yanaşı, öz qəlbimizin sağlamlığı ilə də məşğul olmalıyıq. Qur'anda **132** dəfə «qəlb» sözü işlənmişdir. Çoxlu ayələrdə kafirlər, münafıqlar (iki üzvlülər) və günahkarların qəlbə möhürlənmiş, xəstə, həddən ziyadə (mənfə mə'nada) yolunu azmış və bu kimi ibarələrlə qeyd edilmişdir.

«Qəlb» barədə söz çoxdur. Lakin bu mətləbi qeyd etmək istəyirik ki, qəlbimizi təmiz saxlamalıyıq, çünki İmam Sadiq (ə) buyurur:

مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلِقَلْبِهِ أَذُنَانِ فِي جَوْفِهِ، أَذُنٌ يَنْفُثُ فِيهَا الْوَسْوَاسُ الْخَنَاسُ
وَأَذُنٌ يَنْفُثُ فِيهَا الْمَلَكُ...

İmanlı şəxsin qəlbi iki hissədən ibarətdir:

1. Şeytanın vəsvəsə etdiyi yer.

2. Mələklərin daxil olduğu hissə. Ona görə Allah-təala buyurur:
«Allah mö'minlərə ruhun vasitəsi ilə (bir mələyin adıdır) kömək etdi».²⁴

YAXŞI VƏ PİS NİYYƏT HAQQINDA

Yaxşı niyyət yaxşı işlərə səbəb olur, əksinə pis niyyət çirkin işlərə zəmin yaradır. Çünki çirkin bulaqdan axan su, çirkin olacaqdır. Bu vaxt suyu təmizləmək istəsək, gərək bulağın suyunu saflaşdıraraq. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

نِيَّتُهُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ وَنِيَّةُ الْكَافِرِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ وَكُلُّ عَامِلٍ يَعْمَلُ عَلَى
نِيَّتِهِ

«Mö'minin niyyəti onun əməlindən yaxşıdır. Kafirin niyyəti isə onun əməlindən pisdır və hər bir şəxs öz niyyəti əsasında iş görür».²⁵

Bu hədisin izahında çoxlu nəzərlər vardır. Lakin düzgün nəzər budur ki, insanın niyyəti və fikri onun həyatında gördüyü bütün işlərin mənşəyi və mərkəzidir. Əgər bu mərkəz sağlam olsa, onda insan yaxşı işlərlə məşğul olacaq, yox əgər çirkin olsa, onda insanın günah və fəsadla məşğul olmasına gətirib çıxaracaq.

Mö'min şəxsin fikri və niyyəti sağlam olduğu üçün onun işləri də düzgün və təmiz olar. Onun sağlam fikri həyatında yalnız yaxşı əməllərlə məşğul olmasına zəmin yaradır. Əksinə kafir şəxsin çirkin fikri və bəd niyyəti, pis işlərin yaranmasına səbəb olur. Onun fikri o qədər bulaşıqdır ki, hər bir zaman ən böyük günahları belə etməkdən çəkinməz.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Cəhənnəm əhli ona görə həmişəlik cəhənnəmdə yanacaqdır ki, onların fikirləri bu idi ki, dünyada əbədi qalsalar da Allahın əmrindən boyun qaçırıb, günah etsinlər. Və behişt əhli ona görə həmişəlik behiştə qalacaqlar ki, onlara dünyada əbədi ömür nəsib olsaydı, Allaha itaət və

²⁴ Üsuli-kafi, 2-ci cild, səh 276. Və «Mücadmlə» surəsi, ayə: 22

²⁵ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 84-cü səh.

ibadət etmək niyyətindən dönməzdilər. Ona görə hər iki dəstə öz niyyətlərinə görə qiymətləndirilir».

Sonra o həzrət bu ayəni oxudu.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ

«De (ey Peyğəmbər) hər bir kəs öz fikri, niyyəti əsasında iş görür».

Bəhsimizin davamında yemək, dost, mühit və bu kimi amillərin insanın fikrinin formalaşmasında mühüm rolu olduğunu qeyd edəcəyik. Məsələn: Yemək halal, yaşayış mühiti və eləcə də dost yaxşı olarsa, insanın fikrinin sağlam olmasına səbəb olacaq, yox əgər yemək haram, mühit qeyri-sağlam və dost pis yoldadırsa, onda insan istər-istəməz düşdüyü vəziyyətə uyğun tərbiyələnəcək və dünyadakı pis əməllərinin sayı artacaq.

İslam dinində yalnız xalis və pak niyyətlə görülən işlər Allah dərgahında qəbul olunur. İslam Peyğəmbəri (s) bu barədə buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ عَمَلًا فِيهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ رِيَا

«Allah-təala hətta zərrə qədər riyakarlıqla qarışıq olan işləri qəbul etmir».

Başqa bir hədisdə İmam Sadiq (ə) buyurur: «Mö'min bir şəxs yaxşı işi niyyət edib amma onu yerinə yetirə bilməzsə, həmin şəxs üçün Allah dərgahında bir savab yazılar (fikrin savabı); və əgər o işi yerinə yetirərsə, on bərabər savab yazılar. Lakin pis işi niyyət edib onu etməzsə, onun üçün heç bir cəza olmayacaqdır».²⁶

MƏHƏBBƏT VƏ ƏDAVƏTİ SAFLAŞDIRMAQ

İnsanın yaxşı və ya pis əməl sahibi olmasının səbəblərindən biri də məhəbbət və ədavət hissləridir. Bir şeyə məhəbbət ona aludə olmağa və bir şeyə ədavət etmək ondan çəkinməyə səbəb olar. Bu məsələ o qədər əhəmiyyətlidir ki, İmam Sadiq (ə) buyurur:

وَهَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَالْبُغْضُ

«Allaha iman gətirmək, məhəbbət və ədavətdən başqa bir şey deyil».

Deməli, insandakı bu iki xüsusiyyət islam dininin qayda və qanunları əsasında formalaşmalıdır (yə'ni islamın əmr etdiyi şeylərə məhəbbət bəsləməli və çəkəndirdiyi əməllərdən nifrətlə uzaqlaşmaq lazımdır). Mətləbin daha da aydın olması üçün aşağıdakı misallara diqqət yetirin:

²⁶ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 125-ci səh.

Evində oturmuş bir şəxs evinə pişik gəldiyini görür. Gələn pişik onun aldığı yarım kilo əti götürüb qaçır. Bu vaxt həmin şəxs qəlbində əti yemək istəyi olduğu üçün pişiyin ardına düşür. Lakin pişiyin küçəyə çıxdığını gördükdə daha onu qovmaq fikrindən dönür və evinə qaydır. Ona görə ki, onun yarım kilo ətə olan istəyinin həddi bura qədər idi.

Başqa bir misal. Tülkü hinə girib toyuqlardan birini oğurlayır. Ev sahibi tülkünü hətta küçədə də tə'qib edir, lakin tülkü çöllüyə üz qoyduqda, bu şəxs öz fikrindən yayınır. Deməli, onun bir toyuğa olan istəyi bura kimi idi.

Üçüncü misal: Canavar bir şəxsin tövləsindən bir qoyunu oğurlayır. O, evindən tutmuş çöllüyə qədər canavarın ardına düşür. Amma canavarın gözdən itdiyini gördükdə daha özünə zəhmət vermək istəmir. Bu da onun bir qoyuna olan istəyini göstərir.

Amma yırtıcı bir heyvan körpə uşağını oğurlasa, onun gecəsi-gündüzü olmur. Bütün yerləri axtarır. Hətta uşağının ölüsünü tapmaq üçün də çalışır. Bu da məhəbbətin digər bir dərəcəsidir.

Bu misallarla insanda məhəbbət, nifrət və onun dərəcələri, insanın həyatında nə qədər tə'sirli olması daha çox aydınlaşır. Çünki insanın bir şeyə nə qədər məhəbbəti olsa, bir o qədər də onu əldə etməyə çalışır. Eləcə də nə qədər bir şeyə nifrətli olsa, bir o qədər də ondan qorunmağa, uzaq olmağa çalışır. İslam dini də məhəbbət və nifrətin insanın gördüyü işlərdə yüksək tə'sir qoyduğu üçün onların öz qanunları əsasında formalaşmasına çalışır.

DÜŞÜNCƏ SAĞLAMLIĞI

İnsanın gördüyü işlərə daha bir səbəb onun düşüncə tərzidir. Sağlam düşüncə təmiz məhsul verir. Əksinə pis dünyagörüşün nəticəsi də zay məhsul olar. «Qəsəs» surəsinin 83-cü ayəsində oxuyuruq:

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ
لِلْمُتَّقِينَ

«Odur axirət evi! Onu o kəslərə verərik ki, yer üzündə lovğalıq

etməyiblər və qarışıqlıq salmaq və fəsad törətmək fikrində deyillər, gözəl aqibət də təqvalılara məxsusdur.»

Bu ayəni izah etmək istəsək, lovğalıq və fitnə-fəsad törətməyin haqqında fikirləşməyin belə günah olduğunu görərik.

İmam Əli (ə) buyurur:

«Hər kəs öz ayaqqabısının bağının dostunun ayaqqabısının bağından yaxşı olmasından qürrələnsə, (və bunu özünə fəxr bilsə) bu ayə o kəsə şamildir».²⁷

O həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

مَنْ كَثُرَ فِكْرُهُ فِي الْمَعَاصِي دَعَتْهُ إِلَيْهَا

«Hər kəs günah etmək haqqında çox fikirləşsə, (bu fikirlər) onu günah etməyə vadar edər».

Bu barədə İsa peyğəmbər (ə) «Həvariyyun» adlanan səhabələrinə belə buyurur:

وَأَنَا أَمْرُكُمْ أَنْ لَا تَحْدِثُوا أَنْفُسَكُمْ بِالزِّنَا فَضْلًا مِنْ أَنْ تَزْنُوا...

«Mən sizə əmr edirəm ki, ruhunuz da belə zinadan uzaq olsun (zina fikri etməyin), nəinki zina edəsiniz». Çünki öz fikrini zina etmək fikri ilə bulaşdıran şəxs rəngli bir otaqda od yandıran bir şəxs kimidir. Belə ki, odun hisi otağın divarlarını qaraldacaqdır.

Yə'ni günah haqqında fikirləşmək insanın fikir mərkəzini bulaşdırır. Bu halda o, Allaha ibadət nuruna deyil, günahın qaranlığına daha yaxındır.

GÜNAHA ZƏMİN YARADAN AMİLLƏR

«Günahları tanımaq» bəhsində ən mühüm mövzulardan biri, günaha zəmin yaradan işlərin araşdırılması mövzusuudur. Alimlər deyirlər ki, insan şəxsiyyətinin formalaşmasında başlıca amillərdən biri onda olan qabiliyyətdir.

Günahdan uzaqlaşmaq istəyən kəs əvvəlcə günaha zəmin yaradan səbəbləri tanıyıb onların inkişafına mane olmalıdır. Necə ki, vitamin çatışmazlığı ilə üzləşən insan bədəni müxtəlif mikroblar qarşısında müqavimət göstərə bilməyib, cürbəcür xəstəliklərə məruz qalır. Bu vaxt xəstəlikləri müalicə etmək üçün bədəni lazım olan vitaminlərlə tə'min etmək lazımdır. Deməli, bu yolda həm günaha zəmin yaradan amilləri, həm də onları məhv etməyin yollarını bilməliyik. Günaha səbəb olan

²⁷ Cəvamiül-Came təfsiri, bu ayənin izahında.

amilləri araşdırdıqda görürük ki, hər biri bir növ günaha zəmin yaradırlar. Biz isə burada onlardan ən əhəmiyyətli olanlarını araşdırmağa çalışacağıq.

Bu amillər aşağıdakılardır:

1. Günahın mədəniyyət və tərbiyə ilə bağlı amilləri.
2. Ailə mühiti ilə bağlı amillər.
3. İqtisadi məsələlərlə bağlı amillər.
4. İctimai mühitlə bağlı amillər.
5. Psixoloji cəhətlərlə bağlı amillər.

1. GÜNAHIN MƏDƏNİYYƏT VƏ TƏRBIYƏ İLƏ BAĞLI AMİLLƏRİ

NADANLIQ

Günaha səbəb olan amillərdən biri nadanlıqdır. Allaha, yaranışdan olan hədəfə, günahın zərərli tə'sirinə və bu kimi şeylərə qarşı nadan olmaq insanı günaha tərəf yönəldir. Məsələn, tibb elmindən başı çıxmayan bir şəxs mikrobla dolu bir yeməyi asanlıqla yeyir, lakin savadlı bir həkim heç vaxt bu işi görmür.

Cahiliyyət dövründə də (İslam dinindən qabaqkı dövrə cahiliyyət dövrü deyilir) insanların həyatının bütün sahələrini bürümüş günahların çoxu cahillik səbəbindən və nadanlıq nəticəsində baş verirdi. Mətləbin aydınlaşması üçün aşağıdakı ayələrə diqqət yetirin:

1. "Ə'raf" surəsinin 138-ci ayəsində oxuyuruq:

قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ

«Musanın qövmü dedi: Ey Musa! Bunların bütləri olduğu kimi, bizə də bir tanrı düzəlt!» Musa dedi: «Siz həqiqətən cahil bir qövmsünüz».

2. «Nəml» surəsinin 55-ci ayəsində Lut peyğəmbərin dilindən özünün livatla məşğul olan qövmünə etdiyi xitabını oxuyuruq:

أَإِنَّكُمْ لَتَأْتُوا الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ

«Qadınları qoyub kişilərlə şəhvətə uğraşırsınız. Siz cahil bir qövmsünüz».

3. «Yusif» surəsinin 89-cu ayəsində oxuyuruq:

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ

«Yusif dedi: Cahil olduğunuz zaman Yusifə və onun qardaşına nə elədiyinizi bilirsinizmi?

Bu ayələrin şərhinə diqqətlə yanaşsaq bilərik ki, nadanlıq günahı törədən mühüm səbəblərdəndir.

HƏDİSLƏRDƏN NÜMUNƏLƏR

Bu barədə olan hədislərin əksəriyyətində nadanlıq günaha zəmin yaradan amil kimi qeyd olunmuşdur. Burada onlardan bir neçəsini nəzərdən keçirək:

1. İmam Əli (ə) Malik Əştərə göndərdiyi məktubda buyurur:

لَا يَجْتَرِي عَلَى اللَّهِ إِلَّا جَاهِلٌ شَقِيٌّ

«Allahın əmrindən cahil və bədbəxt insanlardan başqa heç kəs boyun qaçırmaz».²⁸

O Həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

الْجَهْلُ مَعْدِنُ الشَّرِّ، الْجَهْلُ أَصْلُ كُلِّ شَرٍّ، الْجَهْلُ يُفْسِدُ الْمَعَادَ

«Nadanlıq (cəhalət) pis işlərin mərkəzidir; nadanlıq pislərlərin köküdür; Nadanlıq insanın axirət həyatını xarab edir.»

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, «Üsuli-kafi» kitabında (1-ci cild, səh: 21) belə oxuyuruq:

İmam Sadiq (ə) öz səhabələrindən olan Səmaəyə buyurur:

“Əql və onun qoşununu tanı. Eləcə də (cəhalət) və onun növlərini».

Sonra o həzrət 75 cür pis xüsusiyyəti nadanlıqın növləri kimi qeyd etdi. Bu hədisdən nəticə çıxarmaq olar ki, nadanlıq dünya malına hərislik, xəyanət, sələm yemək, pozğunluq, hiylə, lovğalıq, ata və ananı incitmək, əhdə vəfa qılmamaq, səbirsizlik, düşmənlə cihad etməkdən boyun qaçıрмаq, yüngüllük, kin saxlamaq, düşmənçilik etmək və s. kimi çirkin xüsusiyyətlər böyük günahlara səbəb olur.

4. İmam Əli (ə) buyurur:

قَصَمَ ظَهْرِي رَجُلَانِ: عَالِمٌ مُتَهَتِّكٌ وَجَاهِلٌ مُنْتَسِكٌ

«İki şəxs mənim belimi sındırdı: imansız alim, özünü dindar kimi qələmə verən nadan».

Sonra o həzrət buyurdu:

«Nadan dindar şəxs insanı özünün yalançı zahidliyi ilə aldadır. Dinsiz alim isə insanı özünə cəzb edir».²⁹

²⁸ Nəhcül-bəlağə, 53-cü məktub.

5. Yənə o həzrət buyurur:

إِيَّاكُمْ وَالْجُهَّالَ مِنَ الْمُسْتَعْبِدِينَ وَالْفَجَّارَ مِنَ الْعُلَمَاءِ فَإِنَّهُمْ فِتْنَةٌ كُلِّ مَفْتُونٍ

«Özünü abid kimi göstərən nadanlardan və günahkar alimlərdən uzaq olun. Çünki onlar cəmiyyətdə olan bütün çaxnaşmaların mənşəyidirlər».³⁰

6. O həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

لَا تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرِطًا أَوْ مُفَرِّطًا

«Nadan şəxs ya həddini aşar (ifrata vadar), ya da həddindən az iş görər (təfrit edər) (yə'ni nadan şəxs normal şəxsiyyətə malik deyildir)».

7. İmam Əli (ə) başqa bir hədisdə nadan şəxslərdən şikayətlənərək buyurur: «Nadanlıqda yaşayan insanlardan Allaha şikayət edirəm».

8. Qur'anda Musa peyğəmbərlə sehrbazların əhvalatının bir hissəsində buyurulur: «Onlar iplərini, dəyənəklərini yerə atanda cadunun tə'siri ilə ona elə görünürdü ki, sanki sürünürlər».

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى

«Musa özündə qorxu keçirdi».

İmam Əli (ə) Musa peyğəmbərin qorxması məsələsini belə izah edir:

لَمْ يُوجِسْ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ خِيفَةً عَلَى نَفْسِهِ بَلْ أَشْفَقَ مِنْ غَلَبَةِ الْجُهَّالِ

وَدُولِ الضَّلَالِ

«Musa (ə) öz canından ötrü qorxmadı. Onun qorxusu bundan ötrü idi ki, olmaya nadan insanlar və batil hökumətlər qələbə çalsınlar.»

İmam Əlinin (ə) bu izahında nadanların əyri əməllərlə məşğul olmalarını, eləcə də nadanlığın Peyğəmbərlə (s) açıq mübarizə və zalımları himayə etmək kimi böyük günahlara səbəb olmasını nəticə alırıq.

Nadanlıq haqqında olan hədislərə İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan gözəl bir hədislə yekun vururuq. O həzrət buyurur:

²⁹ Qisarül-cəməl, 1-ci cild, 127-ci səh.

³⁰ Qisarül-cəməl, 1-ci cild, 128-ci səh.

إِنَّ بَنِي أُمَيَّةَ أَطْلَقُوا لِلنَّاسِ تَعْلِيمَ الْإِيمَانِ وَلَمْ يُطْلَقُوا تَعْلِيمَ الشِّرْكِ لِكَيْ إِذَا

حَمَلُوهُمْ عَلَيْهِ لَمْ يَعْرِفُوهُ

«Bəni-Üməyyə xəlifələri³¹ xalqa, Allaha imanın necə olmasını öyrənməyə icazə verdilər, lakin camaata Allaha müşrik olmağın necəliyini öyrətmədilər ki, camaatı müşrik olmağa də'vət etdikdə onlar bunu anlamasınlar³² və asanlıqla müşrik olsunlar.»

Bu hədisdən aydın olur ki, Bəni-Üməyyə xəlifələri xalqı, Allaha müşrik olmaq və onun növlərini tanımaqdan çəkindirirdilər. Çünki əgər camaat bunu başa düşsəydi, müşriklik bataqlığında batmış Bəni-Üməyyə xəlifələrindən üz döndərib Əhli-beyt məktəbinə tərəf yönələcəkdilər. Deməli, zalım padşahlar həmişə xalqı müqəddəs islam dininin yatmış kütlələri oyadan qayda və qanunlarından xəbərsiz qoyub onların haqq yoldan uzaq düşmələrinə şərait yaradırdılar.

BƏŞƏR QANUNLARI VƏ YANLIŞ ADƏT-ƏN'ƏNƏLƏR

İnsan yalnız kamil qanun və onun düzgün icrası nəticəsində günahdan və pozğunluqdan təmizlənə bilər. Kamil qanun elə bir qanundur ki, insanda olan bütün xüsusiyyətləri nəzərə alıb, onu təkamülə və səadətə çatdırsın. Belə bir qanun ilahi qanundan başqası ola bilməz. Çünki Allah-təala insanın xaliqidir, onun bütün maddi və mə'nəvi xüsusiyyətlərindən, eləcə də onu səadətə çatdıran bütün qayda və qanunlardan agahdır. Bu səbəbdən bəşər qanunları cəmiyyətdə günahə şərait yaradan amillərdən biridir. Belə qanunların əksəriyyəti naqis olduqları üçün insanları səadətə yox, bədbəxtliyə tərəf sürükləyir.

İmam Əli (ə) buyurur:

إِنَّمَا بَدْءُ وَقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءُ تُتَّبَعُ، وَأَحْكَامٌ تُبْتَدَعُ، يُخَالَفُ فِيهَا كِتَابُ اللَّهِ

«Cəmiyyətdə pozğunluğa səbəb olan amillər nəfsani istəklərə tabe olmaq, Allahın kitabı ilə ziddiyyətdə olan qondarma qanunlara tabeçilik etməkdir».³³

Burada bəşər qanunlarından bir neçəsini qısa şəkildə şərh edək:

1. Qadınların hicabının ləğv edilməsi və onlara hədsiz azadlıq vermək.

2. Qisas, hüdud və diyə kimi ilahi qanunların ləğv edilməsi.

³¹ Osməndən sonra müsəlmanların zalım xəlifələri.

³² Üsuli-kafi, 2-ci cild, 415-416-cı səh.

³³ Nəhcül-bəlağə, 5-ci xütbə.

3. Kişinin kişi ilə, qadının qadın ilə evlənməsi.
4. Qadına öz ərini boşamaq ixtiyarını vermək.
5. Qızlarla oğlanların bir yerdə təhsil almaları.
6. Evlənmək qanunlarını çətinləşdirmək.
7. Müvəqqəti evlənməyin qadağan edilməsi və razılıqla zinakarlığa icazə verilməsi.
8. Spirtli içkilərin alış-satışına icazə verilməsi.
9. Xüsusiyyətçiliyin ləğvi.
10. Səlam müamələsinə icazə vermək.
11. «Yaxşı işlərə də'vət etmək və pis işlərdən çəkindirmək» kimi ilahi qanunları qadağan etmək.
12. Kişi müəllimin qadınlara və qadın müəlliməsinin kişilərə dərs deməsi.
13. Qumarbazlığa icazə vermək.
14. Seks şəkillərinin və kinolarının yayılmasına icazə vermək və s.
15. Abort və uşaq saldırmaq.

Bu kimi qanunların cəmiyyətdə olması, cəmiyyəti və insanları əxlaqsızlığa yönəldib onların müxtəlif günahlara düşmələrinə şərait yaradır.

TƏHRİF-GÜNAHIN DAHA BİR AMİLİ

İlahi qanunları təhrif etmək günaha səbəb olan amillərdən biridir. Təhrif o deməkdir ki, ilahi bir qanunu dəyişdirib, bəşər qanunlarından ona artırasan. Belə halda ilahi və bəşər qanunlarının birləşməsindən ibarət yeni bir qanun yaranacaq. Bu cür qanunu ilahi bir qanun kimi tanıtdırmağa təhrif və ya bid'ət deyilir. İmam Əli (ə) buyurur: “Əgər batil haqdan tamamilə ayrılısaydı, haqq onu axtaranlara gizli qalmazdı. Və əgər haqq batildən tamamilə saflaşsaydı, daha düşmənlər haqqa qarşı mübarizə apara bilməzdilər.»

O Həzrət sözünün davamında buyurur:

وَلَكِنْ يُؤْخَذُ مِنْ هَذَا ضِعْفٌ، وَمِنْ هَذَا ضِعْفٌ، فَيُزْجَانِ! فَهَذَاكَ يَسْتَوْلِي الشَّيْطَانُ

عَلَى أَوْلِيَائِهِ

«Lakin (çox təəssüf ki,) haqdan bir hissə və batildən bir hissəni seçib bir-biri ilə qatışdırırlar. Elə bu vaxt şeytan öz dostlarına qələbə çalır».³⁴

³⁴ Nəhcül-bəlağə, 50-ci xütbə.

Müqəddəs islam dinində qanuna ehtiram göstərmək ən mühüm məsələlərdən biridir. Hər bir kəs qanuna e'tinasızlıqdan və yaxud qanuna əl gəzdirib onu dəyişdirməkdən ciddi surətdə çəkinməlidir. Bu məsələ islam dinində o qədər əhəmiyyətli ki, bu dində ilahi qanunu dəyişdirən şəxs üçün e'dam hökmü tə'yin olunmuşdur. Qanunu dəyişdirmək o deməkdir ki, bir şəxs islam dinində olan ilahi qanunlardan hər hansı birini azaltsın və yaxud özündən ona bir şey artırsın, yaxud dində halal olan bir şeyi haram və ya haram bir şeyi halal etsin. Qur'anda və hədislərdə qanuna ehtiram qoymağın əhəmiyyətli olmasına gözəl bir nümunə Əyyub peyğəmbərlə onun həyat yoldaşının həyatıdır. Orada belə oxuyuruq: “Əyyub peyğəmbər (ə) çoxlu müsibətlərə mübtəla oldu. Lakin bunların hamısına qarşı sinə gərrib müqavimət göstərdi. Günlərin bir günü (həyat yoldaşının evə gec qayıtdığından) çox narahat oldu və and içdi ki, sağaldıqdan sonra həyat yoldaşını yüz şallaq zərbəsi ilə tənbeh etsin. Amma sağaldıqdan sonra həyat yoldaşının ona göstərdiyi mehribançılıqlara görə onu bağışlamaq istədi. (Lakin o bunu edə bilməzdi) Çünki o, Allaha and içmişdi. Allaha and içdikdən sonra ona əməl etmək isə bir ilahi qanundur. Onu pozmaq olmaz. Bu vaxt ona Allah tərəfindən belə xitab edildi:

وَحُذِّ بِيْدِكَ ضِعْفًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ

“Əyyuba dedik: Əlinə bir dəstə çubuq götür, onunla vur ki, öz andını pozmayasan», həqiqətən biz onun səbrini gördük. O, nə gözəl bəndə idi! Şübhəsiz, Allaha üz tutan idi».³⁵

Əyyub peyğəmbərin həyat yoldaşı çox mehriban və ərinə vəfalı bir qadın idi. Ona görə də onun bu xətasının cəzası yüngül oldu (və o, nazik bir xurma ağacı ilə, yüngül tənbeh olundu). Lakin o biri tərəfdən andı pozmağa və qanunsuzluğa da yol verilə bilməz. Yüngül də olsa, and yerinə yetirilməli idi. Deməli, Əyyub öz həyat yoldaşına Allah tərəfindən azaldılsa da, cəza verdi, həm də andına əməl edib, qanunu pozmadı.³⁶

İslam dinində cəza tədbirinin bu formada azaldılması bə'zi vaxtlar xəstə cinayətkarlara da şamil edilir. Bə'zi rəvayətlərdə belə oxuyuruq: Xəstə bir zinakarı Peyğəmbərin (s) hüzuruna gətirdilər. Bu vaxt o şəxsə yüz şallaq zərbəsi vurulmalı idi, (İslam dininin cəza qanunlarına əsasən). Lakin

³⁵ «Sad» surəsi, ayə 44

³⁶ Təfsiri-nümunə, 19-cu cild, 299-cu səh.

Peyğəmbər (s) yüz şaxəsi olan bir xurma budağı ilə o xəstəyə bir dəfə vurub, bununla kifayətləndi.

Hədislərin birində isə belə oxuyuruq: Qarın və budları xəstə olan bir zinakar kişini xəstə bir qadınla zina etdiyi üçün Peyğəmbərin (s) hüzuruna gətirdilər.

Peyğəmbər (s) əmr etdi:

فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ يَعْذُقُ فِيهِ شِمْرًاخَ فَضْرَبَ بِهِ الرَّجُلَ ضَرْبَةً، وَضْرَبَتْ بِهِ الْمَرْئَةَ
ضَرْبَةً ثُمَّ خُلِّيَا سَبِيلَهُمَا

«Üstündə yüz xurma yarpağı olan bir ağac gətirin. Həzrət onunla bir zərbə kişiyyə, bir zərbə də qadına vurub onları azad etdi».³⁷

Bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, bu cür güzəştlər istisna halındadır. Başqa vaxtlar isə heç bir güzəşt yoxdur: qanun hökmən icra olunmalıdır. Hətta güzəştə getməyin vacib olduğu məqamlarda belə qanunun icrası tamamilə tərk olunmur. Çünki islam dinində qanunsuzluqlara qarşı ciddi surətdə mübarizə aparılır və əgər qanun icra olunmazsa, bütün cəmiyyət buna öz e'tirazını bildirəcəkdir.

BİD'ƏT

Bid'ət (dində olmayan şeyi qanun kimi dinə daxil etmək) islam dinində böyük günahlardan biri sayılır. Bu işə dinimizdə qanuna təcavüz kimi baxılır. Bu barədə aşağıdakı hədislərə nəzər salaq:

1. İmam Əli (ə) buyurur:

وَإِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ جَائِرٌ ضَلَّ وَضُلَّ بِهِ فَأَمَاتَ سُنَّةَ مَأْخُودَةٍ وَأَحْيَا
بِدْعَةً مَثْرُوكَةً

«Allah dərgahında insanların ən pisi, özü əyri yolda olub, camaatı da bu yola çəkən və xalqın qəbul etdiyi adət-ən'ənələri götürüb, yerinə yabançı adət-ən'ənələri gətirən dövlət rəhbəridir».³⁸

2. İslam peyğəmbəri Həzrəti Məhəmməd (s) buyurur:

إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيَنْظُرْ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ

«Ümmətimin arasında bid'ətlərin çoxaldığı zaman din alimlərinin vəzifəsidir ki, öz elmlərini camaata aşkar etsinlər (bid'ət qoyan adamların

³⁷ Vəsailüş-şiə, 18-ci cild, 321-ci səh.

³⁸ Nəhcül-bəlağə, 164-cü xütbə.

əleyhinə mübarizə aparsınlar). Onlar bunu etməsələr, onda Allahın lə'nəti onlara olsun».

3. O həzrət başqa bir hədisdə belə buyurur:

كُلُّ بَذْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ سَبِيلُهَا إِلَى النَّارِ

«(İslam dinində) hər bir bid'ət yaratmaq, azğınlıq və haqq yolundan çıxmaqdır. Bütün bu azğınlıqların da nəticəsi cəhənnəm atəşidir».³⁹

4. İmam Əli (ə) buyurur:

مَنْ مَشَى إِلَى صَاحِبِ بَذْعَةٍ فَوْقَهُ فَقَدْ سَعَى فِي هَدْمِ الْإِسْلَامِ

«Hər kəs bid'ətçi bir şəxsin görüşünə getsə və ona hörmət göstərsə İslam dininin məhv olmasına çalışır».⁴⁰

BİD'ƏTÇİNİN E'DAM HÖKMÜ

Faris ibni Hatəm zəmanəsinin ən məşhur yalançısı və bid'ətçisi idi. O, xalqı özünün yaratdığı fasid və eybəcər məzhəbə də'vət edirdi. İmam Hadi (ə) Əba Cünəydə onu e'dam etmək fərmanını verdi. İmam Həsən Əskəri (ə) da onun qanını hədəz bilib onu öldürənin behiştə getməsinə zəmin olduğunu e'lan etdi. Əba Cünəyd o əmri yerinə yetirərək həmin bid'ətçini qətlə yetirdi.⁴¹

CAMAATI DİNDƏN UZAQLAŞDIRAN SÖZLƏR VƏ KİTABLAR

İslam fikir azadlığı dinidir. Bu dində bir kəs öz əqidəsini başqasına məcburən qəbul etdirə bilməz. Lakin belə bir sual yarana bilər ki, onda nə üçün bu dinin qayda və qanunlarını rədd edən və islamla mübarizə aparan kitabların oxunması haram və onların satışı qadağandır? Bu sualın qısa cavabı belədir: Bu cür kitabların oxunması islam dinini çox dərindən bilməyən müsəlmanlara haramdır. Çünki onların dünya görüşü və islam dininin kökləri və qanunları haqqındakı fikir səviyyələri aşağı olduğundan belə kitabların oxunması, onların əqidələrinin pozulmasına səbəb ola bilər.

Cəmiyyətdə günaha zəmin yaradan səbəblərdən biri də elə bu növ kitabların oxunmasıdır.

Sualın izahlı cavabı isə belədir: İnsanların bədən qüvvəsi müxtəlif olduğu kimi, onların fikir səviyyələri də eyni deyil. Məsələn, onlardan bə'zisi sadə bir riyaziyyat məsələsini həll etməkdə acizdirlər, amma

³⁹ Vəsailüş-şiə, 11-ci cild, 511-ci səh.

⁴⁰ Vəsailüş-şiə, 11-ci cild, 511-ci səh.

⁴¹ Səfinətül-bihar, 1-ci cild, 356-cı səh.

bə'ziləri isə kompüter sür'əti ilə ən çətin məsələləri belə həll etməyə qadirdirlər.

Buna əsasən yüksək düşüncəyə malik olan (və islam dinini dərindən bilən) alimlər üçün belə kitabların oxunması haram deyil. Çünki onlar öz elmi bilikləri ilə düzgün və batil sözləri bir-birindən seçməyə qadirdilər. Lakin savadı az olan və yüksək bilik səviyyəsinə malik olmayan şəxslərə bu cür kitabların oxunması və yaxud belə sözlər haqqında mə'lumat verilməsi xətərli və zəhərləndiricidir. İslam düşmənləri haqq dinlə mübarizədə bu üsuldən müntəzəm istifadə ediblər və edirlər. Onlar yalan və riyə ilə yoğrulmuş fikirlərlə dolu olan belə kitabları yaymaqla müsəlmanları əyri yollara sövq edirlər. Yuxarıda qeyd etdiklərimizin şahidi kimi bu nümunəyə diqqət edək. İslam dini zühur edəndə yəhudi alimləri öz mövqelərini itirəcəklərindən qorxub, Tövratda qeyd olunan və İslam Peyğəmbərinə (s) aid olan əlamətləri dəyişdirdilər. Özlərindən başqa əlamətlər artırdılar ki, guya bu nişanələrə malik şəxs peyğəmbər olacaq! Bu əlamətlər Tövratdakı əlamətlərlə zidd idi. Onların bu işdə məqsədi yəhudi xalqını islam dinindən uzaqlaşdırmaq idi. Əks halda yəhudilər axirəzzəman peyğəmbərə məxsus nişanələri məhz Həzrət Məhəmməddə (səlavatullah) görüb bunu mö'cüzə kimi qəbul edəcək və İslam dininə daxil olacaqlar. (Çünki o əlamətlər İslam Peyğəmbərində (s) var idi). Bu vaxt «Bəqərə» surəsinin 78-ci ayəsi belə alimlərin haqqında nazil oldu.

Allah-təala bu ayədə buyurur:

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بَأْيَدِهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَيْسَ تَرَوُا بِهِ
ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

«Vay o adamların halına ki, əlləri ilə kitabı yazıb sonra onu dəyər-dəyməzinə satmaq naminə «Bu Allahın göndərdiyidir» deyərlər. Vay əllərinin yazdıqlarına! Vay qazandıqlarına».

Bu ayənin təfsirində oxuyuruq:

Bir tacir Fars vilayətinə gəlib Rüstəm və İsfəndiয়ার dastanını öyrəndi və Ərəbistana qayıtdı. Qayıtdıqdan sonra o, hər yerdə belə deyirdi: Əgər Məhəmməd Ad və Səmut qövmünün başına gələn faciəni (dindən döndüklərinə görə) deyirsə, mən də Rüstəm və İsfəndiয়ার dastanını deyirəm. Bu vaxt «Loğman» surəsinin 6-cı ayəsi bu kişinin məzəmmətində nazil oldu.

TƏLQİN VƏ TABEÇİLİK

Təlqin etmək və bir şəxsə kor- koranə tabe olmaq insanların

tərbiyəsində rol oynayan ən mühüm məsələlərdən biridir. Bu iki amildən düzgün istifadə olunsaydı insanın həyatında yaxşı işlərə meyl etməsinə səbəb olacaq, əks halda isə cəmiyyətdə günahın çoxalmasına gətirib çıxaracaq. Bu iki ifadənin hər birinin ayrı-ayrılıqda izahına diqqət yetirək.

TƏLQİN

Qur'anda bə'zi kəlmələr və yaxud ayələr tez-tez təkrar olunmuşdur. Belə təkrarların böyük faydası var. Lakin ən mühüm faydası da odur ki, Qur'an təlqin məsələsindən istifadə edərək, insanları bu ayələrin və ya kəlmələrin haqqında daha çox fikirləşməyə dəvət edir. Misal olaraq, «Allah» və «İlah» kəlmələri Qur'anda **2807** dəfə təkrar olubdur. Yaxud (Allah hər şeyə qadirdir.)

إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

ayəsi və bu məzmununda olan ayələr **45** dəfə gəlmişdir. “Ərrəhman» surəsinin **78** ayəsi var. Bu surədə

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

«Elə isə Rəbbinizin hansı ne'mətini danırırsınız?» ayəsi **31** dəfə təkrar olunmuşdur.

«Mürsəlat» surəsində aşağıdakı ayə **10** dəfə təkrar olunmuşdur:

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

«O gün vay halına haqqı danan şəxslərin!»

Bu ayə «Tur» surəsinin **11**-ci və «Mütəffifin» surəsinin **10**-cu ayəsində də gəlmişdir. Nəhayət «Qəmər» surəsində aşağıdakı ayə **4** dəfə təkrar olub:

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ

«Biz Qur'anı yaddaş üçün asan (sadə) elədik. Kim bu Qur'andan istifadə etmək istəyir». Dediymiz kimi Qur'andakı bu təkrarlar təlqin üçündür. Yə'ni Allah-təala bu mətləbləri çoxlu təkrar edir ki, bizim qəlbimiz və ruhumuzla qaynayıb qarışsın. Təlqinin izahına Peyğəmbərimizin (s) bir hədisi ilə yekun vururuq:

O həzrət buyurur:

لَا تُلْقُوا الْكَذَّابَ فَتَكْذِبُوا...

«Yalan danışan adamlara yalanın yolunu təlqin etməyin (öyrətməyin). Necə ki, Yə'qub peyğəmbər öz oğlanlarına canavarın insanı da yeməsini öyrətməşəydi, onlar bunu bilməzdilər». (Nəticədə qardaşları Yusifi quyuya atdıqdan sonra atalarına yalandan «onu canavar yedi» xəbərini verməzdilər).

TABEÇİLİK

Günahın yaranmasının mühüm amillərindən biri də başqasına gözü bağlı, kor-koranə tabeçilik edib onun sözünə qulaq asmaqdır. Bir kimsəyə tabe olmağın bir neçə növü var:

1. Alimin alimə tabeçiliyi.
2. Alimin nadan (cahil) şəxsə tabeçiliyi.
3. Nadanın nadana tabeçiliyi.
4. Nadan şəxsin alimə tabeçiliyi.

Bunların arasında nadanın alimə tabeçilik etməsi daha düzgündür. Birinci növ tabeçilik isə bə'zi vaxtlar düzgün, bə'zi hallarda isə səhv nəticələr verir. Lakin cahil və nadan şəxsin başqa bir nadana tabe olması, yə'ni onun hər əmrinə kor-koranə tabe olması və eləcə də alimin nadana itaət etməsi gözübağlı tabeçilik adlanır. Bu növ tabeçilik bə'zi hallarda cəmiyyətdə ən ağır cinayətlərə səbəb olur. Gözübağlı tabeçilik o deməkdir ki, insan həyatda müstəqil olmasın və həmişə başqalarına zillətli bir bağlılıqla yaşasın. Bu isə insanın həyatının puç və mə'nasız olmasına gətirib çıxaracaq. «İbrahim» surəsinin 10-cu ayəsində oxuyuruq: «Allahın peyğəmbərləri camaatı bützlərə yox, yeganə Allaha pərəstiş etməyə də'vət edirdilər. Bütperəstlər isə onların cavabında deyirdilər:

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

«Siz də bizim kimi sadəcə bir bəşərsiniz. İstəyirsiniz bizi atababalarımızın dinindən döndərsiniz».

Keçmiş ata-babalara gözü bağlı, kor-koranə tabe olmaq və onların yolunu davam etdirmək müşriklərin peyğəmbərlərin qarşısında əsassız məntiqləri və dəlilləri idi. Elə məhz bu cür mənfəfi fikirlər onlara öz əxlaqsızlıqlarından və əyri yollarından dönüb islam dinini qəbul etməyə icazə vermirdi.

«Bəqərə» surəsinin 170-ci ayəsində oxuyuruq:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاؤُنَا

«Onlara Allahın göndərdiyinə tabe olun»-deyiləndə, «xeyr, biz

ŞƏXSİYYƏTƏ PƏRƏSTİŞ HAQQINDA

Günahın cəmiyyətdə mədəni proseslərlə bağlı amillərindən biri də şəxsiyyətə pərəstişdir. Aydın məsələdir ki, hər bir insanın həyatında yüksək məqsədlərə nail olması üçün kamil bir nümunə insan, yə'ni ideal olmalıdır. Belə nümunə liderlər insanın tərbiyəsində mühüm rol oynayırlar. Çünki insanın təbiəti elədir ki, o, həyatının bütün sahələrində nümunə tapmaq istəyir, yə'ni kimdənsə örnək almaq istəyir. Bunun üçün çalışır. Lakin əgər cəmiyyət düzgün mədəniyyətə malik olmasa, yalan və məcazi nümunələr həqiqi və düzgün nümunələri (liderləri) əvəz edəcəkdir. Bunun nəticəsində isə insanların tərbiyəsində böyük bir faciə baş verəcəkdir. Qur'anda düzgün tabe olmaq mə'nasını verən (kamil nümunə) ifadəsi üç dəfə təkrar olunmuşdur: "Əhzab»-1, «Mümtəhinə» 4-5. Qeyd edilən ayələrin hər üçündə İslam Peyğəmbəri (s) və İbrahim peyğəmbər insanlara nümunəvi şəxsiyyətlər kimi tanıtdırılmışlar. Biz insanlar isə diqqətli olsaq, görərik ki, yalançı və qondarma şəxsiyyətə malik olan insanlar həmişə cəmiyyətdə böyük bəlalar, fəsadlar və günahlara səbəb olublar. Deməli, həyatımızda ideal nümunə seçməkdə ehtiyatlı olmalıyıq.

HAQQI GİZLƏTMƏK

Günahın mədəniyyətlə bağlı səbəblərindən biri də həqiqətin, yüksək səviyyəli elmi biliyin və yaxud hər hansı bir mə'nəvi dəyərin ört-basdır edilməsidir. Bunun nəticəsi isə cəmiyyətdə haqqın və ədalətin, yüksək əxlaqi keyfiyyətlərin aradan getməsi olacaqdır. Qur'an, Allah təbarək və təala tərəfindən gələn həqiqətləri gizlədənərlə mübarizə aparmışdır. «Bəqərə» surəsinin 42-ci ayəsində oxuyuruq:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكُنُوا لِلْحَقِّ وَالْأَنفُسِ تُعْلَمُونَ

«Haqqa nahaq (batil) don geyindirməyin, haqqı bilərəkdən gizlətməyin».

Bu surənin 159-cu ayəsində isə haqqı gizlədən şəxslər, Allahın lə'nətinə düşər olanlar kimi qeyd olunmuşlar.⁴²

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ يَغْلَمُهُ فَكْتَمَ لُجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلُجَامٍ مِنْ نَارٍ

«Hər bir şəxsdən bildiyi bir mətləb soruşulduqda o, cavab verməkdən boyun qaçırsa, qiyamət günü atəşdən olan ip onun boynuna atılacaq».⁴³

GÜNAHIN AİLƏ MÜHİTİ İLƏ BAĞLI AMİLLƏRİ

İnsanı günaha tərəf yönəldən daha bir mühüm amil ailə və ətraf mühitin pis olmasıdır. Əksinə, yaxşı ailə insanı günahdan çəkəndirməkdə böyük tə'sirə malikdir. İslam dini insanların tərbiyəsində çox diqqətli və hər tərəfli bir dindir. Bu dində ailənin düzgün bünövrə ilə qurulması və yaxşı nəticələrə çatması üçün çoxlu göstərişlər verilmişdir. Bu göstərişlərə düzgün və dəqiq riayət olunsə, ailənin parlaq gələcəyi olacaqdır. Bu göstərişlər aşağıdakılardır:

1. İrsiyyət qanununa diqqət vermək.
2. Düzgün və dini qayda-qanunlara əsasən ailə həyatı qurmaq.
3. Uşaqların İslam qayda-qanunları ilə tərbiyəsi.
4. Yeməyin halal və ya haram olmasına diqqət yetirmək.

1. İRSİYYƏT QANUNUNA DİQQƏT YETİRMƏK

Uşaqların zahiri görünüşdə olduğu kimi, ruhi və mə'nəvi xüsusiyyətləri də ata və anadan irs aparılır. Bu həm dini, həm də elmi baxımdan təsdiq olunmuş bir məsələdir. Misal üçün, şücaətli, iffətli, möhkəm iradəli və dindar ata-ananın övladlarının da bu sifətlərə malik olmasında irsiyyətin mühüm rolu vardır. Əksinə ata və ananın qorxaq, napak, süst iradəli və s. olması bu sifətlərin onların övladlarında da yaranmasına zəmin yaradır. Mətləbin daha da aydınlaşması üçün bir ayə və neçə hədisi nəzərdən keçiririk:

1. Qur'anda Nuh peyğəmbərin öz qövmünə qarğış etməsi barədə belə oxuyuruq:

⁴² «Göndərdiyimiz aşkar dəlilləri, haqq yolunu insanlara kitabda bəyan edəndən sonra bunları ört-basdır edənləri Allah və bütün lə'nət edənlər lə'nətləyir.» («Bəqərə» surəsi, ayə 159)

⁴³ Məcməül-bəyan, 1-ci cild, 240-cı səh. Səfinətül-bihar, 2-ci cild, 470-ci səh..

«Ya Rəbb! Kafirlərdən heç birini yer üzündə saxlama. Çünki əgər onları diri saxlasan, Sənin bəndələrini haqq yolundan çıxaracaqlar. Onların özlərindən isə fəsad törədən və kafir nəsil yaranacaqlar».

Bu ayədə ata-anadakı xüsusiyyətlərin irsən övlada keçməsinə işarə olunmuşdur. Yə'ni napak ata-anadan, napak övladlar dünyaya gələcəklər.

2. İmam Hüseynin (ə) ziyarətnaməsində oxuyuruq:

أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُورًا فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ وَالْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ لَمْ تُنَجِّسْكَ
الْجَاهِلِيَّةُ بِاضْتِجَاسِهَا وَلَمْ تُلَبِّسْكَ مِنْ مُذْلَهَمَاتِ ثِيَابِهَا

«Şəhadət verirəm ki, sən böyük mənzilətli kişilərin sülblərində və iffətli anaların pak bətnlərində bir nur idin. Cahiliyyət dövrü (İslam dininin zühurundan qabaqki dövr ki, camaat mə'nəvi cəhətdən çox aşağı dərəcədə idilər) səni öz pislilikləri ilə bulaşdırmadı. Və özünün (iyrənc) paltarını sənə geyindirmədi».

Ziyarətnamələrdə bu məşhur cümlələr mə'sum imamların ata-analarının təmiz və təmiz nəsiləndən olmalarını göstərir. Mə'sum imamlar bu cəhətdən də pakdırlar. Onlara bu paklıq öz ata-analarından irsən keçmişdir.

3. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

الشَّقِيُّ شَقِيٌّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَالسَّعِيدُ سَعِيدٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ

«Bədbəxt insan öz anasının bətnində bədbəxtkdir. Xoşbəxt insan isə öz anasının bətnində xoşbəxtkdir».

Bu hədisin mə'nası odur ki, ata-anadakı mənfi və ya müsbət keyfiyyətlər övlada irsən keçərək onların gələcəkdəki bədbəxtlik və ya xoşbəxtliyinə zəmin yaradır. (Yə'ni ata-ananın bədbəxt və ya xoşbəxt olması onların övladlarına da müəyyən dərəcədə tə'sir edir.)

4. Şücaətli qadınla evlənmək

İmam Əli (ə) öz həyat yoldaşı Həzrəti Fatimeyi Zəhranın (s) şəhid olmasından sonra yenidən ailə qurmaq qərarına gəldi. Qardaşı Əqil tayfa və qəbilələri yaxşı tanıdığından həzrət ona müraciət edib dedi: Şücaətli və qorxmaz tayfadan bir olan qadınla evlənmək istəyirəm.

Əqil dedi: Nə üçün bu xüsusiyyətə malik olan bir qadınla evlənmək istəyirsən?

İmam Əli (ə) buyurdu: Ona görə ki, ondan olan övlad da şücaətli olsun.

Əqil dedi: Belə bir qadın Bəni-kilab qəbiləsindən olan Fatimə (Ümmül-bənin) Hizam ibni Xalid ibni Rəbiənin qızıdır. Həm də ərəblərin arasında

səndən başqa bir şəxs bu tayfanın şücaətinə çatmaz.

Əqil Ümmül-bəninə elçilik etdi və İmam Əli (ə) onunla ailə həyatı qurdu. Bu qadından olan bütün uşaqlar çox şücaətli və qəhrəman uşaqlar idilər. Sonralar onlardan bə'ziləri Kərbəladə şəhid oldular. Onlardan ən məşhuru isə Həzrət Əbbas (Qəməri Bəni-Haşim) idi. Deməli, bu övladlara şücaət həm ata, həm də analarından irsən keçmişdi.

5. İmam Əli (ə) Malik Əştərə yazdığı məktubunda ona təmiz və pak nəsiləndən olan insanlarla əlaqə saxlamağını tapşırır.

Məktubun bir hissəsində belə oxuyuruq:

ثُمَّ الصَّقْ بِذَوِي الْمَرْؤَاتِ وَالْأَخْسَابِ وَأَهْلِ الْبُيُوتِ الصَّالِحَةِ

«Həmişə şəxsiyyətli, əsil nəcabətli və təmiz ailədən olan şəxslərlə əlaqə saxla».

Məktubun başqa bir yerində isə oxuyuruq:

وَتَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجَرِبَةِ وَالْحَيَاءِ مِنْ أَهْلِ الْبُيُوتِ الصَّالِحَةِ وَالْقَدَمِ فِي

الْإِسْلَامِ

«Sənin işçilərin ən təcrübəli və təmiz ailədən, həmçinin İslam dinində qabaqcıl şəxslərdən olmalıdır».

İmam Əlinin (ə) bu sözündən belə nəticə çıxarmaq olar ki, mühüm vəzifələrə, bu xüsusiyyətlərə malik olan şəxslər yiyələnməlidirlər.

6. İmam Əli (ə) buyurur:

حُسْنُ الْأَخْلَاقِ بُرْهَانُ كَرَمِ الْأَعْرَاقِ

«Gözəl əxlaqlı olmaq insanın damarlarının (genlərinin) yaxşılığını göstərir».

Damarların yaxşılığı isə ailənin paklığı və təmizliyinə işarədir ki, övlada bu təmizlik ata-anasından irsən keçir.

«CƏMƏL» MÜHARİBƏSİNDƏN BİR XATİRƏ

Cəməl müharibəsi hicri-qəməri tarixi ilə 36-cı ildə Bəsrə şəhərinin ətrafında İmam Əlinin qoşunu ilə Ayişə, Təlhə və Zübeyrin qoşunu arasında baş verdi. Müharibənin qızgın yerlərinin birində İmam Əli (ə) öz oğlu Məhəmməd Hənəfiyyəyə «hücum et!» fərmanını verdi. Düşmən tərəfindən atılan oxların sayı o qədər çox idi ki, Məhəmməd Hənəfiyyə hücum əmrini yerinə yetirmək üçün düşmən hücumunun

dayanmasını gözləməli oldu. Lakin bu vaxt atasından yenidən hücum əmrini eşitdi. Məhəmməd Hənəfiyyə düşmənin oxları altında əks-hücuma keçdi, lakin atılan oxlar onu irəli getməyə qoymadı. Həzrət Əli (ə) bunu gördükdə onun yanına gəlib dedi:

أَدْرَكَكَ عِرْقٌ مِنْ أُمَّكَ

«Bu (qorxaqlıq) anandan sənə irs keçib».

HARAMDAN DOĞULAN UŞAĞIN ƏLAMƏTLƏRİ

İmam Sadiq (ə) buyurdu:

Haramdan doğulmuş uşağın bir neçə əlaməti var:

1. Peyğəmbərin (s) nəsli olan biz Əhli-beytə düşmənçilik edər.
2. Yad qadınlarla kəbinsiz əlaqədə olmağa (zinaya) meyilli olar.
3. Dini yüngül sayar.
4. Camaatla pis rəftar edər.

Deməli, bünövrəsi qanunsuz işlə qoyulmuş şəxsdə, günaha və qanunsuz hərəkətlərə meyl daha çoxdur.

Bu bəhsdən belə nəticəyə gəlirik ki, «irsyyəti qanunu» islam dinində və müasir elmdə isbata ehtiyacı olmayan bir məsələdir. Yə'ni insanın qanunsuz yolla dünyaya gəlməsi onda günaha meyilli olmağa və günah işlər görməyə zəmin yaradır.

2. DÜZGÜN AİLƏ HƏYATI QURMAQ

İctimai həyatda ən zəruri məsələlərdən biri də ailə həyatı qurmaqdır. Ailə kiçik cəmiyyətdir. İslam dinində də bu məsələnin düzgün həlli həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Dinimizdə bunun daha səmərəli nəticələr verməsi üçün bə'zi məsələlərin də dürüst həlli vacibdir. Bunlardan birincisi yaxşı həyat yoldaşı tapmaqdır. Çünki seçilmiş ailədən çıxmış, yaxşı tərbiyə almış ana, övladının da düzgün tərbiyələnməsi yolunda çalışacaq, buna nail olmağa can atacaqdır. Eləcə də pis və əxlaqsız anadan tərbiyəli övlad yetişməsi gözlənilmir. Buna görə ki, cəmiyyətdə günaha şərait yaradan amillərdən biri də pis analardır. Çünki analıq hisslərindən məhrum olan, yalnız özü üçün yaşayan qadınlar

cəmiyyəyə tərbiyəsiz, əxlaqsız övlad təhvil verirlər. Bu da yeni günahların yaranmasına meydan açır. Bu barədə bir neçə hədisə diqqət yetirək:

1. İslam Peyğəmbəri (s) camaatla söhbətlərinin birində buyurur:

أَيُّهَا النَّاسُ إِيَّاكُمْ وَخَضِرَاءِ الدَّمَنِ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا خَضِرَاءُ الدَّمَنِ؟ قَالَ:
الْمَرْأَةُ الْحَسَنَاءُ فِي مَنُوبِ السُّوءِ

Ay camaat! Yerdən çıxan çirkin bitkilərdən yeməyin.

Orada olanlardan biri soruşdu:

«Ey Allahın Peyğəmbəri (s); o bitkilər hansılardır?»

Peyğəmbər (s) buyurdu:

«Pozğun ailədən çıxmış gözəl qadın».

2. Bir şəxs İslam Peyğəmbərinin (s) yanına gəlib evlənmək barədə o həzrətlə məsləhətləşdi. Peyğəmbər (s) buyurdu:

أَنْكِحْ وَعَلَيْكَ بِذَاتِ الدِّينِ

«Evlən! Lakin dindar qadınla evlən».

3. İmam Əli (ə) buyurur:

إِيَّاكُمْ وَتَزْوِيجِ الْحَمَقَاءِ فَإِنَّ صُحْبَتَهَا بَلَاءٌ، وَوَلَدُهَا ضِيَاعٌ

«Ağılsız qadınla evlənməyin». Çünki onunla bir yerdə olmaq bələdir və onun övladları pis yolda olacaqlar».

4. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

خَيْرُ نِسَائِكُمُ الْعَفِيفَةُ الْغُلَمَةُ

«Sizin xanımlarınızın ən yaxşısı o xanımdır ki, cinsi istəkləri çox və ismətli olsun».

5. İmam Sadiq (ə) buyurur:

مَنْ زَوَّجَ كَرِيمَتَهُ مِنْ شَارِبِ خَمْرٍ قَطَعَ رَحِمَهَا

«Qızını şərab içən şəxsə ərə verən adam o qızından nəslini kəsmiş bilsin».

O Həzrət başqa bir hədisdə buyurdu: «Şərabın Allah tərəfindən haram buyurulmasından sonra və bunun mənim vasitəmlə xalqa çatdırılmasından sonra şərab içən şəxsə qız verməyin. Çünki o ləyaqətsiz bir insandır.»⁴⁴

6. İmam Sadiq (ə) buyurdu:

⁴⁴ Vəsailüş-şiə, 14-cü cild, 53 səh.

3. ÖVLADIN İSLAM QAYDA-QANUNLARINA ƏSASƏN TƏRBİYƏSİ

İslam dinində ən mühüm vəzifələrdən biri də övladın islami qayda və qanunlar əsasında tərbiyəsidir. Düzgün tərbiyə övladı insani dəyərlərə yönəldən mühüm amildir. Əksinə övladın ümumiyyətlə tərbiyə olunmaması və yaxud düzgün tərbiyə olmaması, onu günaha və pozğunluqlara tərəf çəkir. Bağında yeni ağac əkən bağbanın vəzifəsi ona vaxtlı-vaxtında qulluq edib, lazım olan şəraiti onun üçün yaratmaqdır. Ata-ana da öz övladlarının yaxşı tərbiyə alması üçün bütün vasitələrdən istifadə etməyə çalışmalıdır. Çünki bu işdə səhlənkarlıq və diqqətsizlik övladların pis yollara düşməsi ilə nəticələnə bilər.

Qadının üç mühüm vəzifəsi vardır. “Ərini razı salmaq, evin işlərinə baxmaq, övladlarının tərbiyəsi ilə məşğul olmaq». Əgər o, bu üç mühüm vəzifəni düzgün şəkildə yerinə yetirsə, ailə həyatındakı bütün çətinliklər aradan qalxacaq və onlar xoşbəxt bir ailənin üzvü olacaqlar. Ananın bu üç vəzifəni layiqincə yerinə yetirməsi uşağın tərbiyəsinin bünövrəsini təşkil edir. Kişinin də vəzifəsi bu üç mühüm işi yerinə yetirmək üçün əlindən gələn qədər öz həyat yoldaşına kömək etməsidir.

Övladın tərbiyəsində ata və ana hər ikisi məs’ul olsalar da ananın məs’uliyyəti daha çoxdur. Çünki o, övladı ilə daha çox ünsiyyətdədir. Hətta övladı bətnində olarkən belə, onun tərbiyəsində tə’sirli rolu var. Hər halda həm atanın, həm də ananın övladların tərbiyəsindəki mühüm rolu danılmazdır.

İslam Peyğəmbəri (s) bu barədə buyurur:

كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ حَتَّىٰ لِيَكُونَ أَبَاهُمَا الذَّانِ يَهُودَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ

«Hər bir uşaq doğulan zaman islam fitrətində doğulur. Lakin sonralar ata və anasının tə'siri nəticəsində yəhudi və ya məsihi olur».⁴⁵

O Həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بَرِّهِ بِالْأَحْسَانِ إِلَيْهِ، وَالتَّائِفِ لَهُ وَتَعْلِيمِهِ وَتَأْدِيبِهِ

«Allah rəhmət etsin o şəxsə ki, övladı ilə ünsiyyət yaratmaqla və ona tə'lim-tərbiyə verməklə onun xoşbəxt olmasına kömək edir».⁴⁶

Yenə o Həzrət buyurur:

رَحِمَ اللَّهُ وَالِدَيْنِ أَعَانَا وَلَدَهُمَا عَلَى بَرِّهِمَا

«Allahın rəhməti olsun elə ata-anaya ki, övladlarına səadətə çatmaq yolunda kömək edərlər».⁴⁷

İmam Əli (ə) isə buyurur:

وَحَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحَسِّنَ إِسْمَهُ، وَيُحَسِّنَ آدَبَهُ، وَيُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ

«Atanın övlada qarşı vəzifəsi budur ki, onun üçün yaxşı ad qoysun, ona yaxşı tərbiyə versin və ona Qur'an öyrətsin».⁴⁸

AİLƏDƏ MEHRİBANLIQ YARATMAQ

Övladın düzgün tərbiyə olunmasında ailədə olan mehribanlıq və səmimiyyət qədər tə'sirli amil yoxdur. Ata və ana övladlarının tərbiyə aldığı mühiti öz mehribanlıqları ilə sağlam saxlamalıdırlar. Çünki uşağın tərbiyəsində birinci şərt, ailənin daxili sağlamlığıdır. Ailədə mehribanlığın yaranması üçün isə birinci şərt ata və ananın bir-birinə qarşılıqlı məhəbbət bəsləmələridir.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي

«Öz ailəsi ilə mehribanlıqla davranan şəxs sizlərin ən yaxşısıdır. Mən özüm də beləyəm (ailəmlə mehriban davranıram).»

⁴⁵ Nurus-səqəleyn təfsiri, 4-cü cild, 184-cü səh.

⁴⁶ Müstədrəkül-vəsail, 2-ci cild, 627-ci səh.

⁴⁷ Fürui-kafi, 6-cı cild, 48-ci səh.

⁴⁸ Nəhcül-bəlağə, hikmətli sözlər bölməsi 399-cu səh.

Biharül-ənvar kitabında (103-cü cild, 223-226-cı səhifələr) insanın öz həyat yoldaşına məhəbbət bəsləməsi haqqında çoxlu hədislər vardır. Bu hədislərin birində İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Bizim dostlarımız o şəxslərdir ki, öz həyat yoldaşlarına daha çox məhəbbət bəsləyirlər».

O həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

«Peyğəmbərlərin gözəl xüsusiyyətlərindən biri budur ki, onlar öz həyat yoldaşlarına məhəbbət göstərərdilər».

Bir şəxs Peyğəmbərin (s) hüsurunda ikən dedi:

«Ömrümdə heç vaxt uşaq öpməmişəm».

O şəxs gedəndən sonra Peyğəmbər (s) buyurdu:

هَذَا رَجُلٌ عِنْدِي إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ

«Mənim nəzərimcə, bu kişi cəhənnəm əhlidir.»

Yunis ibni Ribat deyir: İmam Sadiq (ə) Peyğəmbərdən (s) belə bir hədis nəql etdi:

رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بَرٍّ

«Allahın rəhməti olsun o şəxsə ki, övladına yaxşı işlər görməkdə kömək etsin.»

Mən imam Sadiqə (ə) ərz etdim:

«Yaxşı işlərdə ona nə cür kömək etsin?». Cavabımda buyurdu:

يَقْبَلُ مَيْسُورَةً وَيَتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورِهِ وَلَا يَرْهَقُهُ وَلَا يَخْرِقُ بِهِ

«Övladının əlindən gələn qədər işini qəbul etsin, onu bir işə məcbur etməsin və ona axmaq və nadan deməsin».

Qeyd edilənlərdən belə bir nəticə hasil olur ki, övladın düzgün tərbiyəsi onu mə'nəvi və insani dəyərlərə sövq edir. Əksinə onun tərbiyə olunmaması günahın və pozğunluğun qapısını onun üzünə açır.

«TƏHQİR» – GÜNAHIN DAHA BİR AMİLİ

Tərbiyənin ən mühüm şərtlərindən biri də insanların, ələl-xüsüs uşaqların şəxsiyyətinə hörmət etməkdir, yə'nə onu bir şəxs kimi tanımaqdır. Bu əsasla uşağın təhqir edilməsi onun düzgün tərbiyəsinə mane olan səbəblərdəndir.

Ata və ana öz övladları ilə müəyyən pərdə daxilində davranmalı, onların bütün yaş dövrlərini və xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdırlar. Valideyn bir sözlə uşağın şəxsiyyətinə toxunan sözlərdən və işlərdən çəkinməli və

həmişə övladlarına yaxşı nümunə olmalıdırlar. Eyni zamanda yaşlı adamların da qüruruna toxunan hərəkətlərdən qaçılmalıdır. Bütün insanların ehtiramı lazımi qədər saxlanmalıdır ki, onlar özlərində həqarət hissi keçirməsinlər. Çünki mənliyi tapdalanan, şəxsiyyəti təhqir olunan insanlarda qəzəb həddini aşır və kin güclənir. İnsanlarda yaranan bu hisslər isə çoxlu günahların törənməsinə gətirib çıxarır.

İmam Hadi (ə) buyurur:

مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فَلَا تَأْمَنُ شَرَّهُ

«Özünü şəxsiyyətsiz hesab edən adamın şərrindən uzaq olun».⁴⁹

İmam Əli (ə) buyurur:

مَنْ كَرُمَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ لَمْ يُهِنْهَا بِالْمَعْصِيَةِ

«Özünü şəxsiyyətli hesab edən adam heç vaxt öz şəxsiyyətini günahla məhv etməz».⁵⁰

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

لَا يَكْذِبُ الْكَاذِبُ إِلَّا مِنْ مِهَانَةِ نَفْسِهِ

«Yalançı adam özünə şəxsiyyət verməmək səbəbindən yalan danışır».

Nəticə alırıq ki, heç bir insanı təhqir etmək olmaz. Çünki bu vaxt o öz şəxsiyyətini əskik bilir və bunun üçün çoxlu günahlara qurşanır.

İslam Peyğəmbəri (s) və Mə'sum imamlar uşağı tərbiyə edərkən heç vaxt onun şəxsiyyətini təhqir etmədilər. Əksinə onların ehtiramını saxlamaqla onlardan güclü şəxsiyyət formalaşmasına nail olurdular.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

اَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا أَدَبَهُمْ يَغْفِرَ لَكُمْ

«Övladlarınıza ehtiram qoyun və onları gözəl tərbiyə edin ki, Allah sizin günahlarınızı bağışlasın».

⁴⁹ Təhəfül-üqul, 574-cü səh.

⁵⁰ Biharul-ənvar, 72-ci cild

Bundan əlavə, islam dinində uşaqların tərbiyə prosesində bir neçə mərhələnin də yerinə yetirilməsi vacib sayılır. Məsələn: Onların arasında fərq qoymayın, onların arasında bərabərliyə riayət edin, onlara yaxşı sözlər danışın, pis ad qoymayın, pis ləqəblərlə çağırmayın və s. Sadalananların əksi də uşaqlarda mənfi hallar yaradar və nəticəsi həm ailə, həm də cəmiyyət üçün pis olar.

MARAQLI BİR HADİSƏ

İmam Sadiq (ə) buyurur:

Peyğəmbər (s) günorta namazını camaatla birlikdə qıldı. Lakin gözlənilmədən namazın axırncı iki rək'ətində tələsdə. Namaz qurtarandan sonra camaat o Həzrətdən namazda tələsməsinin səbəbini soruşdular.

Peyğəmbər (s) buyurdu:

أَمَّا سَمِعْتُمْ صُرَاخَ الصَّبِيِّ

«Siz uşaq ağlaması səsinə eşitmədinizmi?»

Mə'lum oldu ki, o Həzrət uşağı sakitləşdirmək üçün namazı tələsik qıldı.

ÖVLADIN İFFƏTİNİ QORUMAQ

Ata və ananın vəzifələrindən biri övladlarının iffət və paklığını qorumaqdır. Peyğəmbərimiz (s) bu barədə buyurur:

إِيَّاكُمْ وَأَنْ يُجَامِعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَالصَّبِيُّ فِي الْمَهْدِ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا

«Məbada bir kişi beşikdəki uşağın gözünün qabağında öz həyat yoldaşı ilə yaxınlıq etsin (cinsi əlaqədə olsun).»

«Nur» surəsinin 58-ci ayəsində oxuyuruq:

... وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ

تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ

«Və sizin həddi-bülüğa çatmamış uşaqlarınız sizdən üç dəfə icazə almalıdırlar: səhər namazından qabaq, günorta zamanı (adi) paltarınızı soyunan zaman, bir də axşam namazından sonra. Bu üç vaxt sizin üçün xüsusiyyətdir».

Bu surənin 59-cu ayəsində isə həddi-bülüğa çatmış uşaqlar haqqında belə oxuyuruq:

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

«Uşaqlarınız yetkinlik (həddi-bülüğ) çağına yetəndə onlar da böyüklər kimi hər dəfə icazə istəsinlər».

Bu ayələrdə olan göstərişlər valideynə xitabdır. Yə'ni valideynin vəzifəsidir ki, öz övladlarına (istər oğlan, istərsə də qız) öyrətsinlər ki, həddi-bülüğa çatmayan uşaqlar üç dəfə ata və ananın otağına daxil olan zaman icazə almalıdırlar. Həddi-bülüğa çatan uşaqlar isə bütün vaxtlarda icazə almalıdırlar.

Bu barədə ata-ananın səhlənkarlığı isə bağışlanmazdır. Çünki bə'zi hallarda uşaqlar elə bir səhnələrlə üzləşərlər ki, onların həyatında mənfi tə'sir qoyur.

4. HALAL VƏ HARAM YEMƏKLƏR

Həm dində, həm də müasir elmdə yeməyin insanın bədənində tə'sir qoyduğu kimi, ruhunda da mənfi və ya müsbət emosiyalar yaratması artıq çoxdan isbat edilmişdir.

Yə'ni zəhərli yemək insan orqanizmini zəhərləyirsə haram yemək də onun ruhunu zəhərləyir. «Maidə» surəsinin 3-cü ayəsində oxuyuruq:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ...

«Sizə ölmüş heyvanın əti, qan, donuz əti, Allahdan qeyrisinin adına kəsilənlər və s. haram edildi».

İslamda «haram» olan hər bir şeyin müəyyən səbəbi, kökü var. Məsələn: İslam dinində haram olmuş işlərdən biri də donuz ətini yeməkdir. Təxminən bütün dünyada donuz ətindən istifadə olunur. Qeyri müsəlman xalqlarından çoxu isə onu dadlı bir yemək bilirlər. Müsəlmanlardan bə'zisi isə belə deyirlər: İslam dinində nə üçün bu əti yemək haram edili? Bunun ki, heç bir ziyanı yoxdur! Donuz ətinin bədəndə zərəri «trişin qurdlarının» yaranmasıdırsa, yeni texnika bu qurdları donuz ətində məhv edir. Deməli, bu ətin haram olmasına heç bir dəlil yoxdur. Bu sualın cavabı aydındır. Çünki onlar məsələnin yalnız bir tərəfini nəzərdə tuturlar, yə'ni onlar təkcə donuz ətinin insanın bədənindəki zərərlərinə nəzər salırlar. Amma onun ruhi ziyanlarından qafildirlər. Donuz çox murdar və iyrənc bir heyvandır. Onun ətində də bu xasiyyət vardır. Donuz ətini yeyən insanlarda da donuzda olan şəhvətçilik və digər iyrənc xasiyyətlər özünü göstərir. Bunda heç bir şəkk yoxdur. Qur'an («Maidə», 42) xain və daş ürək yəhudiləri «çox haram yeyən» adlandırır. Qur'anda olan bu söz bütün haram yeyən insanlara xəbərdarlıqdır. Çünki onlar da acgöz yəhudilər kimi, həmişə dinə xəyanət

edib dinin qarşısında maneə törətməyi və qanunsuz iş görməyi özlərinin adi işlərinə çeviriblər.

Ümumiyyətlə, haram yeməyin iqtisadi, siyasi, ictimai və cismani zərərləri hamıya bəllidir. Haram yemək insanı həm fərdi, həm də ictimai cəhətdən fəlakətə çəkən ən böyük xətərlərdən biridir. «Bəqərə» surəsinin 188-ci ayəsində oxuyuruq:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ
النَّاسِ بِالْأَلَمِ ثُمَّ وَانْتُمْ تَعْلَمُونَ

«Haqsızlıqla bir-birinizin malını yeməyin, insanların mallarının bir qismini günah yolda yemək üçün bilərəkdən rüşvət kimi hakimlərə verməyin».

Bu ayədə hər bir növ haram yeməyi nəhy edəndən sonra, rüşvətxorluq da haram yeməyin bir yolu kimi nəhy olunmuşdur.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ وَالسَّاعِيَ بَيْنَهُمَا

«Allah lə'nət etsin rüşvət alana, rüşvət verənə və onların arasında vasitə olana».

İmam Sadiq (ə) buyurur:

السُّحْتُ أَنْوَاعٌ كَثِيرَةٌ

«Haram bir neçə növdür».

Sonra o Həzrət zinakar qadının muzdunu və şərab üçün xərclənən pulu haram malın qismlərindən saydı.

Sonra buyurdu:

فَأَمَّا الرِّشَاءُ فِي الْحُكْمِ فَهُوَ الْكُفْرُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ

«Amma rüşvət almaq böyük Allaha kafir olmaqdır».

«Nisa» surəsinin 10-cu ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ
سَعِيرًا

«Yetimlərin malını haqsızlıqla yeyənlər təkcə od yeyərlər. Və tezliklə onlar cəhənnəm atəşində yanacaqlar».

Burada haram yemək haqqında olan bir neçə hədisi nəzərdən keçirək.

1. İmam Baqir (ə) buyurur:

مَا مِنْ عِبَادَةٍ أَفْضَلُ مِنْ غِفَّةِ النُّبْتِ وَالْفَرْجِ

«Heç bir ibadət, qarını haram yeməkdən qorumaq və iffətli olmaq kimi fəzilətli deyil».

2. İmam Səccad (ə) buyurur:

حَقٌّ بِطْنِكَ أَنْ لَا تَجْعَلَهُ وَعَاءً لِلْحَرَامِ

«Qarnının sənin boynunda olan haqqı budur ki, onu haram yeməklərə qab etməyəsən».

3. O həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ مِنْ عِفَّةِ النُّبْتِ وَالْفَرْجِ

«Allaha iman gətirdikdən sonra, heç bir ibadət Allah dərgahında qarını haramdan qorumaq və iffətli olmaq qədər xoşa gələn deyil».

4. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur: «Özümdən sonra ümmətim haqqında üç şeydən qorxuram:

الضَّلَالَةُ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ، وَمُضِلَّاتِ الْفِتَنِ وَشَهْوَةِ النُّبْتِ وَالْفَرْجِ

Allaha iman gətirdikdən sonra dindən çıxmaq, çaxnaşmalarda yolunu azmaq və qarnın və cinsi istəklərin qeyri-qanuni (haram) yolla doyurulması.»

5. O həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

«Haram mal qazanan şəxsin həcci və ümrəsi (Allah dərgahında) qəbul deyil. Eləcə də yaxın qohum-əqrəbə ilə əlaqəsi olsa belə onun bu işinə heç bir savab yazılmaz». (Çünki islam dinində yaxın qohum-əqrəbə ilə əlaqə saxlamaq savab bir işdir).

6. Rəvayət olunub ki, Musa peyğəmbər ağlayaraq Allaha dua edib yalvaran bir şəxsi gördü. Allah tərəfindən Musaya xəbər gəldi ki, o nə qədər dua etsə də, onun duası qəbul olmayacaq.»

لَا نَ فِي بَطْنِهِ حَرَاماً وَعَلَى ظَهْرِهِ حَرَاماً وَفِي بَيْنِهِ حَرَاماً

«Çünki onun qarnında, belində və evində haram vardır».

Bir şəxs Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib ərz etdi: «İstəyirəm etdiyim dualar qəbul olsun».

Peyğəmbər (s) buyurdu:

طَهِّرْ مَأْكَلَكَ وَلَا تَدْخُلْ بَطْنَكَ الْحَرَامَ

«Yeməyini təmizlə və qarnını haram yeməkdən qoru!»

Sonra buyurdu:

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسْتَجَابَ دُعَاؤُهُ فَلْيَطْبُ مَطْعَمَهُ وَمُكْسَبَهُ

«Duasının qəbul olmasını istəyən şəxs yeməyini və qazancını haramdan təmizləməlidir.»

Həmçinin rəvayət olub ki, bir tikə haram yeməkdən çəkinmək, Allah dərgahında vacib olmayan (müstəhəb) iki min rəkət namazdan yaxşıdır. Və bir dinək (dirhəmin altıda biri) pulu sahibinə qaytarmaq 70 qəbul olmuş həccdən fəzilətlidir.

İNSANIN İLK YEMƏYİ - ANA SÜDÜ

Əvvəldə dediyimiz kimi, uşağın tərbiyəsində ananın rolu daha çoxdur. Çünki ananın övlad ilə ünsiyyəti atadan daha çoxdur. Alimlərin yazdıqlarına görə, ananın fikirləşməsi belə, bətnindəki və ya süd verdiyi uşaqda müəyyən tə'sir qoyur. Əgər ana uşağın bətnində olduğu zamanda, islam qayda-qanunlarına (əl-əl-xüsüs halal yemək) riayət etsə, mütləq onun cəmiyyətə verdiyi övladı da sağlam və pak bir insan olacaqdır. İnsanın ana bətnində ikən xoşbəxt və ya bədbəxt olmasını bildirən hədisin mə'nası da elə budur ki, ananın öz övladının necə şəxsiyyət olmasında böyük rolu var. Mətləbin daha aydınlaşması üçün aşağıdakı hədislərə diqqət yetirin:

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

لَا تَسْتَرْضِعُوا الْحَمَقَاءَ فَإِنَّ اللَّبْنَ يَغْدِي، وَإِنَّ الْغُلَامَ يَنْزِعُ إِلَى اللَّبَنِ

«Heç vaxt uşaqlarınıza axmaq və ağıldan kəm qadın süd verməsin. Çünki bu xasiyyətlər süd vasitəsi ilə uşaqlarınıza keçər».

2. İmam Baqir (ə) buyurur:

«Axmaq qadınlar sizin uşağınıza süd verməsin.

فَإِنَّ اللَّبْنَ يَغْلِبُ الطِّبَاعَ

Çünki süd insanın təbiətində əsər qoyur».

Başqa bir hədisdə buyurdu:

«Çünkü uşaq o südün vasitəsi ilə boya-başa çatır».

3. İmam Kazimdən (ə) soruşdular: «Zina yolu ilə doğmuş qadına süd vermək üçün uşaq verəkmə?

İmam cavabında buyurdu:

لَا يَصْلَحُ وَلَا لَبْنٍ ابْتَتَهَا الَّتِي وَلِدَتْ مِنَ الزَّيْنِ

«O qadının və onun zinadan doğulmuş qızının belə süd verməsi düz deyil».⁵¹

4. Məhəmməd ibni Mərvan deyir: İmam Baqir (ə) mənə buyurdu:

اسْتَرْضِعْ لَوْلَدِكَ بَلْبَنٍ الْحَسَانِ وَإِيَّاكَ وَالْقَبَاحِ فَإِنَّ اللَّبْنَ قَدْ يَعْدِي

«Uşağına gözəl qadınlar süd versinlər. Heç vaxt uşağının eybəcər qadından süd əmməsinə icazə vermə. Çünki bə'zi vaxtlar süd uşaqda tə'sir qoyur və süd verən qadının xüsusiyyətləri ona keçir».

İmamlarımızdan nəql olunan bə'zi hədislərdə isə şərab içən qadının süd verməsinə kəskin e'tiraz olunmuşdur. Eləcə də süd verən vaxt təmizliyə riayət etmələrinə tə'kid olunmuşdur. Bu hədislərin bə'zində isə belə oxuyuruq:

«Uşağınızı süd əmmək üçün təmizliyə riayət etməyən qadına verməyin».

5. İmam Əli (ə) buyurur:

تَخَيَّرُوا لِلرَّضَاعِ كَمَا تَتَخَيَّرُونَ لِلنِّكَاحِ فَإِنَّ الرِّضَاعَ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ

«Qadınları evlənəndə seçdiyiniz kimi, süd vermək üçün də seçin. Çünki süd uşağın təbiətini dəyişir».

Peyğəmbərlərdən, Musa peyğəmbərlə, İslam Peyğəmbərinin (s) başqa qadınlardan süd əmməmələri onu göstərir ki, insanın həyatının birinci yeməyi halal və pak yerdən gəlməlidir. «Qəsəs» surəsinin 12-ci ayəsində oxuyuruq:

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ

«Musaya anasının döşündən savayı özgənin döşünü əmməyi öncədən haram etmişdik».

⁵¹ Furuği-kafi, 6-cı cild, 44-cü səh.

Təfsirçilərdən bə'zisi bu ayənin şərhində belə yazırlar:

Musa peyğəmbər uşaqılıqda heç bir süd verən qadının döşünü qəbul etmədi. O, özünü başqa qadınların qucağından yerə atırdı. Bu işin səbəbi isə Allahın o qadınların döşlərini Musaya haram etməsi idi. Çünki Allah-təala Musanın haram süd yox, anasının halal və pak südünü əmməsini istəyirdi. Ona görə ki, sonralar Musa zülm və haqzızlıqla mübarizə aparacaqdı.

GÜNAHIN İQTİSADI AMİLLƏRİ

Bə'zi hallarda iqtisadi məsələlər günahın yaranmasına səbəb olur. Günahın iqtisadi amilləri iki qismdir:

1. Mal-dövlət.

2. Yoxsulluq.

Bə'zi vaxtlar insan pulsuzluq üzündən tüğyan edir. Bə'zən isə mal-dövlət insanı yoldan azdırır. Lakin burada bir mətləbə diqqət yetirmək lazımdır. O budur ki, kommunistlər mal-dövlət və sərvəti tüğyan etmənin səbəbindən hesab edir və inanırdılar ki, sərvət çox olan zaman mütləq insan yolunu azmalındır. Amma islam baxımından belə deyil. İslamda sərvət müəyyən mə'nada günaha zəmin yaradan amil kimi hesab olunur. Yə'ni sərvət çox olsa, günah ehtimalı var. Amma sərvətli olmaqla günah etməmək də olar. Allahın qoyduğu qanunlarla sərvət qazanıb, onu dinin yaşaması və yayılması yolunda xərcləyənlər də az deyil.

“Ələq” surəsinin 6-7-ci ayələrində oxuyuruq:

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ . أَلَمْ يَرَأْهُ اسْتَغْنَى

«Amma insan özünü ehtiyacsız hesab etdikdə azğınlığa başlayır».

Bu ayədə ki, sərvətli olmaq bir şərtlə azğınlığa səbəb olur: o da insanın özünü varlı sanan zaman. İnsan əgər mal-dövlətə bu nəzərlə baxmasa heç vaxt azğınlaşmaz.

Mətləbin izahı: Bə'zi vaxtlar sual olunur ki, mal-dövlət insanı azğınlığa və günaha tərəf çəkən amildirmi?

Cavabında deyirik: İki şərtlə mal-dövlət insanı yolundan azdırar:

1. İnsan yığdığı mal-dövləti təkcə özününkü bilsin.

2. Əqidəsi bu olsun ki, onu hansı yolla istəsə, qazanar və hansı yolda istəsə, xərcləyər.

Amma bunun müqabilində Qur'an ayələri və hədislərdə oxuyuruq ki, qazandığımız mal-dövlət bizim yox, Allahındır və onu Allah bizə ruzi veribdir. Qur'anda 7 dəfə «Biz sizə ruzi verdik» cümləsi, 13 dəfə «Biz

onlara ruzi verdik» cümləsi və 5 dəfə «Allah sizə ruzi verir» cümləsi gəlmişdir.

İslam dinində mal-dövləti hansı yolla qazanmaq da müəyyən olunub. Səlam, rüşvət, yalan, zülm və s. yollarla sərvət yığmaq olmaz.

Mal-dövlət bıçaq kimidir. Bıçaq pis adamın əlində olsa, onunla cinayət törədir. Mö'min şəxs isə ondan yaxşı işlərdə istifadə edir.

Başqa bir misal. Havanın soyuq olması nəticəsində insan xəstələnir. Lakin əgər isti paltar geysəydi, xəstələnməzdi. Deməli, təkcə havanın soyuq olması insanı xəstələndirmir. İnsanın öz səhlənkarlığı və diqqətsizliyi də buna şərait yaradır.

Mal-dövlət də belədir. Firo'n və Qarun kimi zalım şəxslərin əlində olsa, cinayət törədəcəklər. Amma Davud və Süleyman kimi Peyğəmbərlərin əlində olsaydı bu var-dövlət cəmiyyətin iqtisadi və ictimai çətinliklərini həll edəcəkdir.

QUR'ANDAN NÜMUNƏLƏR

Qur'anda iki varlı şəxsin əhvalatı gəlibdir. Onlardan biri Süleyman peyğəmbər, digəri isə Qarun adlı bir şəxsdir. Süleyman peyğəmbər mal-dövlətini Allah tərəfindən göndərilən ruzi bilib, onu Allahın razılığına çatmaq üçün vasitə hesab edirdi. Qarun isə mal-dövlətini yalnız yeyib-içmək vasitəsi bilirdi. Süleyman peyğəmbər öz var-dövləti haqqında belə deyir:

هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ

«Rəbbimin mənə bağışladığı paydır. O məni imtahana çəkir, görsün Ona şükr edirəm, yoxsa nankorluq». («Nəml» 40) Süleyman Peyğəmbər (s) özünün bütün var-dövlətini Allah tərəfindən olan pay bilib özünü Allah dərgahında yoxsul hesab edir.

Amma daha bir varlı şəxs, yə'ni Qarun özünə çoxlu var-dövlət yığıb. Musa peyğəmbər Allahın əmri ilə ondan malının zəkətını istəyəndə, Musa peyğəmbərə cəsarətlə deyir:

إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي

«Bunları mən öz elmimlə qazanmışam» («Qəsəs», 78)

Yə'ni mən öz biliyimlə bu var-dövləti qazanmışam və heç kimin onda haqqı yoxdur.

«Qəsəs» surəsinin 81-ci ayəsində Allahın ona qəzəb etməsini oxuyuruq:

فَحَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُوهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا

كَانَ مِنَ الْمُتَنْصِرِينَ

«Qarunu qəsriylə bərabər torpağa çəkdik. Allahın əzabı qarşısında ona kömək edən heç bir dəstə yox idi. O özü də özünə kömək edə bilmədi».

QUR'ANDA «İTRAF» VƏ «MÜTRƏF» KƏLMƏLƏRİ

Qur'anda «itraf» və «mütrəf» kəlmələri 8 dəfə təkrar olunmuşdur: «Mütrəf» sözü «tərfə» sözündən tutulub. «Tərfə» sözünün mə'nası ne'mət artıqlığıdır. Mütrəf isə ne'mət çoxluğundan məst olub Allaha asi olan şəxsə deyilir.

«Səbə'» surəsinin 34-cü ayəsində oxuyuruq:

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ

«Biz hansı bir şəhərə xəbərdarlıq eləyən elçi göndərmişiksə, oranın varlı olan başçıları «biz sizinlə göndərilən şeyləri danırıq» -demişlər.»

Qur'anda insanı bu cür məst edib günaha tərəf çəkən sərvət pislənib. Bu cür varlı şəxslərə isə şiddətli surətdə xəbərdarlıq edilib. «Qəsəs» surəsinin 58-ci ayəsində oxuyuruq:

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ يَكُنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا

«Keçirdiyi güzərana naşükür olan neçə-neçə şəhəri yer üzündən yox elədik. Odur evləri! Onlardan sonra bu evlərdə az-az qalarlar».

«Təkəsür» surəsinin birinci ayəsində oxuyuruq:

أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ

«(Mallarınızı, canlarınızı) çoxaltmaq işi sizləri qafil etdi».

İslam Peyğəmbəri (s) mal-dövlət toplamaq barədə buyurur:

التَّكَاثُرُ (فِي) الْأَمْوَالِ جَمْعُهَا مِنْ غَيْرِ حَقِّهَا وَمَنْعُهَا مِنْ حَقِّهَا، وَشَدُّهَا فِي الْأَوْعِيَةِ

«Malını çoxaltmaq-sərvəti haram yoldan yığıb haqqını verməmək və sandıqlarda saxlamaq deməkdir».

YOXSULLUĞUN GÜNAHLA ƏLAQƏSİ

Yoxsulluq günaha zəmin yaradan bir amildir. Hədislərdə bə'zi vaxtlar yoxsulluq bəyənilib, bə'zi vaxtlar isə pislənibdir. Pislənən yoxsulluq, iqtisadi cəhətdən yoxsul olmaqdır. Elə bir yoxsulluq ki, ya varlıların kasıblara müsəllət olmasından, ya da insanın özünün tənbəlliyindən irəli gəlir.

Yoxsul ehtiyac üzündən narkotik maddələrə qurşanmaq və oğurluq kimi günahlara çəkilə bilər. Atalar demişkən «Acın imanı olmaz». Deməli, cəmiyyətimizi günahdan təmizləmək istəsək, yoxsulluqla ciddi mübarizə aparmalıyıq.

Burada İmam Əlidən (ə) bir neçə hədisə diqqət yetirək.

1. İmam Əli (ə) buyurur:

الْفَقْرُ الْمَوْتُ الْأَكْبَرُ

«Yoxsulluq böyük ölümdür».

2. O həzrət oğlu Məhəmməd Hənəfiyyəyə buyurur:

«Oğlum! Sənin yoxsul olmağından qorxuram. Ondan Allaha pənah apar! Çünki yoxsulluq, insanın dinini naqis, fikrini nigaran, camaatı ona və onu camaata bədbin edir».

3. Başqa bir hədisdə buyurur:

الْقَبْرُ خَيْرٌ مِنَ الْفَقْرِ

«Qəbrə getmək yoxsul olmaqdan yaxşıdır.»

İSLAM İQTİSADİYYATININ QANUNLARI

İslam iqtisadiyyatının bünövrəsini aşağıda qeyd olunan iki qanun təşkil edir:

1. İslam cəmiyyətində israfə yol verilməməlidir.

2. Müsəlmanlar yaşayan cəmiyyətdə yoxsul adam olmamalıdır.

Müsəlmanlar bu iki qanuna əməl etsələr, onların iqtisadi çətinliklərinin əksəriyyəti həll olunacaqdır. Lakin bu iki qanundan əlavə islam iqtisadiyyatında bə'zi cü'zi məsələlər də vardır ki, onların düzgün icrası bütün iqtisadi problemləri aradan qaldıracaqdır. Nəticədə cəmiyyət yoxsulluqdan yaranan günahlardan saflaşacaqdır. Bu məsələlər aşağıdakılardır:

1. İslam dinində var-dövlət və sərvət “Əmanət” hesab olunur.

2. Təbiətdən (su, hava, dəniz, meşə, dağ, səhra) istifadə etməkdə hamı bərabərdir.

3. Təkcə fiziki işin köməyi ilə deyil, həm də yüksək ixtisaslı kadrların və elmi axtarışların da güclü fəaliyyəti iqtisadi yoxsulluğu aradan qaldırır.

4. Xeyirxah iş görmək ibadət hesab olunur.

5. İslam dinində həm cəmiyyətin hüquqları qorunur, həm də fərdi hüquqlar (başqa qruplarda isə təkcə fərdi hüquqlara ehtiram qoyulur).

6. İslamda hər hansı iş görmək müqəddəs məqsədlər üçündür. Qazanılan mal-dövlət də bu müqəddəs hədəflə bağlı olmalıdır.

7. İslam dinində qazanc dalınca getmək izzət və şərəf dalınca getmək deməkdir. Bunu İmamlarımızın hədislərində də görmək olur. İnsanın izzət və şərəfli olması isə onun düşmən qarşısındakı müqavimətini artırır. Deməli, nəticə alırıq ki, yoxsulluq düşmənin nüfuz etməsinə yol açır. Əksinə halal sərvət düşmənin nüfuzunun qabağını alır.

8. Fəhlənin muzduna xəyanət etmək ən böyük günahlardan sayılır.

9. Bu dünya və onda olan var-dövlət insan üçün son məqsəd yox, haqqa qovuşmaq üçün vasitədir.

10. Müsəlman olan şəxs həm dünyasını, həm də axirətini tə'min etməlidir. Amma dünyanı buraxaraq təkcə axirətə yapışmaq və yaxud axirəti yaddan çıxarıb təkcə bu dünyanı fikirləşmək düz deyil.

11. Həm kişi, həm də qadın özlərinə münasib bir işdə işləməlidirlər. Mə'sum imamlardan biri buyurur:

طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ

«Halal sərvət qazanmaq hər bir müsəlman kişiyə və qadına vacibdir».

12. İslamda dilənçilik qadağandır. İmamlardan birisi bir şəxsə buyurdu:

إِحْمَلْ عَلَى رَأْسِكَ وَاسْتَعْنِ عَنِ النَّاسِ

«Camaatın yükünü daşı, amma dilənçi olma».

13. İslamda yalançı və sün'i işlər qadağandır, (lazımsız dəllallar kimi).

14. Bütün din qabaqcılları işləyən adamlar olublar. Nuh peyğəmbər dülgər, Hud peyğəmbər tacir, İdris peyğəmbər dərzisi və çoxları qoyunçuluq, əkinçilik və çobanlıqla məşğul idilər. Şüeyb peyğəmbərlə Musa peyğəmbərin əhvalatı bu baxımdan çox maraqlıdır:

Şüeyb Musaya dedi: Qızlarımdan ikisindən birini sənə ərə vermək istəyirəm. Bu şərtlə ki, 8 il mənim üçün işləməlisən (çobanlıq etməlisən).

Sonra dedi:

وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

«Səni çətinə salmaq niyyətim yoxdur. İnşallah, məni yaxşı adamlardan biri kimi tanıyarsan.»⁵²

15. İslamda əkinçilik və qoyunçuluq kimi işlərə xüsusi diqqət yetirilir. İmamlardan nəql olunan bə'zi hədislərdə oxuyuruq:

اَنْكُمْ لَمَسْئُولُونَ فِي الْبِقَاعِ وَالْبَهَائِمِ

«Sizdən (Qiyamət günü) əkin yerləri və heyvanlar haqqında soruşacaqlar».

16. Tənbəllik, iş dalınca getməmək və nəticədə öz yaşayış xərcini başqasının boynuna yıxmaq islamda ən böyük günahlardan biridir.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

مَلْعُونٌ مَنْ ألقى كُلَّهُ عَلَى النَّاسِ

«Allahın lə'nətinə gəlsin o şəxs ki, öz yaşayış xərcini ayrısının boynuna yıxır».⁵³

Peyğəmbərimizin (s) etdiyi dualardan biri də bu idi:

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي الْخُبْرِ وَلَا تُفَرِّقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ، فَلَوْلَا الْخُبْرُ مَا صَلَّيْنَا وَلَا صُمْنَا

وَلَا اَدَّيْنَا فَرَائِضَ رَبِّنَا

«İlahi! Çörəyimizə bərəkət ver. Bizi heç vaxt çörəysiz qoyma. Əgər çörək olmasa namaz qılmırıq, oruc tutmırıq və vacib olan əməlləri yerinə yetirə bilmərik».⁵⁴

Əli ibni Həməzə deyir: Atam deyirdi ki, bir gün İmam Kazimi ayaqları tərləmiş halda işləyən gördüm. Ona yaxınlaşıb dedim: «Sənə qurban olum, bəs sənin səhabələrin haradadırlar» (ki səni işləməyə qoymasınlar).

O Həzrət buyurdu:

يَا عَلِيُّ قَدْ عَمِلَ بِالْيَدِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي فِي أَرْضِهِ وَمِنْ أَبِي

«Ey Əli! Məndən və mənim atamdan da böyük insanlar öz əkin yerlərində əlləri ilə işləyirdilər.

Dedim: Onlar kim idilər?

⁵² «Qəsəs» surəsi, ayə 27.

⁵³ Furuği-kafi, 5-ci cild, 72-ci səh.

⁵⁴ Furuği-kafi, 5-ci cild, 72-ci səh.

O həzrət buyurdu:

رَسُولُ اللَّهِ وَآمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَآبَائِي كُلُّهُمْ قَدْ عَمِلُوا بِأَيِّدِهِمْ وَهُوَ مِنْ عَمَلٍ

النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْأَوْصِيَاءَ الصَّالِحِينَ

«Onlar: İslam Peyğəmbəri (s), -İmam Əli və mənim bütün atababalarım. Onlar öz əlləri ilə işləyirdilər. Çünki bu cür işlər Peyğəmbərlərin və Allahın saleh bəndələrinin işləridir».⁵⁵

TARIXİ TƏCRÜBƏLƏR

Tarix boyu insanlar dünyaya bağlılıq və sərvətə olan hədsiz məhəbbət üzündən çox acı hadisələrlə üzləşiblər. Bu hadisələrin bə'zisi onları nəinki günaha tərəf çəkmiş, hətta kafirliyə qədər aparıb çıxarmışdır. Bu hadisələrdən bir neçəsini nəzərdən keçirək:

1. Qarun «yoxsullara kömək et!» əmri gələndə üsyan etdi və Musa peyğəmbərin qarşısında durdu. (Deməli, Allaha kafir oldu).

2. İslam Peyğəmbərinin (s) Sə'ləbə adlı səhabələrindən birinin əkinçilik və qoyunçuluq nəticəsində sərvəti çoxaldı. O, bütün var-dövlətini Mədinədən kənara apardı. Bu sərvət onun başını o qədər qatdı ki, yavaş-yavaş cümə və camaat namazına getməkdən məhrum oldu: O yoxsul olan zaman Allahla əhd etmişdi ki, varlı olarsa yoxsullara əl tutsun. Amma iş o yerə çatdı ki, zəkat almaq üçün Peyğəmbər (s) tərəfindən gələn şəxsin üstünə qışqırıb dedi:

«Məgər mən yəhudi, ya məsihi olmuşam ki, cizyə verəm» (Çünki islam dövlətində yaşayan yəhudi və məsihilər müsəlmanlara vergi verməli idilər. Buna «cizyə» deyilirdi). Bu vaxt «Tövbə» surəsinin 75-76-cı ayələri onu məzəmmət etdi.

3. Ühüd döyüşünün qurtarmağına az qalırdı. Müsəlmanların bir hissəsi qənimət yığmaq tamahı ilə qorunması lazım olan strateji bir yeri boşlayıb qənimət yığmağa başladılar. Düşmən bunu görəndə güclü bir hücum keçdi. Bu müharibədə Peyğəmbərin (s) dodaqları yaralandı və dişlərindən bir neçəsi sındı. Bundan əlavə müsəlmanlardan bir çoxu, o cümlədən Peyğəmbərin (s) sevimli əmisi Həmzə şəhid oldu. Bu hadisələrin hamısının səbəbkarı isə bir neçə müsəlmanın dünya malına olan hərisliyi idi.

4. İslam dininin təzə zühur etdiyi vaxtlarda bə'zi imansız adamlar pul almaqla özlərindən yalan hədis quraşdırırdılar. Bu şəxslərdən biri Səmərət

⁵⁵ Furuği-kafi, 5-ci cild, 75-76-cı səh.

ibni Cündəb idi. O, Müaviyədən aldığı pulun əvəzində İmam Əlinin qatili ibni Mülcəmin şə'ninə özündən hədis düzəltdi. Bundan əlavə Qur'anda İmam Əlini mədh edən ayənin onun qatilinə aid olduğunu söylədi, İmam Əlinin qatili barəsində olan ayəni isə İmam Əlinin (ə) adıyla bağladı.

5. Ömər Sə'd Rey şəhərinə hakim olmaq üçün düşmənin qoşununun sərkərdəsi olub, İmam Hüseyinə qarşı vuruşurdu.

6. İmam Kazimin vəfatından sonra müsəlmanların malı, İmamın Osman ibni İsa adlı bir səhabəsinin yanında idi. Bu şəxs pulları İmam Rizaya (ə) təhvil verməli idi. Lakin o, pullara sahib olmaq üçün camaata e'lan etdi ki, İmam Kazimdən sonra daha İmam yoxdur. Bununla da islamda yeni bir dəstə, yəni «Vaqifiyyə» (yeddi imamlılar) dəstəsi yaratdı.

7. Qur'anda dəfələrlə yoxsulluq qorxusundan uşaqlarını öldürən şəxslər tənqid olunublar. («Ən'am» surəsi, ayə 151, «İsra» surəsi, ayə 31)

8. İslam Peyğəmbəri (s) paxıllıq üzündən müsəlmanlara süd verməyən bir çobana belə buyurdu: «Allah sənə varını çox etsin!» Lakin südünü müsəlmanlara bağışlayan çobana buyurdu: «Allah sənə ehtiyacın qədər mal-dövlət versin». Bu vaxt bir kişi təəccüblə soruşdu: «Nə üçün paxıl çobana yaxşı dua etdin?» Peyğəmbər (s) cavabında buyurdu:

إِنَّ مَا قَلَّ وَكَفَى خَيْرٌ مِّمَّا كَثُرَ وَالْهَى

«İnsanı qafil edən çox var-dövlətdənsə, ehtiyacı ödəyən az var-dövlət yaxşıdır».

Bu bəhsdən sonra belə nəticə alırıq ki, günaha şərait yaradan amillərdən biri də var-dövlətə vurğun olmaqdır.

HÖVSƏLƏSİZLİK GÜNAHIN DAHA BİR İQTİSADİ AMİLİDİR

«İnşirah» surəsinin 7-ci ayəsində oxuyuruq:

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

«Bir işi bitirdikdən sonra başqa bir işlə məşğul ol!»

İslamda bu göstərişdən məqsəd budur ki, insan mühüm bir iş bitirdikdən sonra daha tam istirahətlə məşğul olmasın. (İstirahət etsə də, cü'zi bir işlə məşğul olsun) Çünki tam bekarçılıq insanı ruhi cəhətdən yorur. Bir sözlə bə'zi hallarda tam bekarçılıq müxtəlif cür günahlara səbəb olur. Elə buna görədir ki, tə'til vaxtları cinayətlərin sayı başqa vaxtlarla müqayisədə 7 dəfə artır. Bu səbəbdən islam dinində insanın daimi əmək fəaliyyəti üçün gözəl təkliflər verilib, bekar qalmamaq və süst olmaq pislənib: Bu barədə

bir neçə hədisə diqqət yetirək.

1. İmam Sadiq (ə) buyururdu:

«Fəhlənin Allah dərgahında savabı cəbhədə vuruşan əsgərin savabı ilə bərabərdir».⁵⁶

2. O Həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

إِيَّاكَ وَالْكَسَلَ وَالضُّجْرَ فَإِنَّهُمَا يَمْنَعَانِكَ مِنْ حَظِّكَ مِنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

«Hövsələsiz olmaqdan çəkin. Çünki bu səni dünya və axirət ləzzətindən məhrum edir».⁵⁷

3. Yenə o Həzrət buyurur:

وَمَنْ كَسَلَ عَمَّا يُصْلِحُ بِهِ أَمْرَ مَعِيشَتِهِ فَلَيْسَ فِيهِ خَيْرٌ لَّا مَرِ دِينِهِ

«Güzəranını tə'min etməkdə tənbellik edən şəxsin dini əməllərində də heç bir fayda yoxdur».

4. İmam Kazim (ə) buyurur:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْغُضُ الْعَبْدَ النَّوَامَ الْفَارِغَ

«Allah-təala çox yatan və bekar adamdan qəzəblidir».

5. O Həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

إِيَّاكَ وَالْكَسَلَ وَالضُّجْرَ فَإِنَّكَ إِنْ كَسَلْتَ، لَمْ تَعْمَلْ وَإِنْ صَجَرْتَ لَمْ تُغْطِ الْحَقَّ

«Hövsələsiz və süst olmaqdan çəkin. Çünki hövsələsiz olsan, iş dalınca getməzsən və süst olsan, özünün və başqalarının haqqını yerinə yetirməzsən».⁵⁸

6. İmam Əli (ə) buyurur:

«Hövsələsizliyin axırı yoxsulluqdur».⁵⁹

İnsanın şəxsiyyətini alçaldan və nəticədə onu bir neçə günahə çəkən ən pis işlərdən biri başqalarına əl açmaqdır:

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

مَسْئَلَةُ النَّاسِ مِنَ الْفَوَاحِشِ

«Ən pis işlərdən biri camaata əl açmaqdır».

⁵⁶ Furuği-kafi, 5-ci cild, 88-ci səh.

⁵⁷ Furuği-kafi, 5-ci cild, 85-ci səh.

⁵⁸ Furuği-kafi, 5-ci cild, 84-cü səh.

⁵⁹ Furuği-kafi, 5-ci cild, 86-cı səh.

Qeyd edilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, bekar olmaq və süstlük həm yoxsulluğa gətirib çıxarır, həm də günahın yayılmasına şərait yaradır.

GÜNAHIN İCTİMAİ AMİLLƏRİ

Günahın ictimai amillərinə nəzər saldıqda aşağıdakı mövzuları açıqlamağa ehtiyac duyulur:

1. Pozğun mühit.
2. Azğın rəhbərlər.
3. Pis yoldaş.
4. İctimai məhrumiyyətlər.

Çirkin tullantılardan mikrob yarandığı kimi, şübhəsiz pozğun mühit də günahın yayılmasına və çoxalmasına bir vasitədir. Mühitin keyfiyyət və kəmiyyət cəhətindən bir neçə növü var: Misal olaraq: Məktəb mühiti, ev mühiti, mədəni mühit, şəhər mühiti, xəstəxana mühiti, məclis mühiti və...

Qur'anda "Ə'raf" surəsinin **138-141**-ci ayələrində Musa peyğəmbərin və onun səhabələrinin haqqında oxuyuruq:

Musa peyğəmbər və onun tərəfdarları Fir'onun zülmündən qaçıb deryadan keçdikdən sonra öz bütələrinin ətrafına toplaşib onlara ibadət edən bir dəstə camaatla üzləşdilər. Musa peyğəmbərin tərəfdarları bu səhnəni gördükdə dedilər:

قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ

«Ey Musa, bunların bütələri kimi bizə də bir tanrı düzəlt»

Bütə pərəstiş edən şəxslərin hərəkətləri Musanın tərəfdarlarında elə tə'sir qoymuşdu ki, onlar yeganə Allaha sitayiş etsələr də, bu sözləri Musaya dedilər. Musa peyğəmbərsə onları bu sözlərinə görə tənbeh edib buyurdu:

إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ . إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبَرِّ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Musa dedi: «Siz həqiqətən cahil bir qövmsünüz dini artıq yıxılmış, gördüyü işlər də batil və bihudədir».⁶⁰

⁶⁰ "Ə'raf" surəsi, ayə: **138-139**.

QUR'ANDAN DAHA BİR NÜMUNƏ

Musa peyğəmbərin zamanında azğın sərvətlilərdən biri də Qarun adlı bir şəxs idi. Günlərin bir günü o, özünün var-dövlətini və qüdrətini camaata göstərmək üçün böyük bir məclis təşkil edib təm-təraqla insanların qarşısına çıxdı.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ

«Qarun zər-zinət içində qövmünün önünə çıxdı».⁶¹

Bu mərasim orada olanların hərəsinə bir cür tə'sir etdi. Onlardan bə'ziləri həsrətlə «Kaş bizim də belə bir var-dövlətimiz olaydı» deyirdilər.

قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ

عَظِيمٍ

«Dünya həyatını arzulayan şəxslər dedilər: Kaş Qaruna veriləndən bizə də veriləydi. Şübhəsiz, dünyanın xoşbəxti odur».⁶²

Lakin orada olan alim və dərrakəli şəxslər cahillərə e'tiraz etdilər. «Qəsəs» surəsinin 80-cı ayəsində belə oxuyuruq:

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّاها

إِلَّا الصَّابِرُونَ

«Elm almış kəslər dedilər: «Vay olsun sizə, iman gətirib yaxşı əməllər görən şəxslər üçün Allahın verdiyi mükafat bundan yaxşıdır. Onu da yalnız səbr edən adamlar ala bilər».

POZĞUN MÜHİTDƏN KÖÇ ETMƏK

İslam dinində maraqlı mövzulardan biri də pozğun mühitdən köç etmək məsələsidir. Elə bir mühit ki, orada insanın dini xətərdədir. Bu vaxt insan o mühitdən uzaqlaşmalı və münasib bir yerə köç etməlidir. Deməli, hər hansı bir insan pozğun mühitdə bilərəkdən qalıb günah işlər törətməkdə davam etsə, günahını mühitin tə'siri ilə üzrləndirə bilməz. Elə buna görədir ki, Qur'anda belə şəxslərə xəbərdarlıq edilmişdir, Tarixdə

⁶¹ «Qəsəs» surəsi, ayə: 79.

⁶² «Qəsəs» surəsi, ayə 79.

oxuyuruq: Məkkə şəhərində İslam dinini zahirdə qəbul etmiş müsəlmanlardan bir dəstəsi öz yığıqları mal-dövlətə görə Peyğəmbərlə (s) Mədinə şəhərinə köç etmədilər. Sonralar isə bu şəxslər Bədr döyüşündə kafirlərin dəstəsinə qoşuldular və müsəlmanlara qarşı müharibədə iştirak edib həlak oldular. «Nisa» surəsinin 97-ci ayəsində bu şəxslər barəsində belə oxuyuruq:

«Özlərinə zülm eləyən şəxslərə, mələklər canlarını almağa gələn zaman «Vəziyyətiniz necə idi?»-deyəndə, onlar dedilər: «Biz yer üzündə sıxılmış vəziyyətdə qalan şəxslər idik». Mələklər isə dedilər:

«Bəs Allahın yeri geniş deyildimi? Barı bir köç edəydiniz». Cəhənnəmdir onların sığınacağı. Ora necə də pis yerdir!».

Qur'anda 26 dəfə köç etmək barədə danışılmışdır. Bu ayələrin bə'zində dinsiz mühitdən köç edənlərə Allah tərəfindən çoxlu mükafat veriləcəyi qeyd olunmuşdur.

Qur'an ayələrində olduğu kimi, hədislərdə də dini qorumaqdan ötrü köç etməyin əhəmiyyəti haqqında çoxlu ibrətamiz ifadələr işlənmişdir.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

مَنْ فَرَّ بِدِينِهِ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ وَإِنْ كَانَ شَبْرًا مِنَ الْأَرْضِ اسْتَوْجَبَ الْجَنَّةَ
وَكَانَ رَفِيقَ مُحَمَّدٍ وَإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ

«Öz dinini qorumaqdan ötrü bir yerdən başqa bir yerə, bir qarış da olsa belə, köç edən şəxs behiştə layiqdir. Və belə bir şəxs (behiştdə) Məhəmməd və İbrahimlə bir yerdə olacaqdır.»⁶³

Məhəmməd (s) və İbrahim (ə) tarixin ən böyük köç edənləri olduqları üçün hicrət edən şəxs də bu peyğəmbərlər cərgəsinə daxil olur.

Başqa bir hədisdə oxuyuruq:

İmam Sadiqin (əleyhissəlam) hüsurunda fəsad və günahla dolu bir şəhərin adı çəkildi. İmam orada olan Müfəzzəl adlı bir şagirdinə buyurdu:

وَفَرَّ مِنْهَا إِلَى قَلَّةِ الْجِبَالِ وَمِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ

«Dinini qoruyub saxlamaq istəyirsənsə, orada yaşama. Çünki ora pozğunluq və çaxnaşma yeridir.»⁶⁴

Bu hədisdən də aydın olur ki, qarışıq, pis mühitin insanın günaha düşüb pozulmasında mühüm rolu var. Və insan öz dininə ehtiram əlaməti olaraq belə mühitlərdən uzaqlaşmalıdır.

⁶³ Nurus-səqəleyn, 1-ci cild, 541-ci səh.

⁶⁴ Müntəxibül-təvarix, səh. 875.

İslam dini insanlara öz işlərini Allahın razılığı əsasında görmələrini təlim edir. Bu dində ən mühüm məsələlərdən biri də ixlasdır. Yə'ni bütün işləri ancaq və ancaq Allahın razılığına çatmaq üçün görmək lazımdır. Deməli, insanlar iş görən zaman yaşadıkları mühiti və yaxud avam camaatı yox, Allahın fərmanını nəzərə almalıdırlar. Amma əgər bu cür olmazsa, yaşadığımız mühit ilahi və mə'nəvi ab-havadan çıxıb, camaatın istəkləri ilə qatışacaqdır.

İmam Musa Kazim (ə) özünün çox dərrakəli bir şagirdi olan Hişam ibni Həkəmə buyurur:

يا هِشَامُ! لَوْ كَانَ فِي يَدِكَ جَوْزَةٌ وَقَالَ النَّاسُ لَوْلَوْهُ مَا كَانَ يَنْفَعُكَ وَأَنْتَ تَعْلَمُ
أَنَّهَا جَوْزَةٌ، وَلَوْ كَانَ فِي يَدِكَ لَوْلَوْهُ وَقَالَ النَّاسُ إِنَّهَا جَوْزَةٌ مَا ضَرَّكَ وَأَنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهَا
لَوْلَوْهُ

«Ey Hişam! Əgər sənin əlində bir qoz olsa camaat isə onu qiymətli daş olduğunu desə, onların bu sözü sənin fikrində heç bir dəyişiklik yaratmaz. Çünki sən onun qoz olduğunu bilirsən. Əksinə sənin əlində qiymətli bir daş olsa, camaat isə onun qoz olduğunu desə, bu vaxt da sənə heç bir ziyan dəyməz. Çünki sən onun qiymətli daş olduğunu bilirsən».⁶⁵

Loğmanın oğluna etdiyi vəsiyyətinə belə oxuyuruq:

لَا تُعَلِّقْ قَلْبَكَ بِرِضَى النَّاسِ فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَحْصُلُ

«Özünü camaatın razılığına bağlama. Çünki hamının səndən razı qalması mümkün deyil».

Sonra Loğman bu sözü əməldə də oğluna başa salmaq istədi. Onlar evdən çölə gəlib tövlədən ulağı çıxartdılar. Loğman ulağa minib hərəkət etdi. Oğlu isə piyada atasının ardınca yola düşdü. Onlar yarı yolda bir dəstə adama rast gəldilər. Camaat onları görəndə dedilər: «Bu kişi çox daş ürəkli və rəhmsiz kişidir.» Bu sözü eşidəndə Loğman oğlunu ulağa mindirib, özü piyada hərəkət etməyə başladı. Bu dəfə onlar ayrı dəstə camaatla üzləşdilər. Camaat Loğmanla oğlunu görəndə dedilər: «Bu ata və oğul çox pis adamdırlar. Atanın pisliyi ona görədir ki, oğluna yaxşı tərbiyə verməyib. Oğulun pisliyi isə ona görədir ki, atasına hörmətsizlik edir.» Bu sözü eşidəndə onlar hər ikisi birlikdə ulağa minib yola düşdülər. Onlar yenə də bir dəstə camaatla rastlaşdılar. Camaat bunları görəndə dedilər: «Yaman rəhimsiz adamdırlar, çünki bunlar dilsiz heyvana birlikdə

⁶⁵ Səfinətül-bihar, 2-ci cild, 528-ci səh.

minib onu incidirlər.» Bu sözdən sonra onlar hər ikisi ulaqdan düşüb piyada getməyi qərara aldılar. Lakin bundan sonra onlar daha bir səhnə ilə üzləşdilər. Bu dəfə onların rastına çıxan camaat onları piyada görəndə dedilər: «Bu iki nəfərin işi çox qəribədir. Belə bir gözəl miniyi qoyub piyada yol gedirlər.» Bu vaxt Loğman üzünü oğluna tutub dedi: «Oğlum! Gördün ki, müxtəlif fikirli camaatın razılığını toplamaq mümkün deyil?». Sonra buyurdu:

فَلَا تَلْتَفِتْ أَلَيْهِمْ وَاشْتَغِلْ بِرِضَى اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ

«Deməli, onların razılığının yox, ancaq böyük Allahın razılığını fikirləş».

İmam Baqir (ə) buyurur:

«Allahın razı olmadığı bir işi görüb camaatın razılığını qazanmaq istəyən kəs, bir zaman camaatın qəzəbinə düşər olacaqdır. Əksinə, Allahın razı olduğu bir işi görüb camaatın qəzəbinə düşər olan şəxs hər bir düşmənçilik, həsəd və zülmədən amanda olacaqdır və Allahın dininə kömək edəcəkdir».

MÜHİTİ POZAN AMİLLƏR

İslam dinində aşkarda günah etmək, günahı yaymaq, günah işlərə kömək etmək, günah işlərə razı olmaq, “əmr be mə’ruf» və «nəhy əz münkəri» tərək etmək, ilahi hüdudların (cəza tədbirlərinin) icrasını ləğv etmək və bu kimi mühit pozğunluğuna şərait yaradan işlər qadağan olunmuşdur. Eləcə də mühit sağlamlığını məhv edən hicabsızlıq, seks kinoların yayılması, narkotik maddələrin istifadəsi və bu kimi günahların qadağan olunmasından əlavə İslam hökumətində onların qarşısını almaq əmr olunmuşdur. Bundan əlavə müsəlmanlara yaşadığı mühitdə “əmr be mə’ruf və nəhy əz münkər» vacib olunmuşdur. Yə’ni başqalarını yaxşı işlərə də’vət etmək və pis işlərdən çəkəndirmək əmri verilmişdir. Çünki bu iki dini vəzifənin müsəlmanlar tərəfindən düzgün icrası mühitin sağlam qalmasında mühüm rol oynayacaqdır. Başqa sözlə insan ictimai bir məxluqdur. Yaşadığı cəmiyyət bir cəhətdən onun evi hesab olunur. İnsan yaşadığı cəmiyyətin ehtiramını, evinin ehtiramı kimi saxlamalıdır. Cəmiyyətin sağlamlığı onun özünün ruhən sağlam olmasına kömək edir, pozğunluğu isə onun şəxsiyyətində mənfi tə’sir qoyur. Elə bu səbəbə görə də islam dinində cəmiyyəti mə’nəvi cəhətdən xarab edən işlər qadağan olunmuşdur. Bu dində ictimai günahın pislili, fərdi günahın pisliliyindən qat-qat üstündür. Çünki günahın müntəzəm surətdə edilməsi cəmiyyətdə günahın adi şəkllə düşməsinə gətirib çıxarır. Misal üçün, evin bir tərəfi od

tutub yansa, onun qabağını almaq lazımdır. Yoxsa, onun şö'lələri bütün evi bürüyəcəkdir.

İslam Peyğəmbəri (s) ictimai günahın tə'sirini bir misalda belə izah edir: Bir dəstə adam dənizdə gəmi ilə səfərə çıxdılar. Bütün sərnəşinlər öz yerlərində oturmuşdular. Bu vaxt sərnəşinlərdən biri özünün oturduğu yeri baltayla yarmağa başladı. Bu vaxt ona «nə edirsən?!» -dedilər. O isə cavabında dedi: «Öz yerimdir, nə istəsəm edə bilərəm». Bu vaxt sərnəşinlər baltanı onun əlindən alsalar həm onu, həm də özlərini ölümdən xilas edəcəklər. Amma onu öz başına buraxsalar, o həm özünü, həm də başqalarını həlak edəcəkdir.

Bəhsimizin bu hissəsində mühit pozğunluğuna şərait yaradan günahları, onların mahiyyəti ilə daha dərinədən tanış olmaq üçün ayrılıqda araşdırırıq:

AŞKARDA GÜNAH ETMƏK

«Nur» surəsinin 19-cu ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ

«O kəslər ki, istəyirlər mö'minlər arasında əxlaqsızlıq yayıla, onları dünyada və axirətdə ağırlı bir əzab gözləyir».

Maraqlısı budur ki, əxlaqsızlığın yayılmasını istəyən şəxs də əzaba düşər olacaqdır. Bu isə məsələnin ciddi olmağını göstərir. Hər halda sağlam bir cəmiyyət qurmağın yollarından biri də, həmin cəmiyyətdə günahın qarşısını almaqdır. Mətləbin daha aydınlaşması üçün aşağıdakı hədislərə diqqət yetirin:

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

مَنْ أَذَاعَ فَاحِشَةً كَانَ كَمُبْتَدِئِهَا

«Pis işlərin yaranmasına şərait yaradan şəxs o işləri görən şəxs kimidir».⁶⁶

2. Yənə o Həzrət buyurur:

الْمُسْتَتِرُ بِالْحَسَنَةِ يَغْدِلُ سَبْعِينَ حَسَنَةً، وَالْمُذِيعُ بِالسَّيِّئَةِ مَخْذُولٌ وَالْمُسْتَتِرُ بِهَا
مَغْفُورٌ لَهُ

⁶⁶ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 356-cı səh.

«Yaxşı işləri gizləndə görən şəxsin savabı yetmiş bərabərdir. Aşkarda və gizləndə günah edən şəxs isə (sonradan tövbə etmək şərtilə) Allah tərəfindən bağışlanır».⁶⁷

3. İmam Baqir (ə) buyurur:

يَجِبُ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَسْتُرَ عَلَيْهِ سَبْعِينَ كَبِيرَةً

«Mö'min olan bir şəxsə mö'min qardaşının 70 böyük günahını gizlətməyi vacibdir».⁶⁸

4. İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Biz Əhli-beytin haqqını tanıyan şəxslərin nicat tapmasına ümidim var. Lakin bunların arasında üç dəstənin səadətə çatmasına ümidim yoxdur. Bu üç dəstə bunlardan ibarətdir:

1- Zalım padşah.

2- Öz nəfsinin istəklərinə qulluq edən şəxs.

3- Aşkarda günah edən şəxs.

5. O həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

إِذَا جَاهَرَ الْفَاسِقُ بِفِسْقِهِ فَلَا حُرْمَةَ لَهُ وَلَا غَيْبَةَ

«Aşkarda günah edən şəxsin heç bir hörməti yoxdur. Onun qeybətini etmək də haram deyil».⁶⁹

(Yə'ni həmin şəxsin aşkarda etdiyi günah barədə edilən qeybət haram deyil.)

6. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ خَلِيْلٍ مَّاَكِرٍ... اِنْ رَاىْ حَسَنَةً دَفَنَهَا، وَاِنْ رَاىْ سَيِّئَةً اَذَعَهَا

«İlahi! Hiyləgər dostdan Sənə pənah aparıram. Çünki belə dost mənim yaxşı işlərimi gizlədə, pis işlərimi isə yayar».⁷⁰

7. İmam Əli (ə) buyurur:

ذُو الْعُيُوبِ يُحِبُّونَ إِشَاعَةَ مَعَائِبِ النَّاسِ لِيَتَسَعَ لَهُمُ الْعُذْرُ

⁶⁷ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 160-cı səh.

⁶⁸ Səfinətül-bihar, 1-ci cild, 598-ci səh.

⁶⁹ Səfinətül-bihar, 1-ci cild, 361-ci səh.

⁷⁰ Nəhcül-fəsahe, 101-ci səh.

«Günahkar adamlar öz günahlarına bəhanə gətirmək üçün başqalarının eyblərini faş edirlər».⁷¹

Fiqh elmində də aşkarda günah edən şəxslə gizlində günah edən şəxsin arasında fərq qoyulur.

Misal üçün, İmam Rahil özünün «Təhrirül-vəsilə» kitabında belə yazır:

الاحوط عدم الدفع الى الْمُنتَهَكِ المتاجر بِالْكَبَائِرِ بَلْ يُقَوِّيَ عَدَمَ الْجَوَازِ كَانَ
فِي الدَّفْعِ عَلَى الْإِثْمِ وَالْعِدْوَانِ وَالْأَغْرَاءِ بِالْقَبِيحِ

«Ehtiyat budur ki, seyyid malı aşkarda günah edən seyyidə verilməsin. Hətta belə bir seyyidə seyyid malı verilməsi onu günaha salacaqsə və cəmiyyətdə günahın yayılmasına səbəb olacaqsə, onda bu malı ona vermək olmaz və caiz deyil».

Kitab əhlinin (yəhudi, məsihi və s.) müsəlman ölkəsində yaşamalarının şərtlərindən biri də budur ki, onlar aşkarda şərab içmək, donuz əti yemək, zina etmək, məhrəm qadınlarla (ana, bacı və s.) evlənmək və bu kimi günahlardan qorunsunlar.

Hədislərin birində oxuyuruq:

Bir şəxs İmam Kazimdən (ə) soruşdu: Zina etmiş və yaxud şərab içmiş yəhudi, məsihi və ya məcusi bir şəxsi tutublar, onun hökmü nədir?

İmam (ə) buyurdu:

يُقَامُ عَلَيْهِ حُدُودُ الْمُسْلِمِينَ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فِي مِصْرٍ مِنْ أَمْصَارِ الْمُسْلِمِينَ أَوْ
فِي غَيْرِ أَمْصَارِ الْمُسْلِمِينَ إِذَا رَفَعُوا إِلَى حُكَّامِ الْمُسْلِمِينَ

«O, bu günahları müsəlmanlar yaşayan bir yerdə edibsə və yaxud onu bu günahlarına görə mühakimə etmək üçün müsəlman bir qazının yanına gətiriblərsə, bu vaxt islamda olan cəza tədbirləri onun üçün icra olunmalıdır».⁷²

Bu cür hadisələr onu göstərir ki, islam dinində cəza tə'yin olunan günahları edən şəxs müsəlman olmasa da, cəzalanmalıdır.

Bu bəhsin sonunda İmam Əlidən (ə) bir hədisə diqqət yetirin:

İmam (ə) buyurur:

⁷¹ Fehrest-i-ğürər, 288-ci səh.

⁷² Vəsailü-ş-şiə, 18-ci, cild 338-ci səh.

شَرُّ النَّاسِ مَنْ لَا يَغْفُو عَنِ الْهَفْوَةِ وَلَا يَسْتُرُ الْعَوْرَةَ

«Camaatın ən pisi o adamdır ki, başqasının səhvinə qarşı güzəşti olmaya və eybləri örtməyə».⁷³

HƏYASIZLIQ

Mühit pozğunluğuna səbəb olan amillərdən biri də insanların arasında həya pərdəsinin götürülməsidir. Deməli, mühiti sağlamlaşdırmaq üçün islamda tövsiyə olunan «həyanı» qorumalıyıq. İnsanın Allah qarşısında, sair insanlara qarşı və özü qarşısında həya etməsi mühitin sağlamlığına çoxlu kömək edəcəkdir. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ

«Allah qarşısında tamamilə həyalı olun».⁷⁴

İmam Əli (ə) buyurur:

أَحْسَنُ الْحَيَاءِ اسْتَحْيَاكَ مِنْ نَفْسِكَ

“Ən yaxşı həya, sənin özündən həya etməyindir».

QUR'AN AYƏLƏRİNDƏ «HƏYA» MÖVZUSU

Qur'anda «həya» məfhumuna aid müxtəlif ayələr nazil olub, məsələn:

1. Dil həyası; (“Ən’am», 108).
2. Danışiq həyası; (“Əhzab», 32).
3. Yol gedəndə həyalı olmaq; («Qəsəs», 25).
4. Qonaqlıqda həyalı olmaq; (“Əhzab», 53).
5. Bir yerə baxanda həyalı olmaq; («Nur», 30-31).
6. İqtisadi məsələlərdə həyalı olmaq. («Bəqərə», 273).
7. Camaatın evinə daxil olan zaman həyalı olmaq, (Nur 58-59).

Xülasə İslam dini buyurduğu kimi, «həyanın» bütün növlərinə riayət olunsa yaşadığımız mühit saflaşacaq, əksinə cəmiyyətdə həya sərhəddini pozmaq fəsad və pozğunluğa imkan yaradacaqdır.

⁷³ Qürərül-hikəm, 1-ci cild, 446 səh.

⁷⁴ Misabahüş-şəriə, 86-cı səh.

Camaatın yaşadıkları cəmiyyətdə törədilən cinayətlərə və edilən günahlara laqeyd olması mühit pozğunluğuna imkan yaradan daha bir amil hesab olunur. İnsanları yaxşı işlərə də'vət edib, pis işlərdən çəkəndirmək cihadı və bu kimi vacib olunan vəzifələr insanlara cinayət və günah qarşısında laqeyd qalmamağı Əmr edib. Yə'ni müsəlmanlar müxtəlif hadisələr qarşısında bir tamaşaçı yox, nəzarətçi olmalıdır. Onlardan hər biri başqasını pis yoldan çəkəndirməli və cəmiyyətdə yaxşı işləri yaymağa çalışmalıdır. Lakin onların daha iki mühüm vəzifələri də vardır: «Təvəlli» və «təbərri».

«Təvəlli» Allah dostları olan yaxşı insanları qəlbdən istəmək və onların cəmiyyətdə gördükləri yaxşı işləri təsdiq etməkdən ibarətdir.

«Təbərri» isə Allahın düşmənləri, zalım və qəddar adamlarla düşmənçilik etməyə deyilir.

İslam dinində mövcud olan bu böyük vəzifələr hər bir müsəlmanı yaşadığı mühitdə laqeyd olmaqdan çəkindirir və onları günahla mübarizə edib cəmiyyəti saflaşdırmağa də'vət edir.

GÜNAH QARŞISINDA SÜKUT ETMƏK

Günahkar şəxsin günah etməsinə mane olmayıb onun bu işi qarşısında sükut etmək, günaha şərait yaradan daha bir ictimai amildir. Çünki başqalarının günah etməsinə susmaq günahın yayılmasında mühüm rol oynayır. Allah-təala İslam Peyğəmbəri (s) zamanında yaşayan yəhudilərə belə xitab edir: «Siz qatilsiniz». Çünki onlar öz əcdadlarının keçmişdə peyğəmbərləri qətlə yetirmələrinə razı idilər.⁷⁵ (Onlar özləri qatil olmasalar da, qatil əcdadlarının çirkin işlərinə razı olduqları üçün qatil hesab olunurlar.)

Hədislərin birində oxuyuruq: İmam Sadiq (ə) öz zamanında İmam Hüseyin (ə) Kərbəladə qətlə yetirilməsinə razı olan adamlara qatil adı verdi.

⁷⁵ Ali-imran surəsi, ayə 189.

İmam Sadiq (ə) «Ali-İmran» surəsinin 183-cü ayəsinə istinad edərək buyurdu:

«Bir insanın qətlə yetrilməsinə razılıq verən şəxs özü də qatil hesab olunur.»⁷⁶

Başqa bir misal:

Saleh peyğəmbərin dəvəsini öldürən bir nəfər olsa da, Allah-təala bütün Saleh və Səhud qövminü öz əzabına düşər edəcəyini bildirib və onların hamısını o dəvənin qatili hesab edir.

İmam Əli (ə) bu mövzunu belə şərh edir:

وَأِنَّمَا عَقَرَ نَاقَةَ ثَمُودَ رَجُلٌ وَاحِدٌ فَفَعَلَهُمُ اللَّهُ بِالْعَذَابِ لَمَّا عَمُوهُ بِالرِّضَا

«Saleh peyğəmbərin dəvəsini bir nəfər öldürsə də, Allah-təala o qövmin hamısını cəzalandıracaq. Çünki onların hamısı bu işə razılıq verdilər».

GÜNAHA RAZI OLMAQ BARƏDƏ HƏDİSLƏR

Bu barədə çoxlu hədislər vardır. Onlardan ikisini burada nümunə gətiririk:

1. İmam Əli (ə) buyurur:

الرَّاضِي بِفِعْلِ قَوْمٍ كَالدَّاخِلِ فِيهِ مَعَهُمْ وَعَلَى كُلِّ دَاخِلٍ فِي بَاطِلِ إِثْمَانٍ، إِثْمُ الْعَمَلِ بِهِ، وَإِثْمُ الرِّضَا بِهِ

«Bir dəstə camaatın işinə razılıq verən bir şəxs onlarla şərik hesab olunur. Pis iş görən şəxsin isə iki günahı vardır:

- a). Pis iş görməyin günahı;
- b). Gördüyü pis işə razı olmasının günahı.»

2. Ziyarətnamələrin bə'zində, o cümlədən İmam Hüseynin (ə) “Ərbəin» ziyarətində belə oxuyuruq:

⁷⁶ Vəsailü-ş-şiə, 11-ci cild 412, 509-cu səh.

وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرَضِيَتْ بِهِ

«Allah lə'nət etsin o camaata ki, sənin qətl xəbərini eşitdilər və buna razılıq verdilər».

GÜNAHIN VƏ ZÜLMÜN YAYILMASINA KÖMƏK ETMƏK

Günaha şərait yaradan ictimai amillərdən biri də günaha və zülmə kömək etməkdir. Çünki günahkara və zalıma etdiyi işdə kömək etmək onu öz yolunda daha da qüdrətli və sırtıq edir. Bu isə cəmiyyətdə günahın və zülmün çoxalmasına səbəb olur.

Məsələn: Hicabsızlıq ictimai bir günahdır. Başqalarının hicabsızlığa imkan yaratması bu günahın adı bir şəkllə düşməsinə səbəb olacaqdır. İslam dinində zülm və günahın yayılmasına kömək etmək qadağan olunub və bu barədə çoxlu xəbərdarlıq verilmişdir. Bu haqda olan bir neçə ayəni nəzərinizə çatdırırıq:

1. «Maidə» surəsinin 2-ci ayəsində oxuyuruq:

تَعَاوُنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوُنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

«Yaxşı işlər və təqva yolunda bir-birinizlə həmkarlıq edin. Günah və düşmənçilik yolunda heç vaxt bir-birinizlə həmkarlıq etməyin».

Həqiqətdə də belədir. Yaxşı işlərdə həmkarlıq olunsun və pis işlərdə həmkarlıqdan çəkinilsə, cəmiyyətdəki çətinliklərin çox hissəsi həll olar və çoxlu günahların qarşısı alınar.

2. «Hud» surəsinin 113-cü ayəsində oxuyuruq:

وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ

«Zalımlara meylinizi salmayın, yoxsa od tutarsınız».

Yə'ni zalımlarla həmkarlıq etmək, dost olmaq və onların işinə qarşı razı olmaq günahdır. Onlardan uzaq olun və onlarla bütün əlaqəni kəsin.

3. «Ən'am» surəsinin 68-ci ayəsində oxuyuruq:

فَلَا تَقْعُدُوا بَعْدَ الذِّكْرِ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

«Diqqətli olduqdan sonra zalımlarla oturma».

4. «İnsan» surəsinin 24-cü ayəsində oxuyuruq:

وَلَا تَطْعَمْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا

«Onlardan kafir və günahkar olan şəxsin sözüne baxmayasan.»

Ümumiyyətlə, “sözüne baxma”, “sözüne baxmayın” və “təbəccilik etmə”

kəlmələri gələn Qur'an ayələrində zalımlara və günahkarlara kömək etmək qadağan olunmuşdur.

Bu barədə hədislərdə də geniş bəhs olunmuşdur. Burada bir neçə hədisə diqqət yetirək:

1. İslam dinində bid'ət qoyan bir şəxsə ehtiram qoyan, onun üzünə gülən və yaxud ona sığınacaq verən hər hansı bir şəxs islam dininin məhv edilməsinə çalışır və belə bir adam Allahın rəhmətindən uzaqdır.⁷⁷

2. Hər kəs zalım bir şəxsin yaşamağını istəsə, onu tərifləsə və yaxud ona təzim etsə, onun (zalımın) zülmündə şərikdir. Cəhənnəmdə isə Hamanın (tarixdə cinayətkar bir şəxsdir) kənarında olacaqdır.⁷⁸

3. Zalım padşahdan məvacib alan (yəni ona xidmət edən) şəxs qiyamət günü donuz sifətində məşhur olacaqdır.⁷⁹

4. Zalım padşahın üzünə diqqətlə baxmaq böyük günahlardan hesab olunur.⁸⁰

5. Zalım bir şəxsin padşah olmasına razı olmaq zülmə kömək etməkdir. Allahın lə'nəti də belə şəxsə şamildir.

6. İslam düşmənlərinə silah satmağın günahı kafir olmaq həddindədir.⁸¹

7. Qiyamət günü zalımlara və onlara kömək edən şəxslərə, hətta zalımlara kağız-qələm hazırlayanlara belə xitab olunur: «Birlikdə cəhənnəmə daxil olun.»⁸²

8. Zalım padşahın əmrini yerinə yetirən insan ən çətin əzabla cəhənnəmə daxil edilir.⁸³

9. İslam Peyğəmbəri (s) şərab ilə əlaqədar **10** dəstəni lə'nətləmişdi⁸⁴
Bunlar aşağıdakılardır:

1. Şərab düzəltmək məqsədilə üzüm əkən;
2. Şərab düzəltmək məqsədilə əkilən üzümü qoruyan;
3. Şərabı hazırlayan;
4. Şərab içən;
5. Başqalarına şərab verən;
6. Şərab daşıyan;
7. Şərab satan;

⁷⁷ Qisarül-cüməl, 1-ci cild, 44, 45-ci səh.

⁷⁸ Vəsailüş-şiə, 12-ci cild, 133, 134-cü səh.

⁷⁹ Biharül-ənvər, 75-ci cild, 374-cü səh.

⁸⁰ Biharül-ənvər, 75-ci cild, 374-cü səh.

⁸¹ Vəsailüş-şiə, 12-ci cild, 71-ci səh.

⁸² Vəsailüş-şiə, 12-ci cild, 131-ci səh.

⁸³ Vəsailüş-şiə, 12-ci cild, 130-cu səh.

⁸⁴ Vəsailüş-şiə, 12-ci cild, 165-ci səh.

8. Şərab alan;
9. Şərab ticarəti ilə məşğul olan;
10. Şərab alverində dəllalliq edənlər.

10. İmam Riza (ə) uzaq yoldan gəlmiş iki qonaqdan birinə buyurdu: Sən namazını bütöv qıl! Çünki zalım padşahın görüşünə gəlmisən.» (Çünki günah işdən ötrü səfər etmiş şəxs namazını qəsr yox, bütöv qılmalıdır).

11. Zalım padşahın sarayında Qur'an oxuyan şəxsə oxuduğu ayələrdəki hərfin hər birinə görə **10** dəfə lə'nət olunur. Eləcə də onun oxuduğu Qur'ana qulaq asan adama hər hərfinə görə **1** dəfə lə'nət olunur.⁸⁵

Bu bəhsi tamamlamaq məqsədilə, İmam Sadiq (ə) və işindən peşman olmuş bir şəxs ilə bağlı əhvalata diqqət yetirək:

Əli ibni Həməzə deyir:

Yaxın dostlarımdan biri şiə olmağına baxmayaraq, Bəni-üməyyə xəlifələrindən birinin sarayında işləyirdi. Bir gün o, mənə görüş deddi: «Mənə İmam Sadiqdən (ə) hüsuruna çatmaq üçün icazə al!» Mən onun üçün İmam Sadiqdən (ə) icazə istədim, həzrət də icazə verdi. Birlikdə İmamın hüsuruna çatdıq. Dostum salam verib, əyləşdikdən sonra İmama xitab edərək dedi: «Sənə qurban olum, mən Bəni-üməyyə xəlifələrindən birinin sarayında işçi idim. Bu işdən çoxlu sərvət yığdım. Lakin qiyamət gününün hesab-kitabından qafil idim. İndi nə edim?» (Peşman olmuşam.)

İmam Sadiq buyurdu: «Əgər Bəni-üməyyə xəlifələrinin sarayında heç kim işləməsəydi, müsəlmanların xums və zəkatı onlara verilməsəydi, onları müdafiə etmək üçün vuruşan olmasaydı, onlar biz Əhli-beytin haqqını qəsb edə bilməzdilər. Bəni-üməyyənin belə sərvət yığması, camaatın onlara verdiyi mal-dövlətin nəticəsindədir».

Dostum İmama ərz etdi:

جُعِلْتُ فِدَاكَ فَهَلْ لِي مِنْ مَخْرَجٍ مِنْهُ

«Sənə qurban olum! Mənim üçün çıxış yolu varmı?»

İmam buyurdu: «Sənin vəzifəni desəm, yerinə yetirərsənmi?»

Dostum dedi: «Bəli».

İmam (ə) buyurdu: «Bu yolla qazandığın bütün var-dövlətini araşdır. Sahibini tanıdığın malı sahibinə qaytar, tanımadığını isə Allah yolunda payla».

⁸⁵ Biharül-ənvār, 75-ci cild, 380-cı səh.

İmam (ə) sonra buyurdu:

وَأَنَا أَصُمُّنُ لَكَ عَلَى اللَّهِ الْجَنَّةَ

«Bunları etsən, sənin behşitə getməyinə zəmin dururam».

Dostum bir qədər fikirləşdikdən sonra İmama söz verdi ki, tapşırılan sözə əməl edəcək.

Əli ibni Həməzə sözünün davamında deyir:

Dostumla birlikdə Kufəyə qayıtdıq. O, Bəni-üməyyə sarayından yığdığı bütün sərvətini bir tərəfə topladı. Hətta geydiyi paltarını da əynindən çıxartdı. Biz onun bu sərvətini İmamın buyurduğu kimi xərclədik. Dostum özünə heç bir şey saxlamamışdı. Onun üçün bir dəst paltar alıb, evinə göndərdik. Bu hadisədən bir neçə ay keçmişdi ki, o xəstələndi, xəstəliyi çox ağır idi. Bir gün yanına gedib, onu can verən halda gördüm. Gözünü açıb mənə baxdı və dedi:

«Ey Əli! Allaha and olsun! Sənin sərvərin (İmam Sadiq (ə)) öz və'dəsinə (behişt) əməl etdi». Bu sözü dedi və dünyasını dəyişdi. Onun dəfn mərasimindən sonra İmam Sadiqin hüzuruna getdim. İmam məni görəndə bu cümləni buyurdu:

يَا عَلِيُّ وَفَا لِي وَاللَّهُ صَاحِبُكَ

«Ey Əli! Allaha and olsun ki, sənin dostuna verdiyimiz və'dəyə əməl etdik».

Dedim: «Sənə qurban olum, düz buyurdun. Allaha and olsun dostum ölüm vaxtı bu xəbəri mənə vermişdi.»

GÜNAHKARLA YAXŞI RƏFTAR ETMƏK

İctimai mühiti pozan amillərdən biri də günahkar şəxsə yaxşı münasibət göstərüb, (cəzasız buraxmaq) onu günah işlərə daha meyilli etməkdir. Çünki belə adamla yaxşı rəftar etmək ona qol-qanad verir, bundan əlavə, belə rəftar başqalarının da günaha meyilli olmasına rəvac verir. Bu barədə bir neçə hədisə diqqət yetirək:

1. İmam Əli (ə) Malik Əştərə yazdığı məktubun bir hissəsində buyurur:

وَلَا يَكُونَنَّ الْمُحْسِنُ وَالْمُسِيئُ عِنْدَكَ بِمَنْزِلَةِ سَوَاءٍ

«Heç vaxt yaxşı adamla günahkar şəxsə eyni gözlə baxma. Çünki onların hər ikisi ilə bir münasibətdə olmaq, yaxşı adamı yaxşı işlərinə

meylsiz, pis adamı isə pisliyinə qarşı daha meyilli edər. Bunların hər biri ilə əməllərinə görə qanun çərçivəsində rəftar et!»⁸⁶

2. Başqa bir hədisdə buyurur:

النَّهْيُ بِأَكْثَرِ مِنَ الْإِسْتِحْقَاقِ مَلَقٌ، وَالتَّقْصِيرُ عَنِ الْإِسْتِحْقَاقِ عِيٌّ أَوْ حَسَدٌ

«Bir şəxsi həddən artıq tərifləmək yaltaqlıq, həddindən az tərifləmək isə ya acizlikdən, ya da ona həsəd aparmaqdandır».⁸⁷

3. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

إِذَا مَدَحَ الْفَاجِرُ اهْتَرَّ الْعَرْشُ وَغَضِبَ الرَّبُّ

«Günahkar təriflənəndə Allahın ərşi titrəyir və Allah qəzəblənir».⁸⁸

4. İslam Peyğəmbəri (s) başqa bir hədisdə buyurur:

أُحْنُوا فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ

«Günahkar şəxsi tərifləyənlərin üzünə torpaq atın».⁸⁹

5. İmam Əli (ə) buyurur:

أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ أَنْ نُلْقِيَ أَهْلَ الْمَعَاصِي بِوُجُوهِ مُكْفَهَرَةٍ

«Peyğəmbər (s) bizə əmr etmişdir ki, günahkar adamlarla qaş-qabaqlı davranacaq».

6. İmam Sadiq (ə) buyurur:

Allah-təala iki mələyi bir şəhəri alt-üst etmək üçün mə'mur etdi. Onlar şəhərə daxil olanda Allaha dua edən bir kişini gördülər. Onlardan biri Allaha ərz etdi: «İlahi mən bu şəhərdə bir nəfəri Sənə dua edən halda gördüm».

Allah-təala buyurdu:

امْضِ لِمَا أَمَرْتُكَ بِهِ فَإِنَّ ذَا رَجُلٍ لَمْ يَتَمَعَّرْ وَجْهَهُ غِيظاً لِي قَطُّ

«Sizə əmr etdiyim işi yerinə yetirin. Çünki bu kişi bir dəfə də olsun Mənə görə günahkarlara qarşı qəzəblənməyib».⁹⁰

Deməli, Allaha ibadət və dua edən şəxs də bu ümumi bəlaya düçar olmalıdır. Çünki onun günahkarlarla mülayim davranışı, onların günaha

⁸⁶ Nəhcül-bəlağə, 53-cü məktub.

⁸⁷ Nəhcül-bəlağə, 374-cü hikmət.

⁸⁸ Səfinətül-bihar, 2-ci cild, 528-ci səh.

⁸⁹ Vəsailüş-şiə, 12-ci cild, 132-ci səh.

⁹⁰ Vəsailüş-şiə, 11-ci cild, 413-cü səh.

daha da batmasına səbəb olurdu. Yeri gəlmişkən deyək ki, kitabın 4-cü hissəsində əmr be mə'ruf və nəhy əz münkər bəhsində bu mövzu haqqında danışacağıq.

LƏYAQƏTSİZ RƏHBƏRLƏR

Günaha zəmin yaradan ictimai amillərdən biri də nalayiq rəhbərlərin hakimiyyətdə olmasıdır. Eləcə də ölkədə nalayiq işçi və icraçıların olması günahın çoxalmasına artıq tə'sir göstərir. «İsra» surəsinin 16-cı ayəsində oxuyuruq:

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ
فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا

«Hər hansı şəhəri məhv etmək istəsək, dövlətli başçıları doğru yola çağırıyıq, əmrimizdən çıxarlar. Onlar əzab çəkməyə layiq olandan sonra bu şəhəri darmadağın edirik».

Bu ayədən belə aydın olur ki, ictimai pozğunluqların çox hissəsi Allahdan xəbərsiz varlılar tərəfindən törənir. Onlar başqalarını istismar edib öz tə'sirləri altına alırlar. Camaat da onların yolunu gedir, nəticədə ilahi əzaba düçar olurlar. Hər halda, insanlar arasında nüfuzlu şəxsiyyətlər cəmiyyətə daha çox tə'sir etməyə malikdirlər. Elə buna görədir ki, hədislərin birində oxuyuruq:

النَّاسُ عَلَى دِينِ مُلُوكِهِمْ

«İnsanlar öz rəhbərlərinin dinindədirlər».

Başqa bir hədisdə İmam Əli (ə) buyurur:

النَّاسُ بِأَمْرَائِهِمْ أَشَبُّهُ مِنْهُمْ بِآبَائِهِمْ

«İnsanlar öz atalarından çox rəhbərlərinə oxşayırlar.»

«Nəhl» surəsinin 100 –cü ayəsində oxuyuruq:

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ

«Şeytanın şərri ancaq ona (şeytana) qulaq asanlara və müşriklərə çatır».

Bu ayə onu göstərir ki, şeytansifət rəhbərlərə itaət etmək cəmiyyəti günaha tərəf çəkir, fəsadın və pozğunluğun yayılmasına səbəb olur. «Kəhf» surəsinin 28-ci ayəsində oxuyuruq:

وَلَا تُطِيعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ دِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا

«Bizi unudub həvayi-nəfsinə qul olan və hər işində həddi aşan adamlara itaət etmə!»

Bu mövzuya aid bir neçə hədisi nəzərinizə çatdırırıq.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

إِنَّمَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي ثَلَاثًا: شَحًّا مُطَاعًا وَهَوًى مُتَّبَعًا وَإِمَامًا ضَالًّا

«Ümmətimin üç işindən qorxuram:

- a. Paxıllıq etmələrindən.
- b. Nəfsani istəklərinə itaət etmələrindən.
- v. Nalayıq rəhbərlərə itaət etmələrindən.»

Başqa bir hədisdə İmam Əli (ə) buyurur:

فَلَيْسَتْ تَصْلُحُ الرَّعِيَّةُ إِلَّا بِصَلَاحِ الْوَلَاةِ

«Camaatın düz yola gəlməsi onların rəhbərlərinin düz yola gəlməsinə bağlıdır.»

İmam Sadiq (ə) buyurur:

مَنْ ادَّعَى إِمَامَةً مِنَ اللَّهِ لَيْسَتْ لَهُ، وَمَنْ جَحَدَ إِمَامًا مِنَ اللَّهِ، وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ

لَهُمَا فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبًا

«Allah-təala qiyamət günü üç dəstə insanla danışmaz, onların günahını bağışlamaz və onları çətin əzaba düşür edər:

1. Özlərini yalandan Allah tərəfindən tə'yin olunmuş rəhbər kimi tanıtdıran şəxslər.

2. Allah tərəfindən tə'yin olunmuş rəhbəri inkar edən şəxslər.

3. Bu iki dəstəni müsəlman bilən şəxslər.»⁹¹

Bir şeyə diqqətli olmaq lazımdır ki, ali rütbəli şəxslərin cəmiyyətdə böyük

⁹¹ Üsuli-kafi, 1-ci cild, 373-cü səh.

rolu olduğu kimi, kiçik dövlət işçiləri də öz səviyyələrinə uyğun cəmiyyətdə yer tuturlar. Deməli, onlar düz adam olsalar, rəhbərlik etdikləri cəmiyyətin də doğru yolda, düzgün inkişafını tə'min edəcəklər. Yox əksinə olsa, onların cəmiyyətdə mənfəi tə'sir qoyması şübhəsizdir.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

«Mənim ümmətimin iki dəstəsi fasid (pozğun) olsa, camaat da fasid olacaqdır. Yox, saleh olsa, camaat da saleh və düz yolda olacaqlar:

الْفُقَهَاءُ وَالْأُمَرَاءُ

Din alimləri və ölkə rəhbərləri.»

İslam dinində düzgün ölkə rəhbərlərinin bir xüsusiyyəti də islam qanunlarını düzgün icra etməkdir. Çünki qanunların ölkədə düzgün icrası cəmiyyətdəki hərc-mərcliyin qarşısını müəyyən qədər alır. Əksinə qanunun ümumiyyətlə icra olunmaması, yaxud düzgün icra olunmaması cəmiyyətin sağlamlığına birbaşa mənfəi tə'sir göstərir.

Elə buna görədir ki, İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

سَاعَةٌ إِمَامٌ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةٍ سَبْعِينَ سَنَةً وَحَدِّ يُقَامُ لِلَّهِ فِي الْأَرْضِ أَفْضَلُ مِنْ مَطَرٍ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً

«Adil rəhbərin bir saat rəhbərlik etməsi, 70 ilin ibadətindən fəzilətlidir. Allahın əmrinə görə bir ilahi qanunun icrasının faydası isə 40 gün yağan yağışdan çoxdur».⁹²

İmam Əli (ə) buyurur:

إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ جَائِرٌ ضَلَّ وَضَلَّ بِهِ، فَأَمَاتَ سُنَّةً مَأْخُودَةً وَأَخْيَا بِدْعَةٍ مَثْرُوكَةٍ

«Allah dərgahında insanların ən pisi özü pis olub, camaatı da pis yola çəkən və gözəl adət-ən'ənələri məhv edib, yerinə pis adət ən'ənələr gətirən dövlət rəhbəridir».

İMAM SƏCCADIN (Ə) SARAY ALİMİNƏ YAZDIĞI MƏKTUB

Məhəmməd ibni Müslüm Zühəri məşhur alimlərdən idi. O, Peyğəmbərin (s) səhabələrindən on nəfərini görüb ziyarət etmişdi. O, hicri tarixi ilə 185-ci ildə Bağdad şəhərində dünyadan köçdü. (Qəbri “Babüttin qəbiristanlığındadır). Məhəmməd ibni Müslüm Zühəri zamanəsinin zalım

⁹² Fruği-kafi, 7-ci cild, 175-ci səh.

padşahları ilə oturub-durur, bə'zi vaxtlar onların məclislərində iştirak edirdi. İmam Səccad (ə) bu işinə görə ona tənbehedici bir məktub yazıb islam dininin belə alimlərə qarşı münasibətini aydınlaşdırdı. O məktubun bir hissəsini nəzərdən keçirək:

«Onların (zalım padşahların) səni özlərinə tərəf çəkməsi sənin (elmi və mə'nəvi cəhətdən) ləyaqətinə görə deyildir. Onlar sadəcə olaraq sənin nüfuzundan sui-istifadə edirlər. Həqiqətən, daha düzgün (e'tiqadlı) alimlər yoxdur. Nadanlıq sənə və onlara qələbə edibdir. Səni onlara bağlı edən şey dünya malına və böyük məqamlara vurğunluqdan başqa bir şey deyil. Nə üçün qəflət yuxusundan ayılmırsan? Niyə öz səhvini başa düşmürsən? (Sən səhvini başa düşsən belə deyərsən:)

«Allaha and olsun! İndiyə kimi bir dəfə də olsun, Allahın dininin müdafiəsindən ötrü və yaxud batil işlərin əleyhinə ayağa qalxmamışam, səsimi qaldırmamışam».

Budurmu, Allahın sənə verdiyi biliyin müqabilindəki vəzifən?!

Mən qorxuram ki, sən də bu ayəyə şamil olasan:

أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا

«Namazdan əl çəkдилər, şəhvətlərə uydular. Tezliklə (onlar) cəhənnəmə düşəcəklər».⁹³

Bu məktubun başqa bir hissəsində belə oxuyuruq:

أَوَلَيْسَ بِذُعَائِهِتِ إِيَّاكَ حِينَ دَعَاكَ جَعَلُوكَ قُطْبًا أَدَارُوا بِكَ رِجَى مَظَالِمِهِمْ

وَجِسْرًا يَغْبُرُونَ عَلَيْكَ إِلَى بَلَايَاهُمْ، وَسَلَّمًا إِلَى ضَلَالَتِهِمْ، دَاعِيًا إِلَى غِيهِمْ...

«Onların səni saraya də'vət etməsi buna görə deyilmi ki, səni dəyirman daşı kimi öz zülmkarlıqlarına vasitə etsinlər?! Onlar səni camaatın başına gətirdikləri bəlalər üçün körpü etmək istəyirlər. Onların məqsədi budur ki, səni bataqlıq yollara körpü etsinlər, sən də onların getdiyi əyri yolu düz yol kimi camaata təbliğ edəsən. Ey dinini satmış alim! Onların sənin əlinlə gördüyü işlər ən təcrübəli vəzirlərin belə əlindən gəlmir. Sən onların pis və yaramaz işlərini ört-basdır edib xalqı onlara tərəf yönəldirsən».⁹⁴

PİS YOLDAŞ

İnsanı günah işlərə tərəf yönəldən işlərdən biri də pis və nalayiq adamlarla dost olmaqdır. Əksinə yaxşı dost da insanı yaxşı işlərə yönəldən

⁹³ Məryəm surəsi, 59-cu ayə.

⁹⁴ Tühəfül-üqul

bir vasitədir. Həm elm, həm də təcrübə yolu ilə təsdiq olunmuşdur ki, insan öz yoldaşından müəyyən tə'sirləri qəbul edir. Pis yoldaş onun şəxsiyyətini, ləyaqətini və heysiyyətini məhv edir, yaxşı dost isə onun şəxsiyyətinin düzgün formalaşmasında müstəsna rol oynayır. Pis insanlar hətta Nuhun oğlunu pis yola çəkməyə nail oldular. Lakin Əshabi-Kəhfin iti bir neçə gecə-gündüz pak şəxslərlə olduqdan sonra insanda olan bə'zi müsbət xüsusiyyətləri mənimsədi.

Qur'an ayələrində bu mövzu diqqət mərkəzindədir. Burada onlardan bir neçəsini nümunə gətiririk:

1. İslam Peyğəmbərinin (s) zamanında Məkkə şəhərində Əqəbə və Übəyy adında iki bütperəst bir-biri ilə dost idilər. Əqəbə həmişə səfərdən qayıdanda evində süfrə açır və öz qohum-qəbiləsinin böyük şəxsiyyətlərini evinə də'vət edirdi. O, müsəlman olmasa da, bu süfrəyə Peyğəmbəri (s) də də'vət edirdi. Bir gün əqəbə səfərdən qayıtdı. Həmişə olduğu kimi, bu dəfə də böyük şəxsiyyətləri Peyğəmbərlə (s) birlikdə evinə də'vət etdi. Qonaqlar gəldilər. Süfrə hazır idi. Bu vaxt Peyğəmbər (s) üzünü Əqəbəyə tutub dedi: «Allahın birliyinə və Onun göndərdiyi Peyğəmbərə (s) iman gətirməsən, sənin yeməyindən yeməyəcəyəm» Əqəbə Peyğəmbərin (s) sözünü qəbul edib müsəlman oldu. Onun müsəlman olması xəbəri dostu Übəyyə çatdı. O, Əqəbəyə e'tiraz edib dedi: «Sən öz dinindən (bütperəstlikdən) münhərif olmusan!».

Əqəbə dedi:

Mən münhərif olmamışam. Lakin bir kişi mənim evimdə müsəlman olmasam, yemək yeməyəcəyini bildirdi. Onun evimdən ac getməməsinə görə müsəlman oldum.

Übəyy dedi: O kişinin müqabilində dayanıb ona xəyanət etməsən, səndən razı olmayacağam».

Əqəbə dostunun sözünə aldandı və mürtəd oldu. O, Bədr müharibəsində, dostu Übəyy isə Ühüd müharibəsində kafirlərin qoşununda həlak oldu. Bu hadisədən sonra «Furqan» surəsinin 27-29-cu ayələri pis dostun sözünə qulaq asıb münhərif olan şəxslərin haqqında nazil oldu. O üç ayə bunlardır:

وَيَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا

27: «Zalım kəs o gün dizlərinə döyər, «kaş Peyğəmbərin (s) ardınca gedib doğru yolu tutaydım!»- deyər.»

28: «Vay olsun mənə, kaş mən filankəsi özümə dost tutmazdım!»

29: «Agahlıq gəlmişdi mənə, (filankəs) məni haqq yoldan azdırdı.» Şeytan da həmişə insanı düz yoldan azdırır». Bu ayələrdən Əqəbə və onun kimi pis adamlarla dost olanların qiyamət günündəki vəziyyətləri aydın olur. **29-cu** ayədən məlum olur ki, pis adamlarla dost olmaq şeytana itaət etməyin nəticəsidir. Şeytan bu yolla insanı Allah dərgahından uzaqlaşdırır. Başqa sözlə bu ayə insanlara bir növ xəbərdarlıq edir ki, şeytan pis dost vasitəsi ilə onları əyri yollara çəkməsin.

2. “Ən’am» surəsinin **68-ci** ayəsində oxuyuruq:

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ...

«Ayələrimizə istehza edənləri görsən, onlardan üz çevir ki, başqa söhbətə keçsinlər».

«Nisa» surəsinin **140-cı** ayəsində oxuyuruq:

«Allahın ayələrinə küfr və istehza edənlərlə, başqa söhbətə keçənə qədər oturmayın, yoxsa siz də onlar kimi olarsınız».

3. «Müddəssir» surəsinin **42-45-ci** ayələrində oxuyuruq: Behşiddə olanlar cəhənnəm əhlindən soruşurlar: «Sizi cəhənnəmə gətirən nə idi?»

Onlar bir neçə amil sayırlar. O cümlədən deyirlər: ۞

«Batılperəst adamlarla birlikdə batil işlər görürdük».

4. «Fussilət» surəsinin **25-ci** ayəsində pis yoldaş Allahın düşmənlərinə bir cəza kimi qiymətləndirilir.

«Biz onlar üçün elə dostlar qərar verdik ki, pis işləri onlar üçün yaxşı işlər kimi cilvələndirərlər».

Bu ayə pis dostun insan üzərindəki tə'sirini və onun insan üçün bir bəla olduğunu bildirir.

Pis adamlarla dostluq və onun mənfi tə'siri haqqında olan hədislərin sayı o qədər çoxdur ki, onların hamısını burada yazmaq mümkün deyil. Ona görə bir neçə hədisi nümunə olaraq göstəririk:

1. İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Mö'min şəxsə yaraşmayan işlərdən biri də budur ki, günah edilən məclisdə otursun, bir halda ki, məclisin gedişini dəyişməyə qüdrəti çatmaya». (Məsələn: Məclisdə qeybət edirlər, amma mö'minin qüdrəti çatmır ki, günahın qarşısını alsın.)

2. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

«İnsan öz dostunun və yoldaşının dinindədir».

3. İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Mö'min bir şəxsə avara, axmaq və yalançı adamlarla dostluq etmək yaraşmaz».

4. İmam Cavad (ə) buyurur: ُ

«Pis adamla oturub-durma, çünki o qınından çıxmış qılınc kimidir: Zahiri görkəmi yaxşı, tə'siri isə pisdır».

5. Süleyman ibni Cə'fər deyir: Bir gün İmam Kazim (ə) mənə buyurdu:

«Nə üçün səni Əbdürrəhman ibni Yə'qubla bir yerdə görürəm?»

Dedim: «O mənim dayımdır».

İmam buyurdu: «Onun Allaha əqidəsi düz deyil».

Sonra buyurdu: ُ

«Ya onunla otur-dur və bizi tərk et, ya da bizimlə ol və onu tərk et!»

6. İmam Əli (ə) buyurur: َ

«Pis adamlarla dost olmaq insanı yaxşı adamlara qarşı bədbin edər».

7. İmam Baqir (ə) buyurur: ِ

«İmamlardan birinə nalayiq söz deyilən zaman məclisdə olub, oranı tərk etməyə qadir olsa da o məclisi tərk etməyən şəxsə Allah-təala bu dünyada zillət paltarını geyindirəcək. Axirətdə isə onu cəzalandıracaq və nəhayət, onu bizə (İmamlara) qarşı olan mə'rifətdən məhrum edəcək.»

8. İmam Əli (ə) buyurur:

«Allaha və qiyamət gününə əqidəsi olan şəxs başqalarına böhtan deyilən məclisdə oturmaz».

NALAYIQ SÖZLƏR DANIŞAN DOSTDAN UZAQ OLMAQ

İbni Nö'man deyir: İmam Sadiqin bir dostu var idi. İmam çox vaxt onunla bir yerdə olardı. Bir gün o öz quluna dedi:

«Ay haramzadə, harada idin?»

İmam dostunun bu sözünü eşidəndə o qədər narahat oldu ki, əlini qaldırıb möhkəm öz alnına vurub, dedi:

«Sübhənəllah! Sən onun anasına zina töhməti vurursan? Mən səni təqvalı bir şəxs bilirdim, amma indi görürəm ki, sənin təqvan yox imiş».

İmamın dostu bunu eşidəndə ərz edir:

«Sənə fəda olum! Bu qulun anası Hindistan əhalisindən və bütpərəstdir». (Deməli ona söyüş vermək olar)

İmam isə buyurdu:

«Sən bilmirsənmi ki, hər bir xalqın özünə məxsus evlənmək adəti vardır? Məndən uzaqlaş!»

İbni Nö'man daha sonra deyir: Bu hadisədən sonra heç vaxt İmamı o dostu ilə bir yerdə görmədim.

İCTİMAİ MƏHRUMİYYƏTLƏR

İnsanın günaha düşməsinin səbəblərindən biri də onun cəmiyyətdə ictimai məhrumiyyətlərə uğramasıdır. İşlərini xalis ilahi məqsədlərə uyğunlaşdırmayan şəxslərin xoşbəxt və ya bədbəxt olması camaatın onlara qarşı hansı fikirdə olduğundan asılıdır. Yə'ni onlar həyatda xoşbəxtliyi camaatın onları tərifləməsində, bədbəxtliyi isə camaatın onları pisləməsində görürlər. Belə şəxslər ictimai məhrumiyyətlərə uğrayan zaman özlərində həqarət hissləri keçirirlər. Nəticədə bu hiss onların qəlbində başqalarına qarşı düşmənçilik və kin-küdurət toxumunu əkir və bu yolla da onları müxtəlif günahlara sövq edir. Deməli, bu cür günahların bünövrəsini işlərini qeyri-ilahi hədəflərə görə icra etmək təşkil edir. İslam tarixində bu cür mənfi hisslərə qapılıb xətərli günahlara yol verən şəxslərin nümunəsi çoxdur. Yetimlərin ehtiramını saxlamağın səbəbi də onların üzləşdiyi bir növ ictimai məhrumiyyətin qarşısını almaqdır. Bəlkə də müqəddəs islam dinində sifariş olunmuş camaatla məsləhətləşmək, onların şəxsi dünya görüşünə ehtiramla yanaşmaq, başqalarına pis ad qoymamaq, onları istehza etməkdən çəkinmək və bu kimi əxlaq tərzli insanların qəlbində həqarət hissini məhv edərək, onların mükəmməl şəxsiyyət kimi formalaşmasına xidmət edən amillərdəndir.

İmam Baqirdən (ə) maraqlı bir hədisi nəzərinizə çatdırırıq.

O həzrət özünün dərrakəli şagirdlərindən olan Cabir Co'fi adlı bir şəxsə buyurur:

«Ey Cabir! O vaxt sən bizim dostumuz olarsan ki, şəhərin bütün camaatı sənə desə ki, «sən pis adamsan», narahat olmayasan; eləcə də bütün camaat sənə «yaxşı adamsan» desə də, sən onların bu sözündən sevinməyəsən. Sən özünü Allahın kitabı olan Qur'anla müqayisə et! Özünü Qur'an buyurduğu bir insan kimi görsən, onda sənə müjdələr olsun. Yə'ni Qur'anın qadağan etdiyi işlərdən çəkinib, əmr etdiyi işlərə əməl edəsən və günah haqqında xəbərdarlıq olunan işlərdən qorxub çəkinəsən.»

Həqiqətən, bu hədisə diqqət yetirsək, görərik ki, İmam Baqirin (ə) bu hədisi bütün insanlar üçün böyük və mə'nalı bir dərstdir.

İnsanın həyatda üzləşdiyi sün'i çətinliklər və ya xurafatlara inanması onun əhval-ruhiyyəsində pis tə'sir qoyur. Bu vaxt insanda bə'zi ruhi əlamətlər yaranır ki, bu da insanı günaha tərəf yönəldən daha bir amilə səbəb olur. Məsələn: İnsanın yersiz təhqir edilməsi, başqasının əlində zəlil olmağı ona məsxərə edilib ələ salınması və bu kimi mənfi rəftarlar insanda onu günaha tərəf çəkən ruhiyyə yaradır. Günahın bu növ amillərini təhlil və izah etmək üçün aşağıdakı mövzuları araşdırmağı lazım bilirik:

1. İnsanın şəxsiyyəti;
2. İnsan şəxsiyyətinin sındırılıb, təhqir edilməsi;
3. İqtisadi çətinliklər və təbii ehtiyacların tə'min edilməsi;
4. Yalançı və faydasız arzular; (xülyalar)

1. İNSANIN ŞƏXSİYYƏTİ

İnsan varlıq aləmindəki yaranmışların ən qiymətlişidir. Allah-təala heç bir məxluqu insandan üstün yaratmayıbdır. İnsan həm ruhi, həm də cismani cəhətdən yaradılmış başqa məxluqlardan fərqlənir. Onda olan ruhi istə'dadlar və cismi bacarıqlar bir-birindən maraqlıdır.

«İsra» surəsinin **70**-ci ayəsində oxuyuruq:

«Şübhəsiz, biz Adəm övladlarını (insanları) əziz etdik, quruda, dənizdə onları həml etmiş, onlara təmiz-təmiz şeylərdən ruzilər vermişik və onları yaratdığımızın çoxundan üstün tutmuşuq.»

İnsanın Allah dərgahında əziz olması iki növdür:

1. Allahın ona bəxş etdiyi əzizlik. «İsra» surəsinin **70**-ci ayəsində bu cür əziz olmağa işarə olunur. İnsan Allahın ona verdiyi bu əzizliyə görə bütün məxluqlardan, hətta mələklərdən də üstündür. Başqa sözlə, bu cəhət insana elə bir istə'dad verir ki, başqa məxluqlar bu istə'daddan məhrumdurlar.

2. İnsanın özünün qazandığı əzizlik. İnsanın Allah dərgahında bu cür əziz olması onun təqvalı olub, yaxşı işlər görməsindən asılıdır.

«Hücürat» surəsinin **13**-cü ayəsində oxuyuruq:

«Şübhəsiz, Allah dərgahında sizlərdən ən möhtərəm olanı - daha təqvalı olan kəsidir».

İnsan elə bir yüksək dərəcəyə malikdir ki, Allah-təala mələklərə, Adəm peyğəmbərə səcdə etmələrini əmr etdi. Onların bu səcdəsi Allaha şükr səcdəsi idi ki, ilahi, belə bir üstün məxluq yaratmısan.

Qur'an və hədislərdə insanı tərbiyə və hidayət etmək məqsədi ilə həmişə onun əzəmətli şəxsiyyəti xatırladılır. Misal olaraq aşağıdakı hədislərə diqqət yetirək:

1. İmam Əli (ə) buyurur:!

«(Ey insanlar!) Sizin qiymətinizə təkə behişt layiqdir. Onu behiştədən aşığı bir şeyə satmayın».

Başqa bir hədisdə o Həzrət buyurur:

«(Ey insan!) Sən elə güman edirsən ki, balaca bir məxluqsan? Sənin vücudunda böyük bir dünya vardır!».

2. O Həzrət buyurur:

«Öz qədir-qiymətini bilməyən şəxs həlak olubdur».

3. İmam Əli (ə) başqa bir hədisdə belə buyurur:

«Alim odur ki, öz qədir-qiymətini bilsin, cahil isə o şəxsdir ki, öz qədrini bilməsin».

4. Əmirəl-mö'minin (ə) daha bir hədisdə buyurur:◌

«Özünə qiymət verən və öz həddini anlayan şəxs ən gözəl bəndədir».

2. İNSAN ŞƏXSİYYƏTİNİN TƏHQİR EDİLMƏSİ

Günaha zəmin yaradan amilləri sayarkən dedik ki, bu amillərdən biri də insan şəxsiyyətinin təhqir edilməsidir. Burada da qısa şəkildə bu mövzunu araşdırmağa çalışaq.

İnsan özünün böyük və əzəmətli şəxsiyyətini dərk etsə heç vaxt onu dəyərsiz və puç yollarda məhv etməz. Misal üçün, insan heç vaxt bir parça qızılı bir daş parçası ilə dəyişməz.

İmam Səccad (ə) buyurur:

«Öz şəxsiyyətinə qiymət verən şəxsin gözündə maddi maraqlar dəyərsiz olar».

İmam Səccadın (ə) bu hədisindən belə nəticə alırıq ki, insan şəxsiyyətinin təhqir edilməsi onun dünya malına həris olmasına və əyri yollara çəkilməsinə səbəb olur. Amma şəxsiyyətin qorunması insanı dəyərsiz işlərə əsir etməz. İnsan şəxsiyyətinin təhqir edilməsi nəticəsində onda yaranan həqarət hissi insanı təbii olaraq müxtəlif günahlara və çirkin işlərə yönəldir.

İmam Əli (ə) bu barədə buyurur:◌

«İnsanın iki üz lü (riyakar) olması onun özündə həqarət hissi keçirməsindən irəli gəlir». İslam Peyğəmbəri Həzrəti Məhəmməd (s) buyurur:

«Yalnız öz şəxsiyyətinin alçaldığını hiss edən şəxs yalan danışar.»

İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Özündə həqarət və kiçiklik hissi keçirən şəxs təkəbbürlü olar və özünü hamıdan üstün tutar». (Çünki belə bir şəxs özündə çatışmayan bir şey hiss edir və bu çatışmazlığın yerini təkəbbürlə doldurmaq istəyər.)

İmam Sadiq (ə) başqa bir hədisdə belə buyurur: «Allah-təala mö'minə aid olan işləri onun öz öhdəsinə qoydu. Lakin ona bir şeydə ixtiyar vermədi. O bir şey də mö'minin özünü başqaları qarşısında zəlil edib alçaltmasıdır. Allahın buyurduğu sözə diqqət yetirmədikləri üçün buyurulur:

«İzzət və şərəf yalnız Allaha, Onun Rəsuluna və mö'minlərə məxsusdur».

Sonra o Həzrət buyurdu:

«Mö'min əziz və şərəfli olmağa layiqdir, zəlil olmağa yox!»

3. İQTİSADI ÇƏTİNLİKLƏR VƏ TƏBİİ EHTİYAQLARIN TƏ'MİN EDİLMƏSİ

İnsanda həqarət hissi və bu kimi bə'zi ruhi halların yaranmasının səbəblərindən biri də sün'i iqtisadi çətinliklərdir. Şübhəsiz, insanın vücudunda bə'zi təbii ehtiyaclar və istəklər vardır ki, düzgün və mö'tədil səviyyədə tə'min edilməlidir, yə'ni istəklərin tə'min edilməsində orta səviyyə qorunmalıdır. Çünki bu istəklər həddini aşarsa, tüğyan edəcək, eləcə də onlara həddindən az diqqət yetirilsə, çoxlu ziyan və zərər verəcəkdir. Deməli, hər iki halda bu istəklər xətərli olub, günahlara şərait yaradır. Həyatda kifayət qədər məişət imkanlarından istifadə etməyən şəxs əlinə imkan düşən zaman özünü itirir və həddini aşır. Böyük din alimlərindən biri deyir:

«Bizim müəllim həmişə bizə nəsihət verərdi ki, özünüzü çətinliyə salmayın (kifayət qədər yeyin, için) Çünki tələbə olan zaman özünü çətinliyə salmaq xətərli dir: gözünüz camaatın əlində qalar».

Hər halda, insan təbii həyat sürməlidir. Onun istəkləri düzgün tə'min olunmalıdır. Məsələn: İslam dinində qazinin iqtisadi cəhətdən rahat yaşaması səfəriş olunub. Çünki belə olmasa o, rüşvətxorluğa qurşana bilər.

“Ə'raf» surəsinin 32-ci ayəsində belə oxuyuruq:

«De ki: Allahın öz bəndələrindən ötrü yaratdığı zinətləri və pak, təmiz

ruzilərini kim haram etmişdir»?

İmam Əli (ə) xəvariclə gedən müharibədə əmisi oğlu İbni Abbası düşmənlə danışığa göndərirdi. Xəvaric dəstəsi onu görəndə dedilər: «Biz səni özümüzədən də üstün bilirdik, lakin sən belə bir qiymətli paltarlar geyinmisən?! (Çünki xəvaric dəstəsi dünya malına tam e'tinasız idilər.)

İbni Abbas isə onların cavabında dedi: Bizim sizinlə davamızın ilk səbəbi elə budur. Sonra bu iki Qur'an ayəsini onların sözünə e'tiraz olaraq oxudu:

Başqa bir yerdə buyurur:

«Məscidə gedəndə öz zinətlərinizi götürün».

İmam Əli (ə) buyurur:◌

«Allah-təala gözəldir və gözəlliyi sevir, həmçinin, yaratdığı ne'mətləri öz bəndəsində görməyi də sevir».

Bu mövzu ilə əlaqədar daha bir neçə hədis.

İslam dinində sifariş olunmuş işlərdən biri də ailə-uşağın dolanışığını yaxşı tə'min etməkdir. Bu barədə aşağıdakı hədislərə diqqət yetirin:

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

«Maddi cəhətdən imkanı olub, lakin ailəsinin dolanışığına qarşı xəsis olan şəxs bizdən deyil».

2. İmam Riza (ə) buyurur:

«Hər bir kişi öz ailəsinin tə'minatını yaxşı ödəməlidir ki, onun ailə üzvləri onun ölümünü arzulamasınlar».

3. İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Ağıllı insan yaxşı olar ki, öz vaxtını dörd yerə bölsün:

1. Allaha ibadət etməyə;

2. Gün ərzində etdiyi işlər haqqında fikirləşməyə;

3. Allahın yaratdıqları haqqında fikirləşməyə;

4. Öz ailəsinə sərf etməyə;

İmam Əli (ə) buyurur:

«Həqiqətən, qəlblər yorulur. Yorulmuş qəblərə təzə hikmətlər axtarın».

Yə'ni gözəl lətifələrlə bu qəbləri şad edin.

Bütün şərh və izahlardan sonra belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, insanda olan bə'zi təbii ehtiyaclar düzgün şəkildə istiqamətləndirilməli və paltar, yemək və həyatda olan bu kimi təbii ehtiyacların tə'min edilməsində xəsislik və yaxud e'tinasızlıq düz deyil. Bütün bunların icrasında orta hədd qorunmalıdır. Əks halda bu ehtiyacların tə'min edilməsində əngəllər olsa, səhlənkarlıq və ya tam rədd edilsə, insanda bir sıra narahatlıqlar yarada bilər. Bunun da nəticəsi həm ailə, həm də cəmiyyət üçün acı olar.

4. YALANÇI VƏ FAYDASIZ ARZULAR

Əsassız və bihudə arzularda olmaq günahın daha bir psixoloji amilidir. Belə arzularla yaşayan insanlar, həyatda çalışıb hərəkət etmədən xoşbəxtlik və tərəqqi fikrində olurlar. Hətta belə şəxslər nə qədər günah etsələr də, deyirlər: «Allah rəhimlidir». Belə ümidlə yaşamaq nəinki insanı kamilləşdirmir, əksinə onu daxilən puç edir. Və onun vücudunda günah toxumu əkir.

QUR'AN VƏ ÜMİD BƏSLƏMƏK

«Bəqərə» surəsinin 218-ci ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

«O kəslər ki, iman gətirib və hicrət eləyiblər, Allah yolunda vuruşublar, onlar Allahın rəhmətinə ümid bəsləyər; Allah bağışlayan və rəhimlidir».

Bu ayədə «ümid etmək» iman, hicrət və Allah yolunda vuruşmaqla birlikdə qeyd olunmuşdur.

TƏKANVERİCİ BİR ƏHVALAT

Tavus Yəmani deyir:

Kə'bə evinə getdim. Kə'bəninin navalçasının altında durub namaz qılan və Allahla razi-niyaz edən bir şəxsi gördüm. Namazdan sonra onun yanına getdim. Bu şəxs İmam Səccad (ə) idi. O Həzrətə dedim: Ey peyğəmbər övladı! Sən nə üçün belə ağlayırsan, nədən nigaransan? Halbuki sənin camaatla üç fərqi vardır ki, sənə nicat verəcəkdir:

1. Peyğəmbər övladısan.
2. Peyğəmbərin şəfaəti sənə çatacaqdır.
3. Sənə qarşı Allahın rəhməti böyükdür.

İmam mənim cavabımda buyurdu:

Ey Tavus! Mənim peyğəmbər övladı olduğumu deyirsən, Allah-təala Qur'anda buyurur:

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ

«*Sur çalınan zaman (Qiyamət günündə) əsil-nəsəb deyilən şey aradan qaldırılar və bir-birindən kömək istəməzlər*». («Mö'minun» surəsi, ayə 101).

Deməli, təkcə peyğəmbər övladı olmaq mənə fayda verməyəcəkdir. «Şəfaət» barəsində isə Allah-təala buyurur:

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ

«*Allahın yüksək məqamlı bəndələri, təkcə Allahın onlardan razı olduğu şəxslər şəfaət edəcəkdir*». («Ənbiya» surəsi, ayə 28)

Deməli, şəfaət də təklildə məni Allahın xovfundan amanda saxlamır.

Allahın rəhməti haqqında isə Qur'anda oxuyuruq:

إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ

«*Allahın rəhməti yaxşı işlər görənlərə yaxındır*».

Mənsə yaxşı işlər görən şəxs olmağımı hələ bilmirəm! (İmamın məqsədi ismət məqamının ən yüksək mərtəbəsidir)

İmamın bu kəlamından belə nəticə alırıq ki, Allahın rəhmətinə ümid bəsləmək, iman gətirib yaxşı işlər görməkdən sonra olmalıdır.

GÜNAHIN SİYASİ AMİLLƏRİ

Günahın yayılmasına, artmasına imkan yaradan amillərdən biri də siyasi amillərdir. Bu amillərin çox hissəsi siyasi xadimlərin və dövlət işçilərinin adı ilə bağlıdır.

Dediklərimizi təsdiq etmək üçün «Bəqərə» surəsinin 205 və 206–cı ayələrini nümunə gətirək.

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ

الْفُسَادَ

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ

«(Münafıqların bir əlaməti də budur ki,) Hakim və rais olanda yer üzündə fitnə-fəsad, qarışıqlıq salarlar, əkin-biçini məhv edərlər. Allah fəsadı sevməz. Ona Allahdan qorx» deyilsə, qürurlanar, günaha batar. Belə şəxsə cəhənnəm bəs eləyər, necə də pis yerdir ora!».

Bu ayədən belə mə'lum olur ki, mö'min olmayan və öz nəfsinin istəklərinə əsir olan şəxs rəhbər olan zaman cəmiyyəti pozğunluğa və qarışıqlığa çəkkər.

2. «Nəml» surəsinin 34-cü ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ

○

«Hökmdarlar girdikləri şəhəri xaraba qoyar, camaatın ən nüfuzlu şəxslərini alçaldarlar. Beləcə davranarlar onlar».

Təcrübədə təsdiq olunmuşdur ki, quldur və zalım padşahların hökuməti ölkədə viranəliklərə səbəb olur.

3. Həzrəti Yusif böyük ilahi peyğəmbərlərdəndir. O, həyatda müxtəlif hadisələrlə üzləşdi; O cümlədən qardaşlarının ona zülm etməsi, onu quyuya atmaları, onun Misir padşahının sarayına yol tapması, sonra zindana düşməsi və Misir padşahlığında vəzir olması. Yusif peyğəmbər ömrünün axırlarında Misrin padşahı oldu. O Həzrət üzləşdiyi hər bir hadisədə bir cür dua edirdi. Lakin rəyasət məqamına çatdıqda, özünü rəyasətə əsir etmədi. O, həmişə dünyanın fani olmasını və hamının əbədi padşaha (Allaha) qovuşacağını xatırlayırdı. Onun padşah olandan sonra duası bu idi:

... تَوَفَّنِي مُسْلِمًا

«(İlahi:) Məni dünyadan müsəlman halında apar».⁹⁵

Deməli, Yusif bu duanı yalnız padşah olandan sonra edirdi. Bu o deməkdir ki, rəyasət xətərli bir işdir. Hətta bu işdə Yusif peyğəmbər kimi şəxsiyyətin də ayağı büdrəyə bilər. Buna görə o Həzrət özünün Allah yolunda sadıq qalmasından ötrü dua edirdi. Yusif peyğəmbər özünün axıra kimi Allah yolunda olacağına şübhə etmirdi. Lakin bununla belə o rəyasət və padşahlığın xətərli və aldadıcı bir iş olduğuna görə həmişə Allahdan kömək diləyirdi.

4. «Qəsəs» surəsinin 83-cü ayəsində oxuyuruq:

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ غُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ

لِلْمُتَّقِينَ

«Bu axirət evini o kəslərə veririk ki, yer üzündə lovğalığı, qarışıqlıq salmağı sevməzlər. Axirət evində müttəqilərə (təqvalı insanlara) uğurlu tale qismət olar».

⁹⁵ «Yusif» surəsi, ayə-101.

Rəyasətə can atmaq lovğalığın bir növüdür. Deməli, bu ayədən mə'lum olur ki, rəyasətə can atan şəxslərə axirət həyatından bir bəhrə yoxdur. Bu ayənin təfsiri o qədər genişdir ki, İmam Əli (ə) buyurur:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيُعْجِبُهُ أَنْ يَكُونَ شِرَاكٌ نَعْلِهِ أَجُودَ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِ صَاحِبِهِ فَيَدْخُلُ
تَحْتَهَا

«Bə'zi vaxtlar bir şəxs həтта ayaqqabısının bağının dostunun ayaqqabısının bağından yaxşı olmasına görə lovğalanır. Bu ayə onlara (lovğalara) şamil olur.»

RƏYASƏTİN HƏDISLƏRDƏ TƏSVİRİ

Hədislərdə rəyasət iki yerə bölünür:

1. Bəyənilən rəyasət.

2 Məzəmmət olunan rəyasət.

Bəyənilən rəyasət odur ki, cəmiyyətdə haqq ilə batili bir-birindən ayırmağa vasitə ola.

Məzəmmət olunan rəyasət isə odur ki, insan onun əsiri olsun. Və insanı azğın yollara çəksin. Başqa sözlə, hədislərdə yalnız rəyasətə vurğunluq və bağlılıq məzəmmət olunub. Mətləbin daha aydınlaşması üçün aşağıdakı hədislərə diqqət yetirin.

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

لِكُلِّ شَيْءٍ آفَةٌ تُفْسِدُهُ، وَآفَةُ هَذَا الدِّينِ وُلَاةُ السُّوءِ

«Hər bir şeyin zərərverici bir amili var. Bu dinin (islam dinin) zərərverici amili isə nalayiq dövlət rəhbərləridir».

2. Həzrət Əli (ə) Əş'əs ibn Qeys adlı bir işçisinə belə yazır:

وَإِنَّ عَمَلَكَ لَيْسَ لَكَ بِطُعْمَةٍ وَلَكِنَّهُ فِي عُنُقِكَ أَمَانَةٌ

«Sənin rəis olmağın sərvət yığmaq üçün deyil, bu sənin öhdəndə bir əmanətdir».

3. İmamlardan birinin hüsurunda vəzifəpərəst bir şəxsin haqqında danışılırdı.

İmam (ə) buyurdu:

مَا ذُنْبَانِ ضَارِيَانِ فِي غَنَمٍ قَدْ تَفَرَّقَ رِعَاؤُهَا بِأَصْرٍ فِي دِينِ الْمُسْلِمِ مِنْ طَلَبِ
الرِّيَاسَةِ

«Rəyasətə can atmağın islam dininə vurduğu zərər başsız

qalmış qoyun sürüsünə hücum etmiş iki canavarın ziyanından çoxdur».

BƏHLUL - MÜBARİZ VƏ HƏQİQƏTPƏRƏST BİR ALİM

İmam Sadiqin (ə) ən yaxşı şagirdlərindən biri Vəhəb ibn əmr idi. O, xalq arasında Bəhlul adı ilə tanınmışdı. Deyirlər ki, bir gün Harun-ərrəşid Bağdad şəhərinə qazi tə'yin etmək istəyirdi. O bir neçə nəfərlə bu barədə məsləhətləşmişdi. Heç kəs bu vəzifəyə Bəhluldan başqasını layiq bilmədi. Harun Bəhlulu çağıraraq dedi:

Ey ağıllı alim! Bizə qəzavət işində kömək et!

Bəhlul dedi: Mənim bu işə səlahiyyətim çatmır.

Harun dedi:

Bütün Bağdad camaatı səni bu işə layiq bilirlər.

Bəhlul dedi: Çox təəccüblüdür: Mən özümü onlardan yaxşı tanıyıram. O biri tərəfdən mən ya düz deyirəm, ya yalan. Əgər düz deyirəmsə, deməli, doğrudan da qazi olmaq səlahiyyəti məndə yoxdur. Yox, yalan deyirəmsə, onda yalançı adamın bu işə səlahiyyəti yoxdur».

Amma onlar Bəhlula dedilər:

«Bu işi qəbul etməsən, səni buraxmayacağıq».

Bəhlul dedi:

İndi ki, məcbur edirsiniz, onda mənə bir gecə möhlət verin.

Bəhlula möhlət verildi. O, evinə gedib həmənin gecəni evində qaldı. Şəhəri günü əlinə bir uzun çubuq götürüb bazara gəldi. O, özünü dəliliyə vurmuşdu.

Camaat bunu görəndə dedilər: Bəhlul dəli olubdur.

Bu xəbər Haruna çatanda o dedi:

مَا جَنَّ وَلَكِنْ فَرَّ بِدِينِهِ مَنَا

«Bəhlul dəli olmayıb. O, bu vasitə ilə öz dinini qorumaq üçün bizdən yaxasını qurtarıb».

Bəhlul ömrünün axırına kimi bu vəziyyətdə qaldı. O, bilirdi ki, belə bir vəzifəni bu cür zalım xəlifənin zamanında qəbul etmək onu günaha və cinayətlərə sövq edə bilər. Buna görə də özünü dəliliyə vurdu.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

GÜNAHA BƏHANƏ GƏTİRMƏK

Günaha bəhanə gətirmək günah etməkdən də pisdir. «Qiyamət» surəsinin 14-15-ci ayələrində oxuyuruq:

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ . وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرُهُ

«İnsan özünü tanıyır, zahirdə nə qədər bəhanə və üzr gətirsə də faydası yoxdur.» Yə'ni insan etdiyi cinayət və günahlara nə qədər üzr gətirsə, səbəb göstərməyə çalışsa da onun vicdan məhkəməsi edilən hiylələrə, cinayətlərə görə onu mühakimə edir. Günaha bəhanə gətirmək günahın cəmiyyətdə adiləşməsinə gətirib çıxarır çirkin işləri gözəl təsvir etdirir. Heç bir günah «günaha bəhanə gətirmək» kimi pis deyil. Çünki etdiyi günahı e'tiraf edən şəxs həmişə tövbə fikrindədir. Günahını üzr və bəhanə ilə ört-basdır edən şəxs isə nəinki tövbə etmək fikrində deyil, əksinə tutduğu yolda gün-gündən möhkəmlənir.

Günaha bəhanə gətirmək ümumi bir xəstəlikdir ki, müxtəlif növlərdə zahir olur. Bu xəstəliyin ən böyük xəteri isə budur ki, günahkarı tövbə edib düz yola qayıtmaqdan çəkindirir. Bə'zi vaxtlar isə həqiqətləri onun gözündə batıl göstərir. Misal üçün, bir şəxs özündə müəyyən işi görmək üçün qorxu hissi keçirir, lakin bunun adını «ehtiyat» qoyur. Öz zəifliyinin adını «həya» qoyur, yaxud öz tənbəlliyinin səbəbini Allah-təalanın onu bu cür yaratması ilə izah edir. Doğrudan da insan nə üçün bu cür fikirlərlə səadət qapısını öz üzünə bağlamalıdır?

Günaha üzr gətirən şəxs, etdiyi günahı ört-basdır edir ki, sonralar günah etmək onun üçün rahat və maneəsiz olsun.

İslam dinində günaha üzr gətirmək, bir növ özünü və müsəlmanları aldatmaq hesab olunur. Zahiri gözəl, batini isə bulaşıqdır. Məsələn, bazarda meyvə satan bir şəxs yaxşı meyvələri üstə, xarablarını isə aşağı yığa. Günaha üzr gətirən şəxs də bu mövqedədir. Aşağıda qeyd edilən hədisdə İmam Baqir (ə) buyurur:

«Bir gün İslam Peyğəmbəri (s) Mədinə bazarından keçirdi. Ərzaq malları satan bir şəxsi gördü. Peyğəmbər (s) ona buyurdu: Bəh! Bəh! Nə qədər gözəl və təmizdir». Yeyintinin qiymətini soruşdu. Bu vaxt Allah tərəfindən O Həzrətə xəbər gəldi ki, “əlini yeyintinin içinə sal və altına bax». Peyğəmbər (s) bunu etdi. Bu zaman onun altından bir neçə ədəd xarab yeyinti çıxdı. Peyğəmbər (s) o satıcıya buyurdu:

مَا أَرَاكَ إِلَّا وَقَدْ جَمَعْتَ خِيَانَةً وَغَشًّا لِلْمُسْلِمِينَ

«Sən müsəlmanlara həm xəyanət edirsən, həm də onları aldadırsan».

BƏHANƏ GƏTİRMƏYİN NÖVLƏRİ

İnsanların arasında günahlara müxtəlif üzlər gətirirlər. Misal üçün: İnsanın əqidəsinə aid üzlər, siyasi üzlər, ictimai üzlər, psixoloji üzlər, mədəni üzlər, itisadi üzlər, hərbi üzlər və başqaları.

1. ƏQİDƏYƏ AİD OLAN ÜZRLƏR

İnsanların əqidəsi ilə bağlı olan üzlərdən biri qəza və qədər məsələsidir. Günahkar şəxsə «nə üçün günah etdin?»-deyəndə, cavabında deyir: «Allahın təqdiri belə imiş, qismətdən qaçmaq olmaz, atababalarımız bu yolu getdilər, ona görə biz də onların davamçılarıyıq». Bu kimi üzlərlə Allahın onların üzərinə qoyduğu vəzifədən boyun qaçıрмаq istəyirlər. «Maidə» surəsinin 148-ci ayəsində kafirlərin üzr gətirmələri haqqında belə oxuyuruq:

لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ

«Bununla da onlar öz günahlarını Allahın boynuna yıxırdılar.»

«Nəhl» surəsinin 35-ci ayəsində və «Zuxruf» surəsinin 20-ci ayəsində də buna oxşar sözlər gəlmişdir. «Zuxruf» surəsinin 20-ci ayəsində belə oxuyuruq:

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَانُ مَا عَبَدْنَاهُمْ

“Əgər Allah istəsəydi, biz onlara (bütlərə) sitayiş etməzdik».

Allah-təala isə onların bu bəhanələrini rədd edərək buyurur:

إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

«Onlar yalnız yalan danışır».

YEZİD İBNİ MÜAVİYƏNİN BƏHANƏ GƏTİRMƏSİ

İmam Hüseyin əleyhissəlamın mübarək başını Şam şəhərində Yezid ibn Müaviyənin yanına gətirdilər. Yezid əvvəlcə bir şe'r oxudu. Sonra üzünü orada toplaşanlara tutub dedi:

Bu başın sahibi deyirdi: «Mən rəhbərlik etməyə Yeziddən üstünəm. Deyəsən o, Qur'anda Allahın göndərdiyi bu ayədən xəbərsiz olub:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ
تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ...

«De ki, İlahi, ey mülklərin sahibi! Sən istədiyən şəxsə hökumət verərsən, istədiyən şəxsdən hökuməti alarsan, istədiyən şəxsi əziz edərsən və istədiyən şəxsi zəlif edərsən».

Yezid tarixin ən böyük və dəhşətli cinayətlərini etdikdən sonra belə deyir: «Allah-təala bizi hökumətə çatdırdı.» O, bu sözlə özünün dəhşətli cinayətlərini ört-basdır etmək istəyirdi.

CƏBR MƏSƏLƏSİNƏ BİR BAXIŞ

Cəbr və ixtiyar bəhsi islam aləmində ən qədim və mübahisəli məsələlərdəndir. Lakin bu barədə bir nöqtəyə diqqət yetirmək lazımdır. O da insanların azad və işlərində ixtiyar sahibi olmağıdır. Biz vicdanımızla dərk edirik ki, əlimizin hərəkəti ürəyimizin döyünməsi ilə fərqlidir. Çünki ürəyimizin döyünməsi öz ixtiyarımızda deyil. Amma əlimizin hərəkəti öz ixtiyarımızdadır. Digər bir misal: şəhərə çəkilməmiş su borularını təsəvvür edin. Borular əvvəlcə su mənbəyindən şəhərə, sonra küçələrə, daha sonra isə evlərə çəkilir. Borularla axan suyun əvvəlcə şəhərə gəlib, sonra evlərə axması bizim əlimizdə deyil. Amma suyu açıb işlətmək və ya bağlamaq bizim ixtiyarımızdadır. Bizim həyatdakı işlərimiz də belədir. Onların bir miqdarı Allahın ixtiyarında, bir miqdarı isə öz əlimizdədir. Deməli, gördüyümüz işləri tam Allahın boynuna yıxmaq düz deyil. Eləcə də bütün hadisələri insanların iradəsinə bağlı etmək də düzgün deyil.

İNSANIN İXTİYARLI MƏXLUQ OLMASINA AİD DƏLİLLƏR

1. Tərəddüd: Bir işi görmək istəyəndə tərəddüd edirik. Yə'ni bu işi görüm, yoxsa görməyim. Bu, bizim ixtiyarlı olmağımıza dəlalət edir.

2. Peşman olmaq: Gördüyümüz bə'zi işlərdən peşman oluruq. Deməli, bu işi etməyə də bilərik.

3. Ədəbləndirmək: Bir şəxsi ədəbləndirmək istəyirik. Bu onu göstərir ki, o şəxsdə də ədəblənmək qabiliyyəti və iradəsi mövcuddur. Deməli, o ixtiyar sahibi olan bir şəxsdir.

4. Tənqid: Bir-birimizin işlərimizi tənqid edirik. Deməli, biz insanlar tənqid olunmamaq üçün düzgün hərəkət edə bilərdik. Nəticə alırıq ki, müxtəlif bəhanələri, «biz məcburuq», «bizi Allah bu cür yaradıb», «dostlarım məni pis yola çəkdi» və bu cür üzrlər və yalançı pərdələrlə günah məs'ulyyəyindən boyun qaçırmaq olmaz.

2. SİYASİ ÜZRLƏR

Siyasi məsələlərlə bağlı üzrlər də çoxdur. Onlardan biri budur ki, ruhani və din xadimi siyasətbazlıq kimi işlərə qarışmamalıdır. Çünki bu onun cəmiyyətdə tutduğu mövqeyə xələl gətirər. Lakin islam düşmənləri bə'zən buna nail olaraq, bə'zi savadlı, amma gözü ac ruhaniləri öz çirkin məqsədlərinə vasitə edə bilirlər. Və yaxud şahın mə'murları camaata nə qədər zülm etsələr də özlərini günahkar bilmirlər. Çünki şah tərəfindən onlara əmr olunub. Başqa bir misal: Böyük şəxsiyyətlərdən birini qətlə yetirən şəxsə «Nə üçün bu işi gördün?»-deyəndə, cavabında dedi: «Mənə bu cür əmr olunmuşdu». Bu üzrlərdən kafirlər də gətirəcəklər.

“Əhzab» surəsinin 67-ci ayəsində oxuyuruq:

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا

“Kafirlər deyərlər: Ey Rəbbimiz! Ağalarımıza, böyüklərimizə itaət eləmişdik. Onlar bizi yolumuzdan azdırmışdılar deyərlər.”

Bu cür üzrlər Allah dərgahında qəbul olunmur.

ZİRAR MƏSCİDİNİN BANİLƏRİNİN ÜZRLƏRİ

Zirar məscidinin macərası «İslam Peyğəmbərinin (s) zamanında baş verən məşhur hadisələrdəndir. Belə ki, Mədinə şəhərində yaşayan münafıqlardan (İslam dinini zahirdə qəbul edənlərdən) bir dəstəsi «Qüba» məscidinin yaxınlığında bir məscid tikdilər. Onlar özlərini İslam dininin tərəfdarları kimi qələmə verirdilər. Lakin onların bu məscidi tikməkdə məqsədləri müsəlmanlar arasında ixtilaf yaratmaq və dinə qarşı mübarizə aparmaq idi. Onlar Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib öz məqsədlərini bu cür izah etdilər: Bəni-salim qəbiləsinin yaşadığı yerlə «Məscidül-həram» arasında fasilə çoxdur. Biz qocalar və xəstələr üçün məscid tikmək istəyirik ki, orada namaz qılsınlar. Həm də yağışlı günlərdə orada dini mərasimlərini təşkil etsinlər. Hətta onlar and içdilər ki, İslam dininə xidmət etməkdən başqa ayrı məqsədləri yoxdur.

Peyğəmbər (s) onlara məscid tikməyə icazə verdi. Bu zaman Təbuk

müharibəsi meydana çıxdı. Peyğəmbər (s) müharibəyə yola düşdü. Müharibədən qayıdan zaman hələ Mədinə şəhərinin darvazasına çatmamışdı ki, münafıqlar özlərini Peyğəmbərə (s) çatdırıb o Həzrətdən məscidin açılışında iştirak etməsini və orada namaz qılmasını xahiş etdilər. Bu vaxt Cəbrail «Tövbə» surəsinin **107-110**-cu ayələrini Peyğəmbərə (s) nazil etdi:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

«O şəxslər ki, zərər vermək, küfr eləmək, mö'minlərin arasına təfriqə salmaq naminə məscid tikirlər və öncə Allaha və Rəsuluna qarşı müharibə edənlərə gizlənmək yeri düzəldirlər, bizim “yaxşılıqdan savayı başqa niyyətimiz yoxdur»- deyə and- aman edəcəklər. (Lakin) Allah onların yalan dediyinə şahiddir». Bununla da o məscidə «Zirar» (zərər vermək) məscidi adı verildi. Peyğəmbər (s) bu ayə nazil olduqdan sonra, zahirdə məscid adlanan o yeri yandırmaq və ərazisini Mədinənin zibilxanası etmək əmrini verdi. Beləliklə, düşmənlərin bu hiyləsinin də qarşısı alındı. Bəli, onlar xəstə və zəif adamlara məscid tikmək bəhanəsi ilə ən böyük cinayətə əl atıb müsəlmanlar arasında təfriqə salmaq və islam hökumətini yıxmaq istəyirdilər. Lakin İslam Peyğəmbərinin (s) o yeri yandırmaq əmri buna mane oldu.

GÜNAHLARA BƏHANƏ GƏTİRMƏK FİTNƏKARLARIN ƏLAMƏTİDİR

İslam Peyğəmbəri (s) İmam Əli (ə) ilə etdiyi söhbətlərinin birində buyurur: «Fitnəkar şəxslərin bir əlaməti də budur ki, Allahın haram etdiyi işləri puç və yalançı bəhanələrlə halal edirlər. Onlar şərabı kişmiş suyu, rüşvəti hədiyyə və səlām almağı ticarət adı ilə halal etməyə çalışırlar. Yə'ni onlar bu cür bəhanələrlə ən böyük günahları ört-basdır edirlər».

İmam Əli (ə) və böyük bir hiyləgər haqqında hədisə diqqət edək.

Əş'əs ibn Qeys hiyləgər münafıqlərin başçılarından biri idi. O, İmam Əlinin (ə) hökumətinə nüfuz etmək niyyəti ilə gecə yarısı çox ləzzətli halva ilə dolu bir qabı götürüb İmam Əlinin (ə) evinə getdi və onu hədiyyə adı ilə O Həzrətə təqdim etmək istədi. (Halbuki, bu rüşvət idi və onu hədiyyə adı ilə vermək istəyirdi.) İmam Əli (ə) bu hadisəni belə bəyan edir: O, (Əş'əs) mənə o halvanı verəndə mənə o qədər nifrət hissi oyandı ki, elə bil o halva ilanının ağzının suyuna bulaşmışdı. Ona dedim:

أَصْلَةٌ أَمْ زَكَاةٌ أَمْ صَدَقَةٌ...

«Gətirdiyin halva hədiyyədir, zəkətdir, yoxsa sədəqədir? Zəkət və sədəqə bizə (Yə'ni Əhli-beytə) haramdır».

Əş'əs dedi:

لَاذَا وَلَا ذَاكَ وَلَكِنَّهَا هَدِيَّةٌ

Nə zəkətdir, nə də sədəqə; sizə bir hədiyyədir. Ona dedim: Sən mənə hədiyyə ilə aldatmaq istəyirsən, yoxsa ağlını itirib dəli olmusan?

وَاللّٰهُ لَوْ أُعْطِيَ الْاَقَالِيْمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ اَفْلَاكِهَا عَلٰى اَنْ اَعْصِيَ اللّٰهُ فِي

نَمْلَةٍ اَسْلَبُهَا جُلْبَ شَعِيْرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ...

«And olsun Allaha, qarışqanın ağzından bir buğda qabığına almaq qədər Allaha günah eləməyəm, əvəzində mənə yeddi iqlimi və bütün yerin altında olan sərvətləri versələr, yenə mən bu işi (qarışqadan buğda qabığını almağı) eləməyəm. Sizin vurğun olduğunuz bu dünya sərvətləri mənim gözümdə çəyirtkənin ağzında olan çeynənmiş yarpaqdan da qiymətsizdir». Budur, İmam Əlinin (ə) ona hədiyyə adı ilə rüşvət vermək istəyən münafiqin qarşısında olan mövqeyi!

HİYLƏGƏRƏ MÖHKƏM CAVAB

İmam Əliylə (ə) Müaviyə arasında baş verən «Siffeyn» müharibəsi 18 ay çəkdi. Bu müharibədə Peyğəmbərin (s) ən böyük səhabələrindən olan Əmmar Yasir İmam Əlinin qoşununda idi. Müsəlmanlar Peyğəmbərin (s) Əmmara xitab edib buyurduğu:

تَقْتُلُكَ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ

«Səni zülmkar bir dəstə qətlə yetirəcək» kəlamını bilirdilər. Əmmar bu müharibədə şəhid oldu. Onun şəhid olmasından sonra Müaviyə və onun qoşununun zülmkar olması hamıya mə'lum oldu. Çünki Əmmarı onlar qətlə yetirmişdilər. Bu vaxt Müaviyə hiyləyə əl ataraq e'lan etdi ki, Əmmarı Əli öldürüb. Çünki onun bu müharibəyə gəlib qətlə yetirilməsinə səbəb Əlidir. Müaviyə bu hiylə ilə bir dəstəni aldatdı. Bu xəbər İmam Əliyə (ə) çatdı. İmam buyurdu: Müaviyənin dediyi söz düz olsa, onda Həməzəni (Peyğəmbərin (s) Bədr müharibəsində şəhid olan əmisi) Peyğəmbər (s) öldürüb. Çünki onun müharibəyə gəlməsinə səbəb Peyğəmbər idi. Əmr Asın oğlu Əbdullah İmamın bu cavabını Müaviyəyə çatdırdı. Müaviyə bu cavabı eşidəndə elə qəzəbləndi ki, Əmr

Asa dedi: Axmaq oğlunu məsciddən çıxart!

Əmmarın şəhid olması Müaviyənin qoşununun ruhiyyəsini zəiflətmışdi. Çünki onlar Peyğəmbərin (s) Əmmar haqqında buyurduğu hədisi bilirdilər. Lakin bununla belə, Müaviyənin işlətdiyi hiylə onları elə aldatdı ki, öz xeymələrindən çıxıb qışqırırdılar: “Əmmarı müharibəyə gətirən şəxs qətlə yetirdi».

TARİXDƏ DAHA BİR HADİSƏ

Qədim zamanlarda (Adəm peyğəmbərin dövrünü kimi) qurban kəsənlər öz qurbanlıqlarını dağın başına qoyurdular. Bu vaxt bir atəş gəlib o qurbanlığı yandırsaydı, deməli qurbanlıq qəbuldur. Yox, heç bir atəş gəlib onu yandırmısaydı deməli, qurbanlıq qəbul olunmayıb.

Həccac ibn Yusif Səqəfi xəlifə tərəfindən İraqın hakimi idi. O tarixin ən böyük cinayətkarlarından hesab olunur. Həccac öz müxalifləri ilə müharibə edərkən onların Kə'bə evinə pənah aparmalarını gördü. Lakin o Kə'bənin hörmətini sındıraraq onu darmadağın etdi. Kə'bənin yandırılmasından narahat olan, qorxuya düşən dəstə üzvlərini sakitləşdirmək məqsədi ilə onlara dedi: Bu atəş sizin nahaq olmağınızın əlaməti deyil, qurbanlığı yandıraraq onun qəbul olunmasını bildirən atəşdir. Deməli, sizin də bu işiniz Allah dərgahında qəbuldur. Bununla da o, özünün və dəstəsinin etdiyi ən böyük cinayətə bəhanə gətirdi.

HARUN ƏR-RƏŞİDİN XAİNCƏSİNƏ BƏHANƏSİ

Tarix boyu quldurların və cinayətkarların işlətdiyi şüarlardan biri də «təhlükəsizliyi qorumaq lazımdır» şüarıdır. Harun (beşinci Abbasi xəlifəsi) Bağdaddan Məkkəyə, oradan da Mədinə şəhərinə getdi. Mədinə şəhərində olaraqən İmam Musa ibn Cə'fəri (şialərin yeddinci imamı) zindana salmaq qərarına gəldi. Odur ki, Peyğəmbərin (s) qəbrinin yanına gəlib bu böyük günaha bu cür bəhanə gətirdi:

يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِنْ شَيْءٍ أُرِيدُ أَنْ أَفْعَلَهُ، أُرِيدُ أَنْ أَحْبِسَ

مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ فَإِنَّهُ يُرِيدُ التَّشْتِتَ بَيْنَ أُمَّتِكَ وَسَفَكَ دِمَائِهَا

«Ey Allahın Rəsulu! Mən səndən edəcəyim işə görə üzr istəyirəm. Musa ibn Cə'fəri zindana salmaq istəyirəm. Çünki o, sənin ümmətinin arasında təfriqə yaradıb onların qanını tökmək istəyir».

Sonra o Həzrətin qollarını zəncirlə bağlatdırıb əvvəlcə Bağdada, sonra isə Bəsrə şəhərinə göndərdi.

Beləliklə, cinayətkar Harun «təhlükəsizliyi qorumaq lazımdır» bəhanəsi

ilə ən böyük tarixi bir cinayətə əl atdı.

İMAM HÜSEYN ƏLEYHİSSƏLAMIN QATİLLƏRİNİN BƏHANƏSİ

İmam Hüseyin (ə) qətlə yetirilməsi ilə əlaqədar düşmənlərin gətirdiyi bəhanələrdən biri də bu idi: «O, dinindən çıxıb, ixtilaf yaratmaq istəyir». Düşmən ordusunun sərkərdəsi Ömər Sə'd, İmamla müharibəyə gedəndə deyirdi: «Sülh yaratmaq məqsədi ilə gedirəm. Müharibə qurtardıqdan sonra onun döyüşçülərindən biri İmam Hüseyin əleyhissəlamın ordusunun əmlakını qarət edərkən ağlayırdı. Bu zaman İmam Hüseyin (ə) övladlarından biri onun ağlamasının səbəbini soruşduqda, belə cavab verdi:

«Törətdiyim cinayətlərə görə ağlayıram».

Uşaq dedi: «Belədirsə, öz cinayətindən əl götür!» (Qarət etmə). O isə cavabında dedi:

أَخَافُ أَنْ يَأْخُذَهُ غَيْرِي

«Qorxuram bu qiymətli əşyaları başqası götürə».

Bəli, Ömər Sə'din ordusu öz cinayətlərini e'tiraf etmələrinə baxmayaraq, öz çirkin əməllərindən əl götürməyib, tutduqları günah yollarını davam etdirirdilər.

3. İCTİMAİ BƏHANƏLƏR

Günahkarların öz günahları üçün gətirdiyi bəhanələrdən biri də ictimai üzrdür. Belə ki, hər hansı günahkar şəxsə «nə üçün günah edirsən?»-sualını verdikdə, belə cavab verir: «Camaatın çoxu bu işlərlə məşğuldur, mən də onlardan biri».

İndiki zamanda bu cür yersiz bəhanələrlə özlərinə haqq qazandırmaq istəyən şəxslər çox olduğu kimi, keçmiş zamanlarda da az deyildi. Belə ki, Şüeyb peyğəmbərin zamanında camaat bütperəstlik, xurafat, (alış-satışda başqalarını aldadıb) az satmaq, sələm yemək və bu kimi günah işlərlə məşğul idilər. Şüeyb peyğəmbər onları Allah yoluna də'vət edib, günahlardan çəkinməyə çağırırdıqda, onlar bu çağırışa e'tina etməyib deyirdilər: Ayənin tərcüməsi: Onlar dedilər: Ey Şüeyb! Qıldığın namaz sənə əmr edirmi ki, ata-babalarımızın pərəstiş etdiklərini tərk edək?

قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصْلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا بَعَدُ آبَائِنَا

Fir'on Misirdə çox qüdrətli padşah idi. Onun hökmranlıq etdiyi bu

ölkənin camaatı qorxu içində yaşayırdı. Xalqın çox hissəsi camaatla birgə olanlar və onlardan ayrılmasınlar deyər, Fir'ona itaət edirdilər. Lakin camaatda yaranmış bu yanlış fikir Fir'onun həyat yoldaşı Asiyanı öz tə'siri altına ala bilmədi. O, özünün polad iradəsi ilə Allaha bəslədiyi əqidə və imanı qoruyub saxladı. Amma Nuh peyğəmbərin həyat yoldaşı və oğlunun hərəkətinə, həmçinin Lut peyğəmbərin həyat yoldaşının tutduğu yola diqqət edək. Onlar Nuh və Lut peyğəmbəri xalqı Allah yoluna də'vət etdikləri üçün istehza edir, peyğəmbərlərə müxalif çıxırdılar.

İslam Peyğəmbəri (s) və İmamlar (ə) həyatda çoxlu düşmənlərlə mübarizə apardılar. Onlar heç vaxt yaşadıkları cəmiyyətdə pozğunluğu, hərc-mərcliyi qəbul etməyir və ən çətin vəziyyətdə belə pozğun cəmiyyətlə mübarizə aparırdılar. Deməli, nəticə alırıq ki, yaşadığımız cəmiyyətin tə'siri nəticəsində günah edib, haqq yolundan çıxmaq əqlən qəbul deyil.

4. PSIXOLOJİ BƏHANƏLƏR

Günah edənlərin gətirdiyi üzlərdən biri də psixoloji üzlərdir. Bu üzlər müxtəlifdirlər.

1. Naümid olmaq. Günahkara «nə üçün bu işlərdən əl çəkmirsən? deyəndə, cavabında deyir: «Biz daha bu bataqlıqda batmışıq». Başqa bəhanələr gətirənlər də olur. Və yaxud qocalmış bir şəxsə «nə üçün namaz qılmırsan?» deyəndə, cavabında deyir: «Məndən daha keçib, mənim yaddaşım zəifləyib, namazı öyrənə bilmərəm» və bu kimi üzlər.

2. Adət etmək. Günah bir işə adət etmiş şəxsə deyirlər: «Nə üçün bu işi tərk etmirsin?» O deyir: «Mən adət etdiyim bu işi nə cür tərk edirəm?!» Lakin həmin şəxsə hər bir miqdar pul versən və adət etdiyi işi tərk etməsini istəsən, o adətindən asanlıqla əl çəkəcək. Deməli, mə'lum olur ki, o şəxsin adət etdiyi işi tərk etməyə iradəsi çatır. Amma o «bu işə adət etmişəm» bəhanəsini daha rahat deyər bilər və yolundan dönmür.

3. Bir şəxsə deyirsən: «Başqalarını pis işlərdən çəkəndirmək vacibdir. Nə üçün filankəsi pis yoldan çəkəndirmirsən?!» Cavabında deyir: «Qorxuram, mənim bu sözüüm onun qəlbinə dəysin»

4. Başqalarını istehza edən bir şəxsə deyirsən: «Nə üçün istehza edirsən?»

O isə deyir: «Mən zarafat edirəm» və bu sözlə öz günahını yumaq istəyir.

5. Bir şəxsə deyirsən: «Sənin atan və yaxud qardaşın kafirlərin yolunu gedir. Nə üçün onlarla oturub-durursan?» Cavabında deyir: «Onlarla nə cür əlaqəni kəsirəm?»

Qur'anda bu kimi üzr və bəhanələrin hamısına cavab olaraq belə oxuyuruq:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

«De ki, əgər atalarınızı, oğullarınızı, qardaşlarınızı, həyat yoldaşlarınızı, qohumlarınızı, qazandığınız mal-dövləti və kasadlığa düşəcəyindən qorxdüğunuz bazarınızı Allahdan, Rəsulundan və Onun yolunda cihad eləməkdən daha çox sevirsinizsə, onda Allahın (əzab) əmrini gözləyin. Allah günahkarları doğru yola yönəltməz».

Bu ayədən məqsəd odur ki, bütün varlığımız Allahın əmrinə qurban olmalıdır. Və bu yolda hər cür bəhanə gətirmək qadağandır.

Bəhanələrin bir qismi də ondan ibarətdir ki, bə'zi günahkarlar əvvəlcə etdiyi haram işə halal donu geyindirər və sonra o işi görərlər. Misal üçün: Bir şəxsin qeybətini etmək istəyəndə əvvəlcə «qeybət olmasın» və yaxud «Allah qeybətə yazmasın» ifadəsini işlədib sonra qeybət etməyə başlayırlar. Keçmiş alimlərdən biri mərhum Ayətullahül-üzma Seyyid Məhəmməd Höccət belə deyirmiş: «Mənim qeybətimi edənlərin hamısını bağışlayıram. Lakin mənim ardımca danışan bə'zi tələbələrdən keçmirəm. Çünki onlar əvvəlcə qeybət etməyi halal edir, sonra qeybət edirlər».

Günahkar şəxsin belə bəhanələr gətirməsinə səbəb isə odur ki, o günah etmək üçün qarşısında heç bir maneə görmək istəmir. Öz vicdanını bu cür bəhanələrlə müvəqqəti də olsa rahat və asudə etmək istəyir: ölümdən sonrakı həyata və qiyamət gününün hesab-kitabına əqidə bəsləmək və inanmaq insanı günahlardan çəkindirən bir amildir. Amma insan sərbəst günah etmək üçün ölümdən sonrakı həyatı və hesab-kitabı, yə'ni axirəti inkar edir. «Qiyamət» surəsinin 5-6-cı ayələrində oxuyuruq:

بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ . يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

«Ancaq insan qiyaməti danmaq istər, soruşar: «Axı qiyamət günü nə vaxt gələcək?»

5. MƏDƏNİ BƏHANƏLƏR

Günahın üstünü örtən və günahkarı öz yolunda daha da möhkəmləndirən bəhanə və üzrlərdən biri də mədəni üzrlərdir. Misal üçün:

1. Günahkar şəxs özünə bəraət qazandıraraq günahını yumaq üçün deyir: «Savadsız idim. Bilmirdim» Bu bəhanə də başqa bəhanələr kimi əsassızdır, çünki Allah-təala bir tərəfdən insana əql, vicdan və fitrət veribdir ki, o bunların vasitəsi ilə günah işləri tanıyıb, onlardan qoruna bilər. O biri tərəfdən də Peyğəmbər (s) və İmamlarımızın vasitəsi ilə onu düz yola dəvət edibdir. Deməli, təqsir insandadır ki, düz yolda hərəkət etməyib. “Ən’am» surəsinin 149-ci ayəsində oxuyuruq:

قُلْ لِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ

«De ki, qəti dəlil Allahın əlindədir».

Bir şəxs İmam Sadiqdən (ə) bu ayənin açıqlamasını xahiş etdi. İmam o şəxsin cavabında buyurdu: Allah-təala qiyamət günü öz bəndəsinə deyər: «Ey mənim bəndəm! Gördüyün işin günah olduğunu bilirdinmi?» Bəndə bu sualın cavabında «Bəli» desə, Allah-təala yenə soruşar:

«Bəs nə üçün günah etdin?» Amma bəndənin cavabı «yox, bilmirdim» olsa, onda Allah-təala ona xitab edib deyər: «Nə üçün öyrənmədin?» Bu vaxt bəndə Allahın bu məhkəməsi qarşısında heç bir söz deyə bilməz. Budur, Allahın inanmadığı və qəti dəlili.

Nəticə alırıq ki, «başa düşmədim, bilmədim» və bu kimi bəhanələrlə günahın məs’ulyyəyindən boyun qaçıрмаq olmaz. Və bu qədər hidayət nurları ilə yanaşı yolu azmağın nəticəsi, əzab quyusuna düşməkdir.

2. Günahə səbəb olaraq gətirilən mədəni üzrlərdən biri də insanın öz nəslilə iftixar etməsidir. Məsələn: Mö’min qardaşı ilə küsən bir şəxsi barışmağa dəvət edəndə, deyir: «Mənim bu cür ailə mövqeyim var. Mən bu mövqeylə onunla barışa bilmərəm.»

Belə şəxslər özlərini əşraf və varlı-karlı ailələrdən hesab etdiklərinə görə başqalarını təhqir edirlər. Bu nümunələrdən islam tarixində də görmək olur. Peyğəmbərin (s) zamanında özlərini hamıdan üstün tutan kafirlər Bilal, Süheyb və Cuybər kimi təzə müsəlman olan şəxsiyyətləri geridə qalmış adlandırırdılar, həmçinin özlərini zahirdə müsəlman göstərən bəzi şəxslər Salmanı ərəb olmadığına görə təhqir edirdilər. Allahın dərğahından uzaqlaşdırılan Şeytan da özünün oddan, Adəmin isə torpaqdan yaranmasına iftixar etdi. Bu isə onun Adəmə səcdə etməyib Allahın əmrindən boyun qaçırmasına səbəb oldu. “Ə’raf» surəsinin 12-ci ayəsində belə oxuyuruq:

قَالَ مَا مَنَّكَ إِلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ

طِين

«Allah-təala (şeytana) buyurdu: Sənə əmr etdiyim zaman səcdə etməməyinə səbəb nə oldu? Şeytan dedi: Mən ondan (Adəmdən) üstünəm. Məni oddan yaratmısan, onu isə torpaqdan.»

Öz nəsiləri ilə iftixar edən şəxslər də şeytanın yolunun davamçılarındandır. Çünki Allah-təala insanların bir-birinə üstünlüyünü nəsildə deyil, təqvada və günahlardan qorunmaqda bilir. Səhv təəssüblər və bə'zi yanlış fikirlər də bunun kimidir. Cahiliyyə zamanında (İslam dininin zühurundan qabaq) qızları diri-diri torpağa basdırırdılar. Onların bu işdə bəhanələri bu idi ki, gələcək müharibələrdə bizim qızlarımız əsir düşüb başqa qəbilələrdə uşaq dünyaya gətirə bilərlər. Onlar bu bəhanə ilə minlərlə günahsız qız uşağını vəhşicəsinə diri-diri torpağa basdırır-dılar. Hətta onların nalələrinə də qulaq asmırdılar. Deməli, bə'zi bəhanələr günahı o qədər adi şəkllə salır ki, ən iyrənc işlər belə cəmiyyətdə ümumi bir qanuna çevrilir. Bu yanlış fikir onlara elə qalib gəlmişdi ki, qızları olması xəbərini eşidəndə üzləri qəzəbdən qaralır və dərhal onu gizləncə bir yerdə basdırmaq fikrinə düşürdülər. «Nəhl» surəsinin 58-ci və «Zuxruf» surəsinin 17- ci ayəsində bu barədə oxuya bilərik.

3. Mədəni üzlərdən biri də «səhv» düşüncə tərzidir. Qadınlara «örtüyünüzü qoruyun!», kişilərə isə “özgə qadınlara baxmayın” deyəndə cavabında deyirlər: «Sənin qəlbin təmiz olsun!» Onlar bu cür düşünməklə özlərinin pis fikirdə olmadıqlarını, qəlblərinin təmiz olduğunu vurğulayır, lakin etdikləri əməlin və gördükləri işlərin Allah qarşısında günah olduğunu nəzərdən qaçıırırlar. Deyəndə ki, toy məclislərində qadınlarla kişilərin bir yerdə olması haramdır, bundan qaçın, cavabında deyirlər: «Biz hamımız bacı-qardaşq.» Onlar bu kimi mə'nasız bəhanələrlə Allahın haram etdiyi işləri zorla halal edirlər.

Başqa bir halda görürük ki, iki küsülü şəxsdən biri digəri ilə barışmayacağına and içir və bu andı pozmayaraq ona sadıq qalacağını söyləyir.

Bu cür andlar islam dinində səhv andlar hesab olunur. Çünki bu kimi yerlərdə and içdiyin işin olması olmamağından faydalı və yaxşıdır. Çəkdiyimiz misalda da mö'min qardaşla küsülü qalmaq onunla barışmaqdan daha pisdir».

Hər halda cəmiyyətdə olan günahların bir hissəsi də səhv düşüncələrdən irəli gəldiyini söylənilənin nəticəsi kimi qəbul edə bilərik.

İmam Sadiq (ə) Allahın insanı düz yola hidayət etməsi mövzusunda söhbət edərkən belə bir əhvalat buyurdu: Öz nəfsinin istəklərinə qulluq edən və nadan camaatın ehtiram qoduğu bir kişi kimdir? (İmam burada bir şəxsin əhvalatını danışdı).

Həmin kişinin fəzilətlərindən mənə o qədər danışdılar ki, onunla görüşmək fikrinə düşdüm. Qərara aldım ki, onu gizlində görüb işlərini yoxlayam. Onun dalınca getdim. Uzaqdan avam camaatın onun ətrafına toplaşdığını müşahidə etdim. Məni tanımasınlar deyə üzümü örttdüm. Sonra daha yaxına getdim. Diqqətlə camaatın həmin şəxslə və o şəxsin camaatla rəftarına nəzər saldım. O şəxsin camaatı öz hiylələri ilə aldatmasını anladım. Sonra o, camaatdan ayrıldı. Mən isə üzüm örtülü halda onun ardınca hərəkət etdim. Gördüm ki, o bir çörək dükanına daxil oldu. Çörək satanın başını qatıb iki ədəd çörək oğurladı. Öz-özümə dedim ki, bəlkə də çörəklərin pulunu vermişdir. Sonra o çörək dükanından çıxıb nar satılan bir dükana daxil oldu. Burada da nar satanı aldadıb iki ədəd nar oğurladı. Mən onun bu işindən təəccüb etdim. Lakin yenə onun bu narları pulla alması ehtimalını verdim. Amma öz-özümə dedim: Belədirsə, nə üçün oğurluq edir? O, nar dükanından çıxıb getdi. Mən isə onun ardınca yola düşdüm. Yarı yolda o bir xəstənin yanına döndü. Çörəklə narı ona verib getdi. Bu vaxt ona yaxınlaşım, dedim.

“Ey Allahın bəndəsi! Sənin çox yaxşı adam olduğunu eşitmişəm. Camaat səni tərifləyir. Ona görə səninlə görüşməyi qərara aldım. Bu gün sənin bütün işlərinə nəzər saldım. Amma sənin gördüyün işlər mənim ürəyimi narahat etdi. Sənə bir sualım var. Onun cavabını desən, məni rahat edərsən.

O dedi: Sualın nədir?

Dedim: Sənin çörək və nar dükanından oğurluq etdiyini gördüm. (Bunun səbəbi nədir?)

O dedi: Hər şeydən əvvəl de görüm sən kimsən?

Dedim: Adəm övladıyam və İslam Peyğəmbərinin (s) ümmətindənəm.

O dedi: Hansı tayfadansan?

Dedim: Nübüvvət (Peyğəmbərin (s)) tayfasındanam.

Məndən soruşdu: Harada yaşayırsan?

Dedim: Mədinədə.

O dedi: Sən Cə'fər ibn Məhəmməd Sadiq deyilsən?

Dedim: Bəli.

Mənə e'tiraz edərək dedi: Sənin Peyğəmbər tayfasından olmağının heç bir faydası yoxdur. Çünki sən ata-babalarından çatan elmi tərک etmişən və

lazım olan elmdən xəbərsizsən.

Dedim: Hansı elmdir o?

Dedi: Allahın göndərdiyi kitab, Qur'an.

Dedim: Qur'anın hansı ayəsindən xəbərim yoxdur?

Dedi: Bu ayədən ("Ən'am» surəsinin **162**-ci ayəsindən) xəbərin yoxdur ki, Allah-təala buyurur:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرَ مِثَالِهَا، وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا

«Yaxşılıq eləyənə on qat artıq savab verilər. Pislik eləyənsə yalnız etdiyi pislik qədər cəzalandırılır».

Mən iki ədəd çörək və iki nar oğurlamışam. Bu ayəyə əsasən, mənə dörd günah yazılır. O biri tərəfdən isə mən bunları bir xəstə yoxsula verdim. Bunların hər biri üçün **10** savab yazılır. Deməli, mənə **40** savab yazıldı. Əvvəlki **4** günahı **40**-dan çıxsaq, yerdə **36** savab mənim üçün qalacaq.

Mən onun bu sözlərini eşidəndə dedim:

كَلَّكَ أُمُّكَ أَنْتَ الْجَاهِلُ بِكِتَابِ اللَّهِ، أَمَا سَمِعْتَ أَنَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ
اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ...

«Anan yasında otursun!» (Ərəb dilində bir növ tənqiddir.) Qur'an ayələrindən xəbərsiz sənsən! Bunu eşitməmişən ki, Allah-təala buyurur:

«Allah-təala yaxşı işləri təkcə yaxşı işlərlə məşğul olan adamlardan qəbul edir». Sən iki ədəd nar və iki ədəd çörək oğurladığına görə dörd günah qazanmışan. O biri tərəfdən bunların yiyəsinin icazəsi olmadan bağışlamısan. Bu da dörd günah. Deməli, sən heç bir savab iş görmədən **8** günah qazanmışan. Ona bu sözləri deyəndə özünü itirdi və həsrətlə mənə baxdı. Mən isə ondan ayrıldım».

İmam Sadiq (ə) söhbətinin davamında buyurur:

بِمِثْلِ هَذَا التَّأْوِيلِ الْقَبِيحِ الْمُسْتَكْرَهَ يَضِلُّونَ وَيُضِلُّونَ...

«Bu cür çirkin fikirlərlə həm özlərini, həm də camaatı yoldan çıxarırlar».

Bu hadisədən nəticə alırıq ki, yanlış fikirlərin xəteri o qədər böyükdür ki, hətta insanı Allahın kitabı olan Qur'ana da əl gəzdirməyə gətirib çıxarır. Belə ki, Qur'an cahil şəxslərin əlində onu hər şəkə sala biləcəyi bir xəmirə bənzəyir. Ona görə İmam Sadiq (ə) belə şəxslərin Qur'anı mə'nə etmələri haqqında xəbərdarlıq edir.

İmam Sadiq (ə) yanlış fikirdə olan o şəxsin işlərini ifşa etdi ki, camaat

onun sözlərinə aldanmasınlar. Çünki islam dinində belə şəxslərin ifşası lazımlı iş sayılır. Həzrət söhbətinin sonunda buyurur:

طُوبَى لِلَّذِينَ هُمْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمُ مِنْ كُلِّ خَلْفٍ عُذُوهُ
وَيَنْفُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ الْغَالِيْنَ وَإِثْنِحَالَ الْمُبْطِلِيْنَ، وَتَأْوِيلَ الْجَاهِلِيْنَ

«Xoş halına o kəslərin ki, islam Peyğəmbərinin (s) buyurduğu kimidirlər.

Yə'ni din elmini adil şəxslərdən öyrənir və bu elmin köməyi ilə özlərini və yaşadıkları cəmiyyəti nahaq şəxslərin təhrif etdiyi işlərdən, batil adamların nahaq sözlərindən və nadan şəxslərin əyri fikirlərindən uzaqlaşdırırlar.

İmam Sadiq (ə)-ın bu şəxsə göstərdiyi münasibətdən aydın olur ki, islam dininin həqiqətlərini dəyişdirmək istəyən şəxslər xalq arasında ifşa olunmalıdırlar. Başqa sözlə, xalq arasında tanınmış və nüfuzlu şəxsiyyətlər əyri yollara çəkilən zaman onlarla əqidə mübarizəsi aparıb iç üzlərini açmaq lazımdır. Belə olmasa onlar öz nüfuzlarından istifadə edib başqalarını da əyri yollara çəkəcəklər.

Misal üçün, şərab içib sükan arxasında oturan sürücüyə həddini göstərmək lazımdır, çünki onun bu işi cəmiyyətlə bağlıdır və o, sərxoş halda idarə etdiyi maşınla sərneşinlərin canını xətərə salır. Lakin evində gizlin şərab içən şəxsi ifşa etmək və onu xalq arasında rüsvay etmək düz deyil. Çünki o, Allahın qoyduğu yoldan təkcə özü çıxdığı üçün cəzasını da özü alacaq.

6. İQTİSADI ÜZRLƏR

İqtisadi səbəbdən törənən günahlara quraşdırılan üzlərə aşağıda qeyd olunan nümunələri gətirə bilərik:

- a) İctimai ədalət bərqərar etmək adı ilə xalqın hüququnu tapdalamaq.
- b) Dolanışığın çətin olması adı ilə uşağın ana bətnində məhv edilməsi.
- v) Ticarət adı ilə sələm yemək.
- q) Hədiyyə adı ilə rüşvət almaq və yaxud vermək.
- ğ) Məsləhətli yalan adı ilə haram yalan danışmaq və...

Fikrimizi əsaslandırmaq üçün Qur'anda haqqında bəhs olunan «Səbt» əshabının əzabı əhvalatına nəzər salaq.

Qur'anda gələn hadisələrdən biri də «Səbt» əshabının əhvalatıdır. «Ə'raf» surəsinin 163-166-cı ayələrində bu əhvalatdan bəhs olunur. Bu hadisədə iqtisadi üzləri bəhanə edərək ilahi qanunların əks cəbhəsində dayanıb Allahın əzabına düşər olan şəxslər təsvir olunmuşdur. Onun xülasəsi belədir:

Bəni-İsrail camaatından bir dəstəsi dəniz kənarında yerləşən «İylə» adlı bir yerdə yaşayırdılar. Allah onları imtahana çəkmək məqsədilə öz Peyğəmbərləri vasitəsi ilə onlara şənbə günündə balıq tutmalarının qadağan əmrini göndərdi. Onlar isə Allahın bu əmrini yerinə yetirməmək üçün hiyləyə əl atdılar və dənizin kənarında bir neçə hovuz düzəldilər. Şənbə günü balıqları dənizdən o hovuzlara gətirdilər. Onlar gün batan vaxtı bu hovuzların qabağını bağlayır və səhəri gün balıqları tuturdular. Əməllərinə isə belə don geyindirirdilər: Allahın balıq tutmaq barəsindəki qadağanı yalnız şənbə gününə aiddir. Biz də həmin gün balıq tutmamışıq. Onlar bu bəhanə ilə öz günahlarını yumaq istəyirdilər. Halbuki, onlar balıq ovunun bütün işlərini şənbə günü görürdülər. Əməllərinin cəzası olaraq Allah-təala «İylə» camaatına qəzəb edib onları çətin əzabla həlakətə yetirdi. Mə'sum İmamlarımızın bu əhvalat barəsindəki hədislərində qeyd edilir ki, İylə camaatı bu günah işin törədilməsində üç dəstəyə bölünmüşdü.

1. Birinci dəstə bu işi birbaşa edənlər idi.

2. Başqa bir dəstənin bu işin icrasında əməli fəaliyyəti olmasa da, bu günahın qarşısında müxalifətçilik də etmədilər. Yə'ni onu edənləri bu işdən çəkəndirmək üçün heç bir tədbir görmədilər.

3. Üçüncü dəstə isə bu günaha qoşulmadı, üstəlik bu işi edənləri çəkəndirməyə çalışırdılar. İmam Sadiq (ə) buyurur:

هَلَكَتِ الْفِرْقَتَانِ وَنَجَّتِ الْفِرْقَةُ الثَّالِثَةُ

«Onlardan iki dəstəsi (günahkarlar və günah qarşısında sükut edənlər) həlak oldular. Üçüncü dəstə isə nicat tapdı».

İBRƏTLİ BİR HEKAYƏ

İmam Baqir (ə) buyurur: «İslam Peyğəmbəri (s) Mədinə şəhərinə təzə hicrət etmişdi. Məscidin kənarında yaşayan Sə'd adlı bir müsəlman çox ağır vəziyyətdə yaşayırdı. O həmişə Peyğəmbərlə (s) birlikdə camaat namazında iştirak edirdi. Heç bir çətinlik onu, ibadətini tərk etməyə vadar edə bilmirdi. Peyğəmbər (s) hər dəfə Sə'di görəndə çox qəmgin olurdu. Onun qərrib yerdə həddindən artıq fəqir yaşaması Peyğəmbəri (s) çox narahat edirdi. Bir gün Həzrət (s) Sə'də buyurdu: “Əlimə bir şey düşsə, sənə verəcəyəm».

Bir müddət keçdi. Peyğəmbər (s) Sə'də kömək göstərə bilmədiyi üçün narahat idi. Allah-təala, Peyğəmbər (s) qəmgin olduğu üçün Cəbraili ona nazil etdi.

Cəbrail iki dirhəm pulla Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib dedi: «Allah-

təala sənin qəmgin olmağını bilir. Sə'din ehtiyacını ödəmək istəyirsənmi?

Peyğəmbər (s) buyurdu: «Bəli».

Cəbrail dedi: «Bu iki dirhəmi Sə'də ver və ona de ki, bu pulla ticarət etsin». Peyğəmbər (s) o iki dirhəmi aldı və günorta namazı üçün məscidə tərəf yollandı. Yolda Sə'din gördü. Peyğəmbər (s) ona buyurdu:

«Ey Sə'd! Ticarət edə bilərsənmi?»

Sə'd dedi:

«Allaha and olsun, ticarət etməyə heç bir şeyim yoxdur».

Peyğəmbər (s) iki dirhəmi ona verdi və buyurdu:

«Bu iki dirhəmlə ticarət et və Allahın ruzisini qazan».

Sə'd o pulu aldı və Peyğəmbərlə (s) birlikdə məscidə getdi. Namazdan sonra Peyğəmbər (s) ona buyurdu:

فَمُ فَاطْلُبِ الرِّزْقَ فَقَدْ كُنْتُ بِحَالِكَ مُعْتَمًّا يَا سَعْدُ

«Ey Sə'd! Qalx ayağa və ruzi dalınca get. Mən sənə bu vəziyyətdən narahatam».

Sə'd ticarətə başladı. İki dirhəm o qədər bərəkətli oldu ki, o pulla alınan hər bir şey çoxlu qazanc gətirirdi. Bu yolla Sə'd çoxlu sərvət qazandı. Onun ticarəti gündən-günə rəvnəqlənirdi. O, məscidin kənarında özünün ticarəti üçün bir yer düzəltmişdi. Bilal azan deyəndə Peyğəmbər (s) məscidə gəlirdi, lakin Sə'di əvvəlki kimi namazda görmürdü.

Peyğəmbər (s) vəziyyəti belə görüb Sə'də müraciət etdi:

يَا سَعْدُ شَغَلَتْكَ الدُّنْيَا عَنِ الصَّلَاةِ

«Ey Sə'd, dünya malı səni namazdan ayırdı!»

O isə Peyğəmbərin (s) cavabında bəhanə gətirib deyirdi:

مَا أَصْنَعُ؟ اضْيَعْ مَالِي، هَذَا رَجُلٌ قَدْ بَغْتُهُ فَتَرِيدُ أَنْ أَسْتَوْفِيَ مِنْهُ، وَهَذَا رَجُلٌ قَدْ اشْتَرَيْتُ مِنْهُ فَأَرِيدُ أَنْ أُؤْفِيه

«Nə edim? Malımı tələf edimmi? Bir kişiye mal satmışam, pulunu almaq istəyirəm, digərindən mal almışam, pulunu vermək lazımdır. (Bu vəziyyətdə nə cür namaza gəlim?)

Peyğəmbər (s) Sə'din bu vəziyyətdən o qədər narahat olmuşdu ki, onun bu narahatçılığı Sə'din kasıblığına görə keçirdiyi nigaranlıqdan da çox idi.

Bu vaxt Cəbrail Peyğəmbərə (s) nazil olub ərz etdi:

«Allah-təala sənə Sə'd barədə narahat olmağını bilir. Sə'din bu iki

vəziyyətindən hansını xoşlayırsan? O fəqir olanda namaza və ibadətə diqqətli idi. Amma indi o, namaza çox diqqətsiz olubdur.»

Peyğəmbər (s) buyurdu: Onun birinci vəziyyətdə olmağını xoşlayıram. Çünki onun sərvətli olması dinini əlindən aldı.

Cəbrəil dedi:

إِنَّ حُبَّ الدُّنْيَا وَالْأَمْوَالِ فَتْنَةٌ وَمَشْغَلَةٌ عَنِ الْآخِرَةِ

«Dünya sərvətinə vurğun olmaq xətdir və insanı axirət işlərindən yayındırar. Sonra Peyğəmbərə (s) xitab edib dedi:

«Ona verdiyin iki dirhəmi ondan al. Bundan sonra onun vəziyyəti əvvəlki kimi olacaq».

Peyğəmbər (s) Sə'dlə rastlaşanda ona dedi:

«Mənim iki dirhəməmi vermək istəmirsən?»

Sə'd dedi: «Onun əvəzinə iki yüz dirhəm verməyə hazıram».

Peyğəmbər isə (s) buyurdu:

«Mən təkcə iki dirhəməmi istəyirəm.»

Sə'd Peyğəmbərin (s) iki dirhəmini verdi. Bundan sonra Sə'din yığdığı var-dövlət azalmağa başladı. Onun vəziyyəti əvvəlki səviyyəyə qayıtdıqdan sonra, ibadəti də tənzimləndi.

Bu hadisədən nəticə alırıq ki, özünü tam dünya malı ilə məşğul etmək və var-dövlətə həris olmaq insanı Allah yolundan qafil edib çəkindirər. Müasir dövrdə də belə şəxslər az deyil. Onları namaza və məscidə getməyə dəvət edəndə Sə'din gətirdiyi bəhanədən gətirirlər. Misal üçün, deyirlər: «Məscid bekarların yeridir. Biz isə iş adamıyıq.» Görəsən bu cür bəhanələr nə dərəcədə məntiqə uyğundur?! Nə üçün müsəlman olan şəxs vaxtını düzgün nizamlamır ki, öz dini vəzifələrini də yerinə yetirə bilsin?!

Hər müsəlman şəxsin ən ümdə vəzifəsi onu yaradan Allah qarşısında olan borcudur. Bir halda ki, Ulu Tanrıya ən əziz ne'mət olan canını belə borclusan, o zaman Onun göndərdiyi qanunlara riayət etməyə tələs! Bir sözlə, Peyğəmbər (s) zamanında baş verən bu hadisə dünya malına vurğun olub ibadətdən uzaqlaşan şəxslərə xəbərdarlıqdır.

7. HƏRBİ ÜZRLƏR

Ümumiyyətlə çətin işlərdə məs'uliyyətdən boyun qaçıрмаq məqsədiylə bəhanələr çoxalır. Cihad və düşmənə müharibə etmək ağır və məs'uliyyətli işlərdən biridir. İmanı zəif olan şəxslər bu müqəddəs vəzifədən boyun qaçıрмаq, eləcə də bu günahlarına din çərçivəsində haqq qazandırmaq üçün müxtəlif bəhanələr gətirirlər. Ya ata-analarının qocalığını, ya ailəsinin sahipsizliyini, ya səhhətlərinin xəstəlik səbəbindən

imkan verməməsini, hətta havanın istiliyini, soyuqluğunu və bu kimi ucuz bəhanələri əllərində dəstək tutaraq həm dini, həm də dövləti mükəlləfiyyətlərdən boyun qaçıırırlar. Həmçinin zahirdə müsəlman olanlarla müharibə edən zaman «biz müsəlman qardaşlarımızla müharibə edə bilmərik» deyərək bu müqəddəs işdən yayınırırlar.

Nümunə kimi Təbuk müharibəsinə getməkdən boyun qaçıırmaq üçün edilən bəhanəni qeyd edək. Hicrətin doqquzuncu ilində İslam Peyğəmbəri (s) tərəfindən bütün müsəlmanlara Rum təcavüzkarlarının qarşısını almaq üçün Təbuk deyilən yerə hərəkət etmələri əmr edildi. Müsəlmanlardan bə'zisi öz canlarını və mallarını islam dininin müdafiəsi yolunda qurban verməyə hazır olmadıqları üçün Peyğəmbərin (s) bu əmrinə itaət etmədilər. Onların bəhanəsi bu idi: Hava çox istidir və belə isti havada uzaq səfərə çıxıb müharibə edə bilmərik. Onlar bu sözlərlə başqalarını da müharibəyə getməkdən çəkindirirdilər.

«Tövbə» surəsinin **81**-ci ayəsində oxyuruq:

وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ

«Peyğəmbərin (s) əmrindən boyun qaçıranlar «bu istidə cihada getməyin» dedilər. De: «Cəhənnəm odu daha istidir», əgər başa düşsələr».

İmam Əli (ə) yalan bəhanələrlə müqəddəs cihaddan qaçanları tənqid atəşinə tutmuşdur. O həzrət söhbətlərinin birində (Müaviyənin qoşunu) ilə müharibəyə getməkdən boyun qaçıran İraq camaatına xitab edərək buyurur:

«Üzünüz qara olsun! Həmişə düşmən hücumu qarşısında aciz olduğunuz üçün qəmli və kədərli olasınız! Düşmən sizə hücum edir, siz isə susursunuz, sizinlə müharibə edir, siz isə ayağa qalxmırsınız. Onlar Allaha bu qədər günah edirlər, siz isə bu günahlara razısınız.»

Sonra o Həzrət buyurur:

فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِالسَّيْرِ إِلَيْهِمْ فِي أَيَّامِ الْحَرِّ قُلْتُمْ هَذِهِ حِمَارَةُ الْقَيْظِ، أَمَهْلُنَا يَفْسَبِجَ عَنَا الْحَرُّ

«Sizə yayda düşməyə hücum etmək əmrini verdim, siz isə dediniz: Bizə möhlət ver, havalər sərinləşsin».

وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِالسَّيْرِ إِلَيْهِمْ فِي الشِّتَاءِ قُلْتُمْ هَذِهِ صَبَارَةُ الْقُرَى، أَمَهْلُنَا يَنْسَلُخُ عَنَا الْبَرْدُ...

«Sizə qışda düşmənlə müharibə fərmanını verdim, siz isə dediniz: İndi

hava çox soyuqdur. Möhlət ver hava istiləşsin».

Sonra buyurur:

فَإِذَا كُنْتُمْ مِنَ الْحَرِّ وَالْقُرِّ تَقْرَوْنَ فَأَنْتُمْ وَاللَّهُ مِنَ السَّيْفِ أَقْرُ

«Siz havanın soyuğundan və istisindən qaçırırsınız, Allaha and olsun ki, düşmənin qılıncından daha çox qorxacaqsınız».

XƏNDƏK MÜHARİBƏSİNDƏ BƏHANƏ

Vətənin müdafiəsi və düşmənlə cihad etmək dini vəzifələrin çoxundan əhəmiyyətliidir. Dinimizə görə, canı qorumaq vacibdir. Amma cihad zamanı hətta canı belə qorumaq vacib deyil. Deməli, bu barədə olan heç bir üzr və bəhanələr düz deyil. Və yaxud müharibə zamanı bə'zi şəxslər evlərinin təhlükəli bir ərazidə olduğunu bəhanə edərək döyüşdən yayınırlar. Guya evlərini pis adamların şərindən qorumaq üçün evdə qalırlar. Belə üzrlər bə'zi şəxslər tərəfindən Xəndək müharibəsində (hicrətin beşinci ilində) baş verdi. Bə'zi pis adamlar müharibədən boyun qaçırmaq üçün deyirdilər: «Bizim evimiz möhkəm deyildir. Ona xəsarət dəyə bilər». Amma İslam Peyğəmbəri (s) onların bu bəhanəsini rədd etdi.

«Əhzab» surəsinin 13-cü ayəsində oxuyuruq:

وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ

إِلَّا فِرَارًا

«Bə'ziləri də «evimiz düşmən üzünə açıq qalmışdır» deyərək, Peyğəmbərdən (s) icazə istəyirdilər. Halbuki, evləri açıq deyildi; onlar ancaq müharibədən qaçmaq istəyirdilər».

TƏBUK MÜHARİBƏSİNDƏ DAHA BİR GÜLMƏLİ BƏHANƏ

Cədd ibn Qeys adlı bir münafiq müharibəyə getməmək üçün bəhanə gətirərək Peyğəmbərə (s) dedi:

«İcazə ver, bu müharibədə iştirak etməyim. Çünki mənim qadınlara qarşı istəyim çoxdur. Xüsusilə də qorxuram ki, rum qızlarını görəndə ağlım başımdan çıxa və onlara aldanam. Bu da məni öz müqəddəs vəzifəmdən ayıra bilər».

Bu gülməli bəhanəni rədd etmək üçün «Tövbə» surəsinin 49-cu ayəsi nazil oldu. Ayədə oxuyuruq:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ إِذْنَ لِي وَلَا تَفْتِنِي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ

«Onlardan eləsi var ki, «mənə izn ver, fitnənin qurbanı eləmə» söyləyir. Beləsi artıq fitnənin qurbanıdır və cəhənnəm kafirləri hər tərəfdən əhatə edibdir».

Yə'ni belə xarab adamlar günaha bulaşmasınlar deyə, müharibəyə getməkdən boyun qaçıırırlar. Lakin onlar indidən günaha bulaşıblar. Çünki onlar Allahın düşməinə qarşı mübarizə fərmanına e'tina etmirlər. Görəsən, belə bəhanələrlə Allahın qəti fərmanı ilə müxalifət etmək olarmı?

HÜDEYBİYYƏ SÜLHÜ ƏRƏFƏSİNDƏ BƏHANƏ

Hicrətin 6-cı ili, ziqə'də ayı idi. İslam Peyğəmbəri (s) **1400** nəfərə yaxın müsəlmanla birlikdə ümrə mərasimini yerinə yetirmək üçün Məkkəyə tərəf yollandı. Müsəlmanların bu səfəri kafirləri qorxutmaq üçün bir növ hərbi manevr olduğundan Peyğəmbər (s) bütün müsəlmanları bu səfərə çıxmağa də'vət etdi. Müsəlmanlar Peyğəmbərlə (s) birlikdə Məkkəyə tərəf yola düşdülər. Lakin Məkkə şəhərinin yaxınlığında yerləşən Əsfan adlı yerə çatanda kafirlər onların Məkkəyə daxil olmalarına icazə vermədilər. Bu vaxt Peyğəmbər (s) Məkkənin **20** kilometrliyində yerləşən Hudeybiyyə kəndinə daxil oldu. Orada Peyğəmbərlə (s) Qüreyş qəbiləsinin nümayəndələri arasında İslam dini üçün çox əhəmiyyətli olacaq «Hudeybiyyə» sülhü imzalandı və Peyğəmbər (s) müsəlmanlarla birlikdə Məkkəyə daxil olmadan Mədinəyə qayıtdı. Həzrət bütün müsəlmanların bu səfərə çıxmalarına fərman versə də bə'zi zəif imanlı şəxslər bu səfərdə iştirak etmədilər. Onlar öz hərəkətlərini belə əlaqələndirirdilər:

«Kafirlər hazır vəziyyətdə idilər. Onlar müsəlmanlarla müharibə etməyə fürsət axtarırlar. Müsəlmanların bu səfərdən salamat qayıtmaları mümkün deyil». Lakin onlar müsəlmanların bu səfərdən əlidolu (Hudeybiyyə sülhü ilə) və sağ-salamat qayıtdıqlarını görüb, bu fikrə düşdülər ki, öz işlərinə bəraət qazandırsınlar. Onlar Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib «Mədinədə arvad-uşağın keşiyində qalmışdıq» bəhanəsi ilə üzr istəmək qərarına gəldilər. Lakin onların bu niyyəti həyata keçməmişdi ki, «Fəth» surəsinin **11**-ci ayəsi nazil oldu və onların bu bəhanəsini şiddətli surətdə rədd etdi. Bu ayədə oxuyuruq:

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا
يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

«Müxalifət edən bədəvilər tezliklə sənə «malımızı-mülkümüzü, ailəmizi qorumaqla məşğul idik. Bizim üçü Allahdan məğfirət dilə» deyəcəklər. Ürəyində olmayanı dilləri deyir.»

Yə'ni onlar yalan deyirlər. Arvad-uşağın, var-dövlətin keşiyində qalmaq bəhanəsi düz deyil. Beləliklə, onlar Peyğəmbərdən (s) üzr istəməmiş «Fəth» surəsinin **11-14**-cü ayələri ilə Allah-təala Peyğəmbərə (s) onların qarşısında qəti mövqeydə dayanmaq fərmanını verdi.

CƏMƏL MÜHARİBƏSİNDƏ BƏHANƏ

«Cəməl» müharibəsində İmam Əlinin (ə) qoşunundan bə'ziləri bu müharibəni qardaş qırğını adlandırmaqla müharibəyə getmədilər. Onlardan bə'zisi İmam Əlini (ə) «Cəməl» müharibəsini törədənlərlə mübarizə apardığına görə tənqid atəsinə tuturdular. İmam Əli (ə) bu müharibədə Cəməl qoşununu aşkarda lə'nətlədi. Bu zaman İmamın qoşunundan bir nəfər o Həzrətə müraciət edərək dedi: Cəməl qoşununda olan mö'minləri öz lə'nətindən istisna et! İmam Əli (ə) bu sözü eşidəndə o şəxsə xitab etdi və buyurdu:

وَيْلَكَ مَا كَانَ فِيهِمْ مُؤْمِنٌ

«Vay olsun sənə! Onların arasında mö'min yoxdur»

Həmçinin «Siffeyn» müharibəsində də bə'ziləri «Müsəlmanları öldürmək düz deyil» bəhanəsi ilə İmam Əlinin (ə) köməyinə gəlmədilər. İmam Əli (ə) belə yersiz bəhanələri rədd edir və deyirdi: Müaviyə və onun qoşunu müsəlman deyillər. Onlar zahirdə islam dinini qəbul etmiş kafirlərdir. Lakin bunu gizlədirlər.

Müharibə gedən zaman bir şəxs Əmmar Yasirə dedi: «Peyğəmbər (s) buyurmuşdur ki, «Kafirlərlə vuruşun, amma onlar müsəlman olsalar, canları və malları amandadır». Əmmar dedi: «Düzdür, Peyğəmbər (s) belə bir kəlam buyurmuşdur. Lakin Müaviyənin dəstəsi müsəlman deyillər. Onlar özlərini müsəlman kimi qələmə verirlər. Amma həqiqətdə kafirdirlər».

İmam Əlinin (ə) etdiyi bu müharibələrdən bir neçə il sonra da yanlış fikirlilər bu müharibələri müsəlmanlara qarşı müharibə adlandırırdılar. İmam Baqir (ə) belə şəxslərin cavabında buyurur:

لَوْ أَنَّ عَلِيًّا قَتَلَ مُؤْمِنًا وَاحِدًا لَكَانَ شَرًّا عِنْدِي مِنْ حِمَارِي هَذَا

«İmam Əli (ə) bir (zahiri) mö'mini qətlə yetirirdisə, o mö'min mənim nəzərimdə bu ulaqdan (öz ualğına işarə edərək) pisdir.»

DAHA BİR DƏHŞƏTLİ BƏHANƏ

1945-ci ildə Yaponiyanın iki şəhəri Amerika cinayətkarları tərəfindən atılan atom bombasına məruz qaldı. Amerika prezidenti Trumenin fərmanı ilə birinci atom bombası Xirosima şəhərinə atıldı. Bu partlayışın nəticəsində **150** min nəfər həlak oldu. Bu partlayışdan üç gün sonra isə ikinci bomba Naqasaki şəhərinə atıldı. Bu dəfə də partlayış nəticəsində çoxlu insan tələfatı oldu.

Trumen beynəlxalq aləmdə özünün bu dəhşətli əməlinə haqq qazandırmaq məqsədi ilə belə bir arayış verdi:

«Mən bu fərmanı yüz minlərlə Amerika əsgərinin, təyyarəçisinin, gəmiçisinin canını qurtarmaq üçün verdim».

Beləliklə, Trumen bu aydınlaşdırma ilə özünün ləkəli vicdanını bütün dünya xalqlarının nəzərində pərdələmək istədi. Lakin çox çəkmədi ki, dünyanın sülhsevər insanları ayağa qalxıb onun bu cinayətini məhkum etdilər və bu qara ləkə əbədi olaraq onun adının üstünə yazıldı.

Hörmətli oxucular, söylədiyimiz bu hadisələr tarix boyu gətirilən bəhanə və üzrlərin bir qismi idi.

Mö'minlər və bütün vicdanlı insanlar çalışmalıdırlar ki, bu cür bəhanələri ilə nə özlərini, nə də başqalarını aldatmasınlar.

GÜNAHIN SƏRHƏDLƏRİNİ TANIMAQ

Günahın sərhədlərini tanımaq günah haqqında edilən mühüm bəhslərdən biridir. Başqa sözlə, bə'zi hallarda yaxşı işləri pis işlərdən ayırmaq çətindir. Elə buna görə də bə'zi şəxslər günahların sərhəddini tanımadıqları üçün günah işləri həqiqi əməl kimi görüblər. Və yaxud əksinə; çox yaxşı və bəyənilən bir işi günah bilib tərk ediblər. Nəticədə belə səhvlər onların həyatına çox pis tə'sir bağışlayıb. Əvvəlcə biz xülasə şəkildə bu bəhsdə olan bir neçə ünvana işarə edəcəyik. Sonra isə bunlardan birini geniş şəkildə araşdıracağıq.

Sərhədləri yaxın olan aşağıdakı bir neçə ünvana diqqət yetirək:

1. Zəlif olmaq; - Təvazökarlıq etmək.
2. Vüqarlı və izzətli olmaq; - Təkbəbürlü və lovğa olmaq.
3. Dünyaya vurğun olmaq; - Siyasətçi olmaq.
4. Paxıllıq (həsəd); - Qənaət.
5. Sükut; - Özünü ələ almaq.
6. Qorxmazlıq; - Şücaət
7. Təbii ehtiyacları tə'min etməmək; - İsmətli olmaq.
8. İsrəfçilik; - Səxavətli olmaq.
9. Müsavat; - Ədalət.

10. Tərki-dünyalıq; - Dünya yaşayışına vurğun olmamaq.

11. Tənbəllik; - Allaha təvəkkül etmək.

12. Yaltaqlıq; - Başqasını doğrudan tə'rifləmək.

13. Rüsvət; - Hədiyyə.

14. Başqasının zülmünə təslim olmaq; - Məcburi təslim olmaq.

15. Qeybət etmək; - Pis adamları ifşa etmək.

16. Haqq qarşısında dayanmaq; - Nahaq qarşısında mübarizə etmək.

17. Dünya malına həris olmaq; - Ailə-uşağının ehtiyaclarını ödəmək üçün çalışmaq.

18. Aciz olmaq; - Səbirli olmaq.

Çox vaxt bə'zi şəxslər söylədiyimiz bu xarakterləri bir-biri ilə səhv salırlar. Məsələn, qənaət adı ilə paxıllıq edirlər. Səxavətli olmaq adı ilə israfə yol verirlər. İzzətli və vüqarlı olmaq adı ilə lovğa olurlar. Təvazökarlıq adı ilə başqasının əlində zəlil olurlar. Özünü ələ almaq adı ilə sükut edib haqqı müdafiə etməkdən çəkinirlər. Və yaxud bir şəxsi düzgün tə'rifləmək adı ilə yaltaqlıqə düçar olurlar. Çox təəssüflər olsun ki, belə səhvlər cəmiyyətdə tez-tez baş verir. Bu məsələni geniş şəkildə tədqiq etmək bu kitabın imkanları daxilində deyil. Lakin dediyiniz kimi, söylədiyimiz ünvanlardan birini burada geniş surətdə araşdırırıq:

Dünya yaşayışından tam üz döndərmək və dünya yaşayışına vurğun olmamaq:

İslam dinində zahidlik, yə'ni dünya malına və yaşayışına vurğun olmamaq çox gözəl, bəyənilən bir xislətdir. Həmçinin bu dində dünyadan üz döndərmək (tərki-dünyalıq) və rahiblik bəyənilmir.

İmam Əli (ə) buyurur:

طُوبَى لِلزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيَا، الرَّاعِبِينَ فِي الْآخِرَةِ

«Xoş o kəslərin halına ki, bu dünyanın yaşayışına vurğun deyillər. Lakin axirət həyatına meyillidirlər».

Qeyd etdiyimiz kimi islam dinində rahiblik də rədd edilir Bu barədə aşağıdakı hədisə diqqət yetirək:

Osman ibn Məz'unun arvadı Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib ərindən şikayət edərək ərz edir: Osman gündüzlər oruc tutur, gecələr isə ibadətə məşğul olur. (Ailə yaşayışına qarşı e'tinasızdır.)

Peyğəmbər (s) bu sözü eşidəndə əsəbiləşir və birbaşa Osmanın evinə gedib onu namaz qılan halda görür.

Osman namazı qurtardıqdan sonra Peyğəmbər (s) ona xitab edib deyir:

يَا عُثْمَانُ لَمْ يُرْسِلْنِي اللَّهُ بِالرُّهْبَانِيَّةِ وَلَكِنْ بَعَثَنِي بِالْحَنِيفِيَةِ السَّمْحَةِ، أَصُومُ
وَأُصَلِّي وَالْمِسُّ أَهْلِي...

«Ey Osman! Allah məni rəhbaniyyəti (səhralar dağlara çəkilib ibadət etməyi) təbliğ etməyə göndərməyib. Məni, asan və təbii olan təkəllüflüq dinini təbliğ etmək üçün peyğəmbər seçib. Namaz qılıram, oruc tuturam və həyat yoldaşım da əlaqədə oluram. Deməli, mənim dinimi istəyənlər mənim yolumla getməlidirlər».

Mə'lum olur ki, zahid olmaqla dünyanı tam tərk etməyin arasındakı fasilə çox azdır. Elə buna görə də İslam tarixində çox şəxsiyyətlər zahidlik adı ilə dünyadan, siyasətdən və maddi ne'mətlərdən əl çəkib rahiblik-asket həyat tərzini seçiblər. Onlar islam dinində bəyənən zahidlərin həqiqi simasını dəyişdirib, İslam Peyğəmbərinin (s) rədd etdiyi yola çəkiliblər. Başqa sözlə, zahid olmaq dünyanı tərk etmək yox, dünyaya vurğun olmamaq mə'nasındadır.

İbrahim Ədhəm və Bayəzid Bəstani kimi şəxslərin dünyanı tərk etmələri İslamın dediyi zahidlik deyil. İslam dinində tövsiyə olunan zahidlik İmam Əlinin (ə) simasında və onun həyatında görmək mümkündür. O Həzrət ən böyük zahid olmaqla eyni zamanda, siyasi və ictimai sahələrdə tam fəal idi. Gecələri ibadət etməklə bərabər gündüzləri əkinçilik edirdi. İmam Əli (ə) dünya həyatını axirət həyatına bir körpü və vasitə bilirdi. Kəlamlarının birində zahid olmağı belə izah edir:

الرَّهْدُ كُلُّهُ بَيْنَ كَلِمَتَيْنِ مِنَ الْقُرْآنِ، قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ
وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

«Zahid olmağın bütün həqiqəti Qur'anın iki cümləsində gəlib. (Allah-təala buyurur:) Keçmişə təəssüflənməyin, gələcəkdə gələnə isə sevinməyin».

İmam Əli (ə) bu qanunla bizə öyrətdi ki, zahidliklə dünyanı tərk etməyin fərqi bilək. Çünki bunların fərqi bilməmək bə'zilərini, çox şəxsiyyətləri, hətta mə'sum İmamı tənqid etməyə vadar edib. Nümunə olaraq bu hədisə diqqət yetirək:

Məhəmməd ibn Münkədir deyir: «İsti yay günlərinin birində Mədinə şəhərindən çıxdım. Əkin sahələrinin birində İmam Baqiri (ə) yorulmadan işləyən gördüm. Öz-özümə dedim: Qüreyş qəbiləsinin ən böyük şəxsiyyətlərindən biri belə isti havada dünya malının dalıncadır. Gedib ona nəsihət verməliyəm. O Həzrətin hüzuruna gəlib salam verdim. Onun üz-gözündən tər damcılarının axdığını gördüm. Ona dedim: Allah sənə

kömək olsun! Belə bir isti havada Qüreyşin şəxsiyyətlərindən birisinin dünya malı dalınca düşməsi düzdürmü? Bu halda sənin əcəlin çatsa, Allaha nə cavab verərsən?»?

İmam mənim cavabımda buyurdu: «Mənim əcəlim bu halda çatsa, Allaha ibadət edən halda dünyadan gedəcəyəm. Çünki mən bu işimlə özümü və ailəmi sənə və başqalarına möhtac olmağa qoymuram. Mənim qorxum ondadır ki, Allaha günah edən zaman əcəlim çatsın».

Məhəmməd ibn Münkədir deyir:

O Həzrətin bu cavabını eşidəndə dedim:

صَدَقْتَ يَرْحَمَكَ اللَّهُ، أَرَدْتُ أَنْ أَعْظِكَ فَوَعَّظَنِي

«Düz dedin, Allah öz rəhmətini sənə şamil etsin. Sizə nəsihət vermək istədim, lakin siz mənə nəsihət verdiniz».

Başqa bir hədisdə oxuyuruq:

Əbu Bəsir deyir: İmam Sadiqdən (ə) eşitdim ki, buyururdu:

إِنِّي لَأَعْمَلُ فِي بَعْضِ ضِيَاعِي حَتَّى أَعْرَقَ، وَإِنَّ لِي مَن يَكْفِينِي، لِيَعْلَمَ اللَّهُ عَزَّ
وَجَلَّ إِنِّي أَطْلُبُ الرِّزْقَ الْحَلَالَ

«Mən bə'zi əkin sahələrimdə elə işləyirəm ki, bədənimdən tər axır. Halbuki, bu işi mənim üçün görənlər də var. Lakin bu işi özüm öhdəmə alıram ki, Allah-təala mənim halal ruzi qazanmağımı görsün».

Bütün qeyd edilənlərdən belə nəticəyə gəlirik ki, zahid olmaq dünyada qazanc üçün çalışmaqla ziddiyyətdə deyil. Bunların hər ikisi bir həyat qurmaq üçün lazımdır.

GÜNAHLARDA İSTİSNA

Günahlardakı istisnaları tanımaq bu barədə mühüm bəhslərdəndir. Hər bir hadisə və hərəkətdə istisna məsələsi olduğu kimi, günahlardan da bir çoxu bə'zi vaxtlar caiz, hətta vacib olur. Məsələn: yalandan and içmək böyük günahlardan biridir. Lakin bir müsəlmanın canını zalım bir şəxsin əlindən xilas etmək üçün yalandan and içməyə məcburdursa, bu vaxt yalandan and içmək günah sayılmaz. Əks halda yalan danışmaq haram və günahdır. İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan bir hadisə əsasən, üç yerdə yalan danışmağın eybi yoxdur. İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Hər bir yalandan ötrü bir gün (Qiyamət günü) sual olunacaq. Amma üç yerdə yalan danışmağın eybi yoxdur:

1. Bir şəxsin din düşmənləri ilə müharibədə yalanla hiylə işlətməsi. Bu şəxsə heç bir günah yazılmaz.

2. İki nəfər kūsülünü barışdırmaq məqsədi ilə yalan danışmaq.
3. Bir şəxs öz həyat yoldaşına bir şey və'də verə, amma onun almaq fikrində olmaya.

QEYBƏT VƏ ONUN İSTİSNALARI

Günahlarda olan istisnalarla daha yaxından tanış olmaq üçün qeybətdə olan istisnalara diqqət edək. Qeybət etmək və müsəlmanların eybini onların ardınca danışmaq böyük günahlardan sayılır. Qur'an ayələrində və hədislərdə qeybət şiddətli surətdə qadağan olunmuşdur. Qeybət bir müsəlmanın ardınca danışib, onun gizli eyblərdən birini faş etməyə deyilir. Amma başqasının aşkarda olan eybini danışmaq məzəmmət məqsədi ilə olmasa, eybi yoxdur.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

الْغَيْبَةُ أَنْ تَقُولَ فِي أَخِيكَ مَا سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ

«Qeybət odur ki, müsəlman qardaşının haqqında Allahın gizli saxladığı eybini faş edəsən».

«Hücürat» surəsinin 13-cü ayəsində oxuyuruq:

وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

«Bir-birinizin qeybətini etməyin. Hansı biriniz ölmüş qardaşının ətini yeməkdən zövq alır? Əlbəttə, heç biriniz. Sizin bu işdən acığınız gəlir».

Qeybət eləməyin pislənməsinə aid hədislər çoxdur. Lakin burada iki hədislə kifayətlənirik.

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

الْغَيْبَةُ أَسْرَعُ فِي دِينِ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ مِنَ الْإِكْلَةِ فِي جَوْفِهِ

«Müsəlmanın dininin məhvində qeybətin tə'siri xora xəstəliyinin insan bədənindəki tə'sirindən çoxdur».

2. Allah-təala Musa peyğəmbərə belə vəhy etdi:

مَنْ مَاتَ تَائِبًا مِنَ الْغَيْبَةِ فَهُوَ آخِرُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَمَنْ مَاتَ مُصِرًّا عَلَيْهَا فَهُوَ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ النَّارَ

«Qeybət etməkdən tövbə edib dünyasını dəyişən şəxs hamıdan axırda behiştə daxil olacaq. Qeybətlə məşğul olduğu halda dünyasını dəyişən şəxs isə hamıdan birinci cəhənnəmə daxil olacaq».

Qeybətin bu cür ağır günahlardan olmağına baxmayaraq, bə'zi hallarda

qeybət etmək caiz və hətta vacib olur. Böyük alim, mərhum Şeyx Ənsari özünün «Məkasib» kitabında yazır:

Müsəlmanın qeybətini etməkdən məqsəd düzgün və mühüm hədəf olarsa, belə ki, bu mühüm hədəfə qeybətdən savayı heç bir şeylə nail olmaq mümkün olmazsa, bu vaxt qeybət etmək günah deyil. Deməli, qeybətdəki istisnaların sayı məhdud deyil. İstisnalardan bir neçəsini qeyd edirik:

1. Aşkarda günah edən şəxsin etdiyi günahlar haqqında qeybətini etmək.

2. Zalım şəxsin qeybətini etmək.

3. Bir kəsə məsləhət verən zaman qeybət etmək.

4. Günahdan çəkəndirmək üçün bir şəxsin qeybətini etmək.

5. Mühüm və böyük bir fəsadın qarşısını almaq üçün qeybət etmək. Misal üçün bid'ətçi şəxsin qeybəti.

6. Məhkəmə zamanı şahidlərin qeybətini qazinin hüsurunda etmək.

7. Bir şəxsi ziyandan qorumaq üçün onun qeybətini etmək.

8. Bir şəxsi elə bir eybli adla yad edəsən ki, təkcə o adla tanınır. Misal üçün kar, kor, şil, keçəl və s..

9. Yanlış fikirli bir kitabı və yaxud məqaləni tənqid edərkən qeybət etmək.

«Nisa» surəsinin 148-ci ayəsində oxuyuruq:

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ

«Allah zülmə mə'ruz qalan şəxsdən başqa, bir özgəsinin açıqca pis söz söyləməsini sevməz».

Beləliklə, günahlardan olan bə'zi istisnalarlı tanış olduq. Bu istisnaların tanımaq insanı günahlardan qorunmasında mühüm oynayır.

BÜTÜN MƏ'NƏVİ DƏYƏRLƏRƏ DİQQƏT YETİRMƏK

Günahlarla tanışlığı olan hər bir müsəlman çox ehtiyatlı olmalıdır ki, həyatda bacardığı qədər heç bir günaha bulaşmasın. Çünki bə'zi hallarda mühüm işlərə diqqət yetirən zaman kiçik günahlar yaddan çıxır. Bu barədə iki əhvalata diqqət yetirək:

1. «Ühüd» müharibəsi hicrətin üçüncü ilində Ühüd dağı ətrafında baş verdi. Bu müharibədə səhəbələrə birinin oğlu şəhid oldu.

Bu şəhidin anası oğlunun qanlı cəsədinin üstünə gəlir, onun üzündən toz-torpağı təmizləyib deyir: «Oğlum, gedəcəyin behişt sənə şirin olsun!»

Peyğəmbər (s) bu sözü eşidəndə o qadına xitab edib deyir:

«Behiştin ona şirin olmağını haradan bilirsən? Ola bilsin, həyatda faydasız sözlər danışıb və yaxud malı çox olan zaman paxıllıq edib».

2. Sə'd ibn Məaz «Ühüd» müharibəsində yaralandı. Bir neçə ay xəstə yatdıqdan sonra vəfat etdi. Peyğəmbər (s) və başqa müsəlmanlar onu çox böyük ehtiramla dəfn etdilər. Peyğəmbər (s) onun haqqında belə buyurur: «Allaha and olsun, onun dəfn mərasimində 70 min mələk iştirak etdi». Dəfn mərasimindən sonra Sə'din anası qəbrin kənarında durub dedi:

«Behişt sənə şirin olsun!»

Peyğəmbər (s) bu sözü eşidəndə üzünü Sə'din anasına tutub dedi:

«Sakit ol! Allahdan nə gözləyirsən?! İndi Sə'd qəbirdə əzab içindədir».

Orada olanlar Peyğəmbərdən (s) soruşdular:

«Nə üçün Sə'd qəbirdə əzab çəkir, halbuki sizin ona böyük ehtiramınız var idi?»

Peyğəmbər (s) buyurdu:

نَعَمْ إِنَّهُ كَانَ فِي خُلُقِهِ مَعَ أَهْلِهِ سُوءٌ

«Düzdür, o qəbirdə əzab çəkir, çünki o öz ailəsi ilə pis davranırdı».

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

İNSANI GÜNAHDAN SAXLAYAN AMİLLƏR

Avtomobillərdə onları xətdəndən qorumaq üçün tormoza ehtiyac olduğu kimi, insanın da onu müxtəlif günahlardan qorumaq üçün tormoza və saxlayıcı bir amilə ehtiyacı var. İnsanı günahdan qoruyan amillər aşağıdakılardır:

1. Müxtəlif işlərdə fikirləşmək.
2. Allaha iman gətirmək və onun hər yerdə nəzarətçi olmasına əqidəli olmaq.
3. İnsanın özünü tanıması və öz şəxsiyyətinə qarşı diqqətli olması.
4. Axirət aləminə və qiyamət gününün hesab-kitabına əqidə.
5. İşlərin Peyğəmbərə və İmamlara təqdim edilməsi.
6. Ölümü yaxın bilmək və onu həmişə yada salmaq.
7. Allahdan həya etmək və günahın tə'sirindən qorxmaq.
8. Düzgün ibadət etmək.

1. MÜXTƏLİF İŞLƏRDƏ FİKİRLƏŞMƏK

Günahın aqibətini fikirləşən tövbə edir.
Dünyanın fani olmasını düşünən dünya malına vurğun olmaz.
Allahın ne'mətləri haqqında düşünən şəxs Allaha məhəbbət bəsləyər.
İbrətamiz hadisələrdə fikirləşmək təvazökarlığa səbəb olar.
Ölüm haqqında düşünmək nəfsin istəklərini nəzarət altına alar.
Böyük şəxsiyyətlər haqqında fikirləşmək insanın inkişaf etməsinə səbəb olar.

Bütün işlərinin nəticəsini qabaqcadan fikirləşən şəxs günah etməz.
Allahın cəzasını fikirləşən şəxs Ondən qorxub həya edir.
İnsan öz zəifliyi haqqında fikirləşsə Allaha təvəkkül edir.
Tarixdə baş verən hadisələr haqqında düşünən şəxs ibrət alar.
Yaranmışlar haqqında fikirləşən şəxs Allaha iman gətirər.
İlahi hökmlər haqqında düşünən şəxs Allahın fərmanı qarşısında tə'zim edir.

Əxlaq pozğunluqları haqqında fikirləşən şəxs özünü doğru yola yönəldər.

Başqa insanların düşdüyü çətinliklər haqqında fikirləşən şəxs hərəkətini plan üzrə edər.

Ata-ananın mehribanlıqları və yaxşılıqları haqqında düşünən şəxs onlarla yaxşı rəftar edər, zəhmətini çəkən zamanda özünü borclu bilib zövq alar.

Fikirləşmək məcazi məfhum kimi yalnız beyinə aid olduğu üçün riyasız bir ibadətdir (özünü kimsəyə göstərmək meyindən uzaq olduğu üçün).

Misal üçün namaz qılmaq üçün paltar, möhür və başqa şeylərə ehtiyac var. Amma fikirləşmək üçün heç bir şeyə ehtiyac yoxdur. Bunun dərəcəsi yalnız insanın şəxsi dünya görüşü, əxlaq tərzı və ağılı səviyyəsində olacaq. Ümumiyyətlə düzgün düşüncə insanı günahlardan çəkindirir. Fikir saf güzgü kimi pislilikləri və yaxşılıqları əks etdirir.

İmam Əli (ə) buyurur:

الْفِكْرُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ

«Fikir saf güzgüdür».⁹⁶

O Həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

مَا زَلَّ مَنْ أَحْسَنَ الْفِكْرَ

«Sağlam düşüncəli şəxsin ayağı bədrəməz».

2. ALLAHA İMAN GƏTİRMƏK VƏ ONUN HƏR YERDƏ HAZİR VƏ NAZİR OLMASINA ƏQİDƏLİ OLMAQ

İnsanı günahlardan saxlayan ən mühüm amil onun Allaha iman gətirməsi və hər bir zaman özünü Allahın hüsurunda görməsinə əqidə bəsləməsidir. Heç bir amil bu amil kimi insanın davranışının nizamlanmasında tə'sirli deyil. Allaha əqidənin qüdrəti günahların təmizlənməsində bütün qüdrətlərdən üstündür. Polis orqanları onların yaşadığı cəmiyyətdəki nöqsanları düzəldə bilməzlər. Allaha və Onun bütün işlərə aqah olduğuna əqidə insanı günahlar qarşısında polad kimi möhkəm edir. Polis orqanları nə qədər güclü olsalar da gizlədilmiş günahların qarşısını ala bilməzlər. Halbuki, cəmiyyətdəki cinayətlərin çox

⁹⁶ Nəhcül-bəlağə, hikmət bölməsi.

hissəsini xəlvətdə edilən cinayətlər təşkil edir. Amma insanlarda daxilən Allaha iman qüvvəsi olsa, onlar həm aşkarda, həm də gizlində günah etməkdən çəkinəcəklər. Buna görə Qur'ani-kərimdə Allaha imanının insanları günahdan qorumaqdakı mühüm rolu qeyd olunmuşdur. “Ələq» surəsinin 14-cü ayəsində oxuyuruq:

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى

«Məgər insan bilmir ki, Allah onun bütün işlərini görür?»

«Fəcr» surəsinin 14-cü ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ رَبَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ

«Şübhəsiz, Allah bəndələrin işlərini izləyir.»

«Mö'min» surəsinin 19-cu ayəsində isə belə oxuyuruq:

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ

«Allah xəyanət edən gözləri tanıyır. Və sinələrdəki gizlin sirrlərdən agahdır.

Qur'anda «Bəsir» (Allah görür) kəlməsi 51 dəfə, «Səmi'» (Allah eşidir) kəlməsi isə 49 dəfə gəlmişdir. Bu ayələrdən nəticə alırıq ki, biz böyük Allahın hüzurundayıq. Gizlində və aşkarda hər nə etsək, zehnimizdə hər nə fikirləşsək, Allah onu bilir və ona agahdır.

Sürücü qırmızı işıq yanarkən dayanır. Görəsən insan nə üçün qarşısında Allahın əzabını görüb özünü günah etməkdən saxlamamalıdır?

İslam Peyğəmbəri (s) dualarının birində Allaha belə xitab edir:

أَسْمِعِ السَّامِعِينَ أَبْصِرِ النَّاطِرِينَ

«İlahi, Sən ən yaxşı eşidən və ən yaxşı görənsən!»

BU BARƏDƏ OLAN BİR NEÇƏ HƏDİS

İmam Əli (ə) buyurur:

اتَّقُوا مَعَاصِيَ اللَّهِ فِي الْخُلُوتِ، فَإِنَّ الشَّاهِدَ هُوَ الْحَاكِمُ

«Gizlində günah etməyin. Çünki Allah-təala şahiddir».

Yenə o Həzrət buyurur:

وَلَا تَهْتَكُوا أَسْتَارَكُمْ عِنْدَ مَنْ يَعْلَمُ أَسْرَارَكُمْ

«Həya pərdənizi, sirrlərinizi bilən Allah yanında yırtmayın».

Bir şəxs İmam Hüseynin (ə) hüzuruna gəlib ərz etdi: Ey Peyğəmbərin (s) övladı, mən günahkar bir şəxsəm. Günahlardan yaxa qurtara bilmirəm. Mənə nəsihət ver!

İmam ona buyurdu:

إِفْعَلْ خَمْسَةَ أَشْيَاءَ وَادْنِبْ مَا شِئْتَ

«Beş dənə işi gör və günah et!

1. Allahın ruzisini yemə və günah et.

2. Allahın hökumətindən kənara get və günah et.

3. Elə bir yerdə günah et ki, səni Allah görməsin.

4. Nə qədər istəyirsən günah et. Amma əvəzində Əzrail sənin canını almağa gələndə onu özündən uzaqlaşdır.

5. Cəhənnəm mə'murları səni cəhənnəmə tərəf aparanda getmə və nə qədər istəyirsən günah et.»

Şübhəsiz, günaha zəmin yaradan amillərdən biri də insanın qafil olmasıdır, həmişə Allahı yada salmaq isə insanı günahdan qoruyan amillərdəndir.

İmam Baqir (ə) buyurur:

«Allah-təala üç şeyi bütün insanlara vacib edib:

1. İnsaflı olmaq.

2. Mö'min qardaşın yolunda fədakarlıq etmək.

3. Həmişə Allahı yada salmaq.

Allahı yada salmaq budur ki, insan günaha yaxınlaşan zaman Allahı yadına salıb günahdan uzaqlaşsın».

İmam sonra bu ayəni oxudu:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ

«Təqvalı insanlar şeytanın vəsvəşələrinə düşər olsalar, Allahı yada salarlar və haqqı görürlər». («Ə'raf», 201)

İmam Sadiq (ə) Allahı yada salmağı belə izah edir: «Allahı yada salmağın mənası budur ki, insan bütün işlərlə üzləşəndə əgər Allahın razılığı olsa o işi görür, yox əgər günah iş olsa, onu tərkdir».

Deməliyik ki, Qur'ani-kərimdə şeytan, mal-dövlət, övlad, ticarət, dünya malından həddindən artıq ləzzət almaq insanı Allahdan qafil edən amillər kimi qeyd olunmuşdur. Nəticədə təkcə qəflət yaradan pərdələrin olmadığı halda, Allahı yada salmaq mümkündür.

3. İNSANIN ÖZÜNÜ TANIMASI VƏ ÖZ ŞƏXSİYYƏTİNƏ QARŞI DİQQƏTLİ OLMASI

İnsanı günahdan uzaqlaşdıran amillərdən biri də onun öz şəxsiyyətini tanıması və öz şəxsiyyətinə qarşı diqqətli olmasıdır. Çünki günahlardan bir qismi insanın öz şəxsiyyətinə qiymət verməməsi nəticəsində baş verir. Misal üçün, uşaq evdə bir stəkan sındırır. Bu vaxt o bu işi üçün tənbeh olunur. Lakin o, qonaq qarşısında belə bir hərəkət etsə tənbeh olunmur. Çünki ata və yaxud ana qonaq yanında öz şəxsiyyətinə qiymət verir, özünü bu stəkanı sındırdığına görə uşağı danlamaqla ucuzlandırmaq istəmir. Deməli, insan öz şəxsiyyətinə qiymət verərsə, özünü nəzarətdə saxlaya bilər.

QUR'ANDA İNSAN ŞƏXSİYYƏTİ HAQQINDAKI AYƏLƏR

Qur'an nəzərində insan Allahın yer üzündəki xəlifəsi və mələklərin səcdə etdiyi bir məxluqdur. Allah-təala bütün yaranmışları insandan ötrü xəlq edib və onun ixtiyarına verib. «Casiyə» surəsinin 13-cü ayəsində oxuyuruq:

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ

«Allah göylərdə və yerdə olan hər şeyi sizə tabe eləmişdir».

«İsra» surəsinin 70-ci ayəsində oxuyuruq:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

«Biz Adəm övladlarını (insanları) əziz (kəramətli) etmişik.»

Bu ayənin axırında isə buyurur:

وَفَضَّلْنَاهُمْ...

«Biz insanları üstün tutmuşuq».

«Tövbə» surəsinin 38-ci ayəsində Allah-təala mö'minlərə xitab edib buyurur:

أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا

«Dünya həyatınamı razı oldunuz?!»

Bu ayə onu bildirir ki, insanın şəxsiyyəti maddi dünyada hər şeydən çox qiymətli və üstündür. O, özünü (iman və əqidəsini) bu dünyanın həyatına satmamalıdır. Misal üçün, təzə bir maşın alan şəxs onu tozlu və palçıqlı yollarda sürmür. Çünki onun belə bir maşını toz-torpaqlı yolda sürməyə heyfi gəlir. Allah-təala da insanı məxluqların ən yaxşısı və özünün xəlifəsi yaradıb. Heyf deyilmi ki, belə bir dəyərli vücudunu günah bataqlıqlarında məhv etsin.?! Həqiqətən insan öz dəyər və qiymətini düzgün başa düşsə, pis işlərin ardınca getməz. Amma özünü

puç və zəlil hesab edən şəxsin hər bir cinayət və pislik etməyi mümkündür. «Zuxruf» surəsinin 54-cü ayəsində oxuyuruq:

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ

«Fir'on öz qövminün şəxsiyyətini təhqir etdi. Sonra camaat ona itaət etdilər.» Yə'ni Fir'on öz hökmləri ilə əvvəlcə camaatı şəxsiyyətsiz etdi. Onlar da özlərini puç və zəlil biləndən sonra Fir'onun dediklərinə tabe oldular. Amma bu tayfa öz şəxsiyyətlərini itirməsəydi heç vaxt Fir'on kimi zalım və şəxsiyyətsiz bir padşaha tabe olmazdılar.

İNSAN ŞƏXSİYYƏTİ HAQQINDA BİR NEÇƏ HƏDİS

1. İmam Əli (ə) buyurur:

إِنَّهُ لَيْسَ لَا نَفْسِكُمْ تَمَنَّ إِلَّا الْجَنَّةَ فَلَا تَتَّبِعُوهَا إِلَّا بِهَا

«Sizin dəyəriniz təkcə behşitlə əvəz olur. Behiştədən başqa bir şeyə özünüzü satmayın».⁹⁷

2. O Həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

قَبِيحُ بَذِي الْعَقْلِ أَنْ يَكُونَ بِهَيْمَةً وَقَدْ أَمَكَّنَهُ أَنْ يَكُونَ إِنْسَانًا

«Ağıllı bir varlığın insan kimi yaşaması mümkün olduğu halda, onun heyvan kimi yaşaması çox pisdir».

3. Yenə o Həzrət buyurur:

مَا تَكَبَّرَ إِلَّا وَضِعٌ

«Təkcə şəxsiyyətsiz insanlar lovğa olurlar».

4. İmam Sadiq (ə) buyurur:

الْقَلْبُ حَرَمُ اللَّهِ فَلَا تُسْكِنُوا حَرَمَ اللَّهِ غَيْرَ اللَّهِ

«Qəlb Allahın hərəmidir. Allahın hərəminə qeyri-ilahi şeyləri daxil etməyin».

Doğrudan da insanın qəlbi Allahın hərəmi olduğu halda nə üçün günah və pisliliklərlə özünü həlak etmişdir?

5. İmam Əli (ə) buyurur:

عَجِبْتُ لِمَنْ يُنْشِدُ ضَالَّتْهُ، وَقَدْ أَضَلَّ نَفْسَهُ فَلَا يَطْلُبُهَا

⁹⁷ Nəhcül-bəlağə, Hikmət bölməsi, 456-cı səh.

«Təəccüb edirəm o şəxsə ki, itirdiyi adi şeyini axtarır. Halbuki öz şəxsiyyətini itirib, amma onu axtarmır».⁹⁸

6. İmam Əli (ə) başqa bir hədisdə buyurur:

قُلُوبُ الْعِبَادِ الطَّاهِرَةِ مَوَاضِعُ نَظَرِ اللَّهِ

«Allah bəndələrinin təmiz qəlbləri Allahın diqqət etdiyi yerdir.»⁹⁹

7. O Həzrət başqa bir kəlamında buyurur:

الْعَارِفُ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَاعْتَقَهَا وَنَزَّهَهَا عَنْ كُلِّ مَا يُبْعِدُهَا وَيُوقِفُهَا

«Arif o şəxsdir ki, özünü tanıyıb onu müstəqil və azad etsin. Sonra onu bütün həlak edici xislətlərdən təmizləsin».¹⁰⁰

8. Yenə o Həzrət buyurur:

وَلَيْبَسَ الْمُتَجَرُّ أَنْ تَرَى الدُّنْيَا لِنَفْسِكَ ثَمَنًا

«İnsanın özünü dünya həyatına satması nə pis ticarətdir!»

Bu ayə və hədislərdən nəticə alırıq ki, insan qiymətli və fəzilətli bir məxluqdur. O, öz dəyərini qoruyub saxlamalı, şəxsiyyətinə qiymət verməlidir. Çünki insanın özünün və eləcə də başqalarının şəxsiyyətinə ehtiramla yanaşması, onu günahlardan uzaqlaşdıran bir amil kimi, onun düz yola hidayət olunmasında da mühüm və əvəzsiz rol oynayır.

4. AXİRƏTƏ VƏ QIYAMƏT GÜNÜNÜN HESAB-KİTABINA İMAN GƏTİRMƏK

Qur'an insanı tərbiyə edən bir kitabdır. Qur'an tərbiyə ilə əlaqədar məsələlərdən çox hissəsini qiyamət gününə əqidə yolu ilə həll etmək istəyir. Qur'anda **1400** dəfə mə'ad, yə'ni axirət aləmi haqqında danışılmışdır. Bu ilahi kitabın altıda bir hissəsi insanları qiyamət gününün hesab-kitabına inanmağa çağıran ayələrdir. Axirət aləminə əqidə o deməkdir ki, insanın qiyamət günündə bu dünyadakı əməllərinin əvəzini

⁹⁸ Qürəül-hikəm, 4-cü cild, 340-cı səh.

⁹⁹ Mizanül-hikmət, 8-ci cild, 229-cu səh.

¹⁰⁰ Qürər.

almağa əqidəsi olsun. Belə bir əqidə insanın ruhunun tərbiyəsinə böyük təsir bağışlayır. İndi də bu barədə bir neçə ayəyə diqqət yetirək:

1. «**Ali-İmran**» surəsinin 30-cu ayəsində oxuyuruq:

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ

«Qiyamət günü elə bir gündür ki, hər kəs özünün pis və yaxşı işlərini o gündə hazır görər».

2. «**Qəmər**» surəsinin 8-ci ayəsində oxuyuruq:

خُشَعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ

«Gözləri yerə baxan halda qəbrlərdən çıxarlar, çəyirtkələr tək ətrafa dağılarlar».

3. «**Əbəsə**» surəsinin 34-37-ci ayələrində oxuyuruq:

يَوْمَ يَقْرَأُ الْمُرءُ مِنْ أَخِيهِ . وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِ وَبَنِيهِ . لِكُلِّ امْرِءٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ

«O gün hər kəs qardaşını, anasını, atasını, arvadını, oğul-uşağını qoyub qaçar, hamı öz hayına qalar».

Bunlar Qur'anda qiyamət günü haqqındakı ayələrdən bir neçəsi idi. Elə bir gün ki, günahkarlar o gündə peşman olacaqlar. Hamı bu dünyada etdikləri işlərin nəticəsini görəcək. Bu barədə olan mühüm vəzifələrdən biri də odur ki, qiyamət günü həmişə bizim yadımızda olsun. Çünki qiyamət gününə tam yəqinliyimiz olsa onu yada salmaq bizim tərbiyəmizin doğru istiqamətə yönəlməsinə güclü təsir edəcəkdir.

«Mütəffifin» surəsinin 5-7-ci ayələrində oxuyuruq:

أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ . لِيَوْمٍ عَظِيمٍ . يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

«(Az satanlar və tərəzidə camaatı aldadanlar) Məgər bilmirlər ki, o böyük gün gələndə diriləcəklər?! O gün insanlar qəbirdən qalxaraq aləmlərin Rəbbinin hüzuruna axışarlar.»

DİN QABAQCILLARININ AXİRƏT ALƏMİNƏ MÜNASİBƏTLƏRİ

Peyğəmbərlə (s)r, İmamlar və böyük İlahi şəxsiyyətlər həmişə axirət həyatı haqqında fikirləşir və bir an da bu fikirdən qafil olmurlar. Peyğəmbər (s) və imamlar camaatı Allah yoluna dəvət edərkən Allaha

əqidə və axirət aləminə inamlı olmağı iki mühüm məsələ kimi qeyd edirdilər. İlahi şəxsiyyətlər günəş hərarətini görəndə də qiyamət gününü xatırlayırdılar. Bir gün İmam Əlinin (ə) qardaşı Əqil o Həzrətdən müsəlmanların pulundan (beytül-maldan) ona kömək etməsini xahiş etdi. İmam odda qızmış bir dəmiri götürüb qardaşının əlinə tərəf apardı. Əqil qorxub bu işə e'tiraz edəndə İmam buyurdu: «Sən insan əlində oyuncaq olan bir atəşdən qorxursan, amma qardaşını Allahın qəzəbi ilə şö'lələnen atəşə tərəf çəkmək istəyirsən».

İmam Əli (ə) başqa bir söhbətində buyurur:

وَاتَّقُوا نَارًا حَرُّهَا شَدِيدٌ وَقَعْرُهَا بَعِيدٌ وَحَلِيقَتُهَا حَدِيدٌ، وَشَرَابُهَا صَدِيدٌ

«Qorxun o atəşdən ki, hərarəti və dərinliyi çoxdur. Onun zinəti dəmir zəncir və içkisi qaynar sudur».

HƏZRƏT SALMANIN DOSTUNUN ƏHVALATI

Bir gün Salman Kufənin dəmirçi bazarından keçirdi. Gözü nə'rə çəkib huşsuz halda yerə yığılan bir cavana sataşdı. Camaat o cavanın ətrafına toplaşdılar. Amma Salmanı orada görəndən sonra ona dedilər: Deyəsən bu cavanın beynində xəstəlik var. Onun qulağına bir dua oxu. Bəlkə sağaldı. Salman dua oxudu və cavan ayağa qalxdı. O, Salmanı görəndə dedi:

Mən xəstə deyiləm. Lakin dəmirçilərin bazarından keçərkən onların qızmış dəmirləri döymələrini görüb bu ayəni xatırladım:

وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ

«Cəhənnəm mə'murlarının şallaqları vardır».¹⁰¹

Allahın əzabının qorxusundan ağlım başımdan çıxdı və yerə yığıldım.

Salman onun bu sözlərindən sonra onunla dost oldu. Bu hadisədən bir müddət keçdi. Salman bir neçə gün dostunu görmədi. Bildi ki, xəstədir. Onun evinə getdi. Başı üstünə çatanda onu can verən halda gördü. Bu vaxt Salman Əzrailə xitab edib dedi:

يَا مَلَكَ الْمَوْتِ ارْفُقْ بِأَخِي

«Ey ölüm mələyi! Mənim dostumla mehriban ol»

Həzrət Əzrail dedi:

¹⁰¹ "Həcc", 21.

«Mən bütün mö'minlərlə mehribanam».

5. İŞLƏRİN PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAMLARA TƏQDİM EDİLMƏSİ

İnsanı günah qarşısında nəzarətdə saxlayan amillərdən biri də bütün işlərin Peyğəmbər və İmamlara təqdim edilməsinə əqidəli olmaqdır. Yə'ni Allah-təala müəyyən yollarla insanların işlərini İslam Peyğəmbərinə (s) və İmamlara təqdim edir. Bu işlər yaxşı olsa, onlar sevinir; yox əgər günah işlər olsa, onlar narahat olurlar. Biz insanlar belə bir əqidədə olsaq əməllərimizə qarşı daha diqqətli olarıq. Çünki biz öz Peyğəmbərimiz (s) və İmamlarımızın narahatlığını istəmirik. «Tövbə» surəsinin 105-ci ayəsində oxuyuruq:

وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتَرْدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

«De ki, işinizdə olun, onsuz da etdiyiniz işləri Allah, Rəsulu və mö'minlər (İmamlar) görəcəkdir. Tezliklə aşkarda və gizlində edilən işləri bilənin dərğahına qayıdacaqsınız. Sizi etdiyiniz işlərdən xəbərdar edəcək».

Bu barədə çoxlu hədislər də vardır. «Üsuli-kafi» kitabında bu barədə bir bölmə var ki, altı hədisdən ibarətdir. Bu hədislərin bə'zində oxuyuruq:

İnsanların yaxşı və pis işləri hər gün sübh çağı İslam Peyğəmbərinin (s) hüzuruna təqdim olunur. Lakin bu hədislərdən bə'zində təqdim olunma vaxtı cümə axşamı kimi qeyd olunmuşdur. Həmçinin, bu hədislərin müəyyən hissəsində əməllərimizin İmamların hüzuruna çatmasını da qeyd edirlər.

6. ÖLÜMÜ YADA SALMAQ

Sübhəsiz, insanı günahlardan qoruyan bir amil də həmişə ölümü yada salmaqdır.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

اَكْثَرُوا ذِكْرَ الْمَوْتِ، فَإِنَّهُ يُحِصُّ الذُّنُوبَ

«Ölümü tez-tez yada salın. Çünki bu iş günahları təmizləyir».

İmam Əli (ə) buyurur:

اَلْمَوْتُ اَلْزَمُ لَكُمْ مِنْ ظَلَمِكُمْ

«Ölümlə rabitə sizə kölgənizdən də möhkəmdir». (Yə'ni ölümlə əlaqəniz sizə kölgənizdən də yaxındır).

7. GÜNAHLARIN TƏ'SİRİNDƏN QORXMAQ VƏ ALLAHDAN HƏYA ETMƏK

Günahları təmizləyən amillərdən biri də günahların tə'sir və nəticəsindən qorxmaqla Allahdan həya etməkdir. İmam Sadiq (ə) buyurur: Bir şəxs ki, Allahın onu gördüyündən, söhbətini eşitdiyindən və bütün gördüyü pis, yaxşı işlərdən xəbərdar olmasından yəqinliyi var, o şəxs pis işlər görməz və öz Allahından həya edib, günahlardan qorunar.»

O Həzrət başqa hədisdə buyurur:

«Allahdan elə həya et ki, elə bil onu görürsən və sən Onu görməsən də O səni görür».

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

«Mö'min günahı belə təsəvvür edir: Sanki böyük bir daşın altında durub və o daşın uçmağından qorxur. Amma kafirin günaha münasibəti onun burnunun yanından keçən bir milçəyin vızılıtısına bənzəyir».

İmam Əli (ə) buyurur:

لَا تَخَفْ إِلَّا ذَنْبَكَ

«Öz günahından savayı heç bir şeydən qorxma!»

İmam Sadiq (ə) buyurur:

اَلْعَجَبُ مِمَّنْ يَخَافُ اَلْعِقَابَ وَلَمْ يَكُفَّ

«Təəccüb edirəm o şəxsə ki, Allahın əzabından qorxur, bununla belə günah edir».

Yə'ni Allahın əzabından qorxan şəxs, heç vaxt günah etməz.

8. DÜZGÜN İBADƏT ETMƏK

İslamda düzgün ibadətin digər mə'nəvi faydaları ilə birlikdə insanı günahdan qorumaqda da mühüm rolu vardır. Ümumiyyətlə ibadət etməkdə məqsəd Allahı tanımaqdan sonra günahlardan qorunmaqdır. İslam dinində bütün ibadətlər təkcə Allaha görə olmalıdır. Bu niyyətlə hər gün ibadət etmək insanın Allahla rabitəsini möhkəmləndirir; insanı Ona daha yaxın edir. «Bəqərə» surəsinin 183-cü ayəsində oruc tutmağın son

məqsədi günahlardan təmizlənmək kimi qeyd olunmuşdur. “Ənkəbut» surəsinin 45-ci ayəsində isə namaz qılmaqdan məqsəd günahlardan uzaqlaşmaq kimi bildirilmişdir. Bu bərdə bir çox hədislər də vardır:

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

مَثَلُ الصَّلَاةِ كَمَثَلِ النَّهْرِ الْجَارِي، كُلَّمَا صَلَّى، كُفِّرَتْ مَا بَيْنَهُمَا

«Namaz axar su kimidir. İnsan namaz qılarkən etdiyi günahlar təmizlənilir».

2. İmam Sadiq (ə) buyurur:

مَنْ أَحَبَّ يَغْلَمَ أَقْبَلَتْ صَلَاتُهُ أَمْ لَمْ تُقْبَلْ فَلْيَنْظُرْ: هَلْ مَنَعَتْ صَلَاتُهُ عَنِ

الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ؟ فَيَقْدِرْ مَا مَنَعَتْهُ قَبِلَتْ مِنْهُ

«Namazının Allah dərğahında qəbul olub-olmamasını bilmək istəyən şəxs namazına baxmalıdır. İbadət edənin namazı onu günahdan nə qədər çəkendirirsə, bir o qədər də Allah dərğahında qəbuldur».¹⁰²

3. İmam Əli (ə) buyurur:

وَالصَّلَاةُ تَنْزِيهَا عَنِ الْكِبَرِ... وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ رَدْعًا لِلِسُّفْهَاءِ

«Allah-təala namazı lovğalıqdan (təkəbbürdən) uzaq olmaq üçün vacib etdi».

Günahlardan təmizlənməkdə diqqət olunması mövzulardan biri də günahların müalicə yollarıdır.

Hər bir günahın öz dərmanı və öz müalicə yolu vardır. Bu mövzu əxlaq elmində geniş surətdə araşdırılır. Lakin biz burada bir neçə mövzunu açmağa kömək edən hədisə işarə edirik.

1. Əmmar Yasir deyir: «Kufə şəhərinin küçələrinin birindən keçirdim. Bu zaman İmam Əlini (ə) gördüm. Bir dəstə adam onun başına toplaşmışdı. O Həzrət isə günahların hər birinin müalicə yollarını onlara öyrədirdi».

İmam Əli (ə) başqa bir hədisdə buyurur:

لَا وَجَعَ أَوْجَعُ لِلْقُلُوبِ مِنَ الذُّنُوبِ

«Qəlblərin ən çətin dərdi günah dərdidir».¹⁰³

2. İmam Baqir (ə) buyurur:

¹⁰² Məcməül-bəyan, bu ayə haqqında.

¹⁰³ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 275-ci səh.

لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ، وَدَوَاءُ الذُّنُوبِ الْإِسْتِغْفَارُ

«Hər dərdin dərmanı var. Günahların dərdi isə tövbədir».

3. İmam Əli (ə) buyurur:

دَاوُوا بِالتَّقْوَى الْأَسْقَامَ

«Təqvanın (günah etməməyin) vasitəsi ilə dərdlərinizə dərman edin».

GÜNAHIN MÜALİCƏ YOLU

Burada günahların müalicə yollarından biri haqqında söhbət açacağıq.

Belə ki, qeybət etməyə adət edən şəxs bu günahı iki yolla müalicə edə bilər.

1. Qeybət haqqında olan ayə və hədisləri oxusun və onun haqqında deyilən ilahi əzablar barədə fikirləşsin.

2. Qeybəti diqqətlə araşdırıb təhlil etsin. Sonra qeybətə səbəb olan həsəd, lovğalıq, paxıllıq və bu kimi amilləri tanısin, daha sonra bu amilləri məhv etməyə çalışsın. Bu vaxt qeybətə səbəb olan amillərin məhv olmasına görə qeybəti də tərk etmək asan olacaq.

İSLAMDA GÜNAHKARLARLA RƏFTAR

İslam dinində bütün camaata vacibdir ki, tam qüdrətlə günahkarları pis yoldan və etdiyi günahlardan çəkindsinlər. Bu məsələ o qədər əhəmiyyətlidir ki, İmam Sadiq (ə) buyurur:

إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ سَبِيلُ الْأَنْبِيَاءِ وَمِنْهَا جُ الصَّلَاحِ
فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ، بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ وَتَأْمَنُ الْمَذْهَبُ وَتُحْلَى الْمَكَاسِبُ وَتُرَدُّ الْمَظَالِمُ
وَتُعْمَرُ الْأَرْضُ وَيُنْتَصَفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَيَسْتَقِيمُ الْأَمْرُ

“Əmr be mə'ruf (yaxşı işlərə də'vət etmək) və nəhy əz münkər (pis işlərdən çəkəndirmək) Peyğəmbərin (s) və saleh adamların yolu və iki

böyük ilahi vaciblərdəndir. Bu iki vacibin vasitəsi ilə başqa vaciblərə əməl olunur, yollarda əmin-amanlıq yaranır, camaatın qazandığı pullar halal olur və xalqın hüququ tə'min olunur. Həmçinin, bu iki vacibin köməyi ilə yerlər abad olur, düşmənlərdən intiqam alınır və bütün işlər öz yoluna düşür».

İslam dinində insanları pis işlərdən çəkindirib, düz yola hidayət etməyin yolları müxtəlifdir. Allah-təala Öz peyğəmbəri Həzrəti Məhəmmədə (s) xitab edib buyurur:

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

«Onları hikmətlə, gözəl-gözəl öyüdlərlə Allah yoluna də'vət et və onlarla mübahisədə ən yaxşı yollardan istifadə et!»¹⁰⁴

«Mö'minun» surəsinin 96-cı ayəsində buyurur:

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ

«Pisliyi özündən kənar edəndə daha yaxşı bir üsulla bunu et».

İCTİMAİ TƏNBEH

İslam dinində bə'zi vaxtlar günahkar şəxs ictimai cəhətdən tənbeh olmalıdır. Bu barədə bir neçə nümunəyə diqqət yetirin.

1. «**Nur**» surəsinin 3-cü ayəsində qeyd olunur ki, zinakarların tənbehi budur ki, onlar pak qadınlarla evlənə bilməzlər.

2. Həmin surənin 4-cü ayəsində isə göstərilir:

«Pak və iffətli şəxslərə şahid olmadan böhtan atan şəxsin tənbehi budur ki, onların bu sözü qəbul edilmir və onlara şallaq vurulmalıdır».

3. «**Tövbə**» surəsinin 28-ci ayəsinə görə müşriklər Məscidül-Hərəmə daxil ola bilməzlər.

4. Həmin surənin 118-ci ayəsinə əsasən, İslam Peyğəmbəri (s), müsəlmanlar və hətta onların arvad-uşaqları, cihadda iştirak etməkdən boyun qaçıran üç şəxslə danışmamalıdır. Bu üç şəxs yaranmış vəziyyətə dözə bilməyib tövbə etdilər. Allahın fərmanı ilə Peyğəmbər (s) onların tövbəsini qəbul etdi.

5. «**Nisa**» surəsinin 140-cı ayəsinə görə Qur'an ayələrini inkar və istehza edənlərlə oturub-durmaq qadağandır.

¹⁰⁴ «Nəhl», 125.

Günahkarla necə davranmaq haqqında çoxlu hədislər var. Onlardan bir neçəsini qeyd edirik.

1. İmam Əli (ə) buyurur:

أَدْنَى الْأَنْكَارِ أَنْ تُلْقَى أَهْلَ الْمَعَاصِي بِوُجْهِهِ مُكَفَّهَرَةً

«Günahkarları pis işlərdən çəkəndirməyin ən aşağı dərəcəsi, onlarla acıqlı (və qəşqabaqlı) davranmaqdır»

2. İmam Sadiq (ə) Haris ibn Müğəyrə adlı bir səhabəsinə buyurdu:

«Nə üçün filan dostunun pis iş törətdiyini eşidəndə onu tənbeh edib günahdan çəkəndirmədin?»

Haris dedi:

«O mənim sözümü qəbul etməz».

İmam Sadiq (ə) buyurdu:

أَهْجُرُوهُمْ وَاجْتَنِبُوا مَجَالِسَهُمْ

«Onunla oturub-durma və ondan uzaqlaş».

3. İmam Kazim (ə) zalım padşah haqqında buyurur:

«Mənim uca bir binanın üstündən düşüb parça-parça olmağım zalım padşahın sarayında işləməkdən və ya onların xalçasının üstünə qədəm qoymaqdan yaxşıdır».

İMAM SADIQIN (Ə) NİFRİNİ

Davud ibn Əli (Mədinə şəhərinin rəisi və cinayətkar şəxslərdən biri idi) Müəllə ibn Xünəysi (İmam Sadiqin böyük şagirdlərindən biri idi) öldürdü və onun bütün var-dövlətini müsadirə etdi.

İmam Sadiq (ə) bu xəbəri eşidəndə Davudun yanına gedib dedi:

«Sən mənim dostumu öldürdün və onun varını qarət etdin. Allaha and olsun, sənə nifrin (qarğış) edəcəyəm».

Davud İmamın bu sözünə istehza edib dedi:

«Sən məni qarğış etməklə qorxudursan?!»

İmam Sadiq (ə) evinə qayıtdı və bütün gecəni namaz qılmaqla keçirdi. Səhər vaxtı Allaha belə xitab etdi: «Ey qüdrətliyələrin qüdrətliyi olan Allah! İlahi, Sənin elə bir izzətin var ki, bütün yaranışlar Sənin qarşında acizdirlər. Mənim intiqamımı bu zalımdan al!» Bu nifrindən bir saat keçməmişdi ki, Davudun ölüm xəbəri gəldi.

İMAM KAZİMİN (Ə) GÜNAHKARLARLA RƏFTARI

Bə'zən günahkarla mülayim və mehribanlıqla davranılmalıdır. Çünki belə davranış onları düz yola hidayət edəcək. Bu barədə maraqlı bir əhvalata diqqət yetirək. İmam Kazimin (ə) vaxtında xəlifənin yaxın adamlarından biri O Həzrəti görəndə ədəbsizlik edir və imama nalayiq sözlər deyirdi. Həmçinin o İmam Əliyə (ə) da xəyanət edirdi. Bir gün İmam Kazimin (ə) dostlarından bir neçəsi İmama dedilər: İcazə ver, onu öldürək! İmam isə qətiyyətlə bu işi məsləhət görmədi. O kişinin yerini soruşdu. Onun bir əkin sahəsində işlədiyini dedilər. İmam öz ulağına minib əkin yerinə tərəf yollandı və onun əkin sahəsinə girdi. Kişi uzaqdan qışqırdı: «Mənim yerimi ayaqlama». İmam isə yenə də öz ulağı ilə hərəkət edib o kişinin yanına gəldi. Ulaqdan düşüb xoş üzlə salam verdi. Sonra şirin-şirin sözlərlə onunla söhbətə başladı. İmam ondan soruşdu: Bu əkin yerinə nə qədər xərcin çıxıb?

Kişi cavab verdi: Yüz dinar.

İmam soruşdu: Bəs bu yerdən nə qədər məhsul götürməyə ümidin var?

O dedi: Mənim qeybdən xəbərim yoxdur!

İmam dedi: Mən səndən soruşdum ki, nə qədər məhsul götürməyə ümidin var?

Kişi cavabında dedi: **200** dinarlıq məhsul götürməyə ümid edirəm.

İmam Kazim (ə) içində **300** dinar pul olan bir kisəni ona verib buyurdu: Bunu al, götürəcəyin məhsul da sənin olsun!

İmamın bu davranışı o kişiye o qədər tə'sir etdi ki, yerindən qalxıb İmamın alnını öpdü və dedi: «Məni bağışla, mənim təqsirlərimdən keç!»

İmam Kazim (ə) onun yanından qayıtdı və sabahı gün məscidə getdi. O kişi də məsciddə idi. İmamı görcək bu ayəni oxudu:

اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ

«Allah-təala daha yaxşı bilir ki, öz risalətini hansı ailəyə versin».

Kişinin dostları bu sözdən sonra onun yanına gəlib, belə danışmasının səbəbini soruşdular. O, İmamla olan əhvalatı dostlarına söylədi. İmam Kazim (ə) isə evə qayıdanda kişini öldürmək istəyənlərə dedi: Hansı yaxşı idi: sizin dediyiniz, yoxsa mənim onunla etdiyim rəftar?!

ŞƏRİƏT HÖKMLƏRİNDƏ GÜNAHKARLA DAVRANIŞ MƏSƏLƏSİ

İslam şəriət hökmlərində günahkarla davranış haqqında çox dəqiq göstərişlər vardır. Bu göstərişlərə düzgün əməl olunsa, günahkarların günahdan uzaqlaşmasına mühüm təsir edəcəkdir. Misal üçün, islam dinində gələn hüddud, diyə, qisas və təzir kimi hökmlərin kamil surətdə icrası günahın cəmiyyətdən yığılmasında müstəsna rol oynayacaqdır. İslamda təkid olunan göstərişlərdən bəziləri:

Şərab içənlərə qız verməyin.

Günahkara zəkat düşmür.

Günah işdən ötrü səfərə çıxan şəxsin namazı bütövdür.

Ərli arvad və ya evlənmiş kişi zina etsə, e'dam olunmalıdır.

Ərinə itaət etməyən arvadın nəfəqəsini (dolanışığını) təmin etmək ərinə vacib deyil.

Oğrunun əli kəsilməli və ona rəhm olunmamalıdır.

Şərab olan süfrənin başında oturmaq qadağandır.

Hətta o süfrədə çörək yemək də haram və günahdır.

İslamda olan bu cür hökmlər insanlarla nə cür davranmağı bildirir. Bu hökmlərin hər biri öz növbəsində günahkarı etdiyi günahdan çəkəndirməkdə özünə məxsus rol oynayır.

BEŞİNCİ FƏSİL

TÖVBƏ VƏ GÜNAHIN NƏTİCƏLƏRİ

Dini, elmi və təcrübi cəhətdən təsdiq edilmişdir ki, insanın bütün işlərinin həm bu dünyada, həm də axirət aləmində nəticəsi vardır. Bu məsələni bir bitkinin yerə əkilməsi ilə müqayisə etmək olar. Bu bitkinin toxumu gül olsa, onun gələcəkdəki məhsulu da gül olacaq, yox əgər yerə əkilən bitkinin toxumu tikan olsa, gələcəkdə o yerdə tikan bitəcəkdir.

Başqa sözlə desək, hər bir əməlin əks-əməli vardır. Məsələn, futbol topunu yerə vurmaq bir iş və əməl, onun bu təzyiq nəticəsində yerdən qalxmasına isə əks-əməl deyilir. Topun yerdən necə qalxması bizim onu yerə necə vurmağımızdan asılıdır. İnsanın bütün işləri belədir. Amma diqqət olunmalı məsələ odur ki, əməllərin də həm axirət aləmində, həm də bu dünyada nəticəsi vardır. Bu fərqlə ki, dünyada olan nəticələr axirət aləmi ilə müqayisədə çox azdır. Həmçinin insanın gördüyü işlərin nəticəsi müxtəlif növlərdə meydana çıxır. Eləcə də nəzərə almalıyıq ki, bu dünyada insanın başına gələn bəlalardan bir hissəsi onun etdiyi pis işlərin nəticəsidir. Bə'zi bəlalər isə müəyyən adamların tərəqqi etməsi və təkamülə yetişməsinə zəmin yaradır. “Bəqərə” surəsinin 155-ci ayəsində oxuyuruq:

(وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ...)

«Sizi mütləq sınağa çəkərik, bir az qorxu, bir az da aclıq ilə və malların, canların, məhsulların qıtlığı ilə. Səbirli adamlara müjdə ver!»

Bu barədə çoxlu hədislər də var. O cümlədən, İmam Sadiq (ə) buyurur:

إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ

“Ən çox bəlaya düşər olanlar (sınağa çəkilənlər) peyğəmbərlər, sonra onların yolunun davamçıları, daha sonra hər dövrdə yaxşı insanlardır».

GÜNAHIN BU DÜNYADAKI NƏTİCƏLƏRİ HAQQINDA QUR'AN AYƏLƏRİ

Qur'anda günahın nəticələri haqqında onlarla ayə mövcuddur. Burada o ayələrdən bir neçəsini nəzərdən keçirək:

1. «**Bəqərə**» surəsinin 59-cu ayəsində oxuyuruq:

فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

«Zalımlara zülm etdikləri üçün göydən əzab nazil etdik».

2. «**Maidə**» surəsinin 49-cu ayəsində oxuyuruq:

يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ

«Allah onları bə'zi günahlarına görə cəzalandırmaq istəyir».

3. «**Ən'am**» surəsinin 6-cı ayəsində oxuyuruq:

... فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ

«Onları etdikləri günaha görə həlak etdim».

4. «**Ə'raf**» surəsinin 96-cı ayəsində oxuyuruq:

... فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

«Onları əməllərinə görə cəzalandırdıq».

5. «**Nəml**» surəsinin 52-ci ayəsində Allah-təala buyurur:

فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا

«Bu onların evləridir ki, zülm etdiklərinə görə boş qalıbdır».

6. «**Nuh**» surəsinin 35-ci ayəsində oxuyuruq:

مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا

«Onlar günahlarına görə qərq oldular».

7. «**Şəms**» surəsinin 14-cü ayəsində oxuyuruq:

فَدَمَدَمَ عَلَيْهِمَ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا

«Batdıqları günaha görə Rəbbləri gurultulu bir əzab göndərdi, onların yurd-yuvasını yerlə yeksan elədi ».

8. «**Rə'd**» surəsinin 11-ci ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ

«Nə qədər ki, insanlar öz halını dəyişdirmir, Allah onların halını dəyişdirməz.»

9. «**Mütəffifin**» surəsinin 14-cü ayəsində oxuyuruq:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

«Xeyr, elə deyil! Kafirlərin qəlbi qazandığı günahlardan pas atmışdır».

10. «Şura» surəsinin 30-cu ayəsində oxuyuruq:

وَمَا آصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

«Başınıza nə müsibət gəlsə, bu sizin öz işlərinizin nəticəsidir. O, çoxunu isə əfv edir».

Maraqlı budur ki, İmam Əli (ə) deyir:

Peyğəmbər (s) buyururdu ki:

خَيْرُ آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ هَذِهِ الْآيَةُ

«Qur'anda ən yaxşı ayə bu ayədir».

Sonra Peyğəmbər (s) buyurur:

يَا عَلِيُّ! مَا مِنْ خَدَشٍ عُودٍ وَلَا نِكَبَةٍ قَدَمٍ إِلَّا بِذَنْبٍ

«Ey Əli! Hətta adi taxta parçasından dəyən zərər və insanın ayağının büdrəməsi də etdiyi günahın nəticəsidir».

GÜNAHIN AXİRƏT ALƏMİNƏ AİD TƏ'SİRİ HAQQINDA BİR NEÇƏ AYƏ

... وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ

تَعْمَلُونَ

1. «Pislik edən şəxslər üzü üstə od içinə atılacaqlar. Elə bilirsiniz etdiyiniz işlərin cəzası bundan başqa olacaq?!»¹⁰⁵

2. «Cinn» surəsinin 23-cü ayəsində oxuyuruq:

وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا

«Allah və Rəsuluna qarşı çıxan şəxsi Cəhənnəm odu gözləyir. Və o, od içində əbədilik qalar».

3. «Mə'aric» surəsinin 11-16-cı ayələrində buyurur:

¹⁰⁵ «Nəml», 90.

يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِهِ بِبَنِيهِ . وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ . وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي

تُؤْوِيهِ . وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ يُنْجِيهِ . كَلَّا إِنَّهَا لَلشَّوَى

« Günahkar şəxs əzabdan qurtarmaq üçün oğul-uşağını, arvadını, qardaşını, onu həmişə himayə edən yaxın qohumlarını, yer üzündə kimi varsa hamısını fəda etmək istər. Onu Cəhənnəm odundan heç nə xilas etməz, dərisini, ətinə bişirib qoparar».

4. «Mö'minun» surəsinin 104-cü ayəsində oxuyuruq:

تَلَفَّحُ وَجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ

«Od üzlərini yalayar və onlar cəhənnəmdə qaş-qabaqlı olarlar».

YAXŞI İŞLƏRİN MƏHV OLMASI

Günahın ən pis tə'sirlərindən biri də budur ki, insanın etdiyi yaxşı işləri də puça çıxardır. Yə'ni günahdan qabaq edilən yaxşı işlərə savab verilmir. Qur'anda 16 dəfə yaxşı işlərin puça çıxmasından söz açılmışdır. Bu ayələrə diqqət etdikdən sonra belə nəticə alırıq ki, küfr etmək, müşrik olmaq, ilahi ayələri təkzib etmək, məadı (ölümdən sonrakı həyatı) inkar etmək, mürtəd olmaq, peyğəmbərlərə qarşı əks mövqelərdə dayanmaq kimi günahlar insanın yaxşı işlərini Allah dərgahında puça çıxardar. Məsələn: Bir daşı yolun ortasından götürüb bir kənara atan şəxs sürücülərin rahatlığını tə'min etdiyinə görə yaxşı iş görübdür. Lakin bu şəxs bu xeyirxah işi gördükdən sonra yolu qazıb xarab etmişdirsə, bu vaxt onun etdiyi pis iş yaxşı işini də kölgədə qoyub məhv edir. Beləliklə, böyük günahlar insanın xeyirxah işlərini puç edir. İblis Allah qarşısında təkəbbür edib Allahın fərmanından çıxdığına görə altı min illik ibadətini məhv etdi. Deməli, günahkar şəxslər etdikləri yaxşı işlərə güvənə bilməzlər.

GÜNAHIN MƏ'NƏVİ TƏ'SİRLƏRİ

Günahı təkrar etmək insanın qəlbini qaraldır, onu insani xislətlərdən çıxarıb heyvani xüsusiyyətlərə malik edir və başqa böyük günahlara zəmin yaradır. Misal üçün: birinci dəfə şərab içən şəxs müsəlman olduğu üçün çox çətinlik çəkir. İkinci dəfə isə bu iş onun üçün bir az asanlaşır. Amma bu işi çox təkrar etdikdən sonra şərab içmək onun üçün su içməkdən də asan olur. Deməli, günahı təkrar etmək, hətta böyük

günahları da insan üçün asanlaşdırır. «Nəhl» surəsinin 108-ci ayəsində oxuyuruq:

أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

«Onlardır (Kafirlərdir) ürəyinə, qulaqlarına, gözlərinə Allahın (qıfıl) vurduğu kəslər. Məhz onlardır qəflətdə olanlar».

«Səff» surəsinin 5-ci ayəsində oxuyuruq:

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ

«Onlar haqq yolundan münhərif olan zaman, Allah da onların qəlbini dəyişdirdi».

«Rum» surəsinin 10-cu ayəsində oxuyuruq:

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوءَا أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ

«Pis işlər görən şəxslərin əməli o yerə çatdı ki, Allahın (göndərdiyi) ayələri təkzib etdilər və onu məsxərəyə qoydular».

Bə'zi zalım şəxslərin çoxlu günah və zülm etmək nəticəsində, haqqı inkar edib kafir olması hallarına tarixdə çox rast gəlinibdir. Bunların hamısı günahın tə'siri nəticəsində baş verən hadisələrdir. Əksi isə belədir: yaxşı işlərlə və ibadətlə çoxlu məşğul olmaq, insanın ruhunu və qəlbini saflaşdırır. Bu barədə bir neçə hədisə diqqət yetirək:

İmam Sadiq (ə) buyurur:

مَا مِنْ شَيْءٍ أَفْسَدَ لِلْقَلْبِ مِنْ خَطِيئَةٍ، إِنَّ الْقَلْبَ لَيُوقَعُ الْخَطِيئَةَ فَمَا تَزَالُ بِهِ حَتَّى تَغْلِبَ عَلَيْهِ فَيَصِيرُضَ أَغْلَاهُ أَسْفَلَهُ

«Günahdan çox insanın qəlbini fasid (xarab) edən bir şey yoxdur. Qəlb günah edir. O günahı təkrar edir. Nəticədə alt-üst olur».

İmam Kazim (ə) buyurur:

إِذَا أَذْنَبَ الرَّجُلُ خَرَجَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ فَإِنَّ تَابَ ائْتَمَحَتْ، وَإِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى تَغْلِبَ عَلَى قَلْبِهِ فَلَا يُفْلِحُ بَعْدَهَا أَبَدًا

«İnsan günah edən zaman onun qəlbində qara bir nöqtə yaranır. Bu günaha görə tövbə etməsə və etdiyi günahlarını artırsa, o qara nöqtə də böyüyüb ləkəyə çevrilir. Belə ki, axırda onun bütün qəlbi qaralır. Bundan sonra isə o daha səadətə yetişmir.»

İmam Əli (ə) buyurur:

مَا جَفَّتِ الدُّمُوعُ إِلَّا لِقِسْوَةِ الْقُلُوبِ، وَمَا قَسَتْ الْقُلُوبُ إِلَّا لِكَثْرَةِ الذُّنُوبِ

«Təkcə qəlbin bərkliyi nəticəsində gözlərin yaşı quruyur. Qəlbin bərkliyi isə çoxlu günahların tə'siri nəticəsindədir»

Ümumiyyətlə, insanın başına gələn bütün mə'nəvi və cismi bəlalər, günahlardan qidalanır.

İmam Baqir (ə) buyurur:

وَمَا مِنْ نَكْبَةٍ تُصِيبُ الْعَبْدَ إِلَّا بِذَنْبٍ

«Bəndəyə yalnız günahdan ötrü narahatlıq və bəla yetişər».

GÜNAHIN BAŞQA TƏ'SİRLƏRİ

Hədisləri araşdırdıqda günahların daha neçə tə'sirinə rast gəlirik. Burada onlardan bə'zisini nəzərdən keçirək.

1. Qəlbin bərkliyi.

2. Allahın verdiyi ne'mətin alınması.

Bu barədə olan hədislərə və ayələrə diqqət edək.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

Atam həmişə buyurardı:

إِنَّ اللَّهَ قَضَىٰ قَضَاءً حَتْمًا إِلَّا يُنْعَمَ عَلَى الْعَبْدِ بِنِعْمَةٍ فَيَسْلُبَهَا إِيَّاهُ حَتَّىٰ يُحْدِثَ
الْعَبْدُ ذَنْبًا يَسْتَحِقُّ بِذَلِكَ النَّقْمَةَ

Allah-təala qəti hökm edib ki, bəndəsinə verdiyi ne'məti onun əlindən almasın. Lakin bəndə günah edəndə Allah-təala onun bu günahına görə ne'mətini ondan alır.»

3. Kafir olmaq və ilahi ayələri inkar etmək.

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

فَإِنَّ الْمَعَاصِيَ تَسْتَوْلِي الضَّلَالَةَ عَلَىٰ صَاحِبِهَا حَتَّىٰ تُوقِعَهُ رَدًّا وَلَايَةٍ وَصِيٍّ
رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَدَفَعَ نُبُوءَةَ نَبِيِّ اللَّهِ، وَلَا تَزَالُ بِذَلِكَ حَتَّىٰ تُوقِعَهُ فِي رَدِّ تَوْحِيدِ اللَّهِ
وَالْأَلْحَادِ فِي دِينِ اللَّهِ

«Günahlar azgınlığı günahkar şəxsə müsəllət edir və bununla da onu Peyğəmbərin canişininin vilayətini və imamətini rədd etməyə, Peyğəmbərin nübüvvətini inkar etməyə vadar edir. Axırda onun işi bir həddə çatır ki, Allahın birliyini inkar edib, kafir olur».

4. Duaların qəbul olunmaması.

İmam Baqir (ə) buyurur: «Bəndə Allaha dua edərkən duasının tez və yaxud gec qəbul olunmasını istəyir. Amma bu vaxt bəndə bir günah edir. Allah-təala mələklərə əmr edir ki, onun istəyini verməyin. Çünki o Mənim qəzəbimə düşər oldu.»

5. Ruzinin kəsilməsi. İmam Baqir (ə) buyurur:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُذَرُّ عَنْهُ الرِّزْقُ

«Bir şəxs günah edir. Nəticədə ruzisi ondan uzaqlaşır».

6. Gecə namazından məhrum olmaq. Bu barədə İmam Sadiq (ə) buyurur:

إِنَّ الرَّجُلَ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُحْرَمُ صَلَاةَ اللَّيْلِ

«İnsan etdiyi günahın nəticəsində gecə namazı qılmaqdan məhrum olur».

7. Gözlənilməz hadisələrdən amanda olmamaq. İmam Əli (ə) buyurur: «Günahkar şəxs özünü gözlənilməz hadisələrdən amanda bilməməlidir».

Bunlardan əlavə yağışın yağmaması, evin viran olması, qiyamət günü yüz il həbsdə qalmaq, Allahın qəzəbinə və lə'nətinə düşər olmaq, misli görünməyən növbə-növ bəlalər, peşimançılıq, rüsvayçılıq, ömrün qısa olması, zəlzələ baş verməsi, cəmiyyətdə fəqirliyin yayılması, qəm-qüssə, xəstəlik, pis adamların əlində zəlil olmaq və s. günah etməyin nəticəsində Allah-təalanın insana qəzəblənərək göndərdiyi bəlalardır. Günahkar üçün axirət cəzası isə daha kəskin və dəhşətli olacaq. Bu barədə hədislər doğrudan da çoxdur. Lakin bunlardan yalnız beşini diqqətinizə çatdırmaqla bu bəhsi tamamlayırıq.

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur: «Allah-təala namazı yüngül sayan şəxsi onbeş bəlaya düşər edər.

1. Ömrünü qısa edər.

2. Ruzisini azaldar.

3. Onun üzündən saleh adamlara oxşarlığı çəker.

4. Onun yaxşı işlərinə savab verməz.

5. Saleh adamların onun haqqındakı duaları qəbul olunmaz.

6. Onun ölümü zəlilcəsinə olar.

7. Onun ölümü açıq və susuzluq halında olar.

8. Ölümündən sonra Allah tərəfindən ona əzab vermək üçün bir mələk tə'yin olunar.

9. Allah-təala onun qəbrini darlaşdırar.

10. Qiyamət günü onun hesab-kitabı çətin olar.

11. Allahın nəzəri ondan çəkilər.

12. Çətin əzaba düşər olar.

13. Onun qəbri zülmət qaranlıq olar.

14. Allah tərəfindən bir mələk camaatın gözü qabağında onu yerə tərəf çəkər.

2. Peyğəmbər (s) Əliyə (ə) buyurur: «Zina etməyin altı dənə mənfəi tə'siri vardır. Onun üçü bu dünyada, üçü isə axirət aləmindədir. Bu dünyadakı tə'sirləri bunlardır: Rüsvey olmaq, ömrün qısa olması, ruzinin kəsilməsi. Axirət aləmindəki tə'sirləri isə bunlardır: Qiyamətin günü çətinlik çəkər, Allah qarşısında hesab verər, Allahın qəzəbinə düşər olar, Cəhənnəm atəşində əbədi qalar. Bunlardan əlavə, zina edən şəxsin yaxşı işlərinə savab verilməz. Duası qəbul olunmaz, saleh şəxslərin onun üçün etdikləri dualar da qəbul olunmaz».

3. Qiyamət günündə on günahkar dəstənin siması.

Məaz ibn Cəbəl deyir: Əbu Əyyub ənsarinin evində İslam Peyğəmbərinin (s) hüsurunda idik. Mən o Həzrətdən soruşdum: Bu ayədən məqsəd nədir ki, Allah-təala buyurur:

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا

«Sur çalınan gün (Qiyamət günü) camaat dəstə-dəstə gələrlər».¹⁰⁶

Həzrət buyurdu: Qiyamət günü mənim ümmətimdən günahkar olanlar on dəstədə olacaqlar:

1. Meymun sifətində.

2. Donuz sifətində.

3. Baş yerdə, ayaqları göydə gələn halda.

4. Kor.

5. Kar və lal.

6. Bir dəstə dişlərini çeynəyir və ağızlarından gələn çirk hamını narahat edir.

7. İylənmiş murdardan da pis iyli dəstə.

8. Bir dəstə atəşdən və istidən qızarmış mislərdən paltar geyən halda.

9. Əlləri və ayaqları kəsilmiş halda.

10. Atəşdən olan darlara asılmış halda.

Birinci dəstə xəbərçilik edənlər, ikinci dəstə haram yeyənlər, üçüncü dəstə sələm yeyənlər, dördüncü dəstə zalım qazilər, beşinci dəstə lovğa (təkəbbürlü) adamlar, altıncı dəstə elminə əməl etməyən alimlər və qazilər, yeddinci dəstə qonşularını incidənlər, səkkizinci dəstə zalım

¹⁰⁶ «Nəbə'» surəsi.

şəxslərə casusluq edənlər, doqquzuncu dəstə şəhvətpərəstlər və Allahın haqqını malından ayırmayanlar (xums və zəkat verməyənlər), onuncu dəstə isə özünü hamıdan üstün tutan şəxslərdir.»

4. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

مَنْ وَلِيَ عَشْرَةَ فَلَمْ يَعْدِلْ فِيهِمْ، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَدَاهُ وَرِجْلَاهُ وَرَأْسُهُ فِي ثَقْبٍ فَأَسْ

“Əgər bir şəxs on nəfər adama başçılıq edə, lakin onlarla etdiyi rəftar ədalətli olmaya, o şəxs qiyamət günü məhşərə gələndə ayaqları və əlləri baltanın saplanan yerində olacaq».

5. İmam Sadiq (ə) buyurur:

مَنْ سَوَّدَ اسْمَهُ فِي دِيْوَانٍ وَلَدِ فُلَانٍ حَشْرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِنْزِيرًا

«Hər kəs adını filankəsin (Abbasi xəlifələrindən birinin və ya hər hansı zülmkar rəhbərin) idarəsində yazdırsa, Allah-təala onu qiyamət günü donuz simasında gətirəcək».

6. İmam Baqir (ə) buyurur: İslam Peyğəmbərinin (s) kitabında belə oxuduq: Məndən sonra camaat aşkarda zina etsə, qəflətən baş verən ölümlər də çoxalar. Tərəzidə alıcını aldatmaq çoxalanda, Allah-təala qıtlığı bəla kimi camaata göndərər. Camaat mallarının zəkatını verməsələr, torpaq öz bərəkətini itirər. Qohum-əqrəbanın bir-biri ilə gəliş-gedişi kəsilsə, sərvət və var-dövlət pis adamların əlinə düşər. Camaat bir-birini yaxşı işlərə də'vət etməsələr və pis işlərdən çəkəndirməsələr, Allah-təala pis adamları camaatın canına salar. Bu vaxt yaxşı adamların duası da qəbul olunmaz.»

TÖVBƏ VƏ SAFLAŞMA

Tövbə və onun Allah tərəfindən qəbul edilməsi Allahın insanlara verdiyi ən böyük qiymət və ne'mətlərdəndir. Demək olar ki, tövbə və onun qəbul olunması Allahın insana qarşı böyük rəhmət və mehribançılığının əlamətidir. Tövbə günahları tərk edib Allaha tərəf dönüş deməkdir. Tövbə insanın Allah qarşısında üzr istəməyinin ən yüksək mərhələsidir. Rəğib özünün «Müfrədat» kitabında yazır: «Üzr istəmək üç yerə bölünür:

1. Üzr istəyən şəxs üzr istəyən zaman deyir:

«Mən filan işi görmüşəm.»

2. Üzr istəyən şəxs gördüyü işi boynuna alır, lakin etdiyi günahın səbəbini göstərir.

3. Üzr istəyən şəxs deyir: «Filan işi görmüşəm. Onun pis iş olmasını

boynuma alıram. İndi isə gördüyüm pis işdən peşman olmuşam».

Belə üzr istəməyin adı tövbədir.

Rağib sonra yazır: İslam dinində tövbə etməyin dörd şərti var:

1. Günahları tərk etmək.
2. Günahdan peşman olmaq.
3. Tövbə etdikdən sonra daha günah etməməyi qərara almaq.
4. Günah etdiyi günlərin əvəzini ibadət etməklə çıxmaq».

Tövbə çirkli paltarı bədənəndən çıxarıb yerinə təmiz paltar geymək, yaxud çirkli və bulaşlıq bədəni hamamda yumaq kimidir. «Hud» surəsinin əvvəlində Allah-təalanın insanları hidayət etməsi dörd mərhələdə xülasə olunmuşdur:

1. Tövhid (Allahı yeganə bilmək).
2. Müşrik adamlarla mübarizə aparmaq.
3. Günahlardan təmizlənmək.
4. Allah tərəfinə qayıtmaq.

Yə'ni insan özünü ilahi sifətlərə malik etsin. «Hud» surəsinin 3-cü ayəsində üçüncü və dördüncü mərhələ haqqında belə oxuyuruq:

وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ

«Və belə ki, Allahdan bağışlanmaq istəyin (ki, sizin günahlarınızı bağışlasın), sonra Ona tərəf qayıdın.»

Tövbə ilə Allahdan bağışlanmaq istəməyin bir ayədə yan-yanə gətirilməsi onu bildirir ki, bunlar bir-birindən fərqlidirlər. Yə'ni birincisi özünü günahlardan təmizləmək, ikincisi (tövbə) isə ilahi xüsusiyyətlərə yiyələnmək deməkdir. Həmçinin, bu ayədə Allahdan bağışlanmaq istəməyin tövbədən qabaq qeyd olunması bizə öyrədir ki, insan əvvəlcə özünü günahlardan təmizləməli, sonra mə'nəvi dəyərlərə və ilahi xüsusiyyətlərə yiyələnməlidir. Əvvəlcə çirkli paltarı geyinməli və ya batil əqidələri qəlbindən yox etməli, sonra qəlbində həqiqi Allaha yer verməlidir.

QUR'ANDA TÖVBƏ HAQQINDA OLAN AYƏLƏR

Qur'an ayələrində Allah-təalaya **91** dəfə «Ğəfur» (çox bağışlayan) və beş dəfə «Ğəffar» (ən çox bağışlayan) deyilmişdir. Çoxlu ayələr də camaatı Allaha tərəf qayıtmaq üçün çağırır və onların etdikləri günahlara görə Allahdan bağışlanmaq istəməyə də'vət edir. Bu ayələrdə **80** dəfədən çox tövbədən söz açılmışdır. Burada onlardan bir neçəsini nəzərdən keçirək:

1. «**Ali-İmran**» surəsinin **135**-ci ayəsində oxuyuruq:

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ

«(Pəhrizkar insanların əlamətlərindən biri də budur) Pis iş görən zaman və yaxud özlərinə zülm edəndə, Allahı yada salar, günahlarının bağışlanmasını diləyirlər».

2. «Nisa» surəsinin 110-cu ayəsində oxuyuruq:

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءً أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا

«Hər kəs pislik edə və ya özünə zülm edə, sonra Allahdan bağışlanmaq istəyə, Allahı bağışlayan və rəhimli görəcək».

3. «Maidə» surəsinin doqquzuncu ayəsində oxuyuruq:

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ

«Allah iman gətirənlərə və yaxşı işlər görənlərə bağışlanmaq və yaxşı əvəz və'd etmişdir.»

4. «Zümər» surəsinin 53-cü ayəsində oxuyuruq:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«De: Ey Mənim bəndələrim-özlərinin əleyhinə olaraq hədlərini aşanlar!Ümidinizi Allahın rəhmətindən üzməyin. Allah bütün günahları bağışlar. Günahlardan keçən və rəhimli olan təkə Odur.»

Bu ayədə gələn «Mənim bəndələrim, ümidinizi üzməyin», Allahın rəhməti, bütün günahları bağışlaması, Allahın rəhimli və bağışlayan olması kimi sözlər Allahın rəhmətinin böyüklüyünü və tövbə qapısının həmişə açıq olmasını bildirir. Xüsusən, “Mənim bəndələrim” kəlməsi, bəndələrin Allaha nisbət verilməsi onların Allah bəndəsi olmağına dəlalət edir. Allah-təala insanlara qarşı o qədər mehribandır ki, onları öz bəndələri deyə xitab edir. Deməli, Allah tərəfindən bağışlanmağa və Onun rəhmətinə ümid çox olmalıdır.

5. «Bəqərə» surəsinin 186-cı ayəsində oxuyuruq:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

“Əgər bəndələrim məni səndən soruşsalar, bilsinlər ki, onlara yaxınam. Dua eləyənlərin duasına məni çağırıqları vaxt cavab verərəm. Onlar da

gərək Mənim dediyimə səs verib Mənə iman gətirsinlər, bəlkə doğru yola hidayət olalar».

Allahın insanlara yaxın və mehriban olması haqqında incə nöqtələrdən biri də budur ki, bu ayədə Allah-təala məsələni özünə nisbət verib: Mənim bəndələrim, Mənim haqqımda, Mən yaxınam, Məni çağırın, Mən cavab verirəm, Mənim də'vətimi qəbul etsin, Mənə iman gətirsin.

6. «Nur» surəsinin 31-ci ayəsində belə oxuyuruq:

... وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ

«Ey mö'minlər! Hamılıqla Allaha tərəf qayıdın».

7. «Şura» surəsinin 25-ci ayəsində oxuyuruq:

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ مِنْ عِبَادِهِ

«Bəndələrinin tövbəsini qəbul eləyən Odur».

8. «Bəqərə» surəsinin 222-ci ayəsində oxuyuruq:

... إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

«Allah-təala tövbə edənləri sevir».

9. «Təhrim» surəsinin 8-ci ayəsində oxuyuruq:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً

«Ey İman gətirənlər! Sidqi-qəlbdən tövbə eləyib, üzünüzü Allaha tutun».

10. «Şura» surəsinin 25-ci ayəsində oxuyuruq:

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ

«Bəndələrin tövbəsini qəbul edən və onların günahlarını bağışlayan Odur».

11. «Maidə» surəsinin 74-cü ayəsində oxuyuruq:

أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونََهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

«Allaha tövbə edib, Ondan əfv diləməzlərmimi?! Günahlardan keçəndir, rəhimlidir Allah».

Bu ayədə Allah-təala insanlardan soruşmaq yolu ilə onları tövbə etməyə də'vət edir. Bu ayədə Allahın iki sifəti- yə'ni bağışlayan və rəhim sifəti gəlibdir. Ola bisin insanlar Allahın bu iki sifətini bilib tövbə etsinlər və

özlərinin bağışlanmalarına ümidli olsunlar.

TÖVBƏ HAQQINDA HƏDİSLƏR

Tövbə haqqında olan hədisləri araşdırdıqda bu mövzuda çoxlu maraqlı mətləblər görürük. İndi isə onlardan bə'zilərini qısa şəkildə nəzərinizə çatdırırıq.

1. TÖVBƏNİN MAHİYYƏTİ VƏ XALIS TÖVBƏ

Xalis tövbənin beş şərti var:

- 1. Günahı tərək etmək;***
- 2. Keçmiş günahlardan peşman olmaq;***
- 3. Günah etməyəcəyini qərara almaq;***
- 4. Etdiyi günahları ibadətlə əvəz etmək;***
- 5. Dillə tövbə etmək;***

Xalis tövbə nədir?

Qabaqda dediyimiz kimi «Təhrim» surəsinin səkkizinci ayəsində buyurulur:

تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

«Allah dərgahına qayıdıb xalis tövbə edin».

İmam Sadiq (ə) xalis tövbənin təfsirində buyurur:

هُوَ الذَّنْبُ الَّذِي لَا يَعُودُ فِيهِ أَبَدًا

«Xalis tövbə budur ki, insan günahı tərək etdikdən sonra bir daha günaha qayıtməsın».

İmam Hadi (ə) xalis tövbəni belə şərh edir:

أَنْ يَكُونَ الْبَاطِنَ كَالظَّاهِرِ وَأَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ

«Xalis tövbə odur ki, insan tövbə etdikdən sonra onun daxili, zahiri kimi hətta zahirindən də yaxşı olsun».

İslam Peyğəmbəri (s) xalis tövbə haqqında buyurur:

أَنْ يَثُوبَ التَّائِبُ ثُمَّ لَا يَرْجِعْ فِي ذَنْبٍ كَمَا لَا يَعُودُ اللَّبَنُ إِلَى الصَّرْعِ

«Xalis tövbə odur ki, südün ana döşünə qayıtmadığı kimi, tövbə edən şəxs də günahə qayıtmasın».

İmam Əli (ə) xalis tövbənin mə'nasında buyurur:

نَدَمٌ بِالْقَلْبِ وَاسْتِغْفَارٌ بِاللِّسَانِ وَالْقَصْدُ عَلَى أَنْ لَا يَعُودَ

«Ürəkdən peşman olmaq, dillə üzr istəmək və günahı tərk etməyi qərara almaq».

2. TÖVBƏNİN MƏRTƏBƏLƏRİ

Bir şəxs İmam Əlinin (ə) hüsurunda özünü göstərmək üçün dedi:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ

(Allahdan bağışlanmaq istəyirəm.) Əli (ə) dedi: Anan matəminə otursun! Bilirsənmi, istiğfar təkcə dildə deməklə deyil. Onun yüksək mərhələsi var. (Sonra buyurdu:) Tövbə və istiğfarın altı şərti var:

1. «Keçmiş günahlardan peşman olmaq».
 2. «Günahları tərk etməyi qərara almaq».
 3. «Camaatın haqqını yeyibsə onları qaytarmaq».
 4. «Allahın onun boynuna qoyduğu vəzifələri yerinə yetirmək».
- (Namaz qılmaq, oruc tutmaq kimi).
5. «Bədəninin haram maldan əmələ gələn ətlərini ibadətlə əritmək».
 6. «İnsanın bədəni günahın ləzzətini çəkdiyi kimi ibadətin çətinliyini də dadsın». Bu mərhələlərdən sonra “أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ” Allahdan bağışlanmaq istəyirəm deyə bilərsən».

İmam Səccad (ə) buyurur:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ الْعَمَلُ وَالرُّجُوعُ عَنِ الْأَمْرِ وَلَيْسَتْ التَّوْبَةُ بِالْكَلَامِ

«Tövbə etmək təkcə dildə deyil; tövbə pis yollardan çəkilib yaxşı işlər görməkdən ibarətdir».

Bununla da tövbənin qəbul olunmasının şərtlərini öyrəndik ki, günahı tərک etməkdən və günahlardan pəşman olmaqdan əlavə, günahkar şəxs etdiyi günahların əvəzini də çıxmalıdır. Misal üçün: Qur'anda oxuyuruq: «İffətli qadına böhtan atan şəxsə **80** zərbə şallaq vurulmalıdır.» Sonra Qur'an buyurur:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا

«(Bu qanundan) o kəslər istisna olunurlar ki, bundan (böhtan atdıqdan) sonra tövbə edib işlərini düzəltsinlər».¹⁰⁷

Bu ayədə «وَأَصْلَحُوا» (işlərini düzəltsinlər) cümləsi onu bildirir ki, tövbənin qəbul olunmasının mühüm şərtlərindən biri də budur ki, insan tövbə etdikdən sonra keçmiş səhvlərini düzəltsin və yaxşı işlərlə məşğul olsun. Xalis tövbənin şərtlərindən biri də günahkar şəxsin etdiyi günahları e'tiraf etməsidir.

İmam Baqir (ə) buyurur:

وَاللّٰهُ مَا يَنْجُو مِنَ الذَّنْبِ إِلَّا مَنْ أَقْرَبَ بِهِ

«Allaha and olsun, günahı e'tiraf etmədən günahdan qurtuluş yoxdur».

İmam Əli (ə) buyurur:

الْمُقَرَّرُ بِالذَّنْبِ تَائِبٌ

«Günahını e'tiraf edən şəxs tövbə etmiş kimidir».

3. TÖVBƏNİN NÖVLƏRİ

İmam Sadiq (ə) buyurur:

وَكُلُّ فِرْقَةٍ مِنَ الْعِبَادِ لَهُمْ تَوْبَةٌ... وَتَوْبَةُ الْخَاصِّ، مِنَ الْإِشْتِغَالِ بِغَيْرِ اللَّهِ
تَعَالَى، وَتَوْبَةُ الْعَامِّ مِنَ الذُّنُوبِ

«Hər dəstənin özünə məxsus tövbəsi var. Allahın məxsus bəndələrinin tövbəsi Allahdan bir an da olsa, qafil olmaları üçün etdikləri tövbədir. Ümumi camaatın tövbəsi isə günahlardan tövbə etməkdir». Belə qənaətə gəlirik ki, keçmiş əməllərdən pəşman olmaq və günahları tərک etmək tövbənin birinci mərhələsidir.

¹⁰⁷ «Nur» surəsi, ayə 5.

Sonrakı mərhələlər isə tövbə edən şəxsin hər cəhətdən günahdan qabaqkı mə'nəvi halətinə qayıtmasıdır. Qızdırması olan xəstə dərman qəbul etdikdən sonra hərərəti kəsilir, lakin bundan sonra onun bədənini möhkəmlətmək üçün başqa bir dərmana ehtiyac var. Günahkar da belədir: Günahdan tövbə etdikdən sonra yaxşı işlər görməlidir ki, ruhu saflaşsın.

İmam Baqir (ə) buyurur:

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ، وَالْمُقِيمُ عَلَى الذَّنْبِ وَهُوَ مُسْتَغْفِرٌ مِنْهُ
كَالْمُسْتَهْزِءِ

«Günahdan tövbə edən şəxs günahı olmayan şəxs kimidir. Günah etməkdə davam edən şəxsin tövbə etməsi isə istehza etməkdir.»

4. TÖVBƏNİN QƏBUL OLUNMA ÇƏRÇİVƏSİNİN GENİŞLİYİ

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi «Zümər» surəsinin 53-cü ayəsində oxuyuruq:

... لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً

«Allahın rəhmətindən ümitsiz olmayın. Allah bütün günahları bağışlayır». Bu ayədən mə'lum olur ki, tövbə qapısı hamının üzünə açıqdır. Belə nəql edirlər ki, Peyğəmbərin (s) sevimli əmisi Həmzənin qatili qara qul bu ayəni eşitdikdən sonra Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib tövbə etdi. Peyğəmbər (s) onun tövbəsini qəbul etdi. Lakin ona buyurdu:

«Mənim gözümə görünmə, çünki sənə baxa bilmirəm».

Peyğəmbərdən (s) bu ayə haqqında soruşdular ki, təkcə Həmzənin qatilinə aiddir, ya hamı üçündür. Həzrət buyurdu: “Hamı üçündür”.

Tövbənin qəbul dairəsi o qədər genişdir ki, bunu indi qeyd edəcəyimiz əhvalatdan da anlamaq olar. Nəql olunub ki, bir nəfər İmam Rizanın (ə) hüzurunda dedi: «Allah lə'nət etsin İmam Əliylə (ə) müharibə edənlərə!»

İmam (ə) ona buyurdu:

قُلْ إِلَّا مَنْ تَابَ وَاصْلَحَ

«Tövbə edib yaxşı işlər görənlərdən başqa».

Bu hədisdən Allahın günahkar bəndələrinə nə dərəcədə mehriban olmasını başa düşürük. Ümumiyyətlə, islam dini tövbə və Allaha tərəf dönüş qapısını heç kimin üzünə bağlamır.

«Büruc» surəsinin 10-cu ayəsində buyrulur:

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ

«O kəslər ki, iman gətirən kişi və qadınlara işgəncə verdilər və sonra tövbə etmədilər, onlar üçün cəhənnəm əzabı olacaqdır».

Bu ayədə «sonra tövbə etmədilər» cümləsi bildirir ki, hətta işgəncə verənlər də tövbə etsələr, onların tövbəsi qəbuldur.

5. ALLAH-TƏALANIN GÜNAHDAN TÖVBƏ EDƏNLƏRƏ QARŞI XÜSUSİ İSTƏYİ

«Bəqərə» surəsinin 222-ci ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

«Allah tövbə edənləri sevir».

İmam Baqir (ə) buyurur: «Allah-təalanın tövbəkar şəxslərə qarşı sevinci gecə yarısı səhrada dəvəsini itirib sonradan tapan şəxsin sevincindən çoxdur».

İmam Baqir (ə) başqa bir hədisdə buyurur:

اللَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنَ الْعَقِيمِ الْوَالِ، وَمِنَ الضَّالِّ الْوَاجِدِ، وَمِنَ الظَّمَّانِ الْوَارِدِ

«Allah-təalanın bəndəsinin tövbəsinə sevinməsi, övladı olmayan adamın uşağı olandan sonrakı sevincindən, itirdiyi şeyi tapan şəxsin və həmçinin, susuz adamın su tapdıqdan sonrakı sevincindən çoxdur».

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

«Heç bir məxluq Allah dərgahında tövbəkar qadından və ya kişidən sevimli deyil.»

O Həzrət başqa bir kəlamında buyurmuşdur:

التَّائِبُ حَبِيبُ اللَّهِ

«Tövbə edən şəxs Allahın sevimli bəndəsidir».

6. TÖVBƏNİ TƏ'XİRƏ SALMAQ

İnsana hər an Allah tərəfindən tövbə etmək əmr olunur. Allahın «Tövbə edin» fərmanı bu mühüm işə tələsməyə çağırır. Deməli, tövbəni tə'xirə salmaq Allahın fərmanının icrasını tə'xirə salmaq deməkdir. Belə bir şəxs Allahın əmrini tərk etmiş hesab olunur. İmam Cavad (ə) buyurur:

تَأْخِيرُ التَّوْبَةِ إِغْتِرَارٌ، وَطُولُ التَّسْوِيفِ حَيْرَةٌ

«Tövbəni tə'xirə salmaq bir növ lovğalıqdır. Tövbənin tə'xir müddətini uzatmaq isə bir növ avaraçılıqdır».

Bir şəxs İmam Əlidən (ə) ona nəsihət verməsini xahiş etdi. O Həzrət buyurdu:

لَا تَكُنْ مِمَّنْ يَرْجُوا الْآخِرَةَ بِغَيْرِ الْعَمَلِ وَيَرْجِي التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ

«Yaxşı işlər görməmiş və ibadət etməmiş axirət və behişt ümidində olanlardan olma. Həmçinin uzun-uzadı arzularla tövbəni tə'xirə salan şəxslərdən olma».

İmam Əli (ə) başqa hədisdə buyurur:

لَا دِينَ لِمُسَوِّفٍ بِتَوْبَتِهِ

«Tövbə etməyi bu gün-sabaha saxlayan şəxsin dini yoxdur».

İmam Baqir (ə) buyurur:

إِيَّاكَ وَالتَّسْوِيفَ فَإِنَّهُ بَحْرٌ يُغْرَقُ فِيهِ الْهَلَكَى

«Tövbəni tə'xirə salmaqdan çəkin. Çünki tövbəni tə'xirə salmaq bir dənizə bənzər ki, tövbə etməyi tə'xirə salan şəxs onda boğulacaqdır».

Diqqətli olmalıyıq ki, insanda ölüm əlamətləri görünəndən sonra daha onun tövbəsi qəbul olunmur.

Fir'on suda boğulan zaman tövbə edib iman gətirdi. Lakin onun tövbəsi Allah dərgahında qəbul olunmadı. Bu mətləbi açmaq üçün «Nisa» surəsinin 18-ci ayəsindən istifadə edirik.

Məhəmməd Həmdani deyir: İmam Rizadan (ə) soruşdum: Nə üçün Allah-təala Fir'onu suda batırdı? Halbuki, o iman gətirdi və Allahın birliyini e'tiraf etdi.

İmam (ə) cavabında buyurdu:

لَا إِلَهَ أَمِنَ عِنْدَ رُؤْيَةِ النَّبَاسِ، وَالْإِيمَانُ عِنْدَ رُؤْيَةِ النَّبَاسِ غَيْرَ مَقْبُولٍ

«Çünkü o, Allahın əzabını gördükdən sonra iman gətirdi və Allahın

əzabını gördükdən sonra iman gətirmək qəbul deyil».

Hədislərin bə'zində belə oxuyuruq: Mö'min şəxs günah edərsə, yeddi saata kimi ona möhlət verilir. Bu müddət ərzində etdiyi günahdan tövbə etsə, onun günahı yazılmır. Bə'zi hədislərdə isə bu müddət səhərdən axşama kimi qeyd olunmuşdur.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا أَجَلَ مِنْ عَذْوَةٍ إِلَى اللَّيْلِ فَإِنْ اسْتَعْفَرَ اللَّهَ لَمْ يُكْتَبْ عَلَيْهِ

«Bəndə günah edərsə ona səhərdən axşama kimi möhlət verilir. Bu müddətdə Allahdan bağışlanmaq istəsə onun günahı yazılmır».

7. TÖVBƏNİN PARLAQ NƏTİCƏLƏRİ

Tövbə və onun Allah tərəfindən qəbul olunması Allahın böyük ne'mətlərindəndir. Tövbənin bir çox gözəl nəticələri var. O cümlədən: **1.** Xalis tövbə günahkar insanı daxilən elə saflaşdırır ki, elə bil ki, günah etməyib.

İmam Baqir (ə) buyurur:

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

«Günahdan tövbə edən şəxs günah etməyən şəxs kimidir».

Həqiqi tövbə günahların insanın ruhunda qoyduğu tə'sirləri məhv edir.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

«Bəndə tövbə edəndə Allah-təala onu sevir, dünyada və axirət aləmində onun günahlarını bağışlayır, onun etdiyi günahlarını yazan mələklərin yadından çıxarır. Onun bütün bədən üzvlərinə əmr verir ki, onun günahlarını gizlətsinlər və günah etdiyi yerlərə əmr verir ki, onun günahını gizli saxlasınlar».

Sonra buyurdu:

فَيَلْقَى اللَّهَ حِينَ يُلْقَاهُ وَلَيْسَ شَيْءٌ يَشْهَدُ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ مِنَ الذُّنُوبِ

«Deməli, tövbə edən şəxs elə bir halda Allahın görüşünə gedəcək ki, onun günahlarına şəhadət verən heç bir şey olmayacaq».

Qabaqda qeyd etdiyimiz kimi, «Təhrim» surəsinin 8-ci ayəsində mö'minlərə xalis tövbə etmək əmr olunubdur. Bu barədə xalis tövbənin beş nəticə və səmərəsinə işarə olunub:

1. Günahların bağışlanması.

2. Allahın ne'mətləri ilə dolu olan behiştinə daxil olmaq.

3. Qiyamətdə rüsvey olmamaq.

4. Bu dünyada iman gətirib yaxşı işlər görməyin nuru qiyamət günü tövbə edən şəxslərin sorağına gəlib onlarla birlikdə hərəkət edir və behiştin yolunu onlara göstərir.

5. Onların tövbədən sonra Allaha diqqətləri çoxalır, Allahdan mə'nəviyyət nurunun vücudlarında çoxalmasını və günahlarının daha kamil şəkildə bağışlanmasını istərlər.

Başqa sözlə, həqiqi tövbə insanı Allah dərğahında o qədər sevimli edir ki, Allah-təala bəndəsinə qarşı çox xoşhal olur. Onu özünə dost seçir və onu bəndələrinin ən sevimlisi hesab edir.

İmam Kazim (ə) buyurur:

وَأَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الْمُقْتَنُونَ النَّوَابُونَ

«Allahın ən sevimli bəndələri o kəslərdir ki, (bilmədən) günah etdikdən sonra çoxlu tövbə etsinlər».

Mə'sum İmamlarımızın birindən çatan başqa bir hədisdə oxuyuruq: «Allah-təala tövbə edən şəxslərə üç ne'mət verir ki, onlardan birini bütün yerlərin və göylərin əhalisinə versəydi, nicat tapardılar».

1. «Onlara belə bir müjdə verilib ki, «Allah-təala onları (tövbə edənləri) sevir.»¹⁰⁸ «Və Allah sevdiyi və istədiyi şəxsə əzab verməz».

2. «Allahın ən yüksək dərəcəli bəndələri tövbə edənlərin günahlarının bağışlanması üçün dua edir və onların Allah dərğahında dərəcələrinin daha da ucalmasını arzu edirlər».¹⁰⁹

3 «Tövbə edən şəxslərin günahları pozulur, Allah onlara rəhmət və əmin-amanlıq müjdəsi verir».¹¹⁰

Tövbə bəhsinin sonunda İmam Səccadın (ə) Allahla etdiyi raz-niyazdan bir hissəyə diqqət yetirək. O Həzrət Allaha belə ərz edir:

إِلٰهِي أَنْتَ الَّذِي فَتَحْتَ لِعِبَادِكَ بَاباً إِلَى عَفْوِكَ، سَمَّيْتَهُ التَّوْبَةَ، فَقُلْتُ: ثَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً، فَمَا عُذْرُ مَنْ أَغْفَلَ دُخُولَ الْبَابِ بَعْدَ فَتْحِهِ؟

«Ey mənim Allahım! Sən bəndələrinin günahlarını bağışlamaq üçün bir qapı açdın. O qapının adını da tövbə qoydun. Sonra buyurdun: Allaha

¹⁰⁸ «Bəqərə», surəsi, ayə 222.

¹⁰⁹ «Mö'min», surəsi, ayə 7-9.

¹¹⁰ «Fürqan», surəsi, 68-70-ci ayələr.

xalis tövbə edin! Daha bundan sonra bu qapıya daxil olmayan şəxsin üzrü nədir?»

GÜNAHIN VURDUĞU ZƏRƏRLƏRİ ARADAN QALDIRMAQ

Yuxarıda qeyd etdik ki, tövbənin mühüm şərtlərindən biri də günahın zərərlərini məhv edib aradan qaldırmaqdır. İslamda bunun adını «Kəffarat və yaxud təkfir» (ikisi də örtmək və təmizləmək mə'nasını verir) qoyurlar.

«Təkfir» ihbat sözünün müqabilidir. İhbat, yə'ni insan böyük bir günah etməklə özünün yaxşı işlərini Allah dərğahında puç etsin. «Təkfir» (kəffarat sözündəndir) isə yə'ni insan keçmiş günahlarının tə'sirini öz vücudundan təmizləsin. Başqa sözlə, tövbə iki mərhələdən təşkil olunur:

1. Günahları tərk etmək.

2. Yaxşı işlər görməklə günahların tə'sirini aradan qaldırmaq.

Misal üçün, bir müddət ata-anasını incidən şəxs tövbə etdikdən sonra təkcə buna kifayətlənməməlidir. O bundan sonra yaxşı işlər görməli və elə yaxşı övlad olmalıdır ki, ata-anasının xatirindən əvvəlki hərəkətlərinin acılığı təmizlənsin.

GÜNAHIN TƏ'SİRİNİN TƏMİZLƏNMƏSİ BARƏDƏ OLAN QUR'AN AYƏLƏRİ

1. «Rə'd» surəsinin 22-ci ayəsində oxuyuruq:

وَيَذَرُونِ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ

«Düşüncəli şəxslər o kəslərdirlər ki, yaxşı işlər görməklə pis işlərini (və onların qoyduğu tə'siri) məhv edirlər».

2. «Furqan» surəsinin 70-ci ayəsində oxuyuruq:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَأُولَئِكَ يَبْدِلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ

«Allah ancaq tövbə eləyən, iman gətirən, yaxşı iş görən şəxslərin pis işlərini yaxşı işlərlə əvəz edir ».

3. «Hud» surəsinin 114-cü ayəsində oxuyuruq:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَاً مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ

«Gündüzün iki vaxtında və gecəyə yaxın saatlarda namaz qılın. Çünki yaxşı işlər pis işləri yuyub aparır».

4. «Nisa» surəsinin 31-ci ayəsində oxuyuruq:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ

“Əgər sizə haram olan böyük günahlardan çəkinsəniz Biz sizin kiçik günahlarınızdan keçərik».

5. “Ənkəbut» surəsinin 7-ci ayəsində oxuyuruq:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

«O kəslər ki, iman gətirib və saleh işlər görüblər, mütləq onların günahlarını örtərik».

Günahları örtməkdən məqsəd onların qoyduğu zərərləri məhv etməkdir, yə'ni bağışlamaqdır.

6. «Ali-İmran» surəsinin 195-ci ayəsində oxuyuruq:

...فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ أُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ

عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

«O kəslər ki, hicrət ediblər, yurdlarından qovulublar, Mənim yolumda əzab çəkiblər, vuruşublar və öldürülüblər onların pisliliklərini təmizləyəm».

Bu ayələrdən belə nəticə alırıq ki, Allah dərğahında elə bir tövbə qəbul olub insanın günahlarını yuyur ki, Allaha iman, yaxşı işlər, namaz, Allah yolunda yurdundan hicrət etmək, Allah yolunda məşəqqətə düşmək, cihad və şəhid olmaqla birlikdə olsun. Yoxsa, tövbə etmək keçmiş günahların tə'sirini aradan qaldırmayacaq.

GÜNAHIN TƏ'SİRİNİN TƏMİZLƏNMƏSİ HAQQINDA HƏDİSLƏR

Hədislərdə qətiyyətlə tə'kid olunub ki, tövbə edən zaman təkcə peşman olmaq və günahlardan çəkinmək kifayət deyil. Tövbə edən şəxs yaxşı işlər görməklə günahların tə'sirini məhv və özünü islah etməlidir. Bu barədə olan bə'zi hədislərə diqqət yetirək:

1. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُ كُنْتَ، وَخَالِقِ النَّاسِ بِخُلُقٍ حَسَنٍ وَإِذَا عَمِلْتَ سَيِّئَةً فَاَعْمَلْ حَسَنَةً

تَمْحُوهَا

«Harada olsan Allahdan həya et! Camaatla yaxşı rəftar et! Nə vaxt

günah etdin, ondan sonra yaxşı bir iş gör ki, günahı məhv etsin!».

2. İmam Sadiq (ə) buyurur:

... مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فِي السِّرِّ فَلْيَعْمَلْ حَسَنَةً فِي السِّرِّ، وَمَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فِي
الْعَلَانِيَةِ فَلْيَعْمَلْ حَسَنَةً فِي الْعَلَانِيَةِ

«Gizlində günah edən şəxs əvəzində gizlində də yaxşı iş görməlidir. Və
aşkarda günah edən şəxs aşkarda yaxşı iş görməlidir».

3. İmam Baqir (ə) buyurur:

التَّائِبُ إِذَا لَمْ يَسْتَبِنْ أَثَرَ التَّوْبَةِ فَلَيْسَ بِتَائِبٍ: يُرْضَى الْخُصْمَاءُ وَيُعِيدُ
الصَّلَوَاتِ، وَيَتَوَاضَعُ بَيْنَ الْخَلْقِ، يَتَّقِي نَفْسَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ...

«Tövbə edənin işlərində tövbənin əlamətləri olmasa, onun tövbəsi həqiqi
deyil. (Tövbənin əlaməti budur:) Boynunda haqqı olan şəxsləri razı salsın,
qəzaya getmiş namazlarını qılsın, mö'minlərin qarşısında təvazökar olsun
və özünü nəfsinin tüğyan etməsindən qorusun».

4. İmam Əli (ə) buyurur:

ثَمَرَةُ التَّوْبَةِ اسْتِذْرَاكَ فَوَارِطِ النَّفْسِ

«Tövbə etməyin səmərəsi günahların vurduğu zərəri aradan
qaldırmaqdır».

İmam Baqir (ə) buyurur:

مَا أَحْسَنَ الْحَسَنَاتِ بَعْدَ السَّيِّئَاتِ

«Günah işləri tərk etdikdən sonra yaxşı işlər görmək nə qədər gözəldir»!

5. İmam Kazim (ə) buyurur:

مِنْ كَفَّارَاتِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ، إِعَانَةُ الْمَلْهُوفِ وَالتَّنْفِيسُ عَنِ الْمَكْرُوبِ

«Pənahsız şəxsə sığınacaq vermək və qəmli şəxslərin qəmini silmək
böyük günahların tə'sirini aradan qaldıran amillərdəndir».

6. Bir nəfər İslam Peyğəmbərindən (s) soruşdu: «Qeybət etməyin
tə'sirini hansı işlə təmizləyəək?» O həzrət buyurdu:

تَسْتَغْفِرُ لِمَنْ إِعْتَبَتْهُ

«Qeybətini etdiyin şəxsin, Allahdan bağışlanmasını istə».

7. İmam Baqir (ə) buyurur:

ثَلَاثُ كَفَّارَاتٍ: إِفْشَاءُ السَّلَامِ وَإِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَالتَّهَجُّدُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامُ

«Üç iş günahları təmizləyən işlərdən hesab olunur:

- a. Ucadan salam vermək.
- b. Başqalarına təam (ehsan) vermək.
- v. Gecələr camaatın yatan vaxtında ibadət etmək.

8. O Həzrət başqa hədisdə belə buyurur:

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَكَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ ذُنُوبًا بَدَّلَهَا اللَّهُ حَسَنَاتٍ: الصِّدْقُ
وَالْحَيَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالشُّكْرُ

«Dörd xislət hər kimdə olsa, başdan-ayağa günaha bulaşq da olsa, Allah onun günahlarını (tövbə etdikdən sonra) bağışlayacaq:

- a) Düz danışmaq;
- b) Həyalı olmaq;
- v) Camaatla yaxşı əxlaqla davranmaq;
- q) Allaha şükr etmək.¹¹¹

9. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

«Bə'zi günahlar hətta namaz qılmaqla və Allah yolunda ehsan verməklə belə təmizlənməz.» «Bir nəfər soruşdu: Bəs hansı işlərlə bu günahlar təmizlənilir?

O Həzrət buyurdu:

الْهُمُومُ فِي طَلَبِ الْمَعِيشَةِ

«Qazanc yolunda məşəqqətə düşməklə».¹¹²

10. Bir nəfər Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib ərz etdi:

«Günahlarım çox, yaxşı işlərim isə azdır».

Peyğəmbər (s) buyurdu:

أَكْثَرُ السُّجُودِ فَإِنَّهُ يَحُطُّ الذُّنُوبَ كَمَا تَحُطُّ الرِّيحُ وَرَقَ الشَّجَرِ

«Çoxlu səcdə et! Çünki külək ağacların yarpağını tökdüyü kimi səcdə də günahları təmizləyir».¹¹³

¹¹¹ Biharül-ənvar, 71-ci cild, 332-ci səh.

¹¹² Biharül-ənvar, 73-cü cild, 157-ci səh.

¹¹³ Biharül-ənvar, 85-ci cild, 162-ci səh.

Tövbə etdikdən sonra yaxşı işlərlə günahları təmizləmək üçün müxtəlif yolları var:

Yoxsullara maddi kömək göstərmək, Allah yolunda cihad etmək, oruc tutmaq, gecələr ibadət etmək və... bu kimi işlərlə günahları təmizləmək olar. Amma yaxşı olar ki, hər günahı onun ziddi olan bir işlə təmizləyək. Misal üçün: Hicabsızlığın günahını iffətli olmaqla, qeybətin günahını dili nəzarətdə saxlamaqla (yə'ni hər kəs öz dilinə saxlamalıdır), zülmkarlığın günahını məzlumlara kömək edib, yoxsulların əlindən tutmaqla təmizləmək lazımdır. Həmçinin naməhrəm qadınlara baxmağın günahını Qur'ana nəzər etməklə, ilahi alimlərin, ata və ananın üzünə tamaşa etməklə silmək olar. Bu mətləbin izahında hədislərin bə'zisindən istifadə edirik. İmam Sadiq (ə) buyurur:

كَفَّارَةُ عَمَلِ السُّلْطَانِ قَضَاءُ حَوَائِجِ الْإِخْوَانِ

«Zalım hakim (tövbə etdikdən sonra) öz (dini) qardaşlarının ehtiyaclarını ödəməklə günahlarını təmizləyə bilər».¹¹⁴

GÜNAHIN TƏMİZLƏNMƏSİ HAQQINDA BİR NEÇƏ HEKAYƏ

1. Əbu Lübabə Peyğəmbərin (s) səhabələrindən idi. Onun qabaqcadan yəhudilərin Bəni-qüreyzə qəbiləsi ilə qohumluğu var idi. Yəhudilərin Peyğəmbərin (s) qarşısında müqavimət göstərmələrindən sonra, O Həzrət yəhudi qəbilələrini islam dininin mərkəzi olan Mədinə şəhərindən sürgün etməyi və onların başçılarını qətlə yetirməyi qərara aldı. Bəni-qüreyzə qəbiləsi bu vaxt bir qalada mühasirədə idilər. Ovs qəbiləsindən bə'zi şəxslər Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib yəhudilərin bağışlanmasını xahiş etdilər. Peyğəmbər (s) onlara buyurdu:

Razısınız ki, yəhudilərin haqqında qəzavət (mühakimə) etməyi sizin qəbilənizdən bir nəfərə tapşırım?

Ovs tayfasından gələnlər bu suala müsbət cavab verdilər. Peyğəmbər (s) Sə'd ibn Məazı bu iş üçün tə'yin etdi. Lakin Bəni-qüreyzə qəbiləsi Sə'din bu işə tə'yin olunmasına razı olmadılar. Onlar Əbu Lübabəni onlarla müzakirə etməyə tə'yin olunmasını tələb etdilər. Peyğəmbər (s) Əbu Lübabəni onlarla müzakirə etməyə göndərdi. Onlar Əbu Lübabənin ətrafına toplaşib özlərinin yazıq və zəif olmalarını izhar etdilər. Onlar

¹¹⁴ Vəsailüş-şiə, 15-ci cild, 584-cü səh.

həmçinin Əbu Lübabədən soruşdular ki, Sə'd ibn Məazın bizim haqqımızda hakim olmasına razı olaq, ya yox?

Əbu Lübabə dedi: Eybi yoxdur. Lakin əli ilə boynuna işarə etdi. Yə'ni Sə'd sizin hakiminiz olsa boynunuz vurulacaq. Bununla da o müsəlmanların hərbi sirlərindən birini düşmənlər üçün fəş etdi. Amma tez öz günahını başa düşdü və bildi ki, Peyğəmbərə (s) və müsəlmanlara xəyanət edib. O biri tərəfdən «Ənfal» surəsinin **27** və **28**-ci ayələri Allaha və Onun Peyğəmbərinə (s) xəyanət etməyi qadağan etmişdir. Əbu Lübabə o qədər narahat və xəcalətli idi ki, daha Peyğəmbərin (s) hüzuruna qayıtmadı. O, birbaşa məscidə getdi və özünü məscidin sütunlarından birinə bağladı. Əbu Lübabə **10** gün orada qaldı. O, Allaha dua edir və günahının bağışlanmasını istəyirdi. Bu vaxt «Tövbə» surəsinin **102**-ci ayəsi nazil oldu və onun tövbəsinin qəbul olunmasını e'lan etdi.

Maraqlı budur ki, Əbu Lübabə öz günahını yumaq üçün Peyğəmbərə (s) ərz etdi: Tövbənin qəbul olunmasının şükrünü yerinə yetirmək üçün bütün var-dövlətimi Allah yolunda paylamaq istəyirəm.

Peyğəmbər (s) buyurdu: Varının hamısını paylamağa icazə vermirəm.

«O ərz etdi: Onda üçdə iki hissəsini.

Peyğəmbər (s) buyurdu: O da çoxdur.

O, ərz etdi: Onda icazə ver, malımın üçdə bir hissəsini yoxsullara paylayım.

Peyğəmbər (s) qəbul etdi. Əbu Lübabə varının üçdə birini Allah yolunda payladı.¹¹⁵

2. İki qardaş birlikdə Həcc əməllərini yerinə yetirmək üçün Məkkə şəhərinə tərəf yola düşdülər. Onlardan birinin adı Yə'qub idi. Səfər zamanı bu iki qardaşın arasında inciklik yarandı. Onlar dava etdikdən sonra küsərək bir-birindən ayrıldılar və bununla da böyük bir günah etmiş oldular. Bu səfərdən sonra Yə'qub Mədinə şəhərinə gəlib İmam Musa Kazimin (ə) hüzuruna çatdı. İmam (ə) ona buyurdu:

«Sən filan yerdə qardaşınla dava etdin. Bir-birinizə nalayiq sözlər dediniz. Bu cür hərəkətlər mənim və ata-babalarımın dini ilə ziddir. Allahdan qorx! Bunu bil ki, bir-birinizlə dava edib ayrıldığınıza görə tezliklə ölüm sizi bir-birinizdən ayıracaq. Qardaşın bu səfərdən vətənə qayıtmazdan əvvəl dünyasını dəyişəcək. Sən isə peşman olacaqsan».

Tutduğu işdən çox nigaran olan Yə'qub İmama ərz etdi: Bəs mənim aqibətim necə olacaq?

İmam Kazim (ə) buyurdu:

¹¹⁵ Məcməül-bəyan, 5-ci cild, 67-ci səh. İmam Baqir (ə)-dan nəql edilib.

أَمَّا إِنَّ أَجَلَكَ قَدْ حَصَرَ حَتَّى وَصَلْتَ عَمَّتَكَ بِمَا وَصَلْتَهَا بِهِ فِي مَنْزِلٍ كَذَا وَكَذَا

فَزَيْدٌ فِي أَجَلَكَ عِشْرُونَ

«Sənin də ömrün sona çatmışdı. Lakin yarı yolda filan yerdə yaşayan bibinin yanına getdin və onu özündən razı saldın. Buna görə sənin ömrün 20 il artdı».

İmamın dediyi kimi də oldu: Yə'qubun qardaşı o səfərdə dünyasını dəyişdi, özü isə o hadisədən sonra 20 il yaşadı.¹¹⁶

Deməli, Yə'qub bibisini yoxlamaqla əvvəlki günahını bir növ bağışlatdırdı.

3. «Nəke» tayfasının böyüklərindən bir nəfər İmam Baqirin (ə) hüzuruna gəldi və ərz etdi:

Mən Həccacın (Əbdül Məlikin tərəfindən Kufədə hakim olan zülmkar şəxs) zamanından indiyə qədər, (əməvi xəlifələrinin tərəfindən) hökmdar olmuşam. Mən tövbə edə bilərəmmi?»

İmam sükut etdi. O, sualını təkrar etdi. İmam buyurdu:

لَا حَتَّى تُؤَدِّيَ إِلَى كُلِّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ

«Təkcə o vaxt tövbən qəbuldur ki, haqlarını yediyn şəxslərin hamısının haqqını özlərinə qaytarasan».

4. Əbu Xədicə deyir ki, İmam Sadiq (ə) buyurdu:

Bir nəfər Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəldi və dedi: Cahiliyyət dövrəndə (yə'ni islamdan qabaqkı dövrdə) bir qızım oldu. Onu saxladım. O daha həddi-buluğa çatmışdı. Bir gün təzə paltarlarını ona geyindirib, bir quyunun kənarına apardım. Sonra onu quyuya atdım. Ondan eşitdiyim axırcı söz bu idi: Atacan!) İndi isə peşman olmuşam. Sizdən istəyirəm ki, buyurasınız, mən bu günahımı hansı işlə yuya bilərəm?

Peyğəmbər (s) buyurdu: Anan varmı?

O dedi: Xeyr.

Peyğəmbər (s) buyurdu: Xalan necə, varmı?

O dedi: Bəli.

O Həzrət buyurdu:

فَأَبْرِزْهَا فَإِنَّهَا بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ يُكَفِّرُ عَنْكَ مَا صَنَعْتَ

¹¹⁶ Səfīnətül-bihar, 1-ci cild, 516-cı səh.

«Onda xalana yaxşılıq et! Çünki o da ana kimidir. Ona yaxşılıq etsən, günahın yuyulacaq».

Əbu Xədicə deyir: Mən İmam Sadiqdən (ə) soruşdum ki, bu hadisə nə vaxt baş vermişdir?

İmam buyurdu: «Bu hadisə cahiliyyət dövründə baş vermişdi. Çünki o dövrdə qızları başqa qəbiləyə əsir düşüb uşaq dünyaya gətirməsin deyə, öldürürdülər».¹¹⁷

5. Əli ibn Yəqtin, Harun Ər-Rəşidin vəziri və İmamlarımızın dostlarından idi. O, Harunun vəziri olmaq üçün gizlində İmam Kazimdən icazə almışdı ki, bu işlə müsəlmanlara xidmət etsin. Bir gün İbrahim adlı bir dəvə otaran ehtiyac üzündən Əli ibn Yəqtinin yanına gedir. Amma Əli ibn Yəqtinin vəzirlik məqamı İbrahimin istəyinin yerinə yetirmək, Hətta İbrahimə onun hüzuruna gəlmək icazəsini də vermir. Bu hadisədən bir neçə vaxt sonra Əli ibn Yəqtin həcc səfərinə gedir. O, bu səfərdə İmam Kazimi (ə) ziyarət etmək üçün Mədinə şəhərinə dönür. Lakin İmam onu qəbuluna buraxmır. O, çox çalışsa da İmamı ziyarət etməyə müvəffəq olmur. Axırda İmam evdən kənarda onunla görüşür. Əli İmamdan bu soyuqluğun səbəbini soruşur. İmam Kazim (ə) ona buyurur: Nə üçün filan gün İbrahimə e'tinasızlıq edib onu qəbuluna buraxmadın? Sənin bu günahına görə bu ilki həccin Allah dərgahında qəbul olunmayacaq. Ancaq onu özündən razı etsən, Həccin qəbul ola bilər.

Əli ibn Yəqtin bu sözü eşitdikdən sonra birbaşa Kufə şəhərinə qayıdıb İbrahimin evinə gedir. İbrahimi gördükdən sonra onun qarşısında üzünü torpağa qoyur və ondan xahiş edir ki, ayaqlarını onun üzünə qoysun. Bununla da o, İbrahimi özündən razı salır və Mədinə şəhərinə İmam Kazimin (ə) hüzuruna qayıdır. İmam onu hüzuruna qəbul edərək günahını təmizləmək üçün etdiyi bu işə görə ona təşəkkür edir. Əli ibn Yəqtin də günahının bağışlanmasından şad olur.¹¹⁸

6. Qeys ibn Qasim öz qəbiləsinin böyüklərindən idi. O, cahiliyyət dövründə on iki qızını diri-diri torpağa basdırmışdı. On üçüncü qızını isə həyat yoldaşı bir müddət ondan gizli saxlamışdı, lakin Qeys ibn Qasim bundan xəbər tutan kimi onu da diri-diri basdırdı.

O, İslam dinini qəbul edib müsəlman oldu. Bu vaxt keçmiş işlərindən peşman olmuş halda Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəldi və əhvalatı danışdı. Bu vaxt Peyğəmbərin (s) gözləri yaşla doldu və ağlamağa başladı. O Həzrət Qeysə buyurdu: «Ey Qeys! Səni çox pis günlər gözləyir. Başqasına

¹¹⁷ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 162-ci səh.

¹¹⁸ Biharül-ənvar, 48-ci cild.

rəhm etməyənin şəxsə, Allah da rəhm etməyəcək» Qeys ərz etdi: «Bəs mən hansı işlə bu günahımı yüngülləşdirə bilərəm?»

Peyğəmbər (s) buyurdu:

أَعْتَقُ عَنْ كُلِّ مَوْئِدَةٍ نَسَمَةً

«(Günahlarını yüngülləşdirmək istəyirsənsə) Basdırdığın hər qızın əvəzində bir qul azad et!».¹¹⁹

GÜNAH HAQQINDA YADDAŞLAR

1. Zülm etməyin növləri və onun cəzası.

İmam Əli (ə) buyurur:

أَلَا وَإِنَّ الظُّلْمَ ثَلَاثَةٌ: فَظُلْمٌ لَا يُغْفَرُ، وَظُلْمٌ لَا يُتْرَكُ، وَظُلْمٌ مَغْفُورٌ لَا يُطْلَبُ

«Agah olun ki, zülm üç qismdir:

1. Heç vaxt bağışlanmayan zülm.
2. Cəzasız qalmayan zülm.
3. Bağışlanan zülm.

Bu elə bir zülmüdür ki, ondan sorğu-sual olunmayacaq.

Heç vaxt bağışlanmayan zülm isə Allaha müşrik olmaqdır. «Nisa» surəsinin 48-ci ayəsində oxuyuruq:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ

«Həqiqətən Allah-təala, Ona şirk qoşulmağı bağışlamır».

Cəzasız qalmayan zülm isə bəndələrin bir-birinə zülm etməyidir. Bu vaxt onlar özləri-özlərini cəzaladırlar.

Bağışlanan zülm isə insanın kiçik günahlarla bu dünyanı dəyişməsidir.¹²⁰

(Yə'ni bu vaxt o, kiçik günahlarla (zülmlərlə) dünyasını dəyişsə də onun bu günahları Allah-təala tərəfindən bağışlanır.)

2. Günahların ən pisi.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

¹¹⁹ Üsdül-ğabə, 4-cü cild, 220-ci səh.

¹²⁰ Nəhcül-bəlağə, 176-cı xütbə.

أَقْدَرُ الذُّنُوبِ ثَلَاثَةٌ: قَتْلُ الْبَهِيمَةِ وَحَبْسُ مِهْرِ السُّنَّةِ وَمَنْعُ الْأَجِيرِ أَجْرَهُ

Günahların ən pisi üçdür:

1. Heyvanı (qeyri-şər'i yolla və səbəbsiz) kəsmək.
2. Qadının mehriyyəsini verməmək (kəbin kəsilən zaman qeyd olunan hədiyyə).
3. Fəhlənin mizdunu verməmək.¹²¹

YALAN DANIŞMAQ

İmam Baqir (ə) yalan danışmağın böyük günah olması haqqında buyurur:

«Allah-təala bütün pis işlər üçün açar yaradıb. O açar da şərabdır». (Sonra buyurur:)

الْكَذِبُ شَرٌّ مِنَ الشَّرَابِ

«Yalan danışmaq, şərab içməkdən də pisdır».¹²²

3. Ən pis insanlar:

Cabir ibn Əbdüllah Ənsari deyir:

İslam Peyğəmbəri (s) öz səhabələrinə xitab edib buyurdu:

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِ رِجَالِكُمْ

«Sizə ən pis kişilərinizdən xəbər verim?»

Biz dedik: Xəbər ver, ey Allahın Rəsulu!

Həzrət buyurdu:

إِنَّ مِنْ شِرَارِ رِجَالِكُمُ الْبَهَائِ الْجَرِيءِ الْفَحَّاشِ، الْأَكِلِ وَحَدَهُ، وَالْمَانِعِ رِفْدَهُ،

وَالضَّارِبِ عَبْدَهُ، وَالْمُلْجِيَّ عِيَالَهُ إِلَى غَيْرِهِ

«Sizin kişilərinizin ən pisi bunlardır:

1. Qorxmadan və çəkinmədən başqasına töhmət vuranlar.
2. Özü tək yeyən və başqalarına qazandığından verməyən.
3. Öz qulunu vuran.

¹²¹ Biharül-ənvar, 103-cü cild, 169-cu səh.

¹²² Üsuli-kafi, 2-ci cild, 239-cu səh.

4. Öz həyat yoldaşını başqalarının sığınacağında qoyan. (Yə'ni öz ailəsinin dolanışığını təmin etmədiyi üçün onlar başqalarına möhtac olanlar).¹²³

4. Allaha kafir olmağın səbəbləri.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

أَصُولُ الْكُفْرِ ثَلَاثَةٌ: الْحِرْصُ وَالْأَسْتِكْبَارُ وَالْحَسَدُ

Kafir olmağın bünövrələri üçdür:

1. Dünya həyatına həddən artıq vurğun olmaq.
2. Təkəbbürlü olmaq.
3. Başqalarına həsəd aparmaq.

Sonra Həzrət buyurdu: Dünya həyatına vurğun olmaq, Adəm peyğəmbəri - qadağan olunmuş ağacın meyvəsini yediyi üçün behiştədən çıxardı. Təkəbbür, Şeytana Allahın əmrinə itaət edib Adəmə səcdə etmək icazəsini vermədi. Həsəd isə Adəm peyğəmbərin oğlanlarından birinin (Qabil) o birisini (Habili) öldürməsinə səbəb oldu.

5. Allahın əmrindən çıxmağa səbəb olan ən birinci günahlar.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

Allahın əmrindən çıxmağa səbəb olan günahlar bunlardır:

1. Dünyaya hərislik;
2. Vəzifəpərəstlik;
3. Yeməyə hədsiz vurğunluq; (tamahkarlıq)
4. Yatmağa hədsiz vurğunluq; (süslük)
5. Həmişə istirahətdə olmaq fikri. (Tənbəllik)
6. Qadınlara hədsiz məhəbbət.¹²⁴ (Şəhvətpərəstlik)

6 İki üzlü şəxslərin əlamətləri

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ إِنَّهُ مُسْلِمٌ: مَنْ إِذَا أُثْنِيَ

خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ

Üç xislət hər kəsdə olsa özünü müsəlman bilsə də, oruc tutub namaz qılsa da ikiüzlü və münafiq hesab olunur

1. Əlinə əmanət düşsə ona xəyanət edə.
2. Onun sözləri yalan ola.
3. Vədəsinə əməl etməyə.¹²⁵

¹²³ Biharül-ənvar, 72-ci cild, 115-ci səh.

¹²⁴ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 389-cu səh.

¹²⁵ Üsuli-kafi, 2-ci cild, 290-cı səh.

7. Ən böyük günah.

İmam Əli (ə) buyurur:

أَعْظَمُ الذُّنُوبِ عِنْدَ اللَّهِ ذَنْبُ صَغُرٍ عِنْدَ صَاحِبِهِ

«Allah dərgahında ən böyük günah budur ki, günahkar şəxs etdiyi günahı kiçik say». ¹²⁶

8. Böyük günahların arasında ən böyük günah.

Bir nəfər İmam Əlidən (ə) soruşdu:

مَا أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ؟

«Böyük günahların arasında ən böyük günah hansıdır?»

İmam (ə) buyurdu:

الْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ، وَالْقُنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

1. «Özünü Allahın əzabından amanda bilmək;
2. Allahın ne'mət verməyindən ümidini üzmək;
3. Allahın rəhmətinə ümitsiz olmaq» ¹²⁷;

9. Günahın kəffarəsi; (Onu təmizləyən şeylər)

Bir nəfər Peyğəmbərdən (s) soruşdu: «Mənim günahlarımı təmizləyən şeylər hansılardır?»

Peyğəmbər (s) buyurdu:

الدُّمُوعُ وَالْخُضُوعُ وَالْأَمْرَاضُ

«Ağlamaq, təvazökarlıq etmək və xəstəliklər».

10. Allah dərgahından ən uzaq şəxslər;

İmam Sadiq (ə) buyurur:

أَبْعَدُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ إِذَا لَمْ يَهْمُهُ إِلَّا بَطْنُهُ وَفَرْجُهُ

«İnsanı Allahdan ən çox uzaqlaşdıran amil budur ki, insanın bütün fikri qarnını və şəhvətini doyurmaq olsun». ¹²⁸

11. Camaatla pis davranmağın nəticəsi;

İmam Sadiq (ə) buyurur:

¹²⁶ Qürəül-hikəm.

¹²⁷ Mizanül-hikmət, 3-cü cild, 462-ci səh.

¹²⁸ Vəsailüş-şiə, 11-ci cild, 318-ci səh.

إِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ لَيُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ

«Sirkə balı xarab etdiyi kimi pis davranış da insanın yaxşı işlərini məhv edir».¹²⁹

12. Günah etməyin nəticəsində ölənlər və ehsan verməyin tə'sirləri.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

مَنْ يَمُوتُ بِالذُّنُوبِ أَكْثَرَ مِمَّنْ يَمُوتُ بِالْأَجَالِ وَمَنْ يَعِيشُ بِالْإِحْسَانِ أَكْثَرَ مِمَّنْ يَعِيشُ بِالْأَعْمَارِ

«Günah etməyin nəticəsində ölənlər təbii ölənlərdən çoxdur. Ehsan verdiklərinə görə yaşayanlar (ömrü artanlar) isə təbii ömürlə yaşayanlardan çoxdur».

O Həzrət başqa bir hədisdə buyurur:

إِنَّ الْعَمَلَ السَّيِّئَ أَسْرَعُ فِي صَاحِبِهِ مِنَ السَّيِّئِ فِي اللَّحْمِ

«Pis işin insanın sağlam ruhundakı mənfi tə'siri bıçağın ətdəki tə'sirindən çoxdur».¹³⁰

KİTABIN SONUNDA BİR SƏSLƏ ALLAHA BELƏ ƏRZ EDİRİK:

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ

الكَافِرِينَ

«İlahi! Bizim günahlarımızı bağışla, işlərimizdəki ifratlardan keç, qədəmlərimizi möhkəm et və bizi kafirlərə qalib et!»

AMİN!

¹²⁹ Vəsailüş-şiə, 11-ci cild, 323-cü səh.

¹³⁰ Səfinətül-bihar, 1-ci cild, 488-ci səh.

Mündəricat

BİRİNCİ FƏSİL.....	3
GÜNAHIN MƏ'NASI VƏ ONUN NÖVLƏRİ.....	4
<u>GÜNAHIN NÖVLƏRİ</u>	<u>6</u>
HƏDİSLƏRDƏ DEYİLƏN GÜNAHIN NÖVLƏRİNİ NƏZƏRDƏN KEÇİRƏK	7
<u>BÖYÜK GÜNAHLAR</u>	<u>8</u>
İMAM SADIQIN (Ə) HƏDİSİNDƏN	8
BÖYÜK VƏ KİÇİK GÜNAHLARIN ƏLAMƏTLƏRİ	12
İMAM RAHİLİN BÖYÜK GÜNAHLAR HAQQINDA NƏZƏRİYYƏSİ	13
GÜNAHLARIN DAHA BİR QİSMİ.....	15
KİÇİK GÜNAHLARIN BÖYÜK GÜNAHLARA ÇEVRİLMƏSİ.....	16
İNSAN GƏRƏK KİÇİK GÜNAHLARDAN QAFİL OLMASIN	16
QUR'ANDA BÖYÜK ŞƏXSİYYƏTLƏRİN GÜNAHLARININ TƏSVİRİ	20
QUR'ANDA FASİQ ALİMLƏRİN AQİBƏTİ	21
HƏDİSLƏRDƏ BÖYÜK ŞƏXSİYYƏTLƏRİN GÜNAH ETMƏSİ BARƏDƏ	22
ƏSAS GÜNAHLAR.....	23
GÜNAHLARI TANIMAĞIN DAHA BİR YOLU	24
ƏQL VƏ NADANLIQ QOŞUNU	25
XƏBƏRDARLIQ	25
<u>İKİNCİ FƏSİL</u>	<u>27</u>
GÜNAH ETMƏYƏ MARAQ	28
İNSANIN GÜNAHLA BAĞLI TƏ'RİFİ	28
QƏLBİ SAĞLAM SAXLAMAQ.....	29
YAXŞI VƏ PİS NİYYƏT HAQQINDA.....	30
MƏHƏBBƏT VƏ ƏDAVƏTİ SAFLAŞDIRMAQ	31
DÜŞÜNCƏ SAĞLAMLIĞI	32
GÜNAHA ZƏMİN YARADAN AMİLLƏR	33

1. GÜNAHIN MƏDƏNİYYƏT VƏ TƏRBİYƏ İLƏ BAĞLI AMİLLƏRİ.....	34
NADANLIQ.....	34
HƏDİSLƏRDƏN NÜMUNƏLƏR.....	35
BƏŞƏR QANUNLARI VƏ YANLIŞ ADƏT-ƏN'ƏNƏLƏR.....	37
TƏHRİF-GÜNAHIN DAHA BİR AMİLİ.....	38
QANUNA EHTİRAM VƏ BİD'ƏTİN GÜNAH OLMASI.....	39
BİD'ƏT.....	40
BİD'ƏTÇİNİN E'DAM HÖKMÜ.....	41
CAMAATI DİNDƏN UZAQLAŞDIRAN SÖZLƏR VƏ KİTABLAR.....	41
TƏLQİN VƏ TABEÇİLİK.....	42
TƏLQİN.....	43
TABEÇİLİK.....	44
ŞƏXSİYYƏTƏ PƏRƏSTİŞ HAQQINDA.....	45
HAQQI GİZLƏTMƏK.....	45
GÜNAHIN AİLƏ MÜHİTİ İLƏ BAĞLI AMİLLƏRİ.....	46
1. İRSİYYƏT QANUNUNA DİQQƏT YETİRMƏK.....	46
«CƏMƏL» MÜHARİBƏSİNDƏN BİR XATİRƏ.....	48
HARAMDAN DOĞULAN UŞAĞIN ƏLAMƏTLƏRİ.....	49
2. DÜZGÜN AİLƏ HƏYATI QURMAQ.....	49
3. ÖVLADIN İSLAM QAYDA-QANUNLARINA ƏSASƏN TƏRBİYƏSİ.....	51
AİLƏDƏ MEHRİBANLIQ YARATMAQ.....	52
«TƏHQİR» – GÜNAHIN DAHA BİR AMİLİ.....	53
MARAQLI BİR HADİSƏ.....	55
ÖVLADIN İFFƏTİNİ QORUMAQ.....	55
4. HALAL VƏ HARAM YEMƏKLƏR.....	56
HARAM YEMƏK HAQQINDA HƏDİSLƏR.....	58
İNSANIN İLK YEMƏYİ - ANA SÜDÜ.....	59
GÜNAHIN İQTİSADİ AMİLLƏRİ.....	61
QUR'ANDAN NÜMUNƏLƏR.....	62
QUR'ANDA «İTRAF» VƏ «MÜTRƏF» KƏLMƏLƏRİ.....	63
YOXSULLUĞUN GÜNAHLA ƏLAQƏSİ.....	63
İSLAM İQTİSADİYYATININ QANUNLARI.....	64
TARİXİ TƏCRÜBƏLƏR.....	67
HÖVSƏLƏSİZLİK GÜNAHIN DAHA BİR İQTİSADİ AMİLİDİR.....	68
GÜNAHIN İCTİMAİ AMİLLƏRİ.....	70
QUR'ANDAN DAHA BİR NÜMUNƏ.....	71
POZĞUN MÜHİTDƏN KÖÇ ETMƏK.....	71
MÜHİTİ POZAN AMİLLƏR.....	74
AŞKARDA GÜNAH ETMƏK.....	75
HƏYASIZLIQ.....	78
QUR'AN AYƏLƏRİNDƏ «HƏYA» MÖVZUSU.....	78
LAQEYD OLMAQ.....	79
GÜNAH QARŞISINDA SÜKUT ETMƏK.....	79

GÜNAHA RAZI OLMAQ BARƏDƏ HƏDİSLƏR.....	80
GÜNAHIN VƏ ZÜLMÜN YAYILMASINA KÖMƏK ETMƏK	81
GÜNAHKARLA YAXŞI RƏFTAR ETMƏK.....	84
LƏYAQƏTSİZ RƏHBƏRLƏR.....	86
İMAM SƏCCADIN (Ə) SARAY ALİMİNƏ YAZDIĞI MƏKTUB	88
PİS YOLDAŞ	89
NALAYİQ SÖZLƏR DANIŞAN DOSTDAN UZAQ OLMAQ.....	92
İCTİMAİ MƏHRUMİYYƏTLƏR	93
GÜNAHIN PSIXOLOJİ AMİLLƏRİ.....	93
1. İNSANIN ŞƏXSİYYƏTİ	94
2. İNSAN ŞƏXSİYYƏTİNİN TƏHQİR EDİLMƏSİ.....	95
3. İQTİSADİ ÇƏTİNLİKLƏR VƏ TƏBİİ EHTİYAQLARIN TƏ'MİN EDİLMƏSİ	96
4. YALANÇI VƏ FAYDASIZ ARZULAR.....	98
QUR'AN VƏ ÜMİD BƏSLƏMƏK.....	98
TƏKANVERİCİ BİR ƏHVALAT	98
GÜNAHIN SİYASİ AMİLLƏRİ.....	99
RƏYASƏTİN HƏDİSLƏRDƏ TƏSVİRİ	101
BƏHLUL - MÜBARİZ VƏ HƏQİQƏTPƏRƏST BİR ALİM	102

ÜÇÜNCÜ FƏSİL **103**

GÜNAHA BƏHANƏ GƏTİRMƏK.....	104
BƏHANƏ GƏTİRMƏYİN NÖVLƏRİ	105
1. ƏQİDƏYƏ AİD OLAN ÜZRLƏR	105
YEZİD İBNİ MÜAVİYƏNİN BƏHANƏ GƏTİRMƏSİ	105
CƏBR MƏSƏLƏSİNƏ BİR BAXIŞ	106
İNSANIN İXTİYARLI MƏXLUQ OLMASINA AİD DƏLİLLƏR	106
2. SİYASİ ÜZRLƏR.....	107
ZİRAR MƏSCİDİNİN BANİLƏRİNİN ÜZRLƏRİ	107
GÜNAHLARA BƏHANƏ GƏTİRMƏK FİTNƏKARLARIN ƏLAMƏTİDİR	108
HİYLƏGƏRƏ MÖHKƏM CAVAB	109
TARİXDƏ DAHA BİR HADİSƏ.....	110
HARUN ƏR-RƏŞİDİN XAİNCƏSİNƏ BƏHANƏSİ	110
İMAM HÜSEYN ƏLEYHİSSƏLAMIN QATİLLƏRİNİN BƏHANƏSİ	111
3. İCTİMAİ BƏHANƏLƏR.....	111
4. PSIXOLOJİ BƏHANƏLƏR.....	112
5. MƏDƏNİ BƏHANƏLƏR.....	114
İMAM SADIQIN (Ə) SƏHV DÜŞÜNCƏLİ BİR ŞƏXSLƏ RƏFTARI	116
6. İQTİSADİ ÜZRLƏR	118
İBRƏTLİ BİR HEKAYƏ	119
7. HƏRBİ ÜZRLƏR	121

XƏNDƏK MÜHARİBƏSİNDƏ BƏHANƏ	123
TƏBUK MÜHARİBƏSİNDƏ DAHA BİR GÜLMƏLİ BƏHANƏ	123
HÜDEYBİYYƏ SÜLHÜ ƏRƏFƏSİNDƏ BƏHANƏ	124
CƏMƏL MÜHARİBƏSİNDƏ BƏHANƏ	125
DAHA BİR DƏHŞƏTLİ BƏHANƏ.....	126
GÜNAHIN SƏRHƏDLƏRİNİ TANIMAQ	126
GÜNAHLARDA İSTİSNA	129
QEYBƏT VƏ ONUN İSTİSNALARI.....	130
BÜTÜN MƏ'NƏVİ DƏYƏRLƏRƏ DİQQƏT YETİRMƏK	131

DÖRDÜNCÜ FƏSİL133

İNSANI GÜNAHDAN SAXLAYAN AMİLLƏR.....	134
1. MÜXTƏLİF İŞLƏRDƏ FİKİRLƏŞMƏK.....	134
2. ALLAHA İMAN GƏTİRMƏK VƏ ONUN HƏR YERDƏ HAZİR VƏ NAZİR OLMASINA ƏQİDƏLİ OLMAQ	135
BU BARƏDƏ OLAN BİR NEÇƏ HƏDİS	136
3. İNSANIN ÖZÜNÜ TANIMASI VƏ ÖZ ŞƏXSİYYƏTİNƏ QARŞI DİQQƏTLİ OLMASI	137
QUR'ANDA İNSAN ŞƏXSİYYƏTİ HAQQINDAKI AYƏLƏR	138
İNSAN ŞƏXSİYYƏTİ HAQQINDA BİR NEÇƏ HƏDİS	139
4. AXİRƏTƏ VƏ QİYAMƏT GÜNÜNÜN HESAB-KİTABINA İMAN GƏTİRMƏK.....	140
DİN QABAQCILLARININ AXİRƏT ALƏMİNƏ MÜNASİBƏTLƏRİ	141
HƏZRƏT SALMANIN DOSTUNUN ƏHVALATI	142
5. İŞLƏRİN PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAMLARA TƏQDİM EDİLMƏSİ	143
6. ÖLÜMÜ YADA SALMAQ.....	143
7. GÜNAHLARIN TƏ'SİRİNDƏN QORXMAQ VƏ ALLAHDAN HƏYA ETMƏK	144
8. DÜZGÜN İBADƏT ETMƏK.....	144
GÜNAHIN MÜALİCƏ YOLU	146
İSLAMDA GÜNAHKARLARLA RƏFTAR.....	146
İCTİMAİ TƏNBEH.....	147
BU BARƏDƏ BİR NEÇƏ HƏDİS	148
İMAM SADİQİN (Ə) NİFRİNİ.....	148
İMAM KAZİMİN (Ə) GÜNAHKARLARLA RƏFTARI.....	148
ŞƏRİƏT HÖKMLƏRİNDƏ GÜNAHKARLA DAVRANIŞ MƏSƏLƏSİ	150

BƏŞİNCİ FƏSİL151

TÖVBƏ VƏ GÜNAHIN NƏTİCƏLƏRİ.....	152
GÜNAHIN BU DÜNYADAKI NƏTİCƏLƏRİ HAQQINDA QUR'AN	

AYƏLƏRİ	152
GÜNAHIN AXİRƏT ALƏMİNƏ AİD TƏ'SİRİ HAQQINDA BİR NEÇƏ AYƏ	154
YAXŞI İŞLƏRİN MƏHV OLMASI	155
GÜNAHIN MƏ'NƏVİ TƏ'SİRLƏRİ	155
GÜNAHIN BAŞQA TƏ'SİRLƏRİ	157
TÖVBƏ VƏ SAFLAŞMA	160
QUR'ANDA TÖVBƏ HAQQINDA OLAN AYƏLƏR	161
TÖVBƏ HAQQINDA HƏDİSLƏR	164
1. TÖVBƏNİN MAHİYYƏTİ VƏ XALİS TÖVBƏ	164
2. TÖVBƏNİN MƏRTƏBƏLƏRİ	165
3. TÖVBƏNİN NÖVLƏRİ	166
4. TÖVBƏNİN QƏBUL OLUNMA ÇƏRÇİVƏSİNİN GENİŞLİYİ	167
5. ALLAH-TƏALANIN GÜNAHDAN TÖVBƏ EDƏNLƏRƏ QARŞI XÜSUSİ İSTƏYİ	168
6. TÖVBƏNİ TƏ'XİRƏ SALMAQ	168
7. TÖVBƏNİN PARLAQ NƏTİCƏLƏRİ	170
GÜNAHIN VURDUĞU ZƏRƏRLƏRİ ARADAN QALDIRMAQ	172
GÜNAHIN TƏ'SİRİNİN TƏMİZLƏNMƏSİ BARƏDƏ OLAN QUR'AN AYƏLƏRİ	172
GÜNAHIN TƏ'SİRİNİN TƏMİZLƏNMƏSİ HAQQINDA HƏDİSLƏR	173
GÜNAHLARI TƏMİZLƏMƏYİN YOLLARI	176
GÜNAHIN TƏMİZLƏNMƏSİ HAQQINDA BİR NEÇƏ HEKAYƏ	176
GÜNAH HAQQINDA YADDAŞLAR	180
YALAN DANIŞMAQ	181
KİTABIN SONUNDA BİR SƏSLƏ ALLAHA BELƏ ƏRZ EDİRİK:	184